MUZEUL
JUDETEAN
DE ISTORIE
SI ARHEOLOGIE
MARAMURES

MARMATIA

16-17

ARHEOLOGIE - ISTORIE

2019-2020

ARCHAEOLOGY & HISTORY

BAIA MARE

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ŞI ARHEOLOGIE
MARAMUREŞ

MARMATIA

16-17 / 2019-2020

Baia Mare
2020

https://biblioteca-digitala.ro

COLEGIUL DE REDACȚIE:
Viorel RUSU, redactor şef
Dan POP, secretar de redacție
Marius ARDELEANU
Ioan BOTIS
Raul CARDOŞ
Marius CÂMPEANU
Oana LEŞIU
Sorana MIŞCA

COLEGIUL ŞTIINȚIFIC:

Dr. Nona PALINCAŞ, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", Bucureşti
Dr. Ioan STANCIU, Institutul de Arheologie şi Istoria Artei, Cluj-Napoca
Dr. Ionuț Virgil COSTEA, Facultatea de Istorie şi Filosofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca

MARMATIA - publicație periodică a Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş

Lucrările şi corespondența vor fi trimise la adresa:
Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş
Baia Mare, str. Monetăriei, nr.1-3
cod: 430406; jud. Maramureş
Telefon: 0040-262-211924; Fax: 0040-262-211927
e-mail: maramuresmuzeu@gmail.com
www.maramuresmuzeu.ro
www.muzeubaiamare.ro

Răspunderea pentru conținutul ştiințific al lucrărilor şi calitatea rezumatelor în limbi străine revine, în exclusivitate, autorilor

Tehnoredactarea: PÉCSI Tünde

Coperta: Emanuel LUCA, Zamfir ŞOMCUTEAN

Pe coperta I: ***Sigiliul celor cinci oraşe privilegiate ale Comitatului Maramureş (1701), colecție particulară, Bucureşti***

Editor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş
© Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş 2020

ISSN - 1582-9979

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS - CONTENTS - SOMMAIRE – INHALT

ARHEOLOGIE

Dan POP	Contribuții la repertoriul arheologic al județului Maramureş (II) / Contributions to the Archaeological Repertoire of the Maramureş County (II)	5
Dinu I. BERETEU	Contribuții la repertoriul arheologic al județului Cluj (III) / Contributions to the Archaeological Repertory of Cluj County (III)	31
Raul CARDOŞ	Un denar roman descoperit la Oarța de Sus, județul Maramureş / A Roman denarius discovered at Oarța de Sus, Maramureş County	57

ISTORIE

Tudor-Radu TIRON	Noi ipoteze referitoare la originile stemei Moldovei, în lumina informațiilor oferite de către sigiliul din 1701 al celor cinci orașe privilegiate din Comitatul Maramureş / New Hypotheses about the Origins of the Coat of Arms of Moldavia, in the Light of the Information Offered by the 1701 Seal of the Five Privileged Cities of Maramureş County	63
Sorana MIŞCA	Simboluri ale breslei măcelarilor prezente în patrimoniul muzeal băimărean - Bastionul Măcelarilor şi lada de breaslă / Symbols of the butchers' guild present in the Baia Mare museum patrimony -The Butchers' Bastion and the guild chest	93
Teofil IVANCIUC	1567 - Reprezentări grafice timpurii ale unor fortificații din nord-vestul Transilvaniei / 1567 – Early images of some fortresses in North-Western Transylvania	101
Marius CÂMPEANU	Protopopiatul Greco-Catolic Sighet între anii 1860 şi 1917. Studiu de caz: Parohia Greco-Catolică Sighet / The Greco-Catholic Achpriestship of Sighet between 1860 and 1917. Case Study: The Greco-Catholic Parish Sighet	**111**

https://biblioteca-digitala.ro

Augustin ȚĂRĂU	Particularități ale aplicării Reformei Agrare din anul 1945 în nord-vestul României / Particularities of the application of the 1945 Agrarian Reform in northwestern Romania	123
Ioan BOTIŞ	Lumea internațională în ziarul *Pentru socialism*. De la izbucnirea războiului din Coreea la moartea lui Stalin (1950-1953) / The International World in the Newspaper *Pentru socialism*. From the outbreak of the Korean War to Stalin's Death (1950-1953)	145
Miorița ŞTEF	Istoria orașului Baia Mare. Bibliografie selectivă / The history of Baia Mare. Selective bibliography	185
Prescurtări bibliografice / Bibliographische Abkürzungen / Bibliographical abbreviations		201

https://biblioteca-digitala.ro

Contribuții la repertoriul arheologic al județului Maramureş (II)

DAN POP

Cuvinte cheie: *situri arheologice, aşezări, necropolă tumulară, preistorie, neolitic timpuriu - cultura Starčevo-Criş, neoliticului mijlociu - grupul Pişcolt-Iclod, bronz timpuriu - cultura Coțofeni, bronz mijlociu cultura Suciu de Sus faza I, cultura Wietenberg; epoca târzie a bronzului - cultura Suciu de Sus faza a II-a, grupul Lăpuş, Hallstatt mijlociu ?, Latène, epoca romană, medieval timpuriu, Apácza – localitate dispărută, comuna Bicaz, jud. Maramureş.*
Keywords: *archeological sites, settlements, barrow cemetery, prehistory, Early Neolithic - Starčevo-Criş culture, Middle Neolithic - Pişcolt-Iclod group, Early Bronze Age - Coțofeni culture, Middle Bronze Age Suciu de Sus culture phase I, Wietenberg culture; Late Bronze Age - Suciu de Sus culture phase II, Lăpuş group, Middle Iron Age ?, Latène, Roman Age II-IV centuries AD , early medieval VII-IX centuries AD, Apácza - disappeared locality, Bicaz commune, Maramureş county.*

În studiul de față dorim să aducem câteva completări cu privire la siturile şi descoperirile arheologice de pe cuprinsul comunei Bicaz, cu satele aparținătoare Ciuta şi Corni, jud. Maramureş. Aceste observații sunt prilejuite de cercetările de teren mai vechi[1] sau mai noi[2], de studierea hărților Josefine pentru arealul în discuție, precum şi de recentele achiziții de bunuri culturale mobile făcute de Muzeul din Baia Mare.

Considerații preliminare.

Siturile arheologice menționate în literatură până în momentul redactării prezentului studiu, noiembrie 2018, sunt următoarele[3] (**Fig.1**):

Bicaz: **1.** *Fânațe*, **2.** *Igoaie,* **3.** *Ciurgău,* 4. *Togul Nemților I,* **5.** *Togul Nemților II,* **6.** *Oarză,* **7.** *Corbuțu,* **8.** *Râtul Grofoaiei şi* **9.** *Telec*.

Ciuta: **10.** *Popeşti*, **11.** *Branişte I*, **12.** *Branişte II* şi **13.** *Cernişe*.

Corni: **14.** *Cornişor*, **15.** *Băbțişoara*, **16.** *Sătuț*, **17.** *la sud de localitate*, **18.** *Mărăşag*, **19.** *Valea Puiului I*, **20.** *Valea Puiului II* şi **21.** *Fântânele*.

Din cele 21 situri arheologice menționate în Repertoriul arheologic al județului Maramureş doar 10 au fost înregistrate în RAN (vezi tabelul de mai jos) cu numeroase erori şi omisiuni[4]. Datele introduse în RAN au fost culese în mare parte din prima variantă a Repertoriului arheologic publicat în 2011, unde erau menționate următoarele situri arheoleogice[5]:

Bicaz: **1.** *Fânațe*, **2.** *Igoaie,* **3.** *Ciurgău,* 4. *Togul Nemților I,* **5.** *Togul Nemților II,* **6.** *Oarză,* **7.** *Corbuțu,***8.** *Telec*.

Ciuta: **9.** *Popeşti*, **10.** *Branişte I*, **11.** *Branişte II*, **12.** Cernişe.

Corni: **13.** *Cornişor*, **14.** *Băbțişoara*, **15.** *Sătuț*, **16.** *la sud de localitate*, **17.** *Mărăşag*, **18.** *Valea Puiului I*, **19.** *Valea Puiului II* şi **20.** *Fântânele*.

Spre deosebire de primul Repertoriu, în cel din 2015 este adăugat situl de la *Râtul Grofoaiei* din Bicaz, identificat pe teren în anul 2012, fără ca acesta să fie cartat pe harta cu descoperirile din comuna Bicaz[6].

Numărul mare de situri arheologice identificate în hotarul comunei Bicaz, ca şi în cazul comunei vecine Oarța de Jos (cu localitățile aparținătoare Oarța de Sus şi Orțâța), se datorează în bună măsură regretatului profesor de istorie Traian Rus[7] şi generațiilor de elevi de la şcolile din

[1] Până în anul 2012 acestea au fost incluse în ultimul repertoriu arheologic al județului Maramureş (vezi: Kacsó 2015, p.249-258, harta X cu 13 situri cartate cărora li se adaugă locul descoperirii depozitelor de bronzuri de la Bicaz, *Valea Unghiului*).

[2] Proiectul *Redescoperirea siturilor arheologice din județul Maramureş (2007-2010)* s-a derulat în perioada 2007-2010 în colaborare cu Direcția județeană de Cultură Maramureş şi S.C. Vanderlay S.A. şi a fost susținut financiar de Ministerul Culturii şi Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş (în continuare MJIA). Cu prilejul săpăturilor arheologice din situl de la Oarța de Sus, *Măgura*, au fost vizitate, în perioada 2016-2018, cu precădere siturile cu descoperiri de epocă romană în vederea familiarizării cu spațiul geografic în care acestea au fost identificate a colegilor Marius Ardeleanu, Sorana Mişca şi Daria Dabał.

[3] Kacsó 2015, p.249-258.

[4] RAN=Repertoriul Arheologic Național - http://ran.cimec.ro/sel.asp (accesat în 20.11.2018).

[5] Anterior apariției Repertoriului din 2011, siturile descoperite în hotarul comunei Bicaz au fost prezentate la Kacsó 2010, p.84-85, fig.1 – harta=harta X din cele două ediții ale Repertoriilor cu cele 13 situri cartate; Kacsó 2011, p.228-236.

[6] Kacsó 2011, harta X; Kacsó2015, harta X.

[7] Trecut la cele veşnice în august 2016, Traian Rus a fost profesor de istorie şi director al şcolii din Oarța de Sus, fondator al Muzeului Țării Codrului din Oarța de Sus şi vicepreşedinte al Asociației culturale Bodava.

https://biblioteca-digitala.ro

Oarța de Sus şi Bicaz pe care acesta i-a îndrumat spre recuperarea vestigiilor arheologice. Acestora li se adaugă cercetările sistematice de teren întreprinse, în diferite perioade de timp, de colectivul secției de arheologie de la Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie: Carol Kacsó, Ioan Stanciu, Dan Pop, Raul Cardoş, Marius Ardeleanu, Bogdan Bobînă, Ioana Marchiş, Dorian Ghiman şi Zamfir Şomcutean.

Siturile arheologice **(Fig.1)**

În ceea ce priveşte localizarea lor din punct de vedere al Unităților Administrativ Teritoriale (=UAT-urilor), facem de la început precizarea că, la nivelul județului Maramureş există delimitări teritoriale doar pentru extravilanul comunelor şi intravilanul satelor aparținătoare. Pentru extravilanul satelor aparținătoare o astfel de delimitare nu există[8].

Bicaz

1. *Fânațe*

Localizare: Stațiunea de la **Bicaz *Fânațe***[9] este situată la 2.3 km sud-est de clădirea Primăriei din Bicaz, pe panta sudică a dealului Holmuri, în dreapta văii Fânațelor. Cele patru fragmente ceramice au fost găsite de Ioan Stanciu în 1990, pe un bot de deal, şi au fost atribuite cu probabilitate preistoriei. Chiar dacă toponimul a fost identificat pe teren şi cercetat de mai multe ori, aici nu au mai fost descoperite alte vestigii arheologice[10]. Locul numit ***Fânațe*** este situat la vest-sud-vest de necropola tumulară din zona împădurită a dealului Holmuri şi la nord-est de situl de la **Bicaz, *Oarză Față / Râtul Grofoaiei***.

Cercetări arheologice: Cercetări de teren în perioada 2007-2010 (colectivul secției de Arheologie de la Muzeul din Baia Mare: D. Pop, R. Cardoş, B. Bobînă, M. Ardeleanu, Ioana Marchiş, D. Ghiman, Z. Şomcutean), respectiv 2016-2018 (colectiv: D. Pop, M. Ardeleanu, Daria Dabał, Raluca Pop).

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice preistorice.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Kacsó 2010, p.84.

RAN – nu este menționat.

2. *Igoaie* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea sud-estică a localității, la 1.1 km sud-est de sediul Primăriei şi la 1.4 km nord-est de confluența văii Grofoaiei/Igoaiei cu valea Ciurgău, pe panta sudică a dealului Holmuri (331 m).

Cercetări arheologice: Sit arheologic a fost semnalat de elevul Ioan Mitrea din Bicaz.

Cercetări de suprafață / periegheze – C. Kacsó 1987; C. Kacsó după 1990; D. Pop, R. Cardoş, D. Ghiman, Z. Şomcutean, Tr. Rus 2007; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał 2018; D. Pop, R. Pop 2018.

Săpături arheologice – sondaj – I. Stanciu 1990.

Descriere: În cursul cercetărilor de teren au fost descoperite la suprafață mai multe fragmente ceramice neolitice, bronz timpuriu, bronz târziu şi, probabil Hallstatt mijlociu. Descoperirea fragmentului ceramic cenuşiu, datat în sec. III d.Chr., găsit la suprafață de elevul (în 1987) Ioan Mitrea în acest punct este pusă sub semnul întrebării[11]. Cert este că nici cu prilejul altor cercetări de suprafață şi nici în cursul sondajului arheologic din 1990, întreprins de Ioan Stanciu, nu au fost descoperite vestigii aparținând acestei epoci[12]. Foarte probabil acest fragment ceramic a fost găsit în alt loc din hotarul localității Bicaz, cel mai probabil în cel de la **Bicaz *Corbuțu***, şi a fost amestecat cu materiale din punctul ***Igoaie***. Cele două situri sunt situate în apropiere unul de celălalt astfel că putem considera că o locuire de epocă romană în acest punct nu a existat. Sondajul arheologic[13] întreprins de Ioan Stanciu în 1990, a relevat faptul că în acest loc a existat o locuire din epoca târzie a bronzului - faza Suciu de Sus II, care suprapune o aşezare neolitică cu locuiri din etape diferite: Pişcolt- Iclod.

[8] Informații amabile George Lazăr – arhitect şef al județului Maramureş.

[9] Kacsó 2010, p.84 nota 3 unde precizează lipsa datelor topografice pentru acest punct; Kacsó 2015, p.249.

[10] Locul nu este cartat nici la Kacsó 2011, harta X , respectiv Kacsó 2015, harta X.

[11] Kacsó 2005, p.4.

[12] Kacsó, Stanciu 1996, p.13 nr. 17. Stațiunea, ca punct cu descoperiri de epocă romană, lipseşte din literatura cunoscută: Stanciu 1993, p.261 nr.21; Matei, Stanciu 2000.

[13] A fost trasată şi cercetată o singură secțiune cu dimensiunile de 22 m lungime şi 1 m lățime, orientată est-vest, în zona plată a pantei de deal cu înclinație sudică.

https://biblioteca-digitala.ro

Sporadic au fost descoperite şi fragmente ceramice din bronzul timpuriu - cultura Coțofeni. Nu au fost surprinse vestigii arheologice din mileniul I d.Chr. Situația stratigrafică se prezintă astfel: sub pământul vegetal brun castaniu, gros de 0.20-0.25 m şi cu multe fragmente ceramice, a apărut un strat de pământ negru castaniu, cu o grosime ce variază între 0.15 şi 0.40 m, în care se aflau materiale din epoca târzie a bronzului. Stratul eneolitic – neo-eneolitic, un pământ negru lulos, pigmentat cu mici bulgări de pământ galben, ajungea în anumite porțiuni până la grosimea de 0.90-1.00 m. Nu au putut fi separate niveluri diferite în acest strat, deşi din punct de vedere cultural materialele aparțin unor aspecte clar diferențiate din punct de vedere cronologic. Atât din stratul epocii bronzului, cât şi din cel neolitic se adânceau **gropi** cu funcție menajeră. Neoliticului îi aparțin numeroase fragmente ceramice, piese litice şi fragmente de chirpic care pot reprezenta resturi de **locuință** cu pereții lutuiți (Pişcolt-Iclod). Utilajul litic din acest nivel constă din: răzuitor retuşat pe ambele fețe, din obsidian; piesă componentă pentru seceră din obsidian; vârf din obsidian; lamă trunchiată, denticulată, din obsidian; gratoar cu retuşe abrupte pe față, din obsidian. În număr redus, comparativ cu vestigiile neolitice sau din bronzul târziu, au apărut şi fragmente ceramice Coțofeni. În nivelul din epoca bronzului au fost surprinse în două locuri lentile ce conțineau bucăți de chirpic, pământ ars şi o cantitate mai mare de fragmente ceramice, care au fost considerate resturi ale unor **locuințe** sau ale unor anexe aflate în conexiune cu locuințele. Nu au fost găsite vetre, doar sporadic bucăți de cărbune. Alături de ceramică Suciu de Sus a apărut şi un ac de tip cipriot (*ziprische Schleifennadeln*).

Stratigrafia sitului arheologic: strat de cultură neolitic suprapus de un nivel de locuire din epoca târzie a bronzului; în ambele niveluri de locuire au fost identificate gropi şi posibile locuințe.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice: neolitice, bronz timpuriu, bronz târziu, Hallstatt mijlociu ?; piese litice neolitice şi un ac de bronz de la finele epocii bronzului.

Datare: sfârşitului neoliticului timpuriu - cultura Starčevo-Criş, sfârşitul neoliticului mijlociu - grupul Pişcolt-Iclod, epoca timpurie a bronzului-cultura Coțofeni, epoca târzie a bronzului-cultura Suciu de Sus, faza a II-a, Hallstatt mijlociu ?.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare; nr. inv.20142-20143, 27607-27767.

Bibliografie: Stanciu 1993, p.261 nr.1; Maxim 2003, p.7-17 (il); Kacsó 2005, p.51-70 (il.); Kacsó 2015, p.249-250 şi nota 137.

RAN: - 107243.03; **LMI** - MM-I-s-B-04371[14].

3. *Ciurgău* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea sud-sud-vestică a localității, la 1.8 km sud-vest de clădirea Primăriei, la 450 m nord de confluența văii Grofoaiei/Igoaiei cu valea Ciurgău, pe o terasă puțin înaltă cu o pantă lină spre sud, în stânga văii Ciurgău şi a Pădurii Mici, la 400 m vest-sud-vest de situl arheologic de la Bicaz *Corbuțu*.

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / periegheze* – I. Stanciu 1990; I. Stanciu, C. Kacsó 1990 sau după 1990; D. Pop, R. Cardoş, D. Ghiman, Z. Şomcutean, Tr. Rus 2007; D. Pop, B. Bobînă, I. Marchiş, Z. Şomcutean 2008, D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał 2018; D. Pop, R. Pop 2018.

Descriere: Cu prilejul mai multor cercetări de suprafață efectuate în acest punct au fost recoltate numeroase fragmente ceramice între care unele decorate cu striuri ce pot fi atribuite epocii târzii a bronzului, aparținând probabil grupului Lăpuş.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice epoca târzie a bronzului.

Datare: epoca târzie a bronzului-probabil grupul Lăpuş.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Kacsó 2003a, p.108 nr.3/a, p.135 nr.16.

RAN-107243.06.

4. *Togul Nemților I* (**Fig.1**)

Localizare: Necropola tumulară se găseşte în partea sud-estică a localității, atât în păşunea, cât şi în pădurea Holmuri sau Togul Nemților. Tumulii mai uşor vizibili din păşune sunt situați la 2.3 km sud-est de sediul Primăriei din Bicaz, la 600 m nord de mănăstirea cu hramul Maria Magdalena din Oarța de Sus şi la 1.7 km sud-est de intersecția drumurilor județene DJ108P cu DJ196A.

[14] Neolitic –Iclod; Epoca bronzului timpuriu –Coțofeni; Epoca bronzului târziu (sec. XII–XI a.Chr.); La Tène târziu (sec. III–IV). Observații privind mențiunile din RAN - 1. Locuirea de sec. III-IV d.Chr. nu există.

https://biblioteca-digitala.ro

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / periegheze* – C. Kacsó mijlocul anilor '70 şi anii ulteriori; D. Pop, 1997, 2000; R. Cardoş, D. Ghiman, Z. Şomcutean, Tr. Rus 2007; D. Pop, B. Bobînă, I. Marchiş, Z. Şomcutean 2008; C. Kacsó, Gábor V. Szabò 2009; C. Kacsó, Carola Metzner-Nebelsick 2014; B. Bobînă, Mariana Rus 2016; D. Pop, Z. Şomcutean, D. Ghiman 2017; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał 2018; D. Pop, R. Pop 2017-2018.

Ridicare topografică, magnetometrie - Carola Metzner-Nebelsick 2016.

Săpături arheologice – sondaj – C. Kacsó 1978.

Descriere: Cercetările de teren efectuate de C. Kacsó la mijlocul anilor '70 au dus la identificarea pe teren a unui număr de aproximativ 31 de movile funerare, situate atât în pădurea Holmuri, cât şi în păşunea comunală numită Togul Nemților. Unii dintre tumuli au înălțimea de peste 8 m şi diametrul de peste 40 m. Nu au fost descoperite la suprafață, în acel moment, vestigii arheologice. În anul 1978, C. Kacsó a efectuat un sondaj într-unul din tumulii situați în marginea estică a necropolei (T1/1978). A fost trasată o secțiune orientată nord-sud, de la centrul movilei spre margine sudică, cu dimensiunile de 10/35 m. Nivelul pământului viu a fost atins doar spre marginea tumulului. Cercetările arheologice, chiar dacă nefinalizate, au furnizat câteva detalii privind sistemul de construcție: tumulul a fost ridicat în două etape, în prima etapă a fost ridicată o movilă cu înălțimea în centru de 1 m, în mijlocul căreia s-a săpat o groapă de mari dimensiuni, a cărei adâncime nu a putut fi stabilită. Cercetarea gropii nu a fost finalizată, adâncimea până la care s-a ajuns a fost de -5,30 m față de punctul cel mai înalt al tumulului. În umplutura gropii s-au găsit doar foarte puține fragmente ceramice, iar în porțiunea cercetată din movila mică nu s-a descoperit niciun fel de inventar arheologic. În marginea sudică a acestei movile se afla o vatră întinsă pe o suprafață destul de mare, amenajată direct pe solul antic, având în partea superioară un strat de cărbune cu o grosime de 2-3 cm, în care era prezentă o cantitate foarte mare de oase incinerate de animale. Amestecate cu oasele de animale, au fost găsite aici şi câteva psalii fragmentare din corn de cerb, puternic calcinate. În etapa a doua, movila centrală de pământ şi vatra/depunerea amintită mai sus au fost acoperite cu o manta de pământ, în care au apărut sporadic fragmente ceramice. Nu au fost descoperite oseminte umane, însă este posibil ca ele să se afle în partea necercetată a tumulului, mult mai mare ca extindere şi volum decât partea cercetată prin săpături. Fragmentele ceramice descoperite provin de la vase mari pântecoase cu decor canelat, de culoare neagră în exterior, roşie în interior, sau cu decor excizat, având culoarea maronie sau neagră-roşie, indică încadrarea tumulului într-o etapă sincronă cu cea de a doua fază a necropolei de la Lăpuş (faza Bronz târziu 3). Cu prilejul cercetărilor de suprafață din 2009, respectiv 2014, au fost descoperite pe cuprinsul necropolei, în poziție secundară, două lame de silex.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice, psalii din corn epoca târzie a bronzului; două lame silex.

Datare: epoca târzie a bronzului Bronz târziu 3 - grupul Lăpuş.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Kacsó 2017, p.145-165 (il.) (cu toată literatura mai veche).

RAN-107243.05**; LMI-** MM-I-s-A-04373[15].

5. *Togul Nemților II*

Localizare: Situl arheologic este situat în partea sud-estică a localității, în păşunea de la est-sud-est de pădurea Holmuri sau Togul Nemților. Dacă situl arheologic (vezi explicațiile de mai jos) a fost identificat la 200 m sud–est de T1/1978 atunci el se găseşte la 2.7 km sud-est de clădirea Primăriei din Bicaz, la 670 m nord-est de mănăstirea cu hramul Maria Magdalena din Oarța de Sus şi la 2 km sud-est de intersecția drumurilor județene DJ108P cu DJ196A. Dacă situl este poziționat la nord-est de T1/1978 (aşa cum apare cartat pe hartă-vezi mai jos) atunci el se găseşte la 2.25 km sud-est de clădirea Primăriei din Bicaz, la 1.1.km nord-est de mănăstirea cu hramul Maria Magdalena din Oarța de Sus şi la 1.5 km sud-est de intersecția drumurilor județene DJ108P cu DJ196A.

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / periegheze* – C. Kacsó 1978; R. Cardoş, D. Ghiman, Z. Şomcutean, Tr. Rus 2007; D. Pop, B. Bobînă, I. Marchiş, Z. Şomcutean 2008; D. Pop, R. Pop 2017-2018.

[15] **RAN**-Epoca bronzului târziu – Suciu de Sus. **Observații –** este de fapt *Togul Nemților I* - Epoca târzie a bronzului – grupul Lăpuş.

https://biblioteca-digitala.ro

Descriere: Din relatările recente[16] reiese că situl din punctul ***Togul Nemților II*** a fost identificat la aproximativ 200 m sud-est de tumulul investigat în 1978. Cu acel prilej au fost descoperite la suprafață numeroase fragmente ceramice *„dintre care unele provin de la vase pântecoase înalte, cu marginea lată, decorată cu caneluri. Nu am putut stabili cu certitudine caracterul obiectivului din care provin aceste fragmente, nu am găsit însă nici indicii care să permită atribuirea acestuia necropolei tumulare. Am considerat acest loc de descoperire ca fiind diferit de cel pe care este plasată necropola şi l-am definit drept punctul Togul Nemților II, în timp ce terenul pe care se află tumulii l-am denumit punctul Togul Nemților I"*. Pe de altă parte, pe harta prezentată în acelaşi articol[17], punctul *Togul Nemților II* este cartat la nord-est de tumulul T1/1978 şi nu la sud-est aşa este menționat în text. În aceste condiții putem presupune fie că este vorba de o greşeală de cartare, fie de o descriere geografică eronată. Poziționarea sitului din punctul *Togul Nemților II* apare în studiile şi lucrările mai vechi cu formularea *„Pe versantul sud-estic al dealului Togul Nemților, la cca 200 m de tumulii din păşune"*[18]. Cercetările noastre de teren, întreprinse în mai multe rânduri (2007-2008, 2017-2018), nu au dus la identificarea pe teren a sitului arheologic nici la nord-est de T1, cercetat în 1978, şi nici la sud-est de tumulii din păşune.

În ceea ce priveşte caracterul descoperirilor de la ***Togul Nemților II***, Carol Kacsó precizează cu probabilitate că fragmentele ceramice descoperite ar putea proveni dintr-o: *„aşezare a grupului Lăpuş, contemporană cu necropola tumulară"*[19] sau *„aşezare contemporană cu necropola tumulară sau, eventual, din morminte plane"*[20].

Față de opțiunile exprimate de C. Kacsó, ne întrebăm de ce fragmentele ceramice culese de la suprafață în anul 1978 n-ar putea să reprezinte locul unde s-au desfăşurat diferite practici ceremoniale funerare, contemporane sau posterioare înmormântărilor ?!.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice epoca târzie a bronzului.

Datare: epoca târzie a bronzului Bronz târziu 3 - grupul Lăpuş.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Kacsó 2003a, p.108 nr.3/b, 135 nr.18, pl.2/1-4 (il.); Kacsó 2004, p.56; Kacsó 2010, p.84; Kacsó 2011, p.230; Kacsó 2015, p.251; Kacsó 2017, p.145-165 (il.).

RAN - 107243.05; **LMI** - MM-I-s-A-04373[21].

6. *Oarză* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea sud-vestică a localității, la 2 km sud-vest de sediul Primăriei din Bicaz şi la 300 m est de confluența văii Grofoaiei/Igoaiei cu valea Ciurgău, pe panta lină, vestică din partea sud-vestică a dealului Holmuri.

Cercetări arheologice: ***Cercetări de suprafață/ periegheze*** – I. Stanciu, 1990; D. Pop, R. Cardoş, D. Ghiman, Z. Şomcutean, Tr. Rus 2007; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał 2018; D. Pop, R. Pop 2018.

Săpături arheologice – sondaje – Ioan Stanciu 1990-1991.

Descriere: În acest punct au fost efectuate două sondaje arheologice. Primul întreprins în 1990, a vizat porțiunea de teren aflată în apropierea unei bălți numită ***Balta lui Mori***, unde apăruseră la suprafață fragmente ceramice lucrate la roată, de culoare cenuşie sau brună, împreună cu fragmente care conțineau în pastă mult grafit. Au fost trasate trei secțiuni cu dimensiunile de: S I -15x1.20 m, orientată est-vest, S II -10x1.20 m, orientată nord-sud şi S III -10x1.20 m, orientată est-vest. Situația stratigrafică se prezenta în felul următor: solul vegetal până la -0.20 m, conținând puține fragmente ceramice, este urmat între -0.20-0.50 m de un strat de pământ negru-cenuşiu, în care au apărut sporadic fragmente ceramice, resturi de chirpici, oase de animale şi cărbune. La adâncimea de -0.50 m apare solul viu – argilă galbenă, la aceaşi adâncime se găseşte şi nivelul pânzei freatice. În profilul lui SII a fost identificată o o groapa de mici dimensiuni, cu diamtreul de 0.37 m ce se adâncea până la 0.30 m, cu forma aproape cilindrică care era umplută cu bucăți de pământ ars, chirpici cu urme de fățuială, fragmente mici de cărbune, puține fragmente ceramice cărămizii, lucrate dintr-o pastă grosieră care conține cioburi pisate, fragmente de torți de aceeaşi factură şi un fragment minuscul de os. În S III a fost descoperită o aglomerare de chirpici, împreună cu mici fragmente de oase de

[16] Kacsó 2017, p.147.
[17] Kacsó 2017, fig.1/3.
[18] Kacsó 2003, p.108 nr.3/b, p.135 nr.18; Kacsó 2004, p.56; Kacsó 2011, p.230; Kacsó 2015, p.251.
[19] Kacsó 2003 p.108; Kacsó 2004, p.56.
[20] Kacsó 2011, p.230. Kacsó 2015, p.251.
[21] RAN-locuire, aşezare epoca bronzului târziu. Observații – nu este sigur că este vorba de o locuire.

https://biblioteca-digitala.ro

animal şi cărbune. Ceramica recoltată din stratul de cultura, puțină şi extrem de fragmentară, este lucrată cu mâna şi a fost arsă în nuanțe de brun, cenuşiu şi cărămiziu. Ceramica lucrată la roată a fost arsă în nuanțe de cenuşiu, acestei categorii îi aparțin fragmentele ceramice cu mult grafit în pastă. Unele fragmente sunt ornamentate cu striuri verticale. În 1991 a fost deschisă o nouă secțiune -S IV cu dimensiunile de 8.50X 1 m - orientată nord-sud- la 30 m spre est față de cele anterioare. Situația stratigrafică înregistrată este diferită de cea obervată în secțiunile precedente: sub stratul vegetal (până la -0.20 m) a apărut un strat de pământ castaniu (între -0.20-0.30 m), care conținea fragmente ceramice din epoca bronzului şi care suprapunea un strat de pământ negru-brun (între -0.30-0.65 m), din care au fost recoltate puține cioburi neolitice; solul viu (argila galbena) apare la -0.65 m.

Artefactele descoperite au fost datate cu probabilitate între a doua jumătate a sec. III î.Chr. şi sec. I î.Chr.. Despre fragmentele ceramice din epoca bronzului aflăm doar că aparțin acestei epoci, iar între acestea sunt şi câteva aparținând culturii Wietenberg.

Stratigrafia sitului arheologic: S II - un singur nivel de locuire – Latène; S IV - strat de cultură neolitic suprapus de un nivel de locuire din epoca bronzului.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice: neolitice, epoca bronzului şi Latène.

Datare: neolitic, epoca bronzului - cultura Wietenberg, epoca Latène sec.III-I î.Chr.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare, nr. inv. 19682-19884.

Bibliografie: Stanciu 1992, p.173 nr.5 A, pl.4/6-10 (il.); Stanciu 1993, p.261 nr.2, 265, pl.2-3 (il.); Kacsó 2015, p.255.

RAN - 107243.04; **LMI** - MM-I-s-B-04372.

7. *Corbuțu* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea sud-vestică a localității, la 1.6 km sud-vest de sediul Primăriei şi la 570 m nord-est de confluența văii Grofoaiei/Igoaiei cu valea Ciurgău, pe o terasă plană formată pe panta sud-vestică a dealului Corbuțu.

Cercetări arheologice: Sit arheologic semnalat de elevul I. Mitrea din Bicaz.

Cercetări de suprafață / periegheze – I. Stanciu 1990, I. Stanciu, C. Kacsó 1990-1992; D. Pop, R. Cardoş, D. Ghiman, Z. Şomcutean, Tr. Rus 2007; C. Kacsó, D. Crişan, V. Mitre şi Tr. Rus 2012.

D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał 2018; D. Pop, R. Pop 2018.

Săpături arheologice – sondaj – Ioan Stanciu 1991.

Descriere: Cercetările de teren din 1990, 2007 şi 2012 au dus la descoperirea mai multor fragmente ceramice neolitice şi din secolele III-IV d.Chr., între care şi unul cenuşiu lucrat la roată, ornamentat prin ştampilare. În urma sondajelor arheologice întreprinse de I. Stanciu în 1991[22] s-a constatat că nu există un strat de cultură databil în epoca romană, ci doar mai multe complexe ce aparțin acestei epoci. O locuire din epoca neolitică a fost sesizată ca urmare a faptului că una din gropile de epoca romană străpungea stratul aparținând acestei epoci. Au fost identificate două complexe arheologice aparținând epocii romane: o groapă (în S III), care după inventar, indică cu probabilitate că este vorba de un mormânt plan de incinerație cu resturile cinerare depuse direct în groapă. În partea inferioară a gropii au fost găsite câteva fragmente minuscule de oase calcinate. Inventarul funerar constă în fragmente ceramice, o fusaiolă şi o lamă de fier de la un cuțit. Cel de-al doilea complex, identificat în capătul vestic al secțiunii S V, avea forma aproximativ rectangulară (300 x 262 x 250 x 187 cm) şi grosimea depunerii de maxim 17 cm. În centrul complexului s-au găsit, depuse risipit, mai multe pietre de carieră cu urme vagi de ardere, împreună cu bucăți de cărbune, fragmente ceramice şi o verigă de fier. Autorul investigațiilor arheologice interpretează şi acest complex ca fiind tot un posibil mormânt de incinerație. În aceaşi secțiune, în pământul răvăşit de lucrările agricole au mai fost descoperite: fragmente ceramice, o fusaiolă de lut ars, lucrată cu mâna, o altă fusaiolă lucrată la roată, o zăbală sau piesă de ham de fier din care se mai păstrează doar una din verigile laterale. Din relatările unuia din proprietari terenului din jur reiese că în timpul terasării pantei pentru amenajarea unei cabane s-ar mai fi descoperit un posibil mormânt. Tot pe panta dealului s-ar fi găsit şi o monedă de argint, posibil antică.

Stratigrafia sitului arheologic: strat de cultură neolitic; complexe (gropi – morminte) de epocă romană.

[22] Au fost trasate şi cercetate cinci secțiuni şi două casete. S I (12 x 1 m), S III (16 x 1 m) şi S IV (7 x 1.65 m) paralele şi orientate S—N. S II (18 x 1 m) a fost trasată perpendicular pe capătul nordic al S I. S V (18 x 1 m) a fost plasată pe panta vestică a dealului, la 25 m V față de S I. Prin caseta A/S III (3 x 2.5 m) s-a urmărit verificarea porțiunii din jurul complexului identificat în S III, iar prin caseta B/S V (5 x 2 m) a fost dezvelit integral complexul sesizat în S V.

https://biblioteca-digitala.ro

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice neolitice, fragmente ceramice lucrate la roată, fusaiole, lamă cuțit fier, zăbală sau piesă de ham de fier.

Datare: neolitic şi epoca romană sec. III–IV d. Chr.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare, nr. inv. 20144–20160, 27831- 27880.

Bibliografie: Stanciu 1992, p.173 nr.5B, pl.5/3-6, 6/12 (il.); Stanciu 1993, p.267-270, pl.4-5 (il.); Matei, Stanciu 2000, p.33-34 nr. 20, fig.5-6, pl. 37/1–10, 15/15a (il.); Kacsó 2015, p.256.

RAN - 107243.02; **LMI** - MM-I-s-B-04370[23].

8. *Râtul Grofoaiei / Oarză Față şi Oarză Dos* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea sudică a localității, la 3 km sud de clădirea Primăriei, la 770 m est-nord-est de confluența văii Fânațe cu valea Ciuta şi al 1.5 km vest de mănăstirea Maria Magdalena din Oarța de Sus. Fragmentele ceramice au fost identificate de o parte şi de alta a văii Fânațe, în vecinătatea unei fântâni. Recent, la 580 m est de situl arheologic, au fost ridicate mai multe construcții în cadrul unei gospodării agricole (stână), iar pe afluentul mai sus amintit a fost amenajată o mică pescărie.

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / periegheze* –D. Pop, R. Cardoş, D. Ghiman, Z. Şomcutean, Tr. Rus 2007; C. Kacsó, D. Crişan, V. Mitre şi Tr. Rus, 2012; D. Pop, R. Pop 2017; D. Pop, M. Ardeleanu, S. Ardeleanu (Mişca) 2017; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał 2018.

Descriere: Cu prilejul cercetărilor arheologice de suprafață din anul 2007, am identificat, în puncte limitrofe, numite de localnici *Oarză Față* şi *Oarză Dos*, mai multe fragmente ceramice aparținând epocii târzii a bronzului - cultura Suciu de Sus sau grupul Lăpuş şi epocii romane. Cea mai mare parte a vestigiilor arheologice au fost culese de pe panta lină, sudică a dealului numit *Togul Nemților* sau *Dealul Holmuri*. Ceramica descoperită aici este realizată din pastă intermediară, bine arsă de culoare neagră – cenuşie acoperită cu angobă crem sau cărămizie doar în parte păstrată, ori din pastă grosieră de culoare crem – cărămizie. Formele, dintre care unele au fost reconstituite grafic, aparțin unor oale, ceşti - decorate cu linii incizate sau striuri - şi vase vatră, nedecorate, dintre care unele arse secundar. Mult mai numeroasă este ceramica aparținând epocii romane sec. II-IV d.Chr.[24].

Foarte probabil situl de la Bicaz din punctul *Râtul Grofoaiei* identificat de C. Kacsó[25] în anul 2012, cu repere geografice ce nu corespund realităților din teren („*la cca 4 km sud de localitate, pe o pantă lină de deal cu înclinație sudică*”[26] este acelaşi sit cu cel descris mai sus. Coroborând datele noastre cu cele menționate de C. Kacsó credem că situl de la *Râtul Grofoaiei* şi cel descoperit în anul 2007, în punctul *Oarză Față - Oarză Dos*[27] definesc aceaşi descoperire care, din motive greu de înțeles, a primit două toponime diferite. Argumentele noastre sunt următoarele: punctul Bicaz *Oarză Față* este situat pe o pantă lină de deal cu înclinație sudică şi este situat la 3 km sud de centrul localității Bicaz, de o parte şi de alta a văii Fânațe, situat la 1,2 km sud-est de valea Grofoaiei; atât în punctul *Oarză Față* cât şi la *Râtul Grofoaiei* au fost descoperite numeroase vestigii de epocă romană.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice – epoca târzie a bronzului, epoca romană.

Datare: epoca târzie a bronzului-grupul Lăpuş, epoca romană, sec. II-IV d.Chr.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Kacsó 2015, p.256; Pop 2015, p.7-8, fig.7, 26, 39 (il.);

RAN – nu este menționat.

9. *Telec sau localitatea dispărută Apacza* (**Fig.1; 2; 3**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea sud-sud-vestică a localității, la 2.6 km sud-vest de clădirea Primăriei din Bicaz, pe o pantă lină cu înclinație vestică spre confluența văii Ciurgău cu valea Ciuta, între cele două văi şi afluenții acestora, valea Igoaiei şi valea Fânațe.

[23] RAN-Neolitic, La Tène târziu (sec. III – IV). Observații la RAN - 1.sec.III-IV d.Chr. – epocă romană nu La Tène târziu.2. neolitic, Latène sec.III-II î.Chr.

[24] Mulțumesc colegului Marius Ardeleanu pentru încadrarea cronologică a materialelor de epocă romană.

[25] Kacsó 2015, p. 256.

[26] ”*punctul* ***Râtul Grofoaiei****, aflat în apropiere de Pârâul Igoaiei (Grofoaiei), la cca 4 km sud de localitate, pe o pantă lină de deal cu înclinație sudică am identificat urmele unei aşezări din epoca romană, cu ceramică cenuşie lucrată la roată şi ceramică modelată cu mâna*” (Kacsó 2015, p.256).

[27] Pop 2015, p.7-8, fig.7, 26, 39 (il.). La cercetările de teren din 2007 au participat: D. Pop, R. Cardoş, Z. Şomcutean, D. Ghiman şi Tr. Rus.

https://biblioteca-digitala.ro

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / periegheze* – I. Stanciu 1990; C. Kacsó, D. Crişan, V. Mitre şi Tr. Rus 2012; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał 2018.

Descriere: Cu prilejul celor trei periegheze au fost culese de la suprafață foarte multe fragmente ceramice lucrate la roată, multe dintre ele smălțuite, altele pictate, precum şi mai multe bucăți de topitură de fier (?). Numărul neobişnuit de mare de fragmente ceramice medievale găsite pe o suprafață relativ întinsă în anul 2018 ne-a determinat să elucidăm motivul prezenței acestora în acest punct. Consultarea hărților topografice militare din secolele XVIII-XIX a condus la clarificarea problemei. Astfel, pe hărțile primei ridicări topografice militare a Transilvaniei, realizate între 1769-1773, pe locul în discuție, apare satul *Apácza* plasat tocmai la confluența văilor Ciuta (pe hartă valea Nyiresului) cu valea Ciurgău. *Apácza* era la aceea vreme o localitate cu biserică şi un număr mare de gospodării – potrivit hărții - cel puțin egal cu cele reprezentate pentru satele Bicaz (pe hartă *Somfalu/ Kornu*) şi Ciuta (pe hartă *Nÿires*) (**Fig.2).** Pe harta din a doua ridicare topografică, întocmită între 1819-1869, sunt reprezentate mult mai puține gospodării. Pe partea opusă caselor, spre vest, peste valea Ciutei, apar câteva anexe (grajduri pentru cai) *Gestütt Apaca*. Valea Ciutei este numită acum valea Apacza (**Fig.3/1**). Pe cea de-a treia ridicare militară (1869-1887) sunt reprezentate doar câteva locuințe, nu mai apare numele localității ci doar grajdurile menționate mai sus, valea este acum numită valea *Ciuce* (**Fig.3/2**).

În documente[28], localitatea apare cu denumirea de: Apacza (12 decembrie 1451, Hodod)[29]; Apaza (5 martie 1461, Cluj-Mănăştur)[30]; Apaczya (1 februarie 1462, Buda[31]; 20 septembrie 1508, Cluj-Mănăştur)[32]; Apathcza (16 decembrie 1527, Cluj-Mănăştur[33]; 17 iunie 1533, Cluj-Mănăştur[34]. Alte forme ale numelui localității[35] precum şi faptul că localitatea nu mai există, locul fiind pustă în preajma Hododului, sunt menționate 1890 de Csánki Dezső în *Geografia istorică a Ungariei în epoca hunazilor* şi, ulterior, preluate de alți autori[36].

După Petri Mór[37] pârâul Apácza, din împrejurimile Hododului, apare menționat în 1383 ca limită de hotar între Nadişu Hododului, Bogdand şi Corund, iar în anul 1423 moşia Apácza era în posesia lui Jakcs János[38]. În 1549 familia Jakcs (Jakchy Mihály) avea în stăpânire 126,5 porți, o parte din cele 27 de aşezări[39] ale lor erau situate în împrejurimile Hododului, între acestea şi Apácza, o altă parte se aflau în jurul Jiboului. De departe însă cea mai înstărită familie din Solnocul Mijlociu la aceea vreme era familia Drágfy cu 121 de localități[40]. Informații sintetice despre trecerea localității de la un proprietar la altul, în sânul familiei Jakcsi, zălogiri şi alte informații sunt oferite, pornind de la documente din diferite surse, de acelaşi Petri Mór. În a doua jumătate a secolului XVI, localitatea trece din proprietatea familiei Jakcs în cea a lui lui Wesselényi Ferenc[41]. În 1824, într-un raport către administrația Solnocului Mijlociu se menționează că locuitorii din Apácza vor fi stramutați în Vicsá (Vicea, oraş Ulmeni, jud. Maramureş) de catre proprietarul lor, baronul Wesselényi Farkas. Prin urmare, episcopul din Făgăraş este rugat să-l transfere pe preotul din Apácza la Győrtelek (Giurtelec, com. Măerişte, jud. Sălaj). Satul va rămâne în patrimoniul familiei Wesselényi până în anul 1847 când, cele şase gospodării care mai existau (toți credincioşi greco-catolici), au fost demolate. Tot atunci, din lemnele bisericii demolate, administratorul proprietății baronului a construit pe proprietatea lui din Sámson (Şamşud, jud. Sălaj) un hambar care ulterior a ars[42].

[28] Mulțumesc colegului Szőcs Péter Levente pentru traducera rezumatelor documentelor din limba maghiară.
[29] DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció); Erdélyi országos kormányhatósági levéltárakból (F); GYKOL, Cista comitatuum (Q 327); **DL-DF 30035**.
[30] Jakó 1990a, p.583 nr. 1516; DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció); Erdélyi országos kormányhatósági levéltárakból (F); KKOL, Protocolla (Q 333); **DL-DF 36392**
[31] DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció); Erdélyi országos kormányhatósági levéltárakból (F); GYKOL, Cista comitatuum (Q 327); **DL-DF 30041**.
[32] Jakó 1990b, p.283 nr.3475; DIPLOMATIKAI LEVÉLTÁR (Q szekció); Erdélyi országos kormányhatósági levéltárakból (F); KKOL, Protocolla (Q 333); **DL-DF 36399**.
[33] Jakó 1990b, p.489 nr.4201. **DL 36401.**
[34] Jakó 1990b, p.548 nr.4417.**DL.36404**.
[35] *Apaczy, Apacha poss*.
[36] Petri 1902, p.8; Suciu 1967, p.290; Vistai p.24, Apáca 4.
[37] Mulțumesc colegului Gabriel Mora pentru traducerea textului din limba maghiară.
[38] Petri 1902, p.8-9.
[39] Maksay 1990, p.426.
[40] Maksay 1990, p.401.
[41] Pentru detalii privind familia Jakcs de Kusaly (Coşeiu, jud. Sălaj) şi proprietățile acesteia, între care şi Apácza, vezi Hegyi 2014, p.383-406.
[42] Petri 1902, p.11.

https://biblioteca-digitala.ro

Impozitul a fost plătit în 1715 de opt gospodării de iobagi, dintre care şase de maghiari şi două de români, iar în 1720 de şase gospodării – două de iobagi şi patru de jeleri, din care patru maghiare şi două româneşti. Populația localității a fost în anul 1715 de 72 de persoane, iar în 1720 de 54 persoane. În funcție de naționalitate, populația era împărțită după cum urmează: în 1715 - 54 maghiari, 18 români, iar în 1720 - 36 maghiari şi 18 români. În 1715 cenzorii au înregistrat 23 de câmpuri de 1/2 iugăre şi 13 pajişti de cosit, iar în 1720 - 42 de câmpuri de 1/2 iugăre şi doar 11 pajişti de cosit[43].

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice, topituri fier (?) medievale.

Datare: sit arheologic medieval – sat/localitate dispărută (1423-1847).

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare

Bibliografie: -Csánki 1890, p.550; Petri 1902, p.8-11; Maksay 1990, p.401, 426; Jakó 1990a, p.583 nr. 1516; Jakó 1990b, p.283 nr.3475; p.489 nr.4201; p.548 nr.4417; Hegyi 2014, p.383-406; Kacsó 2015, p.256.

RAN – nu este menționat.

Ciuta

10. *Popeşti* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic de la **Ciuta *Popeşti*** este situat la 1.8 km est-sud-est de biserica ortodoxă din localitate, pe o pantă de deal cu înclinație nord-nord-estică în stânga văii Ciuta, la 150 m sud de confluența văilor Ciutei cu Ciurgău, vizavi de situl medieval de la **Bicaz *Telec*** şi la 1.1 km sud-vest de situl de la **Bicaz *Oarză***, la sud de Pădurea Mică şi la 3 km de sediul primăriei din Bicaz.

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață/periegheze* – I. Stanciu, 1990; R. Cardoş, D. Ghiman, Z. Şomcutean, Tr. Rus 2007; D. Pop, B. Bobînă, I. Marchiş, Z. Şomcutean 2008; Dan Pop, Raluca 2017; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał 2018.

Descriere: Mai multe fragmente ceramice au fost descoperite cu prilejul perieghezei din 1990, între acestea sunt câteva lucrate la roată din pastă de culoare cenuşie ce au fost atribuite epocii romane. Cu ocazia celorlalte cercetări nu au fost identificate vestigii arheologice deoarece terenul era înierbat.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice de epocă romană sec. III-IV d.Chr.

Datare: epocă romană sec. III-IV d.Chr.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Kacsó 2015, p.256; informații suplimentare: Ioan Stanciu (detalii privind identificarea sitului pe teren), Marius Ardeleanu (datarea materialului).

RAN – nu este menționat.

11. *Branişte I* şi *Branişte II* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte pe partea stângă a drumului spre Ciuta, la 1.1 km sud de Podul Miresei ce trece peste valea Cerna, pe panta lină a dealului Crucii sau Pădurea Crucii, orientată vest-est, spre Valea Ciuții, la 100 m de malul drept al Văii Ciuții şi la 1.7 km nord-vest de biserica ortodoxă din Ciuta. La 1.17 km sud-sud-est de intersecția drumurilor DJ 196A cu DC 95. Situl se întinde în bună parte şi în hotarul localității Babța, com. Bogdand, jud. Satu Mare (**Fig.6**).

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață/periegheze* – Tr. Rus 2003; C. Kacsó, Tr. Rus, D. Pop, 2003; C. Kacsó, D. Pop, Z. Şomcutean, D. Ghiman 2003; D. Pop, R. Cardoş, B. Bobînă, Z. Şomcutean, D. Ghiman 2007. D. Pop, M. Ardeleanu, Sorana Mişca, Vlad Săsăran 2017; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał 2018.

Descriere: La curățarea şanțului de lângă drum, în partea dinspre panta lină a dealului Pădurea Crucii, au apărut mai multe fragmente ceramice din epoca bronzului, cultura Wietenberg, epoca romană (sec.II-III d.Chr.) şi medieval timpurii (sec. VIII-IX d.Chr.). Suprafața ocupată de acesta este de circa 3 ha, nivelurile de locuire din epocile romană şi medieval timpuri sunt distruse în partea vestică, spre drum şi valea Cuții, de drumul comunal DC 95. Materialele medieval timpurii, ca şi cele de epocă romană, au ieşit la iveală în cursul perieghezelor din 2007, 2010 şi 2017, lângă drum, pe panta

[43] Petri 1902, p.11.

https://biblioteca-digitala.ro

lină cu înclinație vestică. Siturile arheologice de la **Ciuta *Branişte I şi II*** sunt amintite în literatură, şi preluate în RAN ca atare, ***Branişte I*** cu descoperirii preistorice, iar ***Branişte II*** cu descoperiri din epoca bronzului, cultura Wietenberg şi epoca romană[44]. Recent[45], C. Kacsó precizează eronat că D. Pop menționează aici descoperiri de epoca bronzului, cultura Suciu de Sus. În realitate, în lucrarea citată sunt amintite doar descoperirile aparținând epocii mijlocii a bronzului - cultura Wietenberg[46].

Având în vedere faptul că în cursul cercetărilor de suprafață au fost identificate la suprafață, în ambele locuri (situate la 100 de m unul de celălalt), materiale arheologice din epoca bronzului – cultura Wietenberg, epoca romană şi medieval timpurie, credem că putem discuta de un singur sit arheologic -numit *Branişte* - cu mai multe niveluri de locuire.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice: epoca bronzului, epoca romană, medieval timpuriu.

Datare: epoca mijlocie a bronzului - cultura Wietenberg; epoca romană –sec.III-IV d.Chr.; medieval timpuriu sec.VII-VIII d.Chr.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare

Bibliografie: Pop 2012, p.62; Kacsó 2015, p.256-257;

R**AN** - 107252.1 – Branişte I; 107252.2 – Branişte II.

12. *Cernişe*

C. Kacsó menționează fragmente ceramice, probabil preistorice, la **Ciuta** în locul numit ***Cernişe***[47]. Puncul este situat la 530 m sud-est de biserica ortodoxă din localitate, pe o pantă lină de deal, în dreapta văii Ciuta. În realitate, toponimul este ***Pernişe***[48], iar în cursul perieghezei din 24 septembrie 2003[49], a fost descoperit un singur fragment ceramic. Cercetările ulterioare[50] nu au dus la identificarea altor bunuri arheologice, ceea ce ne determină să afirmăm că fragmentul ceramic găsit în anul 2003 era în poziție secundară.

Corni

13. *Cornişor* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea nord-estică a localității, la 1.75 km nord-est de biserica ortodoxă din localitate şi la 2.5 km de intersecția drumurilor DJ108 cu DC 196A (intrarea în sat), în dreapta drumului de pământ ce face legătura între Corni şi Oarța de Sus. Locul este denumit de localnici şi *Trecători / La trecători*.

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / perieghеze* – C. Kacsó, D. Pop, Z. Şomcutean, Tr. Rus 2002.

Descriere: Cu prilejul reamenajării drumului de pământ ce face legătura între localitățile Corni şi Oarța de Sus, Gheorghe Peti din localitatea Oarța de Sus a descoperit, în anul 2001, în partea împădurită din punctul *Cornişor* sau *Trecători* un fragment ceramic de mari dimensiuni, atipic, a cărui atribuire culturală este incertă. În vederea identificării locului descoperirii fragmentului ceramic Traian Rus a întreprins cercetări de suprafață în anul 2002 prilej cu care a cules din acest punct câteva fragmente ceramice şi o piatră de râşniță ce au fost atribuite culturii Starčevo-Criş. Cercetările efectuate de colectivul Muzeului din Baia Mare, împreună cu Traian Rus, în anul 2002, nu au dus la descoperirea altor vestigii arheologice, constatându-se că vestigiile arheologice au ieşit la iveală datorită amenajării drumului mai sus amintit. Foarte probabil fragmentele culese de profesorul de istorie Traian Rus provin dintr-o groapă (?) a cărei umplutură se mai putea observa în ruptura de pe marginea sudică a drumului.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice, râşniță de piatră neolitic – cultura Starčevo-Criş.

Datare: neolitic – cultura Starčevo-Criş.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Bobînă 2009, p.9 nr.12; Kacsó 2015, p.257.

RAN – nu este menționat.

[44] Kacsó 2011, p.233.
[45] Kacsó 2015, p.257 nota 141.
[46] Pop 2012, p.62.
[47] Kacsó 2011, p.235, punctul nu este cartat pe harta X; Kacsó 2015, p.257, punctul nu apare cartat pe harta X.
[48] ***Pernicze*** – pe hărțile din a doua ridicare topografică militară, ***Pernice*** – pe hărțile din cea de-a treia ridicare.
[49] Colectiv: C. Kacsó, D. Pop, Z. Şomcutean. Tr. Rus.
[50] 21 octombrie 2003 - C. Kacsó, D. Pop, Z. Şomcutean, D. Ghiman, I. Batin; 02 octombrie 2007 - D. Pop, R. Cardoş, Z. Şomcutean, D. Ghiman.

https://biblioteca-digitala.ro

14. *Băbțişoara* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea sud-vestică a localității, la 530 m nord-est de intersecția drumurilor DJ108 cu DC 196A, pe panta lină, sudică a dealului Secătura, în dreapta drumului Bicaz-Babța, la 270 m nord de malul drept al văii Cerna.

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / perieghеze* – C. Kacsó, Tr. Rus 2000; C. Kacsó, Tr. Rus, D. Pop, 2003; D. Pop, R. Cardoş, Z. Şomcutean, D. Ghiman 2007; D. Pop, M. Ardeleanu, S. Mişca, V. Săsăran 2017.

Descriere: Cu prilejul cercetărilor de teren efectuate aici în mai multe rânduri, au fost identificate la suprafață numeroase fragmente ceramice şi bucăți de chirpic. Materialele descoperite sunt menționate în literatură ca aparținând epocii bronzului târziu - cultura Suciu de Sus, faza a II-a şi epocii medieval timpurii sec. VIII-IX d.Chr. Din punctul nostru de vedere fragmentele ceramice ilustrate, databile în epoca bronzului, care au fost culese de la suprafață în cursul perieghezei din anul 2000, sunt decorate cu striuri sau motive în relief şi nu prezintă elementul caracteristic acestei faze şi anume decorul incizat-excizat (**Fig.5**)[51]. Cercetările de teren din 2003, efectuate împreună cu Carol Kacsó, au dus la identificarea mai multor fragmente ceramice decorate exclusiv prin incizie – decor specific fazei timpurii a culturii Suciu de Sus (**Fig.4**), precum şi a câtorva fragmente ceramice lucrate la roată databile în sec. VIII-IX d.Chr. În cursul perieghezei din anul 2007, alături de materiale aparținând epocilor menționate mai sus, au apărut şi câteva fragmente lucrate la roată din pastă de culoare cenuşiu-deschis datând din epoca romană, sec. II-III d.Chr.[52]. În concluzie putem afirma că cel puțin până în momentul de față cea de-a doua fază a culturii Suciu de Sus nu este cunoscută la ***Băbțişoara***.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice epoca mijlocie a bronzului, epocă romană, medieval timpuriu.

Datare: epoca mijlocie a bronzului – cultura Suciu de Sus, faza I; epocă romană sec. II-III d.Chr.; medieval timpuriu sec.VIII-IX d.Chr.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare

Bibliografie: Kacsó 2003a, p.110 nr.7, p.136 nr41, pl.9 (il.); Kacsó 2015, p.258.

RAN - 107261.01

15. *Sătuț / Iclejia Bisericii* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea vestică a localității, la 2.4 km vest-nord-vest de intersecția drumurilor DJ108 cu DC 196A, şi la 700 m nord-est de intersecția drumului DJ108 cu DC95 (drumul de la Bicaz spre Ciuta), pe panta lină, sudică a unui deal din stânga văii Fântânele, în dreapta drumului Bicaz-Babța, la 470 m nord de confluența văii Fântânele cu Valea Cernei.

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / perieghеze* – C. Kacsó, Tr. Rus 2000; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał, Ovidiu Papuc 2018.

Descriere: Cu prilejul cercetărilor de teren din anul 2000 au fost descoperite fragmente ceramice atipice, probabil preistorice, iar în 2017 câteva fragmente ceramice de epoca bronzului, cultura Suciu de Sus şi numeroase fragmente lucrate la roată din pastă de culoare cenuşiu deschis aparținând epocii romane sec. II-III d.Chr.[53]. Din relatările lui Traian Rus locul unde au fost identificate materialele din 2000 ar fi numit de localnici ***Sătuț***. În cursul cercetărilor noastre din 2017 am aflat, tot de la localnici, că locul se numeşte ***Iclejia Bisericii***.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice epoca bronzului, epocă romană.

Datare: epoca bronzului – cultura Suciu de Sus; epocă romană sec. II-III d.Chr..

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Kacsó 2015, p.258.

RAN – nu este menționat.

16. *la sud de localitate / Valea Luncii* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea sud-estică a localității, la 1.12 km nord-est de intersecția drumurilor DJ108 cu DC 196A, imediat în dreapta văii Luncii, pe pantă lină de deal cu înclinație sudică, la 1 km nord-est de confluența văii Luncii cu valea Cernei, în dreapta drumului Bicaz-Babța.

[51] Kacsó 2003, p.110 nr.7, p.136 nr41, pl.9; Kacsó 2015, p.258.

[52] Datarea materialelor de epoca romană, Marius Ardeleanu.

[53] Datarea materialelor de epoca romană, Marius Ardeleanu.

https://biblioteca-digitala.ro

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / periegheze* – D. Pop, 2000; D. Pop, R. Cardoş, Z. Şomcutean, D. Ghiman, 2007.

Descriere: Cu prilejul cercetărilor de teren efectuate aici au fost identificate la suprafață fragmente ceramice aparținând culturii Coțofeni şi mai multe fragmente ceramice lucrate din pastă cenuşiu deschis, realizate la roată ce pot fi atribuite epocii romane[54]. Situl arheologic apare menționat în ambele ediții ale Repertoriului arheologic al județului Maramureş fără punctul unde au fost găsite vestigiile.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice epoca timpurie a bronzului – cultura Coțofeni; epoca romană sec. II-IV d.Chr.

Datare: epoca timpurie a bronzului - cultura Coțofeni; epocă romană sec. II-IV d.Chr..

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Kacsó 2015, p.258 (cu informații eronate din punct de vedere al localizării şi al datării materialelor).

RAN – nu este menționat.

17. *Mărăşag* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic este situat în partea sud-vestică a localității Corni, la 2 km est de drumul de intrare în sat - intersecția drumurilor DJ108 cu DC 196A - pe panta lină, nordică a dealului Pădurea Crucii, în stânga văii Runcului şi a Cernei, la 300 m est de confluența acestora, în stânga drumului Bicaz-Babța. Situl arheologic este situat în mare parte în hotarul localității Babța, com. Bogdand, jud. Satu Mare (**Fig.6**).

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / periegheze* – C. Kacsó, D. Pop, Tr. Rus, Z. Şomcutean 2002; D. Pop, R. Cardoş, B. Bobînă, I. Marchiş, Z. Şomcutean 2008; D. Pop, R. Cardoş, B. Bobînă, D. Ghiman, Z. Şomcutean 2010; D. Pop, M. Ardeleanu, S. Mişca, V. Săsăran 2017; D. Pop, M. Ardeleanu 2018.

Descriere: Cu prilejul cercetărilor de teren din anul 2002 au fost identificate la suprafață numeroase fragmente ceramice lucrate cu mâna şi la roată, între care unul cu grafit în pastă. Perieghezele efectuate ulterior nu au dus la identificarea altor artefacte.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice.

Datare: epocă Latène, sec. III-II î.Chr.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare

Bibliografie: Kacsó 2015, p.258.

RAN - 107261.02.

18. *Valea Puiului I* (**Fig.1**)

Localizare:

Situl arheologic se găseşte în partea vestică a localității, la 1.4 km vest de intersecția drumurilor DJ108 cu DC 196A, şi la 1.4 km est-nord-est de intersecția drumului DJ108 cu DC95 (drumul de la Bicaz spre Ciuta), în stânga văii Puiului, pe o panta lină de deal cu înclinație sudică, spre valea Cernei, la 170 m nord de aceasta, în dreapta drumului Bicaz-Babța, la 400 m est-nord-est de confluența văii Puiului cu Valea Cernei.

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / periegheze* – C. Kacsó, D. Pop, Tr. Rus 2003; D. Pop, R. Cardoş, Z. Şomcutean, D. Ghiman 2007; D. Pop, M. Ardeleanu, S. Mişca, V. Săsăran 2017; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał, O. Papuc 2018.

Descriere: Cu prilejul cercetărilor de teren din anul 2003 au fost descoperite câteva fragmente ceramice ce au fost atribuite cu probabilitate epocii medieval timpurii. Cu prilejul celorlalte periegheze efectuate nu au mai fost descoperite vestigii arheologice.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice probabil medieval timpurii.

Datare: medieval timpuriu ?, sec.VII-IX d.Chr ?.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie: Kacsó 2015, p.258.

RAN – nu este menționat.

[54] Datarea materialelor de epoca romană, Marius Ardeleanu.

https://biblioteca-digitala.ro

19. *Valea Puiului II* (**Fig.1**)

Localizare: Situl arheologic se găseşte în partea vestică a localității, la 2 km vest de intersecția drumurilor DJ108 cu DC 196A, şi la 1 km est-nord-est de intersecția drumului DJ108 cu DC95 (drumul de la Bicaz spre Ciuta), în dreapta văii Puiului, pe pantă lină de deal cu inclinație sudică, spre valea Cernei, la 230 m nord de confluența văii Puiului cu Valea Cernei, în dreapta drumului Bicaz-Babța.

Cercetări arheologice: *Cercetări de suprafață / perieghеze* – C. Kacsó, D. Pop, Tr. Rus 2003; D. Pop, R. Cardoş, Z. Şomcutean, D. Ghiman, 2007; D. Pop, M. Ardeleanu, S. Mişca, V. Săsăran 2017; D. Pop, M. Ardeleanu, D. Dabał, O. Papuc 2018.

Descriere:

Cu prilejul cercetărilor de teren efectuate aici în mai multe rânduri au fost descoperite bucăți de chirpic, un fragment de gresie prelucrată provenind probabil de la un tipar pentru turnat piese de metal, un fragment de la o râşniță tot de gresie, o bucată de zgură de fier, un fragment de mărgea din pastă sticloasă şi mai multe fragmente ceramice lucrate la roată între care câteva de culoare cenuşiu deschis aparținând epocii romane. Situl arheologic a fost parțial distrus de drumul DJ 108 Bicaz-Babța.

Bunuri culturale mobile: fragmente ceramice epocă romană, fragment tipar gresie, fragment râşniță gresie, fragment mărgea pastă sticloasă, zgură de fier.

Datare: epocă romană sec. II-IV d.Chr.

Locul de păstrare al materialelor: Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare.

Bibliografie:

Kacsó 2015, p.258; informații suplimentare Dan Pop, Marius Ardeleanu.

RAN - nu este menționat.

20. *Fântânele*

Situl arheologic de la **Corni *Fântânele***[55], situat în dreapta văii Fântânele, vizavi de situl de la ***Corni Sătuț / Iclejia Bisericii*** se găseşte, din punct de vedere administrativ, pe cuprinsul localității Babța, com Bogdand, jud. Satu Mare (**Fig.6**).

Caracterul cercetărilor

Aşa cum lesne se poate observa din prezentarea de mai sus, din cele 18[56] situri arheologice cunoscute până în clipa de față în hotarul Bicazului, majoritatea (14) stațiunilor amintite în literatură au fost investigate exclusiv prin cercetări de suprafață, doar în patru dintre acestea s-au făcut săpături, toate sondaje de mici dimensiuni în raport cu suprafața siturilor: Bicaz *Igoaie* (I. Stanciu 1990), Bicaz *Togul Nemților I* (C. Kacsó 1978), Bicaz *Oarză* (I. Stanciu 1990-1991), Bicaz *Corbuțu* (I. Stanciu 1991). Un singur sit a beneficiat şi de investigații geofizice - magnetometrie (Bicaz Togul Nemților I, C. Metzner-Nebelsick 2016). Vizitarea sistematică a siturilor arheologice a contribuit, în unele cazuri, la nuanțarea informațiilor privind cultura materială, localizarea, toponimia şi întinderea lor.

Caracterul descoperirilor

Numărul mic de săpături arheologice face ca aprecierile noastre să pornească doar de la informațiile rezultate în urma cercetărilor de suprafață şi, în consecință, marja de probabilitate să fie destul de mare în încercarea de la încadra în una sau alta dintre categorii. Cu toate acestea putem aprecia că cele mai multe dintre stațiunile identificate pot fi atribuite aşezărilor: Bicaz *Fânațe*, Bicaz *Igoaie*, Bicaz *Ciurgău*, Bicaz *Oarză*, Bicaz *Corbuțu*, Ciuta *Popeşti*, Ciuta *Branişte*, Corni *Cornişor*, Corni *Băbțişoara*, Corni *Sătuț*, Corni *Valea Luncii*, Corni *Mărăşag*, Corni *Valea Puiului I*, Corni *Valea Puiului II* dintre care unele cu două sau mai multe niveluri de locuire (Bicaz *Igoaie*, Bicaz *Oarză*, Ciuta *Branişte*, Corni *Băbțişoara*, Corni *Sătuț*, Corni *Valea Luncii*). Necropola tumulară de la *Togul Nemților I* şi morminte izolate (?) de la Bicaz *Corbuțu* întregesc imaginea locuirii acestui spațiu începând din neolitic până în epoca medieval timpurie.

Mai dificil de precizat este caracterul descoperirilor de la Bicaz *Togul Nemților II* fragmentele ceramice descoperite au fost considerate ca provenind dintr-o aşezare contemporană cu necropola tumulară sau dintr-o necropolă plane sau, de ce nu, dintr-un loc unde s-au desfăşurat diferite practici ceremoniale funerare în conexiune cu necropola tumulară.

[55] Kacsó 2015, p.258.

[56] Vezi observațiile de mai sus privind Ciuta *Branişte I* şi *Branişte II*; Ciuta *Cernişe/Pernişe* şi Corni *Fântânele* de fapt Babța *Fântânele*.

https://biblioteca-digitala.ro

Datarea şi atribuirea culturală a bunurilor arheologice descoperite

Fragmente ceramice probabil preistorice au descoperite la Bicaz *Fânaţe*, neolitice - fără precizarea culturii la Bicaz *Oarză*, Bicaz *Corbuţu*; vestigii ale culturii Starčevo-Criş la Bicaz *Igoaie* şi Corni *Cornişor*, iar ale grupul Pişcolt-Iclod la Bicaz *Igoaie*.

Epoca timpurie a bronzului este reprezentată prin descoperirile culturii Coţofeni de la Bicaz *Igoaie* şi Corni *Valea Luncii*.

Vestigii din epoca mijlocie a bronzului, cultura Wietenberg sunt cunoscute în siturile de la Bicaz *Oarză* şi Ciuta *Branişte*, iar ale culturii Suciu de Sus, faza I la Corni *Băbţişoara*.

Epoca târzie a bronzului este reprezentată prin descoperirile de la Bicaz *Igoaie* şi Corni *Sătuţ* - cultura Suciu de Sus faza a II-a, precum şi de cele de la Bicaz *Ciurgău*, Bicaz *Togul Nemţilor I, Togul Nemţilor II* şi Bicaz *Râtul Grofoaiei* aparţinînd grupului Lăpuş.

Probabil fragmentele ceramice la Bicaz *Iogoaie* aparţin Hallstatt-lui mijlociu

Materiale din a doua epocă a fierului - sec.III-I î.Chr./ III-II î.Chr. – au ieşit la iveală în siturile de Bicaz *Oarză* şi Corni *Mărăşag*.

Epocă romană, sec. II-III d.Chr./ II-IV d.Chr./ III-IV d.Chr., este cunoscută din siturile de la: Bicaz *Corbuţu*, Bicaz *Râtul Grofoaiei*, Ciuta *Popeşti*, Ciuta *Branişte*, Corni *Băbţişoara*, Corni *Sătuţ*, Corni *Valea Luncii* şi Corni *Valea Puiului II.*

Materiale medieval timpurii (sec.VII-IX d.Chr./ VIII-IX d.Chr.) au fost identificate la Ciuta *Branişte*, Corni *Băbţişoara* şi probabil la Corni *Valea Puiului I*.

Evului mediu îi aparţine vechea localitate *Apácza* (Bicaz *Telec*), sat atestat la 1423 şi dispărut în 1847.

De departe în această microzonă cele mai numeroase sunt descoperirile de epocă romană (opt situri), urmate de cele de la finele epocii bronzului (şase situri).

Având în vedere faptul că datarea şi atribuirea culturală a fost făcută, cel mai adesea, după un număr restrâns de fragmente ceramice datările de mai sus vor suporta negreşit modificări şi nuanţări în viitor. Cercetările arheologice ce urmează să fie întreprinse, intruzive sau non-intruzive, vor clarifica necunoscutele de azi în ceea ce priveşte caracterul descoperirilor şi locuirile succesive din situri menţionate.

Alături de siturile arheologice, în hotarul comunei, există şi câteva descoperiri de piese de metal, depozite de bronzuri şi piese izolate de bronz. Este vorba de depozitele de bronzuri de la Bicaz Valea *Unghiului I*[57] şi *Valea Unghiului II*[58]– două depozite de bronzuri, precum şi de toporul de cupru de tip ***Székely-Nádudvar*** de la Corni *Guruieţ*[59].

În anul 2018 au intrat în patrimoniul Muzeului din Baia Mare, prin achiziţie, trei piese de bronz –un topor cu disc şi spin, un celt şi un vârf de lance – ce provin, foarte probabil, din depozitul de bronzuri de la Bicaz *Valea Unghiului I*[60].

[57] Kacsó1981, p.295-303; Kroeger-Michel 1983, fig. 28a (il.); Bader 1991, 93 nr. 196, 197, pl. 21/196-197 (il.); Kacsó, 1993, 40 nr.3, fig. 3/1 (il.); Gogâltan 2000, 12 nr.9, 40, pl.2/9 (il.); Kacsó 2003b, Lista 1, nr. 2, pl. 7/1 (il.); Kacsó 2015, p.251-253, 255 (cu toată literatura mai veche şi observaţii).

[58] Kacsó 1981, p.295-303; Bader 1983, 36 nr. 20, pl. 4/20 (il.); Kroeger-Michel 1983, fig. 18b/III; fig. 114; fig. 208 (il.); Bader 1991, 84, nr. 136, pl. 16/136 (il); Kacsó 1993, 40 nr.3, fig. 3/2–5 (il.); Kacsó 2003b, Lista 1, nr.3, Lista 2, nr. 3, pl. 7/2, pl. 8/1 (il.); Kacsó 2015, p.251-253, 255 (cu toată literatura mai veche şi observaţii).

[59] Pop 2007, p. 49-87.

[60] Nr.inv. 35424-36426; Acestea vor face obiectul unui studiu viitor privind noile descoperiri de bronzuri din judeţul Maramureş.

https://biblioteca-digitala.ro

Nr. Crt.	Localitatea	Punctul ponimul	Cod RAN	Cod LMI 2015	Observații şi corecturi RAN
1.	Bicaz	Corbuțu	107243.02	MM-I-s-B-04370	**RAN**-Neolitic, La Tène târziu (sec. III – IV). **OBS**. 1.sec.III-IV d.Chr. – epocă romană nu La Tène târziu. 2. neolitic, epoca romană III-IV d.Chr.
2.	Bicaz	Igoaie	107243.03	MM-I-s-B-04371	**RAN**-Neolitic –Iclod Epoca bronzului timpuriu –Coțofeni; Epoca bronzului târziu (sec. XII – XI a.Chr.); La Tène târziu (sec. III – IV) **OBS**. 1.Locuirea de sec. III-IV d.Chr. nu există 2.sec.III-IV d.Chr. – epocă romană nu La Tène târziu. 3.-sfârşitului neoliticului timpuriu, cultura Starčevo-Criş; -sfârşitul neoliticului mijlociu – grupul Pişcolt-Iclod; -neo-eneolitic/epoca timpurie a bronzului-cultura Coțofeni; -epoca târzie a bronzului-cultura Suciu de Sus.
3.	Bicaz	Oarză	107243.04	MM-I-s-B-04372	**RAN**- Neolitic; Epoca bronzului mijlociu – Wietenberg; La Tène târziu (sec. III – I a.Chr.).
4.	Bicaz	Togul Nemților	107243.05	MM-I-s-A-04373	**RAN**-Epoca bronzului târziu – Suciu de Sus **OBS.** Este de fapt *Togul Nemților I* Epoca târzie a bronzului – grupul Lăpuş
5.	Bicaz	Ciurgău	107243.06		**RAN**-Epoca bronzului – Lăpuş
6.	Bicaz	Togul Nemților II	107243.07		**RAN**-Locuire, aşezare Epoca bronzului târziu **OBS.** Nu poate fi localizată cu siguranță si nici că este sigur aşezare
7.	Bicaz	Fânațe	-	-	**OBS.** Preistorie
8.	Bicaz	Telec	-	-	**OBS.** Medieval. – localitatea dispărută *Apácza*
9.	Bicaz	Râtul Grofoaiei	-	-	**OBS** epoca târzie a bronzului-grupul Lăpuş, epoca romană, sec. II-IV d.Chr.
10.	Ciuta	Branişte I	107252.1	-	**RAN**-Preistorie
10.	Ciuta	Branişte II	107252.2	-	**RAN**-Epoca bronzului – cultura Wietenberg, epocă romană – sec II-III d.Chr. **OBS.** Epoca mijlocie a bronzului – cultura Wietenberg; epoca romană –sec.III-IV d.Chr.; medieval timpuriu sec.VII-VIII d.Chr.
11.	Ciuta	Popeşti	-	-	**OBS.** Epocă romană sec. III-IV d.Chr.
12.	Corni	Băbțişoara	107261.01	-	**RAN**-Epoca bronzului, Epoca medievală / sec. VIII-IX d.Chr. **OBS.** Suciu de Sus I – epoca mijlocie a bronzului Sec. II-III d.Chr. epocă romană Sec. VIII-IX d.Chr. medieval timpuriu

https://biblioteca-digitala.ro

13.	Corni	Mărăşag	107261.02	-	**RAN**- Epoca romană / sec. II- III d.Chr. **OBS.** Epocă Latène, sec. III-II î.Chr.
14.	Corni	Sătuţ / Iclejia Bisericii	-	-	**OBS.** Epoca bronzului cultura Suciu de Sus, epocă romană sec. II-III d.Chr.
15.	Corni	Valea Puiului I	-	-	**OBS.** Probabil medieval timpuriu sec.VII-IX d.Chr.
16.	Corni	Valea Puiului II	-	-	**OBS.** Epocă romană sec. II-IV d.Chr.
17.	Corni	Valea Luncii	-	-	**OBS.** Epoca timpurie a bronzului – cultura Coţofeni; Epoca romană sec. II-IV d.Chr.
18.	Corni	Cornişor / Trecători	-	-	**OBS.** neolitic – cultura Starčevo-Criş

https://biblioteca-digitala.ro

Literatura

Bobînă 2009 — B. Bobînă, *Stadiul actual al cercetărilor privind neoliticul din nord-vestul României (județul Maramureş)*, Marmatia 9/1, 2009, 7-21.

Bader 1983 — T. Bader, *Die Fibeln in Rumänien*, PBF XIV, 6, München, 1983.

Bader 1991 — T. Bader, *Die Schwerter in Rumänien*, PBF IV, 8, Stuttgart, 1991.

Csánki 1890 — D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a hunyadiak korában* I, Budapest, 1890.

Gogâltan 2000 — F. Gogâltan, *Aspecte privind metalurgia bronzului în Bazinul carpatic. Ciocanele şi nicovalele cu toc de înmănuşare din România*, EphemNap IX-X, 1999-2000,

Hegyi 2014 — Hegyi G., *A kusalyi Jakcsok birtokosztálya 1425 körül - The Estate Division of the Jakcs of Kusaly Family around*, Történelmi Szemle 3, 2014, p.383-406.

Jakó 1990a — Jakó Zs., *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei, 1289–1556 I. kötet. 1289–1484*, 1990.

Jakó 1990b — Jakó Zs., *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei II. kötet. 1485–1556*, Budapest, 1990.

Kacsó 1981 — C. Kacsó, *Date preliminare cu privire la descoperirile de bronzuri de la Bicaz* (jud. Maramureş), SCIVA 31, 1981, 295-303;

Kacsó 1993 — C. Kacsó, *Der Bronzedolch von Asuaju de Jos (Alsószívágy, Rumänien)*, CommArchHung 1993,

Kacsó 2003a — C. Kacsó, *Noi descoperiri Suciu de Sus şi Lăpuş în nordul Transilvaniei*, Marmatia, 7/1, 2003,

Kacsó 2003b — C. Kacsó, *Der zweite Depotfund von Ungureni*, în: C. Kacsó (ed.), Der nordkarpatische Raum in der Bronzezeit. Symposium Baia Mare 7. – 10. Oktober 1998, BiblMarmatia 1, 2003.

Kacsó 2004 — C. Kacsó, *Mărturii arheologice*, Baia Mare, 2004.

Kacsó 2005 — C. Kacsó, *Contribuții la cunoaşterea Bronzului târziu din nordul Transilvaniei. Cercetările de la Bicaz-Igoaie*, RevBistriței 19, 2005

Kacsó 2010 — C. Kacsó, *Contribuții la topografia arheologică a Depresiunii Sălajului*, în: H. Pop, I. Bejinariu, S. Băcueț-Crişan, D. Băcueț-Crişan (eds.) Identități culturale locale şi regionale în context european. Studii de arheologie şi antropologie istorică. In memorian Alexandri V. Matei, Cluj Napoca, 2010, p.83-100.

Kacsó 2011 — C. Kacsó, *Repertoriul arheologic al județului Maramureş*, Baia Mare 2011.

Kacsó 2015 — C. Kacsó, *Repertoriul arheologic al județului Maramureş*, ed. a II-a, Baia Mare, 2015.

Kacsó 2017 — C. Kacsó, *Necropola tumulară din bronzul târziu de la Bicaz (jud.Maramureş, România)*, Apulum 54, 2017,

Kacsó, Stanciu 1996 — C. Kacsó, I. Stanciu, *Bicaz „Igoaie", jud. Maramureş*, în: Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992, Brăila, 1996, p.13 nr. 17.

Kroeger-Michel 1983 — E. Kroeger-Michel, *Les haches à disque du Bassin des Carpathes*, Paris, 1983.

Maksay 1990 — Maksay F., *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén I. kötet*, Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 16. Budapest, 1990.

Matei, Stanciu 2000 — A. V. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec.II-IV p.Chr.) în spațiul nord-vestic al României*, Zalău – Cluj-Napoca, 2000

Maxim 2003 — Z. Maxim, *Descoperiri neo-eneolitice la Bicaz-Igoaie*, Marmatia 7/1, 2003, p.

https://biblioteca-digitala.ro

Petri 1902	M. Petri, *Szilágy Vármegye Monographiája*, III, 1902.
Pop 2007	D. Pop, *The hammer axe from Corni*, JAMÉvk 49, 2007, p. 49-87.
Pop 2012	D. Pop, *Bronzul mijlociu în bazinul inferior al Someşului* (teză de doctorat - nepublicată), Bucureşti, 2012.
Pop 2015	D. Pop, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Maramureş I*, Marmatia 12, 2015.
Stanciu 1992	I. Stanciu, *Descoperiri din a doua jumătate a mileniului I î.H. şi mileniul I d.H. în județul Maramureş*, EphNap II, 1992,
Stanciu 1993	I. Stanciu, *Sondajele efectuate la Bicaz, jud. Maramureş (1990, 1991)*, EphNap III, 1993,
Suciu 1967	C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, II, Bucureşti, 1967.
Vistai	Vistai A. J., *Tekintő. Erdélyi helynévkönyv, vol.1-3* https://web.archive.org/web/20110710230653/http://www.fatornyosfalunk.com/helynevkonyv_-_1._kotet_A-H.pdf

https://biblioteca-digitala.ro

Contributions to the Archaeological Repertoire of the Maramureş County (II)

(Abstract)

In the present study we would like to make some additions regarding the archeological sites and discoveries within the Bicaz commune, with the belonging villages Ciuta and Corni, Maramureş county. These observations are occasioned by older or newer fieldwalking, by the study of Josefine maps for the area in question, as well as by the recent acquisitions of bronze artifacts made by the Baia Mare Museum.

The archaeological sites mentioned in the literature prior to the time of writing this study, November 2018, are the following:

Bicaz: **1.** *Fânațe*, **2.** *Igoaie,* **3.** *Ciurgău,* 4. *Togul Nemților I,* **5.** *Togul Nemților II,* **6.** *Oarză,* **7.** *Corbuțu,* **8.** *Râtul Grofoaiei şi* **9.** *Telec.*

Ciuta: **10.** *Popeşti*, **11.** *Branişte I*, **12.** *Branişte II* şi **13.** *Cernişe.*

Corni: **14.** *Cornişor*, **15.** *Băbțişoara*, **16.** *Sătuț*, **17.** *la sud de localitate*, **18.** *Mărăşag*, **19.** *Valea Puiului I*, **20.** *Valea Puiului II* şi **21.** *Fântânele.*

Unlike the first Repertoire, in the one from 2015, *Râtul Grofoaiei* site from Bicaz is added, that was identified in the field in 2012 without being charted on the discoveries map from Bicaz commune. The large number of archeological sites identified within the Bicaz commune, simmilar to that of neighboring commune Oarța de Jos (with the localities belonging to Oarța de Sus and Orțâța), it is largely due to the late history teacher Traian Rus and to the generations of pupils from Oarța de Sus and Bicaz schools, whom he guided to the recovery of the archeological vestiges. In addition to these are the systematic field researches undertaken, in different periods of time, by the team of the archeology department from the County Museum of History and Archeology: Carol Kacsó, Ioan Stanciu, Dan Pop, Raul Cardoş, Marius Ardeleanu, Bogdan Bobînă, Ioana Marchiş, Dorian Ghiman şi Zamfir Şomcutean.

Regarding their location from the point of view of the Territorial Administrative Units, from the beginning we specify that, at the level of Maramureş county, there are territorial delimitations only for the built-up area concerning the communes and the built-up area for the belonging villages. For the outside of the villages such a delimitation does not exist.

As can be easily seen in the presentation above, from the 18 archaeological sites known so far in the Bicaz border (with the observation that for us Ciuta *Branişte I* and *Branişte II* is a single archeological site called Ciuta *Branişte;* Ciuta *Cernişe/Pernişe* is not an archeological site, and the resort from Corni *Fântânele* is located in another locality: Babța *Fântânele*), most (14) of the archaeological sites mentioned in literature were investigated exclusively through fieldwalking, excavations were made only in four of them, all small surveys in relation to the surface of the sites: Bicaz *Igoaie* (I. Stanciu 1990), Bicaz *Togul Nemților I* (C. Kacsó 1978), Bicaz *Oarză* (I. Stanciu 1990-1991), Bicaz *Corbuțu* (I. Stanciu 1991). Only one site benefited from geophysical investigations – magnetometry (Bicaz Togul Nemților I, C. Metzner-Nebelsick 2016). Systematic research through fildwalking contributed, in some cases, to the refinement of information on material culture, its location, toponymy and their extent.

The small number of archaeological excavations cause our appreciations to start only with the information resulting from surface researches and, consequently, the probability margin to be quite high in our attempt to frame them into one or another category.

However, we can appreciate that most of the identified sites can be attributed to the settlements: Bicaz *Fânațe*, Bicaz *Igoaie*, Bicaz *Ciurgău*, Bicaz *Oarză*, Bicaz *Corbuțu*, Ciuta *Popeşti*, Ciuta *Branişte*, Corni *Cornişor*, Corni *Băbțişoara*, Corni *Sătuț*, Corni *Valea Luncii*, Corni *Mărăşag*, Corni *Valea Puiului I*, Corni *Valea Puiului II* some with two or more living levels (Bicaz *Igoaie*, Bicaz *Oarză*, Ciuta *Branişte*, Corni *Băbțişoara*, Corni *Sătuț*, Corni *Valea Luncii*). The tumular necropolis from *Togul Nemților I* and isolated tombs (?) from Bicaz *Corbuțu* complete the image of inhabiting this space, beginning from the Neolithic to the Early Medieval Period.

More difficult to specify is the character of the discoveries from Bicaz *Togul Nemților II*. The discovered sherds were considered to come from a contemporary settlement with the tumular

https://biblioteca-digitala.ro

necropolis or from a flat necropolis or, why not, from a place where various funerary ceremonial practices were carried out in connection with the tumular necropolis.

Regarding the dating and cultural attribution, we find in the identified sites ceramic fragments, probably prehistoric, discovered at Bicaz *Fânațe*, neolithic sherds - without specifying the culture at Bicaz *Oarză*, Bicaz *Corbuțu*; vestiges of the Starčevo-Criş culture at Bicaz *Igoaie* and Corni *Cornişor*, and of the Pişcolt-Iclod group at Bicaz *Igoaie.* The Early Bronze Age is represented by the discoveries of the Coțofeni culture from Bicaz *Igoaie* and Corni *Valea Luncii*. Vestiges from the Middle Bronze Age, the Wietenberg culture are known in the sites of Bicaz *Oarză* and Ciuta *Branişte*, and of the Suciu de Sus culture, phase I at Corni *Băbțişoara*. The Late Bronze Age is represented by the discoveries from Bicaz *Igoaie* and Corni *Sătuț* - Suciu de Sus culture phase II, as well as those from Bicaz *Ciurgău*, Bicaz *Togul Nemților I*, *Togul Nemților II* and Bicaz *Râtul Grofoaiei* belonging to the Lăpuş group. Probably the ceramic fragments at Bicaz *Igoaie* belong to the Middle Hallstatt period. Materials from the second Iron Age - III-I century BC / III-II BC - came to light in the sites of Bicaz *Oarză* and Corni *Mărăşag*. Roman period, sec. II-III AD/ II-IV AD / III-IV AD, is known from the sites from: Bicaz *Corbuțu*, Bicaz *Râtul Grofoaiei*, Ciuta *Popeşti*, Ciuta *Branişte*, Corni *Băbțişoara*, Corni *Sătuț*, Corni *Valea Luncii* and Corni *Valea Puiului II*. Early Medieval materials (7th-9th centuries AD / 8th-9th centuries AD) were identified at Ciuta *Branişte*, Corni *Băbțişoara* and probably at Corni *Valea Puiului I*. The old town of *Apácza* (Bicaz Telec) belongs to the Middle Ages. The village has been known since 1423 and disappeared in 1847.

By far in this microzone the most numerous are the discoveries of the Roman Period (eight sites), followed by those from the end of the Bronze Age (six sites).

Given the fact that the dating and cultural attribution started, most often, from a small number of sherds, the above dating will inevitably undergo changes and nuances in the future. Archaeological research to be undertaken next, intrusive or non-intrusive, will clarify the unknowns of today regarding the nature of the discoveries and the successive habitats in the mentioned sites.

Along with the archeological sites, within the boundary of the commune, there are also some discoveries of metal pieces, hoards and isolated discoveries of bronze and cooper. These are the accidental discoveries, isolated from Bicaz Valea *Unghiului I* and *Valea Unghiului II* - two bronze hoards, as well as the copper ax, *Székely-Nádudvar* type, from Corni *Guruieț*.

In 2018, the Museum of Baia Mare acquired three other bronze objects - an shaft-hole axe (*Nackenscheibenax*t), a socketed ax (*Tüllenbeil*) and a spearhead (*Lanzenspitze*) - which most likely belongs to the bronze hoard from Bicaz *Valea Unghiului I.*

Dan POP
Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş
dannpopp@gmail.com

https://biblioteca-digitala.ro

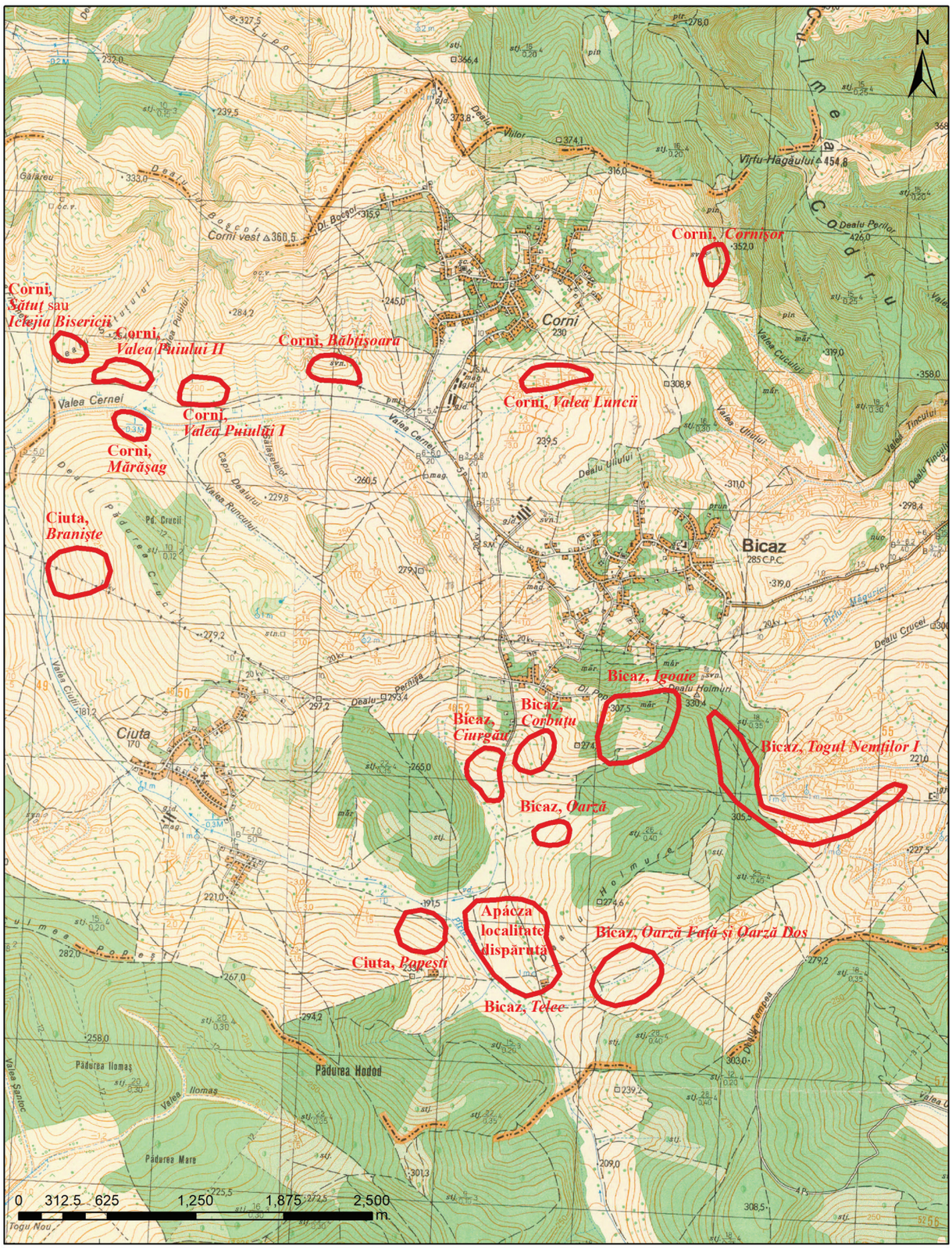

Fig.1- Localizarea siturilor arheologice din comuna Bicaz, jud. Maramureş.
Location of archeological sites in the commune Bicaz, Maramureş County.

https://biblioteca-digitala.ro

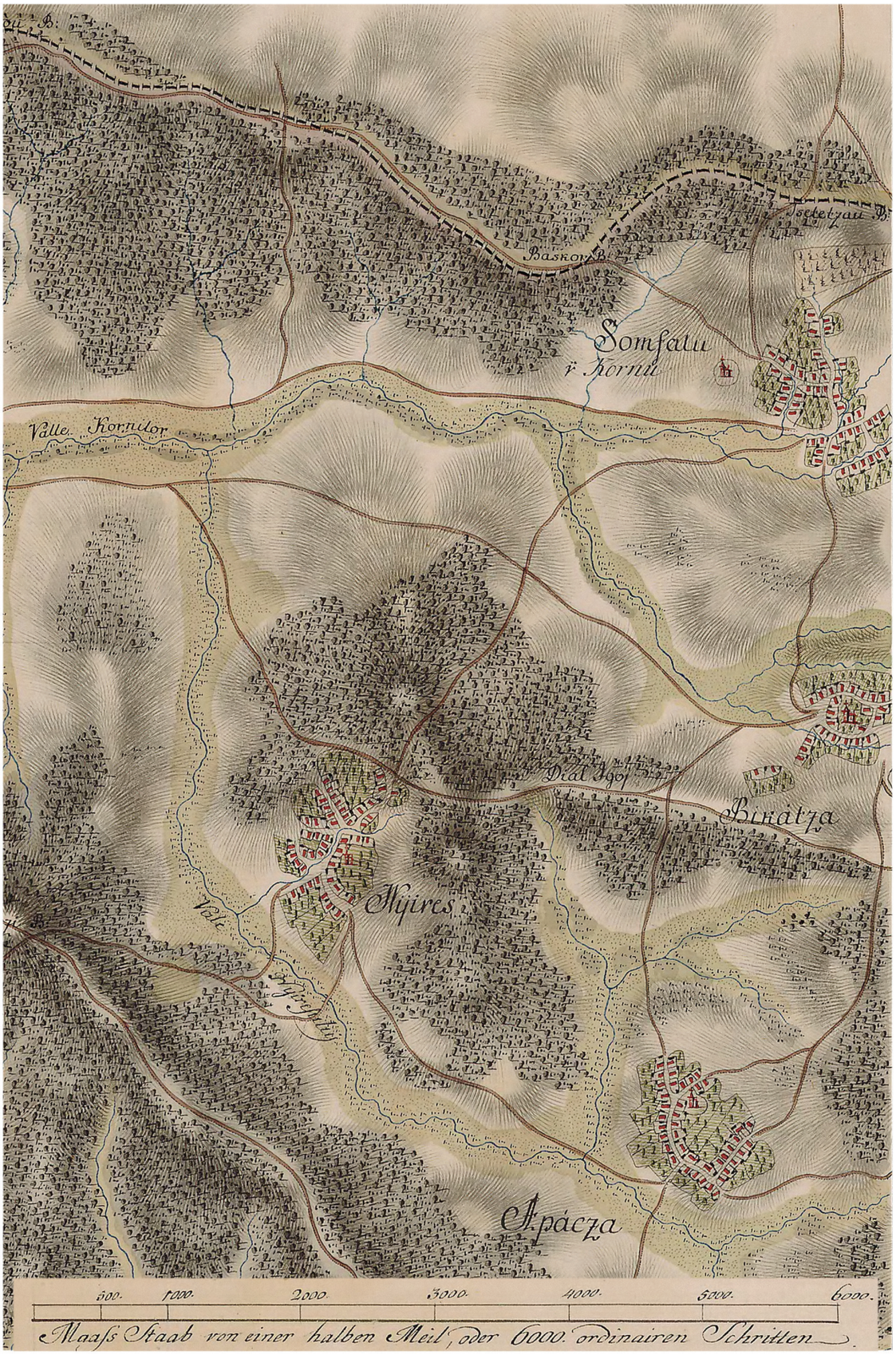

Fig. 2-Localităţile: Bicaz (=Bikátza), Ciuta (=Nÿires) Corni (=Somfalu) şi Apácza pe prima ridicare topografică a Transilvaniei (1769-1773).
The localities: Bicaz (= Bikátza), Ciuta (= Nÿires) Corni (= Somfalu) and Apácza on the first topographic survey of Transylvania (1769-1773).

https://biblioteca-digitala.ro

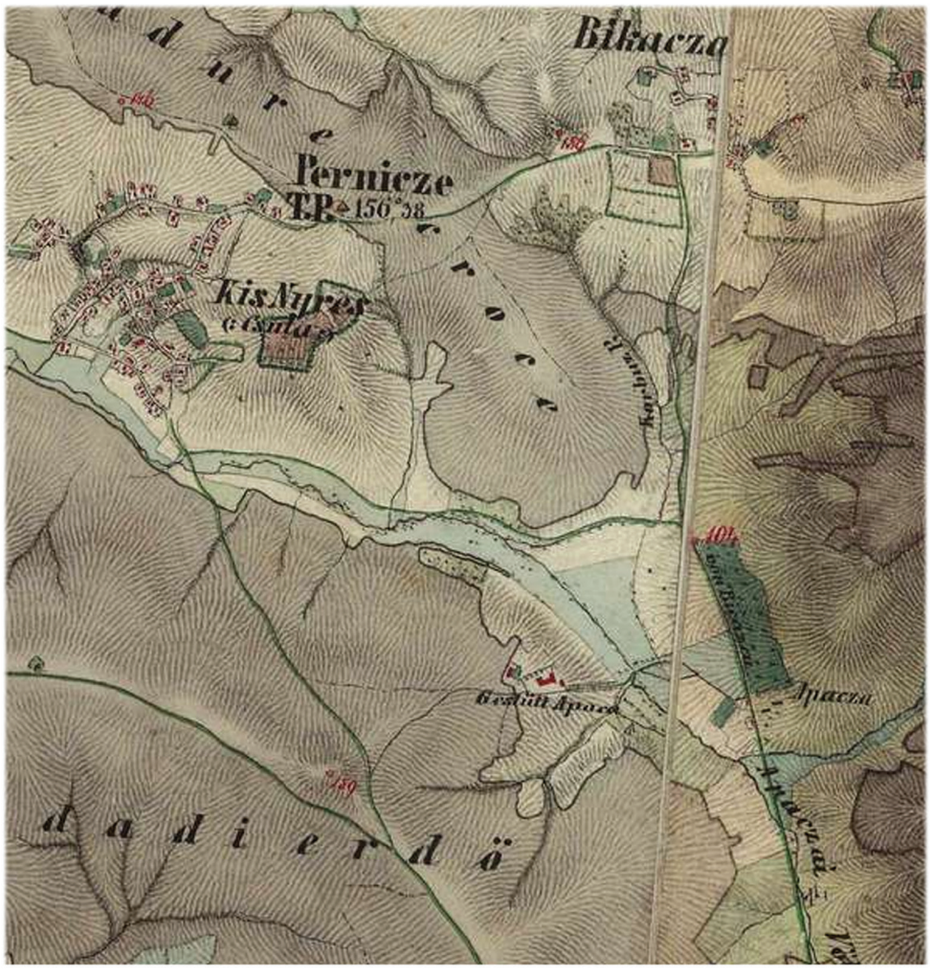

1

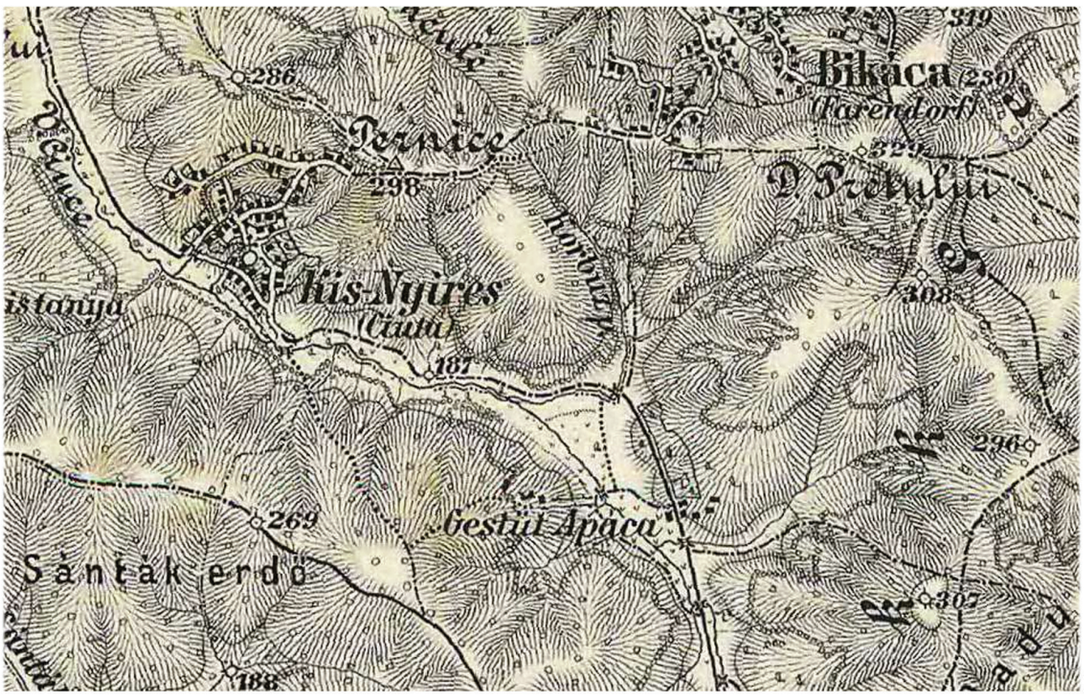

2

Fig. 3-Localizarea fostei localități Apácza: 1-a doua ridicare topografică (1819-1869); 2- a treia ridicare topografică (1869-1887).
Location of the former locality of Apácza: 1st topographic survey (1819-1869);2- the third topographic survey (1869-1887).

https://biblioteca-digitala.ro

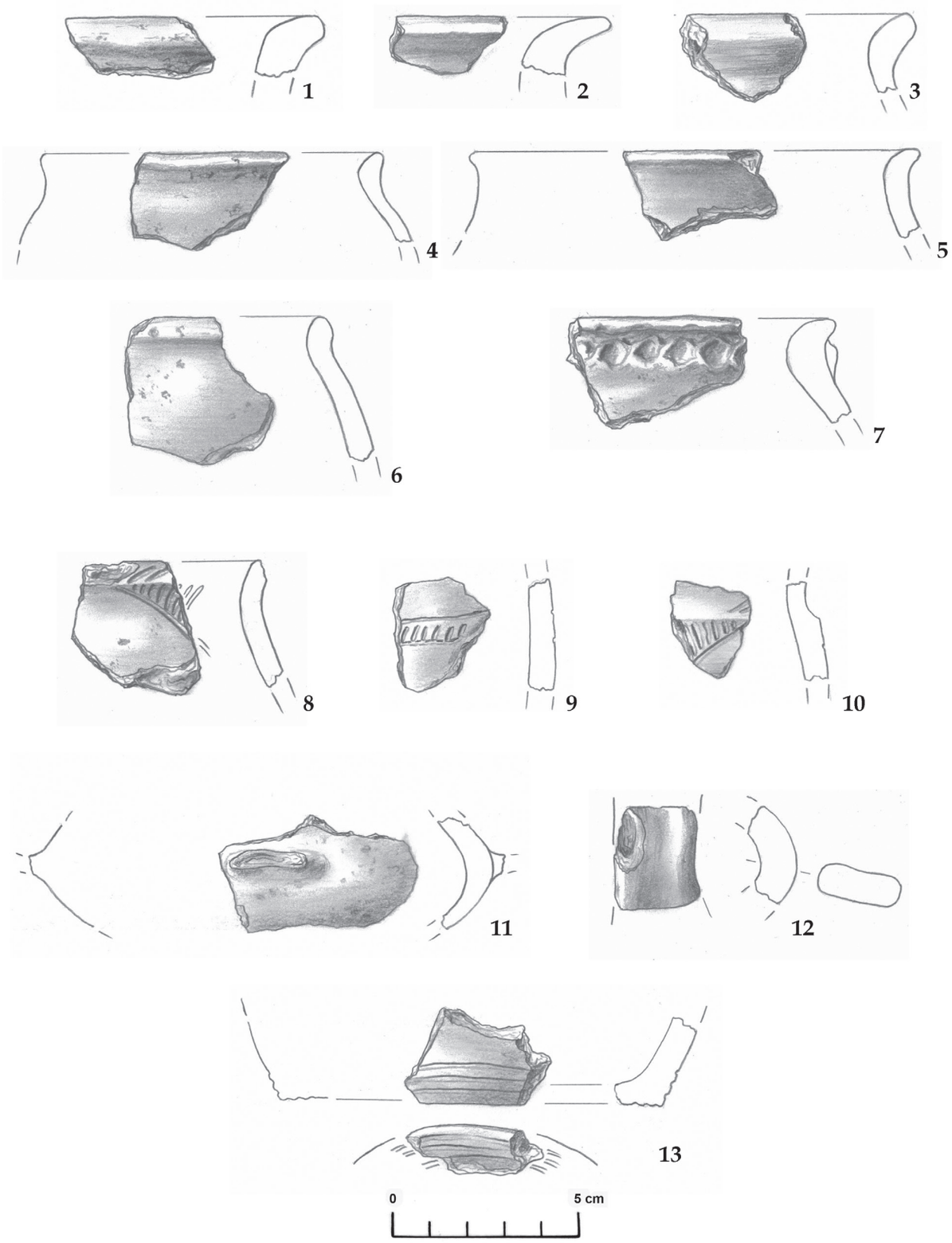

Fig.4 -Bicaz Băbțişoara - fragmente ceramice culese în cursul perieghezei din anul 2003.
- sherds collected during the 2003 Fieldwalking.(desene/drawings: Zamfir Şomcutean)

https://biblioteca-digitala.ro

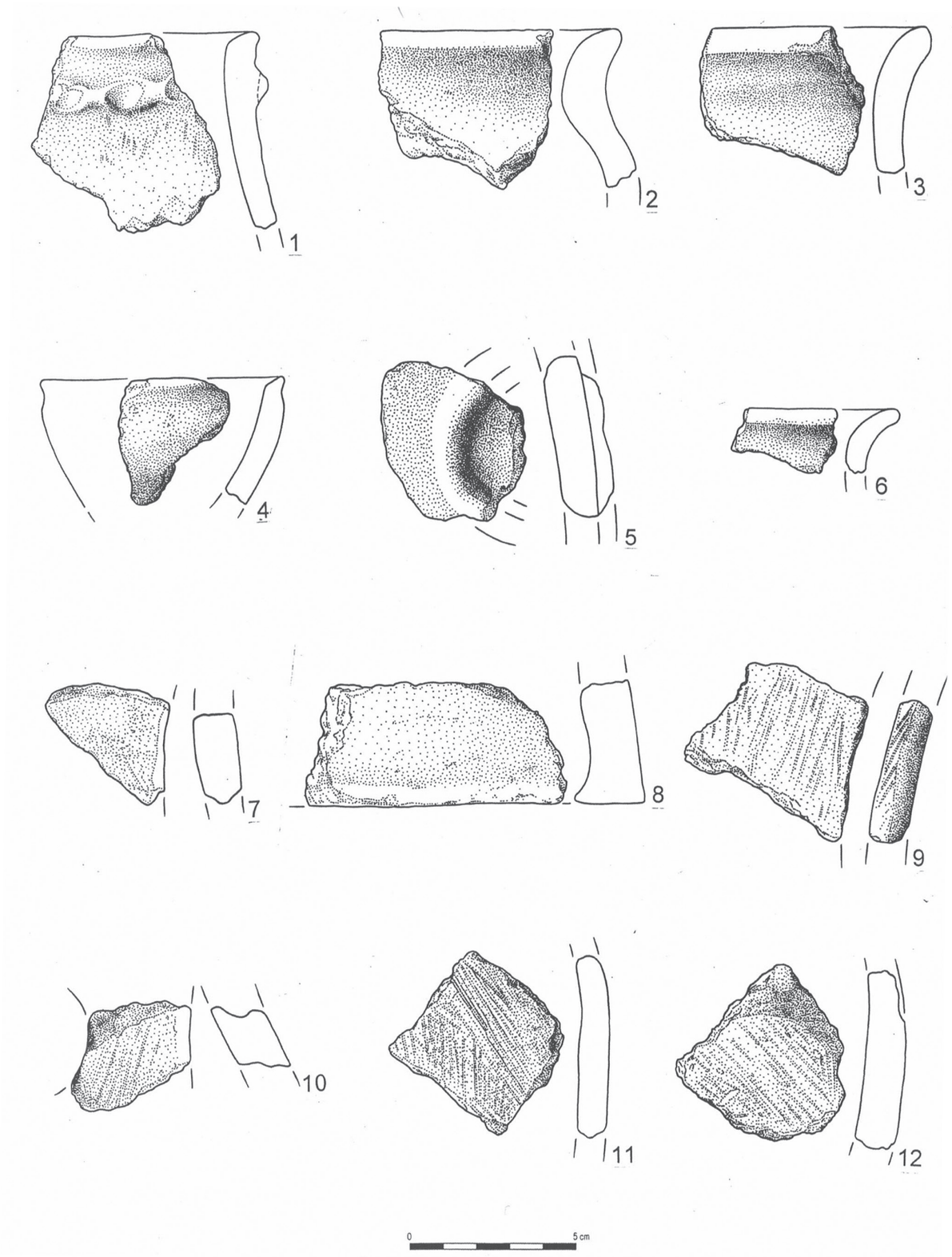

Fig.5 -Bicaz Băbțişoara - fragmente ceramice culese în cursul perieghezei din anul 2000.
- sherds collected during the 2000 Fieldwalking. (după/after: C. Kacsó, Noi descoperiri Suciu de Sus şi Lăpuş în nordul Transilvaniei, Marmatia, 7/1, 2003, pl.9).

https://biblioteca-digitala.ro

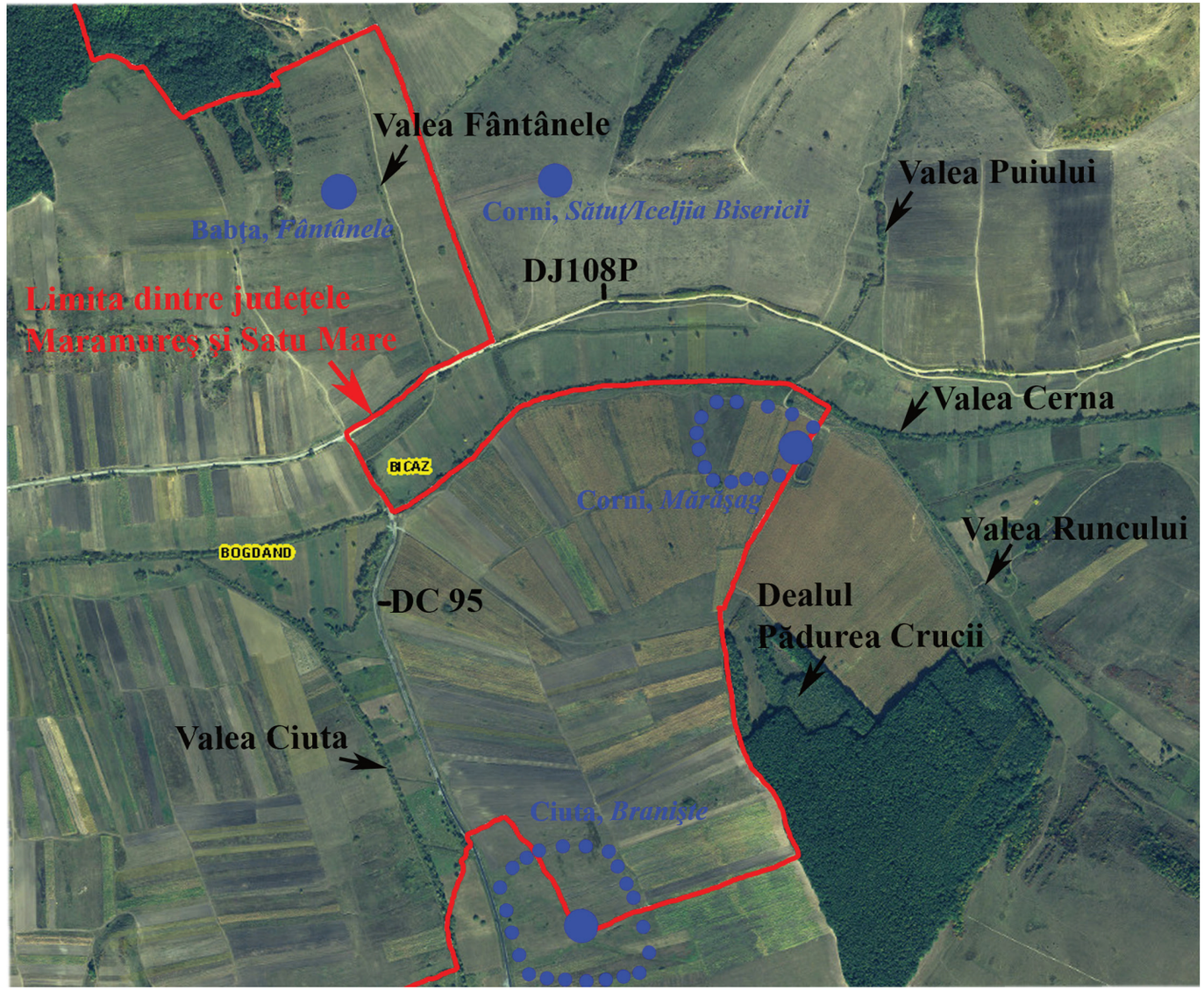

Fig.6 -Poziționarea siturilor arheologice la limita comunelor Bicaz (jud. Maramureş) şi Bogdand (jud. Satu Mare)
Positioning of archeological sites at the border of Bicaz (Maramureş county) and Bogdand (Satu Mare county) communes
[(sursa hărții: https://geoportal.ancpi.ro/geoportal/imobile/Harta.html (accesat noiembrie 2018)]

https://biblioteca-digitala.ro

Contribuții la repertoriul arheologic al județului Cluj (III)

Dinu I. Bereteu

***Cuvinte cheie**: cercetări de teren, județul Cluj, puncte inedite, neolitic – medieval*
***Key words**: field surveys, Cluj County, unpublished points, Neolithic – Medieval*

Articolul semnalează pe scurt mai multe puncte de interes arheologic, în mare parte inedite, descoperite prin cercetări de suprafață în perioada 2016-2018 pe teritoriul județului Cluj. Descoperirile aparțin unor epoci diferite, începând cu cea neolitică şi terminând cu epoca medievală. Punctele sunt prezentate în ordinea alfabetică a localităților aparținătoare şi în ordine cronologică acolo unde au fost semnalate mai multe puncte în aceeaşi localitate. Unele descoperiri, în special preistorice, constând doar în fragmente ceramice atipice, nu au putut fi atribuite clar vreunei culturi arheologice.

În vederea reactualizării repertoriului arheologic al județului Cluj este necesară, în primul rând, identificarea şi localizarea cu precizie a cât mai multor situri arheologice de pe întreg teritoriul județului. Doar astfel vor putea fi protejate pe termen lung, în vederea cercetării lor la un moment dat. Semnalările arheologice prezentate în articolul de față reprezintă continuarea primelor două părți[1].

1. Agriş (com. Iara)

În zona numită *Fântânele* (**Fig.1**), situată la est de sat, mai exact imediat la est de cariera de pietriş, pe două terase naturale însorite aflate la nord şi la sud de drumul de pământ (*Calea Mare*) ce duce la Pădureni, în dreptul cântarului carierei, se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice de factură preistorică, aparținând probabil epocii bronzului, dar şi unele decorate cu linii în val, care pot fi atribuite sec. VIII – IX p. Chr.

2. Borzeşti (com. Iara)

În punctul *Crucea Răului* (**Fig.2**), situat la sud de sat, în dreapta drumului de pământ ce duce spre Buru, se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de aspect preistoric, databile cel mai probabil în epoca bronzului.

3. Căprioara (com. Recea-Cristur)

Pe malul sudic al lacului de pescuit (**Fig.3**), situat imediat la est de şoseaua 109A, se găsesc fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de factură preistorică, dar şi fragmente ceramice lucrate la roată, din perioada medievală.

4. Cluj-Napoca

La nord de oraş, pe *Dealul Râpos*, înspre nord de aşezarea de la începutul epocii bronzului[2] din punctul cel mai înalt al platoului (**Fig.4**), se află un tumul aplatizat de lucrările agricole. Pe suprafața sa a fost observat un singur fragment ceramic, databil într-o fază târzie a culturii Coțofeni.

5. Crăieşti (com. Petreştii de Jos)

a. Pe terasa numită *Sub Coaste* (**Fig.5**/A), situată la nord-vest de sat, în dreapta Văii Sălişte, se află o aşezare de la începutul epocii bronzului (BT II). Un singur fragment ceramic poate fi atribuit cu certitudine culturii Coțofeni. Au fost descoperite la suprafață şi două topoare fragmentare din piatră, dintre care unul de foarte mici dimensiuni, reprezentând un topor miniatural sau o dăltiță.

b. La capătul sud-estic al satului, în punctul numit *Râtu Ungurilor* (**Fig.5**/B), situat între şosea şi valea Hăşdate, se găsesc numeroase fragmente ceramice lucrate la roată, din perioada medievală (sec. XII – XIV), indicând vechea vatră a satului. Pe acelaşi loc se găsesc sporadic şi fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de factură preistorică.

6. Dej

Pe *Dealul Huhului* (*Cziczhegy*)[3] (**Fig.6**), situat la nord de suburbia Viile Dejului, se găseşte o fortificație de pământ, semnalată pentru prima dată de I. Marțian, care a şi efectuat unele sondaje

[1] Bereteu 2014, p.89-96; Bereteu 2016, p.129-138.
[2] Bereteu 2016, p.132, nr. 5 a.
[3] A nu se confunda cu fortificația de la Ocna Dejului – *Huhui/Cetatea Jidovilor*, databilă în perioada medievală (Bereteu 2014, p.93, nr. 11).

https://biblioteca-digitala.ro

în acest punct[4]. Materialele descoperite cu acea ocazie au ajuns în cele din urmă la muzeul din Cluj, fiind datate mai târziu în epoca cuprului, în epoca bronzului, inclusiv în cea neolitică[5]. Cu toate că I. Marţian a semnalat şi fragmente ceramice lucrate la roată, uneori ornamentate (prin lustruire), dar şi zgură şi un vârf de lance de fier, fortificaţia a fost considerată de I. Ferenczi ca fiind probabil din epoca bronzului[6]. Aceasta poate fi datată însă cu siguranţă în epoca dacică (sec. I a. Chr. – I p. Chr.), pe baza fragmentelor ceramice lucrate cu mâna şi la roată ce se găsesc la suprafaţă, în special pe panta nordică a platoului fortificat. Cu totul sporadic apar şi materiale preistorice (un fragment ceramic Coţofeni şi un altul eventual neolitic). Rolul fortificaţiei dacice era acela de a controla în acelaşi timp accesul pe Valea Olpretului şi pe cea a Someşului. La sud de platoul fortificat se află mai multe terase naturale, probabil cu urme de locuire din epocile amintite.

7. Deleni (com. Petreştii de Jos)

Pe partea sudică a terasei numite *Faţa Hăşdăţii* (**Fig.7**), situată la sud-vest de sat, între autostradă şi şoseaua 107L, se găsesc sporadic fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de factură preistorică, databile cu probabilitate în epoca bronzului.

8. Deuşu (com. Chinteni)

a. La sud de sat, în imediata apropiere a şoselei (109A) ce duce la Chinteni, în locul numit *După Deal* (**Fig. 8**/A), se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, databile cel mai probabil în epoca bronzului. Aşezarea a fost afectată parţial de şoseaua respectivă.

b. La câteva sute de metri spre sud – sud-est de punctul precedent, la est de şosea şi în stânga Pârâului Chintăului (**Fig.8**/B), respectiv la vest de *Hoancă*, se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna şi altele cenuşii, lucrate la roată, în rest atipice, nedeterminabile.

9. Dezmir (com. Apahida)

La est de sat, în stânga centurii de ocolire Apahida-Vâlcele, pe o terasă cu pantă lină numită *Sub Coastă* (**Fig.9**), se găsesc sporadic, înspre taluzul şoselei, fragmente ceramice lucrate cu mâna, databile cu probabilitate într-o etapă timpurie a epocii bronzului.

10. Filea de Jos (com. Ciurila)

a. La sud-vest de sat, pe o terasă joasă (numită de localnici *Valea Filii*), situată între Pârâul Cerbului şi Valea Filii, şi imediat la vest de *Râtu Bisericii* (**Fig.10**/A), se află o aşezare cu mai multe niveluri de locuire, din diferite epoci. Doar câteva fragmente ar putea fi atribuite, eventual, epocii neolitice, majoritatea aparţinând epocii bronzului. Dintre acestea din urmă, o parte pot fi datate la începutul epocii bronzului (BT II-III), iar altele sunt ceva mai târzii, de la începutul bronzului mijlociu. Se găsesc şi fragmente ceramice canelate din prima epocă a fierului. Sporadic apar şi fragmente ceramice cenuşii, lucrate la roată, dintr-o pastă grosieră, nedatabile.

b. La nord-est de sat, în zona numită *În Luncă*, imediat la est de cotul şoselei (107R) ce intră în sat din această direcţie (**Fig.10**/B), în apropierea locului unde Valea Filii se vărsa în Hăşdate, se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate la roată, de factură romană, dar şi unele grosiere, lucrate cu mâna.

11. Gilău

Pe terasa joasă de foarte mari dimensiuni numită *Roşfed* (**Fig.11**), situată la nord de confluenţa Căpuşului cu Someşul Mic şi la sud de *Coasta Cimitirului*, se găsesc fragmente ceramice databile în neoliticul târziu, precum şi altele aparţinând culturii Coţofeni şi din prima epocă a fierului.

12. Iara

În punctul *Fiscut* (**Fig.12**), situat în stânga drumului ce duce la Agriş, se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate la roată, de factură romană, precum şi altele lucrate cu mâna, aparţinând probabil unei locuiri sezoniere.

13. Lita (com. Săvădisla)

Pe platoul *Bucium* (**Fig.13**), situat la nord de sat, se găsesc sporadic fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de aspect preistoric.

14. Livada (com. Petreştii de Jos)

În punctul numit *Zăpodia* (**Fig.14**), situat la nord-est de sat, în stânga Văii Livezii şi la nord de cotul drumului, se găsesc în arătură, de-o parte şi de alta a unui mic pârâu, fragmente ceramice lucrate la roata înceată, decorate cu linii orizontale sau în val, databile larg în sec. VII – IX p. Chr., alături de numeroase bucăţi de zgură de fier, indicând o intensă activitate metalurgică în acest punct.

[4] Marţian 1903, p.285-286.
[5] Gogâltan 2008, p.14.
[6] Crişan *et alii* 1992, p.298.

https://biblioteca-digitala.ro

15. Luna de Jos (com. Dăbâca)

În punctul *Doman* (**Fig.15**), situat la confluența Pârâului Continitului cu Valea Lonei, a fost semnalată de I. Marțian o așezare preistorică[7], nefiind datată mai exact nici în ultima vreme[8]. În punctul respectiv se găsesc într-adevăr fragmente ceramice preistorice, lucrate cu mâna, de la sfârşitul epocii bronzului şi din prima epocă a fierului, dar şi fragmente ceramice lucrate la roată, de facură romană, de foarte bună calitate, inclusiv un fragment de *terra sigillata*, precum şi altele mai târzii, lucrate la roata înceată, databile probabil în sec. VII – IX p. Chr. Ceramica romană se concentrează pe o suprafață foarte pietroasă a terasei respective, indicând o posibilă *villa rustica* în acest punct.

16. Mera (com. Baciu)

La sud-vest de sat, aproape de hotarul cu satul Nădăşelu, în stânga Nadăşului (**Fig.16**), pe o mare terasă joasă sud-vestică a *Dealului Nucului*, în zona numită *Pod*, se găsesc în arătură fragmente ceramice din prima epocă a fierului. A apărut un singur fragment cenuşiu, lucrat la roată, nedatabil. Urme de locuire din prima epocă a fierului se găsesc şi pe o terasă puțin mai înaltă, aflată spre nord-vest de acest punct, aparținând însă aceleiaşi aşezări. Aceasta este foarte apropiată de aşezarea contemporană de la Viştea – *Păluta*, situată la nord-vest, în dreapta Nadăşului, existând o vizibilitate directă între cele două puncte.

17. Nădăşelu (com. Gârbău)

La nord de sat, pe un platou delimitat de două pârâuri (**Fig.17**), se găsesc sporadic, în iarba rară, fragmente ceramice lucrate cu mâna, de aspect preistoric, neîncadrabile cultural.

18. Pata (com. Apahida)

La vest de sat, în punctul numit *Laburi* (**Fig.18**), situat în stânga Pârâului Pustei, se găsesc în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna şi altele cenuşii lucrate la roată, databile în sec. I a. Chr. – I p. Chr. Fragmente ceramice dacice se găsesc sporadic şi pe platoul *Teleac*, aflat imediat la vest de aşezare.

19. Pădureni (com. Ciurila)

a. La sud de sat, în punctul numit *Țiglă* (**Fig.19**/A), situat la nord de *Calea Mare*, se află o necropolă tumulară formată din cel puțin patru tumuli, aparținând aşezării de la începutul epocii bronzului de pe *Dealul Agrişului*, adăugându-se necropolei tumulare de pe creasta *Țicleu*, situată la sud-vest de sat[9].

b. La nord – nord-est de sat, pe botul unei terase (**Fig.19**/B) situate în dreapta văii Hăşdate, se găsesc în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna, databile cu probabilitate în neoliticul târziu, la sfârşitul epocii cuprului (cultura Coțofeni), precum şi în epoca bronzului.

20. Păniceni (com. Căpuşu Mare)

La nord-vest de sat, în apropierea intersecției drumului spre Leghia, în zona numită *Podul Gâcitării* (**Fig.20**), se află o aşezare din epoca bronzului, aparținând culturii Wietenberg (faza II-III). Pe lângă fragmentele ceramice a fost descoperit în arătură şi un topor fragmentar din piatră de mici dimensiuni. Un singur fragment ceramic portocaliu, puternic rulat, ar putea aparține epocii romane.

21. Petreştii de Jos

a. În punctul *Pe Şes* (**Fig. 21**/A), situat la nord-vest de sat, în stânga unui mic pârâu ce curge dinspre *Tăul lui Roman* şi se varsă în Hăşdate, se află o aşezare de mari dimensiuni (câteva hectare) databilă la finalul neoliticului târziu şi începutul epocii cuprului. Pe lângă fragmentele ceramice a mai fost descoperit la suprafață şi un ciocan din piatră, precum şi o lamă de obsidian cenuşiu şi alta de cornean.

b. În punctul numit *Dealul lui Horna* (se mai foloseşte încă şi vechea denumire de *Pădurea lui Horna*[10]), situat în aceeaşi direcție față de sat ca şi punctul precedent, în stânga văii Hăşdate (**Fig.21**/B), se află o aşezare de la începutul epocii bronzului (BT II), amplasată între doi tumuli, aparținând grupului Copăceni. Cel dinspre nord de aşezare este mai aplatizat din cauza lucrărilor agricole. Un singur fragment ceramic poate fi atribuit culturii Coțofeni. Pe platoul respectiv, tot între cei doi tumuli, se găsesc în arătură şi fragmente ceramice canelate din prima epocă a fierului, aparținând aşezării de pe terasa mai joasă, dinspre est.

c. Pe *Dealul Mărătorii* (**Fig.21**/C), situat imediat la nord-vest de sat, în stânga văii Hăşdate, se

[7] Marțian 1920, p.25 nr. 398.
[8] Crişan *et alii* 1992, p.256, nr. 1.
[9] Bereteu 2014, p.89, nr. 1.
[10] Locul respectiv a fost mai demult împădurit, fiind folosit acum la agricultură.

https://biblioteca-digitala.ro

găsesc fragmente ceramice de la începutul epocii bronzului şi altele ceva mai târzii, dar şi un posibil tumul de mari dimensiuni la extremitatea sudică a platoului. La câțiva zeci de metri spre nord, în zona numită *Butucei*, se află un tumul, puternic aplatizat de arături, pe suprafața căruia se găsesc fragmente ceramice atipice, datând foarte probabil tot de la începutul epocii bronzului.

d. Imediat la est de *Dealul lui Horna*, pe o mare terasă naturală ce se ridică doar cu câțiva metri deasupra nivelului văii Hăşdate, numită de localnici *La Horna* (**Fig.21**/D), se găsesc în arătură în special fragmente ceramice din prima epocă a fierului. Tot aici se găsesc şi fragmente ceramice din epoca bronzului, dar şi altele cenuşii, lucrate la roată, nedatabile.

e. La sud de *Dealul lui Horna*, de partea cealaltă a văii Hăşdate, pe extremitatea micului picior nordic (**Fig.21**/E) al *Dealului Şchiopilor*, ce coteşte brusc spre nord-vest, se găsesc sporadic pe pante fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de aspect preistoric, putând fi atribuite eventual culturii Coțofeni. Gâtuirea văii Hăşdate de acest picior al *Dealului Şchiopilor* şi de *Dealul lui Horna* se numeşte *La Strâmtură*, având aspectul unei „porți" înspre Cheile Turzii.

f. La sud-vest de sat, pe Valea Rea (afluent de stânga al Văii Mari), pe o pantă lină cu expunere sudică (**Fig.21**/F), se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, databile eventual în epoca bronzului.

22. Petreştii de Mijloc (com. Petreştii de Jos)

La vest de sat, în dreapta drumului de pământ ce duce în Valea Mare (**Fig.22**), se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, probabil din epoca bronzului, similare ca factură cu cele din punctul precedent (Valea Rea) sau cu cele de la Borzeşti – *Crucea Răului*.

23. Pruniş (com. Ciurila)

a. La sud – sud-vest de sat, în zona numită *Pe Luncă*, pe o suprafață mai înaltă (**Fig. 23**/A), neinundabilă, a luncii stângi a văii Hăşdate, de-o parte şi de alta a şoselei, se găsesc pe o suprafață întinsă numeroase fragmente ceramice lucrate cu mâna, aparținând neoliticului târziu, culturii Coțofeni, epocii bronzului, primei epoci a fierului, dar şi altele lucrate la roată, din epoca romană.

b. La sud-est de sat, în apropierea unui pârâu cu debit scăzut, între acesta şi un stâlp de înaltă tensiune (**Fig.23**/B), se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de aspect preistoric, databile cu probabilitate în epoca bronzului.

24. Recea-Cristur

La sud-est de sat, imediat la nord de şoseaua 109A, în dreapta unui drum de pământ, în zona numită *Zăpodia Rusului* (**Fig.24**) se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, neîncadrabile cultural.

25. Săcel (com. Băişoara)

La sud-est de sat, pe terasa în pantă lină dinspre sudul *Dealului Topilelor*, aflată deasupra confluenței Văii Rece cu Valea Săcelului (**Fig.25**), se află o aşezare de la începutul bronzului mijlociu, aparținând unei faze incipiente a culturii Wietenberg. A fost descoperit la suprafață şi un topor-ciocan din piatră, fragmentar, cu gaură de înmănuşare.

26. Sălicea (com. Ciurila)

a. La est de sat, pe şaua ce leagă *Măgura Sălicei* de *Goroniş*, în punctul numit *La Curmătură* (**Fig.26**/A), se află un tumul, aparținând probabil locuirii de înălțime Coțofeni de pe *Măgura Sălicei*[11].

b. În aceeaşi zonă, între *Goroniş* şi punctul *La Comandă* (cel mai înalt punct din Masivul Feleacului – 832 m, denumit greşit *Vârful Peana*[12]), pe un platou mai puțin înalt numit *La Întorsură* (**Fig. 26**/B), se găsesc sporadic fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de factură preistorică.

c. La sud de sat, în partea de nord a *Pădurii Imbrii* (**Fig.26**/C), se găseşte un tumul de dimensiuni relativ reduse, datând probabil de la începutul epocii bronzului.

d. La vest de sat şi la sud de drumul de pământ spre Vălişoara, în punctul numit *După Garduri* (**Fig.26**/D), se găsesc sporadic în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna, databile cu probabilitate în prima epocă a fierului.

27. Sânpaul

Pe terasa estică a dealului *Usturiş* (**Fig.27**), situat la nord de sat, se găsesc, pe lângă fragmentele ceramice din epoca bronzului (cultura Wietenberg, faza II-III) semnalate anterior[13], şi altele aparținând culturii Coțofeni, primei epoci a fierului, dar şi unele lucrate la roată. Locuirea din epoca bronzului

[11] Bereteu 2014, p.94, nr. 12 a.

[12] Localnicii originari din Sălicea numesc *Vârfu Penii* doar extremitatea nordică a crestei *Peana*, deci strict platoul pe care se află aşezarea fortificată dacică (cota 785 m).

[13] Bereteu 2014, p.94, Nr. 13.

https://biblioteca-digitala.ro

continuă şi pe terasa din dreapta Văii Usturişului, dar este mult mai puțin compactă decât pe terasa *Usturişului*[14].

28. Straja (com. Căpuşu Mare)

În punctul numit *Roata Natului*, situat la sud-vest de sat, deasupra confluenței a două pârâuri (**Fig.28**), se găsesc în arătură fragmente ceramice medievale şi sporadic fragmente ceramice lucrate cu mâna, de factură preistorică, neîncadrabile cultural.

29. Sub Coastă (com. Apahida)

a. Pe botul unei terase (**Fig.29**/A) a *Dealului Obştii* se găsesc fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de aspect preistoric. Locuirea a fost afectată recent de amenajarea unor sere.

b. Pe o altă terasă aflată la câteva sute de metri nord-est de punctul precedent, deasupra locului numit *Pietriş* (**Fig.29**/B), se găsesc sporadic fragmente ceramice lucrate cu mâna, databile cu probabilitate în epoca bronzului.

c. Pe o terasă aflată la alte câteva sute de metri spre nord-est (**Fig. 29**/C) se găsesc, de asemenea, fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de factură preistorică.

30. Şutu (com. Ciurila)

În partea nordică a satului, în stânga Văii Şutului, pe botul nord-estic al terasei numite *Tâlharu* (**Fig.30**), se găsesc în arătură numeroase fragmente ceramice aparținând bronzului timpuriu (BT II-III), dar şi unele databile la începutul bronzului mijlociu. Câteva fragmente ceramice aparțin culturii Coțofeni. Au fost descoperite la suprafață şi trei topoare fragmentare din piatră.

31. Turea (com. Gârbău)

La nord de sat, pe drumul spre Corneşti, în punctul numit *Kerek Ret* (**Fig.31**), se găsesc în arătură fragmente ceramice din epoca cuprului (cultura Tiszapolgár), din epoca bronzului, din prima epocă a fierului, precum şi ceramică lucrată la roată, în special de culoare cenuşie, din epoca romană sau, mai degrabă, post-romană.

32. Tureni

La sud de sat, pe un teren în pantă lină numit *Într-a Huhului*[15], mărginit la sud de Pârâul Ghicenghe, ce se varsă în Cheile Turului (**Fig.32**), se găsesc în arătură fragmente ceramice lucrate cu mâna, databile la începutul bronzului mijlociu.

33. Vâlcele (com. Feleacu)

a. La sud de sat, în dreapta Văii Vâlcelelor, pe o terasă de mari dimensiuni (**Fig. 33**/A), se găsesc în arătură fragmente ceramice databile în neoliticul târziu, dar şi unele care pot fi datate cu probabilitate la sfârşitul epocii bronzului (cultura Noua). Sporadic apar şi fragmente ceramice databile în sec. VIII – X p. Chr. Depozitul de bronzuri descoperit întâmplător în această zonă în anul 1978[16] aparține foarte probabil de aşezarea de la sfârşitul epocii bronzului de pe această terasă.

b. La est de punctul precedent, în stânga Văii Vâlcelelor, în zona numită *Morăraşu*, pe o terasă cu expunere sudică (**Fig.33**/B), se găsesc în arătură numeroase fragmente ceramice lucrate la roată, din epoca romană, precum şi altele lucrate cu mâna, eventual contemporane, de tradiție autohtonă sau mai vechi. Pe lângă ceramică, a fost descoperită şi o monedă de bronz de la Marcus Aurelius şi un cuțitaş de fier cu verigă de agățare la capătul mânerului[17].

34. Vlaha (com. Săvădisla)

Pe dealul izolat numit *Csicsal* (**Fig.34**), situat în partea de sud-est a satului, se găsesc sporadic pe suprafața muşuroaielor fragmente ceramice lucrate cu mâna, atipice, de aspect preistoric, databile eventual în epoca bronzului.

35. Vultureni

a. La nord de sat, în zona numită *Fundătura* (**Fig.35**/A), situată pe drumul spre Panticeu, se găsesc sporadic, pe muşuroaie şi în iarba rară, fragmente ceramice lucrate cu mâna, databile cu probabilitate în epoca bronzului. Aşezarea a fost distrusă parțial la construirea şoselei respective (109A).

b. În punctul numit *Ruginoasa* (**Fig.35**/B), situat la nord de sat, în dreapta drumului spre

[14] Marginea vestică a aşezării a fost afectată de traseul autostrăzii, fiind efectuate cu această ocazie unele săpături de salvare de către MNIT în anul 2017, sistate ulterior odată cu finanțarea lor. Având în vedere faptul că eventualele cercetări sistematice vor fi evident compromise de prezența autostrăzii, ar fi de preferat ca la reluarea săpăturilor de salvare să se descarce de sarcină arheologică întreaga terasă.

[15] Toponim neconfirmat.

[16] Crişan et alii 1992, 429, nr. 2.; vezi şi Fig. 247.

[17] La respectiva cercetare de teren au participat şi colegii Ştefan Vasilache şi Andrei-Cătălin Dâscă.

https://biblioteca-digitala.ro

Panticeu, pe o pantă lină cu expunere sudică, se găsesc fragmente ceramice lucrate cu mâna din epoca bronzului, aparținând culturii Wietenberg (faza III), din prima epocă a fierului, precum şi altele lucrate la roată din epoca romană.

Literatura

Bereteu 2014 — D. I. Bereteu, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Cluj*, Sargetia (S.N.) V, 2014, 89-96.

Bereteu 2016 — D. I. Bereteu, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Cluj (II)*, Sargetia (S.N.) VII, 2016, 129-138.

Crişan *et alii* 1992 — I. H. Crişan, M. Bărbulescu, E. Chirilă, V. Vasiliev, I. Winkler, *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca, 1992.

Gogâltan 2008 — Fl. Gogâltan, *Istoricul descoperirilor şi cercetărilor arheologice*, în D. Isac (coord.), *Contribuții arheologice la istoria oraşului Dej*, Cluj-Napoca, 2008.

Marțian 1903 — J. Marțian, *Régitelepek és lelhelyekről a Királyhágóntúli területen*, ArchÉrt XXIII, 1903, 283-287.

Marțian 1920 — I. Marțian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*, Bistrița, 1920.

https://biblioteca-digitala.ro

Contributions to the Archaeological Repertory of Cluj County (III)

(Abstract)

This paper briefly reports on several new archaeological points within Cluj County, discovered during field surveys conducted in the period 2016-2018. The sites belong to different ages, starting with the Neolithic (no. 10?, 11, 19, 21a, 23 a, 33 a), Copper Age (no. 4, 5a, 11, 19b, 21b, 23a, 26a, 27, 30, 31), Bronze Age (no. 5a, 8a, 9, 10a, 15, 19a, 19b, 20, 21b, 21c, 21d, 23a, 23b?, 25, 27, 29b?, 30, 31, 32, 33, 34?, 35a?, 35b), Early Iron Age (no. 10, 11, 15, 16, 21b, 21d, 23a, 26d, 27, 31, 35b), Late Iron Age (no. 6, 18), Roman Age (no. 10b, 12, 15, 20?, 23a, 31, 33b, 35b), Migration Age (no. 14, 15?, 27?) and Medieval Age (no. 3, 5b, 28, 33a).

Dinu I. BERETEU
Cluj-Napoca
dinu_bereteu@yahoo.com

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Agriş (com. Iara)

Fig. 2. Borzeşti (com. Iara)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Căprioara (com. Recea-Cristur)

Fig. 4. Cluj-Napoca

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. Crăieşti (com. Petreştii de Jos)

Fig. 6. Dej

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. Deleni (com. Petreştii de Jos)

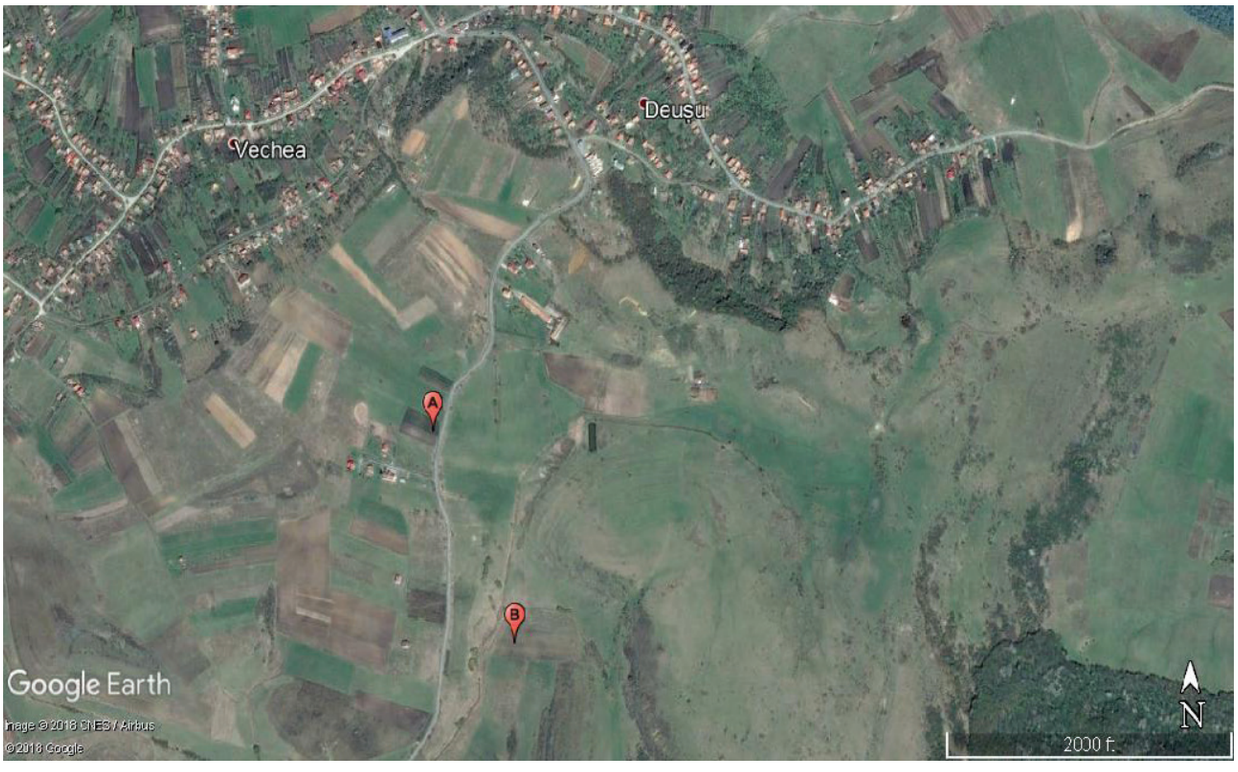

Fig. 8. Deuşu (com. Chinteni)

https://biblioteca-digitala.ro

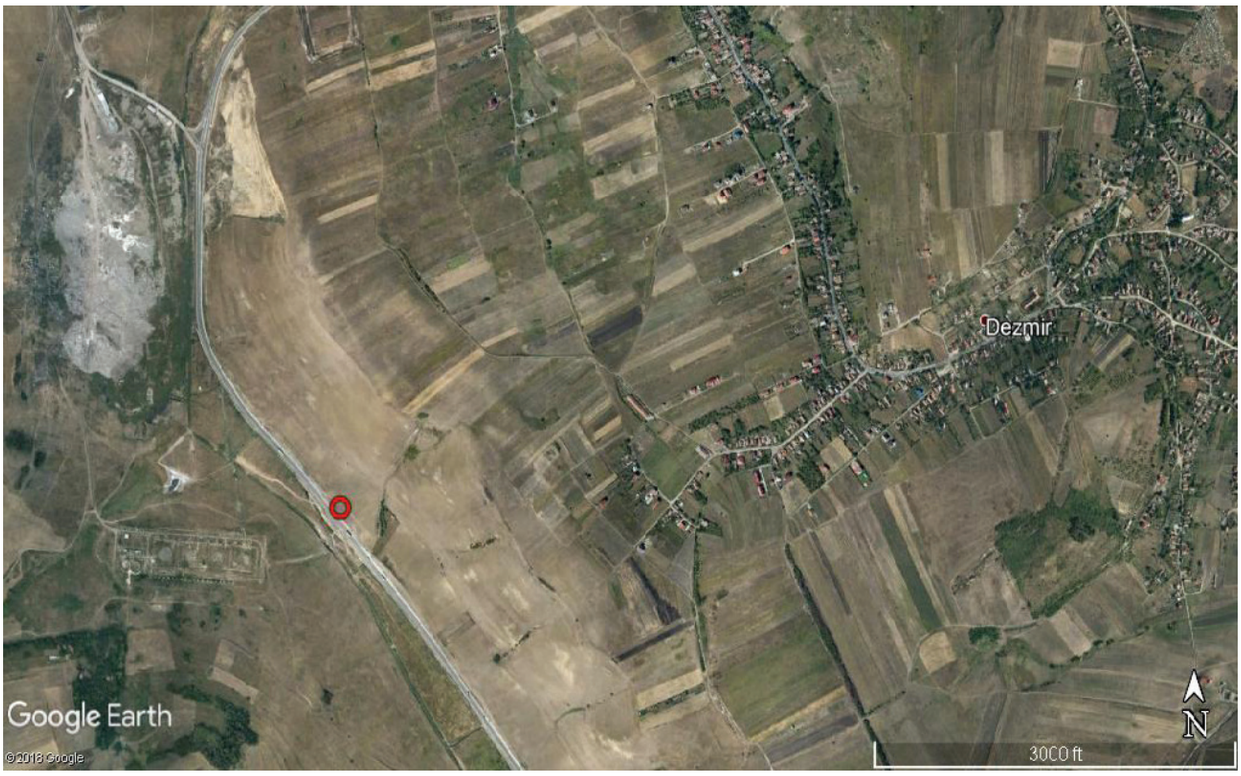

Fig. 9. Dezmir (com. Apahida)

Fig. 10. Filea de Jos (com. Ciurila)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 11. Gilău

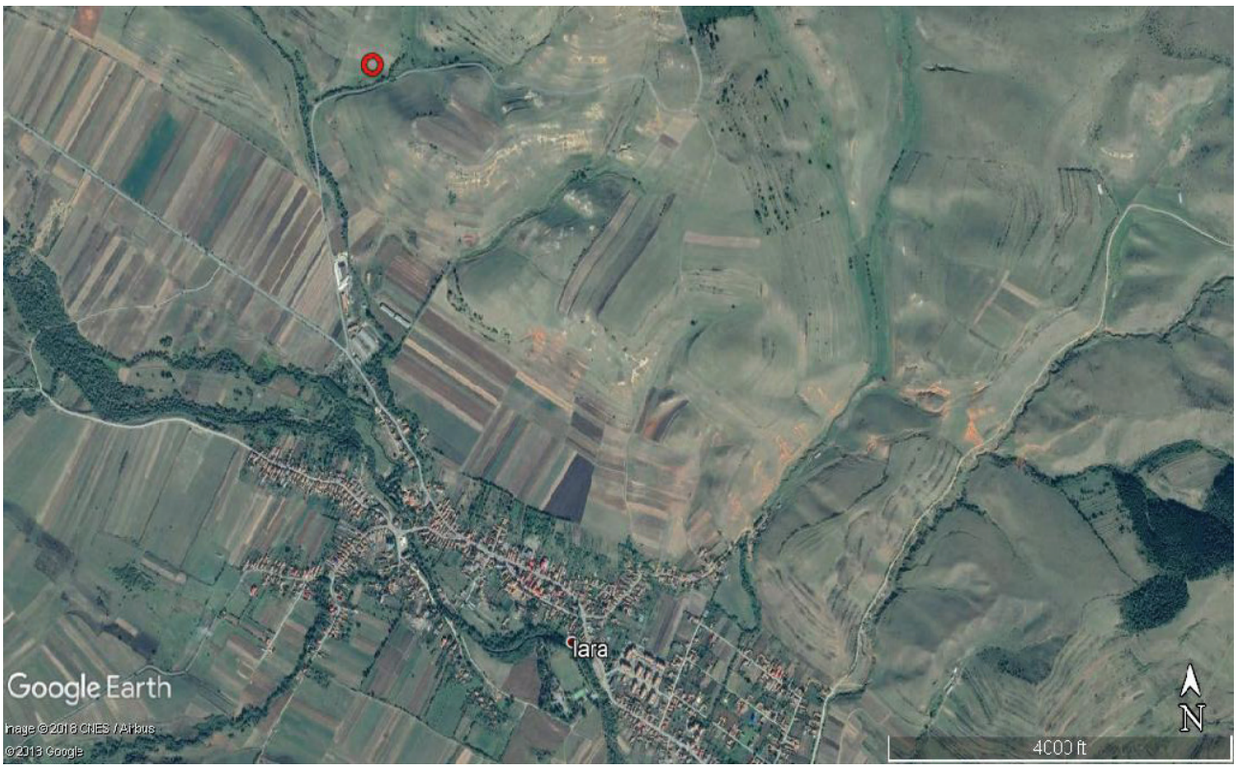

Fig. 12. Iara

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 13. Lita (com. Săvădisla)

Fig. 14. Livada (com. Petreştii de Jos)

https://biblioteca-digitala.ro

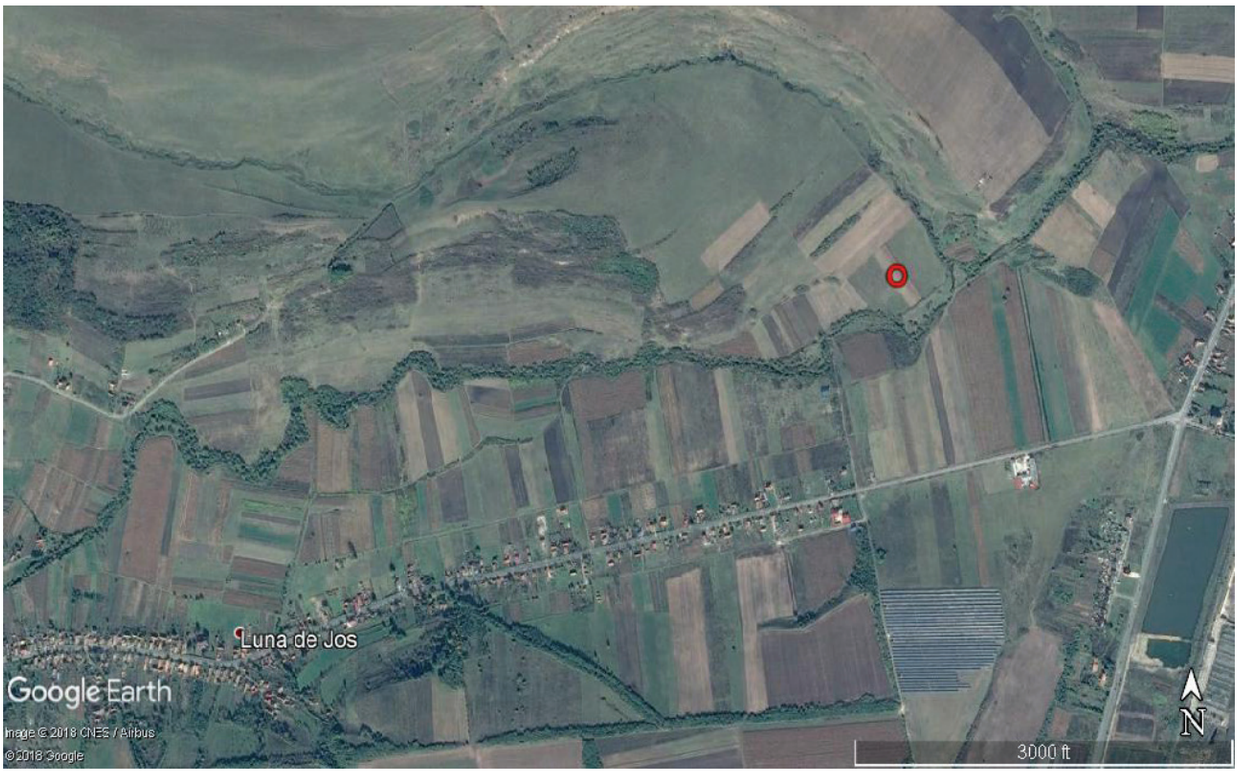

Fig. 15. Luna de Jos (com. Dăbâca)

Fig. 16. Mera (com. Baciu)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 17. Nădăşelu (com. Gârbău)

Fig. 18. Pata (com. Apahida)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 19. Pădureni (com. Ciurila)

Fig. 20. Păniceni (com. Căpuşu Mare)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 21. Petreştii de Jos

Fig. 22. Petreştii de Mijloc (com. Petreştii de Jos)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 23. Pruniş (com. Ciurila)

Fig. 24. Recea-Cristur

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 25. Săcel (com. Băişoara)

Fig. 26. Sălicea (com. Ciurila)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 27. Sânpaul

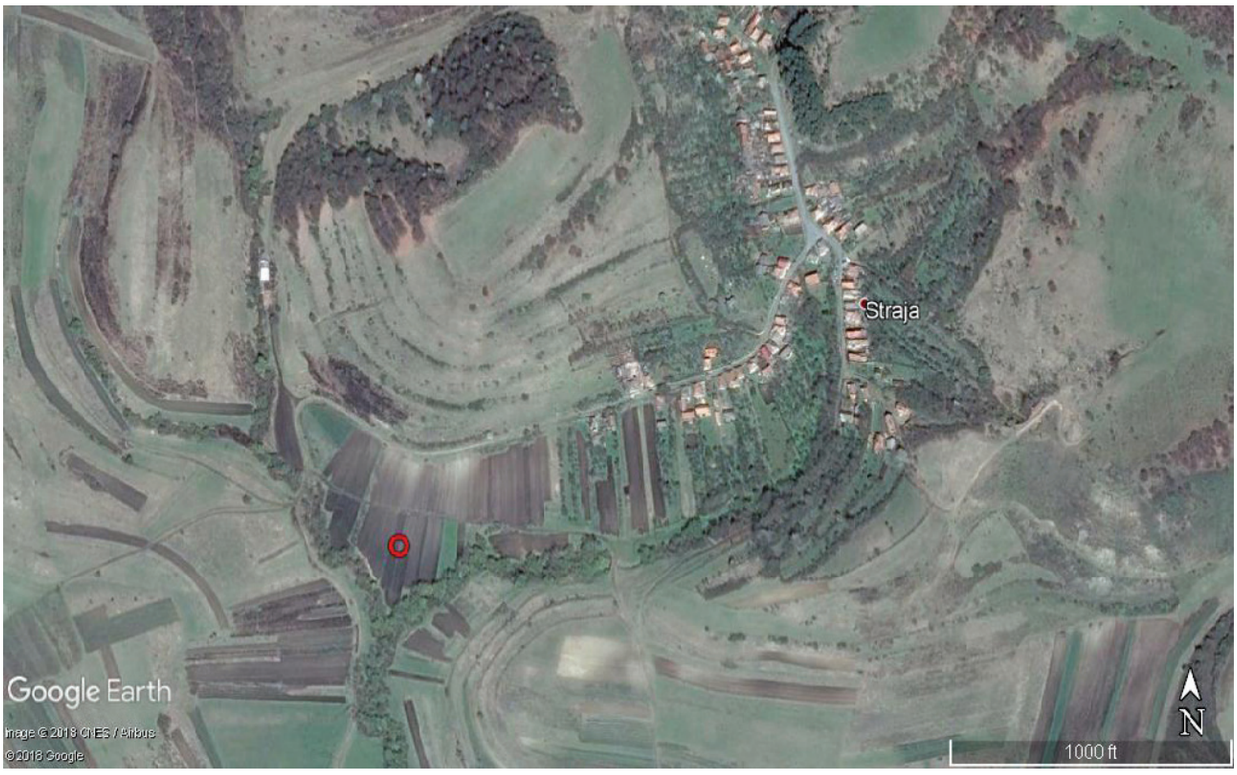

Fig. 28. Straja (com. Căpuşu Mare)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 29. Sub Coastă (com. Apahida)

Fig. 30. Şutu (com. Ciurila)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 31. Turea (com. Gârbău)

Fig. 32. Tureni

https://biblioteca-digitala.ro

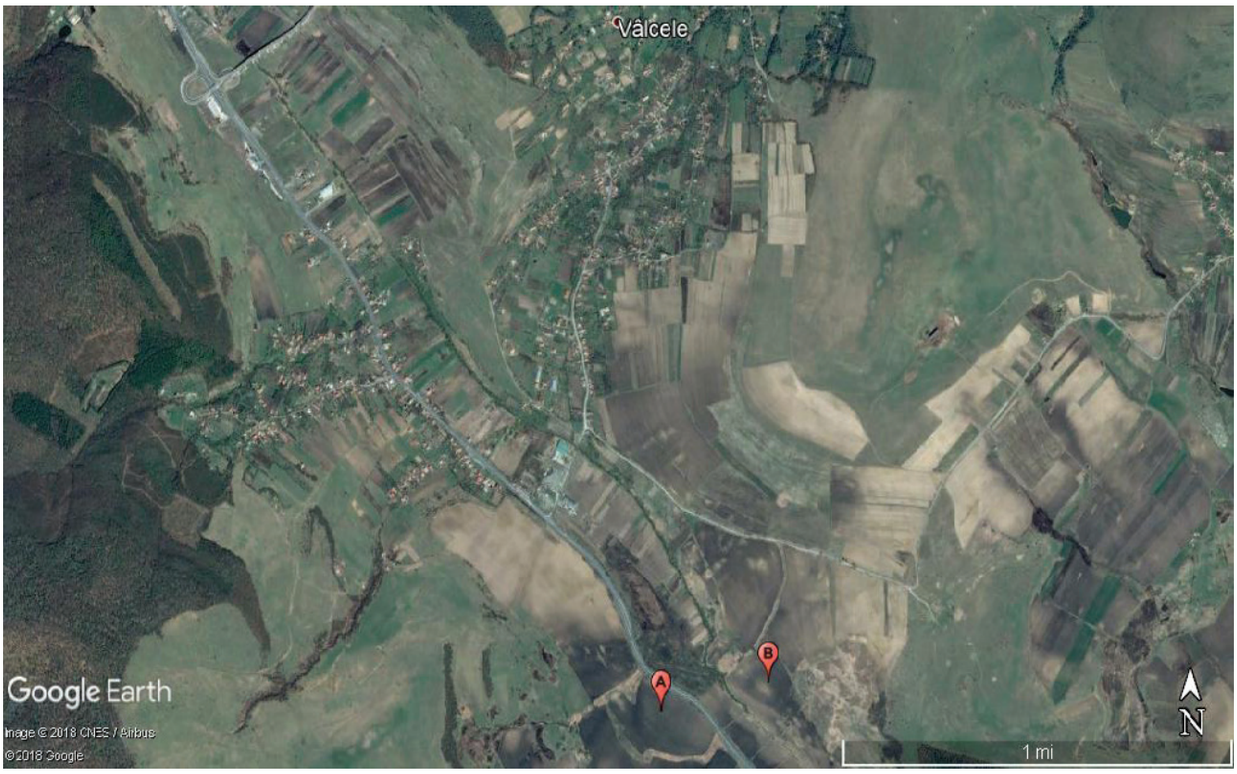

Fig. 33. Vâlcele (com. Feleacu)

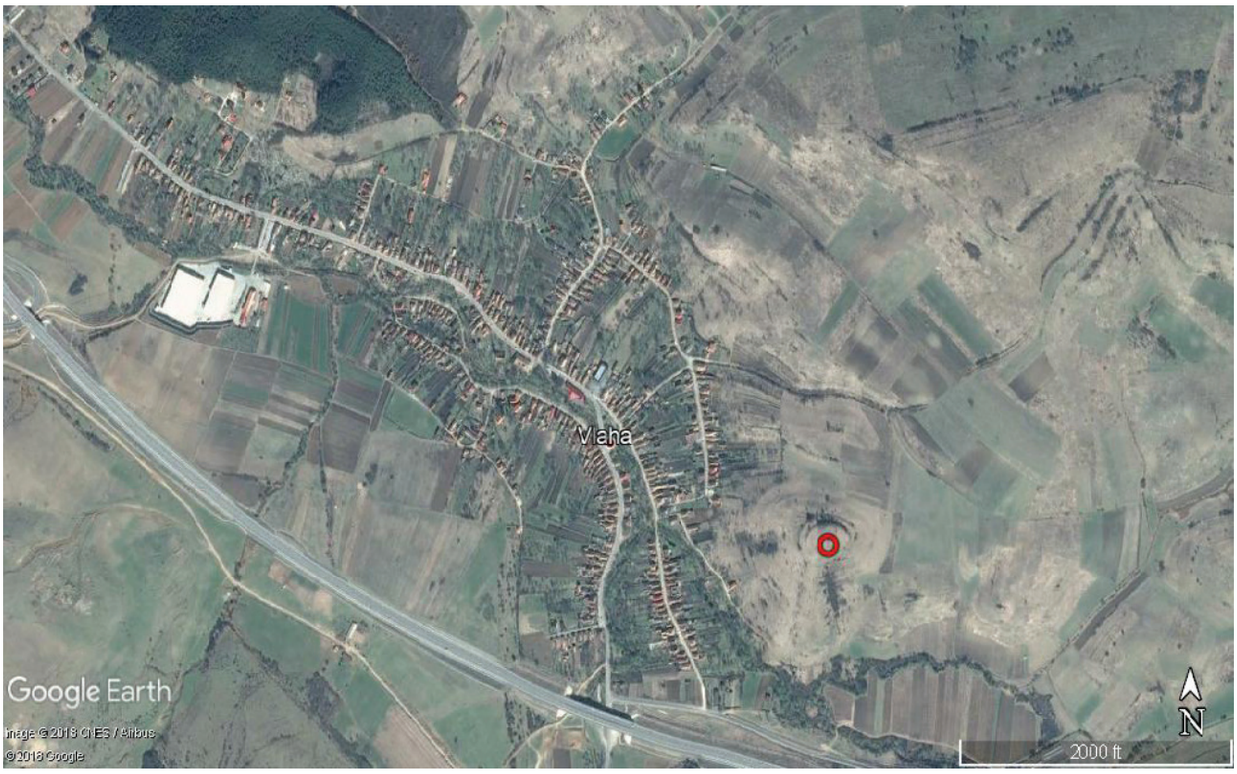

Fig. 34. Vlaha (com. Săvădisla)

https://biblioteca-digitala.ro

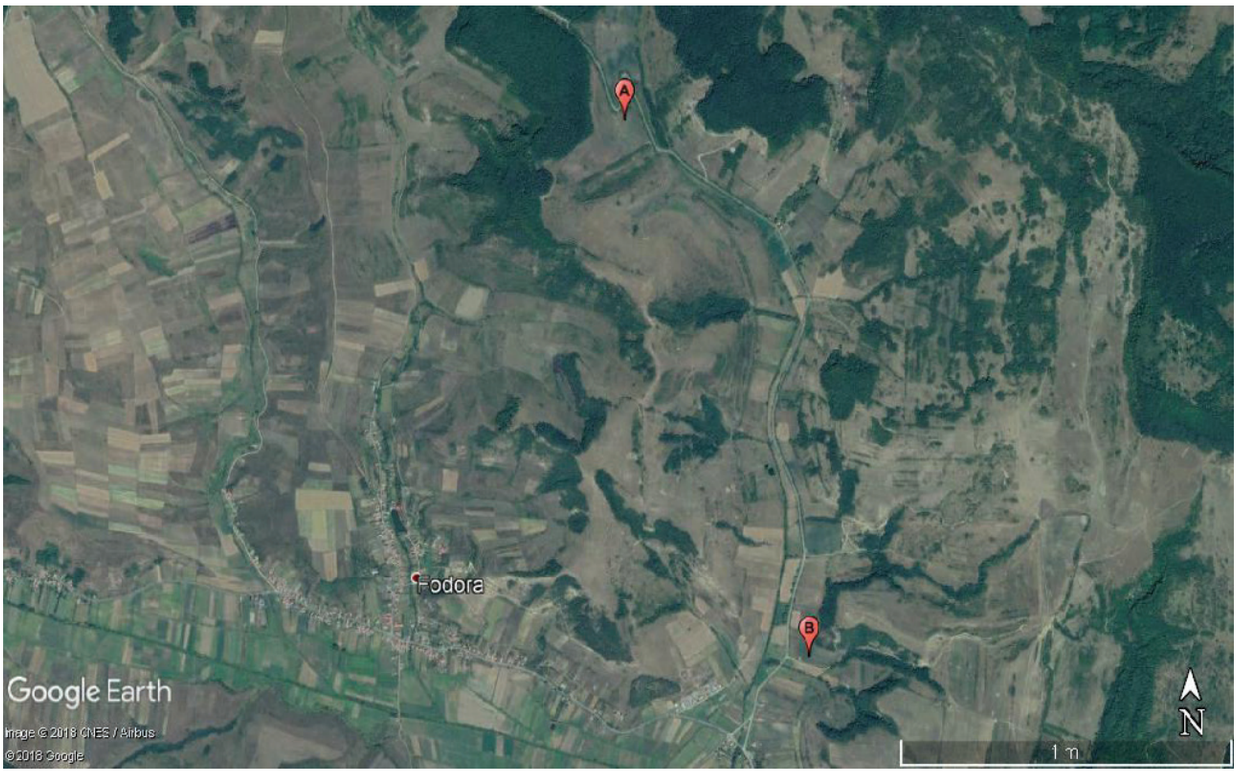

Fig. 35. Vultureni

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Un denar roman descoperit la Oarța de Sus, județul Maramureş

RAUL CARDOŞ

Cuvinte cheie: *descoperire întâmplătoare, monedă, denarius serratus, epocă romană, Barbaricum, Caius Poblicius, monetăria Roma, jud. Maramureş.*
Keywords: *random find, coin, denarius serratus, Roman Age, Barbaricum, Caius Poblicius, Rome mint, Maramureş County.*

Localitatea Oarța de Sus (com. Oarța de Jos) este situată în zona Codrului, în partea de sud-vest a județului Maramureş, la poalele dealului Măgura din Culmea Făgetului sau a Codrului, la o distanță de 57 km de Baia Mare (jud. Maramureş), 15 km de Cehu Silvaniei (jud. Sălaj) şi la 50 km de Complexul arheologic Porolissum (jud. Sălaj). Zona Codrului sau Țara Codrului este o regiune istorică şi etnografică situată în nord-vestul României, de o parte şi de alta a Culmii Făgetului sau Codrului, din punct de vedere administrativ ea aflându-se pe teritoriul a trei județe: Maramureş, Satu Mare şi Sălaj. Deşi rămasă după cucerirea Daciei în afara Imperiului Roman, zona Codrului, datorită situării sale în imediata apropiere a limes-ului Daciei Porolissensis şi implicit a Complexului roman de la Porolissum, este o zonă bogată în vestigii arheologice de epocă romană în Barbaricum. Enumerăm în acest sens câteva dintre localitățile din zona Codrului în care s-au descoperit vestigii de epocă romană în Barbaricum: Ardusat[1], Băseşti[2], Bicaz[3], Bobota[4], Bolda[5], Bulgari[6], Cehăluț[7], Corund[8], Hodod[9], Homorodu de Sus[10], Oarța de Jos[11], Oarța de Sus[12], Săcăşeni[13], Supuru de Sus[14], Ulmeni[15].

Pe raza localității Oarța de Sus se află numeroase situri arheologice aparținând diferitor epoci, începând din neolitic şi eneolitic şi continuând cu epoca bronzului, epoca dacică şi epoca romană în Barbaricum. Printre cele mai importante descoperiri din sat, databile în epoca romană în Barbaricum, se numără tezaurul de denari imperiali descoperit în locul numit *Ogrăzi*[16], în cursul anilor 1985-1986, de către doamna Georgeta Maria Iuga, muzeograf în cadrul Muzeului Județean Maramureş în perioada respectivă. Tezaurul conține un număr de 308 monede de argint, 307 fiind denari şi una singură fiind o drahmă bătută la Lycia în timpul lui Traian.

Moneda care face subiectul articolului de față a fost descoperită, conform informațiilor primite de la doamna Georgeta Maria Iuga[17], pe teritoriul satului Oarța de Sus, fără a se cunoaşte exact locul descoperirii, atât moneda de față cât şi prima parte din tezaurul mai sus amintit intrând în

[1] Stanciu 1992, nr. 1, p. 171-172, pl V/1, 2; Stanciu 1995, nr. 3, p. 141; Matei, Stanciu 2000, nr. 8, p. 28.
[2] Winkler 1960, p. 441; Săşianu 1980, nr. 9, p. 91; Stanciu 1992, nr, 4, p. 172; Stanciu 1995, nr. 5, p. 141; Matei, Stanciu 2000, nr. 13, p. 31; Cardoş 2012, nr. 8, p. 133.
[3] Stanciu 1992, nr. 5/B, p. 173, pl. V/3-6; Stanciu 1993, nr. 3, p. 267-270, pl. IV-V; Stanciu 1995, nr. 7, p. 141; Matei, Stanciu 2000, nr. 20, p. 33-34, pl. 37/1-10, 15, 15 a.
[4] Pop 1997, nr. 4/I, p. 458 (nr. 4/I, p. 468); Matei, Stanciu 2000, nr. 22, p. 34.
[5] Matei, Stanciu 2000, nr. 26, p. 36-37, pl. 44-58.
[6] Matei 1980, p. 236-237, pl. XXV; Pop 1997, nr. 7, p. 458 (nr. 7, p. 468); Matei, Stanciu 2000, nr. 32, p. 37-38, pl. 60/1,2, 4-7.
[7] Lazin 1992; Németi, Gindele 1997, nr. 28, p. 618 (nr. 28, p. 650); Matei, Stanciu 2000, nr. 41, p. 40.
[8] Bader 1974-1975, nr. 2, p. 270-272, fig. 1/5, fig. 2-3, fig. 5/1; Németi, Gindele 1997, nr. 29, p. 618 (nr. 29, p. 650); Matei, Stanciu 2000, nr. 50, p. 42, pl. 19/9, pl. 352/2.
[9] Chirilă, Lucăcel 1979, p. 138; Săşianu 1980, nr. 64, p. 130; Matei, Stanciu 2000, nr. 73, p. 51-52; Cardoş 2012, nr. 31, p. 135-136.
[10] Bader 1967, nr. 3, p. 9; Lazin 1969, nr. 10, p. 112; Săşianu 1980, nr. 65a, p. 130; Stanciu 1995, nr. 16, p. 144; Lazin 1997, p. 119; Matei, Stanciu 2000, nr. 74, p. 52; Cardoş 2012, nr. 32, p. 136.
[11] Stanciu 1992, nr. 18, p. 176-177, pl. VI/14, 16, pl. VIII/2-5; Stanciu 1995, nr. 21, p. 153; Matei, Stanciu 2000, nr. 96, p. 68-69.
[12] Comşa, Kacsó 1973; Mitrea 1986, nr. 12, p. 192; Iuga 1987; Mitrea 1987, nr. 21, p. 176; Mitrea 1988, nr. 27, p. 217; Stanciu 1992, nr. 19/A-C, p. 177-178, pl. I, pl. IV/3-5; Stanciu 1995, nr. 22-22 B, p. 153-154; Matei, Stanciu 2000, nr. 97, p. 69; Kacsó 2004, p. 64; Cardoş 2012, nr. 39-40, p. 136-137.
[13] Lazin 1975, p. 61-67, fig. 2-4, pl. XIII-XIV; Săşianu 1980, nr.110, p. 158; Németi, Gindele 1997, nr. 62-64, p. 626 (nr. 62-64, p. 653), pl. XIV/1-4; Lazin, Ardevan 1998-1999, nr. 5, p. 72-73; Matei, Stanciu 2000, nr. 118, p. 76-77; Cardoş 2012, nr. 51-52, p. 138.
[14] Matei, Stanciu 2000, nr. 131, p. 80, fig. 31.
[15] Stanciu 1992, nr. 32, p. 181; Stanciu 1995, nr. 28, p. 156; Matei, Stanciu 2000, nr. 141, p. 83; Iuga 2003, p. 232; Cardoş 2012, nr. 68, p. 140.
[16] Mitrea 1986, nr. 12, p. 192; Mitrea 1987, nr. 21, p. 176; Mitrea 1988, nr. 27, p. 217; Stanciu 1992, nr. 19/C, p. 178; Stanciu 1995, nr. 22, p. 153; Matei, Stanciu 2000, nr. 97/(176), p. 69; Kacsó 2004, p. 64; Cardoş 2012, nr. 40, p. 137.
[17] Mulțumim pe această cale doamnei Georgeta Maria Iuga pentru informațiile oferite.

https://biblioteca-digitala.ro

patrimoniul muzeului în anul 1985[18]. Din aceleaşi informaţii am aflat că moneda a fost predată muzeului de către domnul Traian Rus, profesor de istorie din localitate.

În ceea ce priveşte tipul monedei descoperite la Oarţa de Sus, aceasta este un denar roman de tip serratus din perioada Republicii, descrierea sa fiind următoarea:

Nominal: denarius serratus (zimţat)

Axa: 6; D: 20,5 X 19,9 mm; G: 3,90 g

Monetăria: Roma

Datare: cca. 80 a. Chr.

Av: ROMA

Bustul drapat al Romei spre dreapta, purtând coif frigian ornamentat cu cap de grifon şi pene de o parte şi de alta; litera de control H deasupra, în dreapta.

Rv: C•POBLICI•Q•F

Hercules spre stânga, strangulând leul Nemean; arcul şi tolba cu săgeţi în stânga, măciuca pe pământ, la picioarele sale; litera de control H deasupra, în stânga.

Referinţă: BMC 2903; RRC 380/1; RSC Poblicia 9

Nr. inventar: 388

Nu se ştie exact despre ce magistrat din Roma republicană este vorba, din legenda de pe monedă ştim doar că este Caius Poblicius, probabil fratele lui Quintus Poblicius care a fost praetor în anii 68 – 67 a. Chr.[19]. *H. A. Grueber*[20] *şi H. Seaby*[21] *consideră că portretizarea lui Hercules şi a leului Nemean de pe reversul monedei poate comemora victoria lui Sulla asupra taberei lui Marius. Pe de altă parte, M. Crawford crede că este vorba strict de alegerea de către* Caius Poblicius, pentru reversul acestei monede, a figurii unuia dintre *zeii protectori ai familiei sale, indicând în acest sens o posibilă conexiune cu o inscripţie închinată lui Hercules de către o anume Publicia L. F*[22].

[18] În registrul de inventar, în dreptul monedei se specifică că locul de descoperire este necunoscut şi că aceasta nu face parte din tezaurul de denari romani descoperit la Oarţa de Sus pe locul numit *Ogrăzi*. Tot din registrul de inventar cunoaştem şi numărul procesului verbal de intrare al monedei, P.V. 1156/17.XII.1985, pe care însă nu am putut să-l găsim până în prezent.

[19] BMC, p. 365; RRC, p. 396.

[20] BMC, p. 365.

[21] RSC, p. 76.

[22] RRC, p. 727.

https://biblioteca-digitala.ro

Literatura

Bader 1967	T. Bader, *Descoperiri monetare în câmpia someşană*, Baia Mare, 1967.
Bader 1974-1975	T. Bader, *Descoperiri de "terra sigillata" în teritoriile situate la nord-vest de Dacia romană*, Sargetia 11-12, 1975, p. 269-276.
BMC	H.A. Grueber, *A catalogue of the Roman Coins in the British Museum – Coins of the Roman Republic in the British Museum*, London, 1910.
Cardoş 2012	Raul Cardoş, *Descoperiri monetare romane în Barbaricum-ul din zona de nord-vest a României (sec. II-IV p. Chr.)*, Marmatia 10/1, 2012, 131-165.
Chirilă, Lucăcel 1979	E. Chirilă, V. Lucăcel, *Descoperiri monetare antice în Transilvania (XIV)*, ActaMP III, 1979, p. 137-138.
Comşa, Kacsó 1973	E. Comşa, C. Kacsó, *Rezultatele sondajelor din complexul neolitic de la Oarța de Sus, jud. Maramureş (1970)*, Materiale 10, 1973, p. 47-51.
Iuga 1987	G. M. Iuga, *O monedă histriană descoperită la Oarța de Sus, județul Maramureş*, SCIVA 38-2, 1987, p. 296-297.
Iuga 2003	G. M. Iuga, *Monede din tezaurul de denari romani imperiali descoperit la Teceu*, Marmatia 7/1, 2003, p. 229-247.
Kacsó 2004	C. Kacsó, *Mărturii arheologice*, Baia Mare, 2004.
Lazin 1969	Gh. Lazin, *Circulația monetară în Nord-Vestul României* (sec. II-IV), StComSatuMare I, 1969, p. 111-120.
Lazin 1975	Gh. Lazin, *Cercetări arheologice în sudul județului Satu Mare (zona Tăşnad) – I*, StComSatuMare III, 1975, p. 61-75.
Lazin 1992	Gh. Lazin, *Un mormânt din secolul III e.n. descoperit la Cehăluț (jud. Satu Mare)*, ActaMP XVI, 1992, p. 339-346.
Lazin 1997	Gh. Lazin, *Rectificări privind două monede romane imperiale descoperite în județul Satu Mare*, StComSatuMare XIV, 1997, p. 119-120.
Lazin, Ardevan 1998-1999	Gh. Lazin, R. Ardevan, *Monede antice din județul Satu Mare*, StComSatuMare XV-XVI, 1998-1999, p. 71-74.
Matei 1980	Al. Matei, *Repertoriul aşezărilor aparținând dacilor liberi (sec. II-IV e.n.) descoperite pe teritoriul județului Sălaj*, ActaMP IV, 1980, p. 229-243.
Matei, Stanciu 2000	Al. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV p. Chr.) în spațiul nord-vestic al României*, Zalău – Cluj-Napoca, 2000.
Mitrea 1986	B. Mitrea, *Découvertes monétaires en Roumanie – 1985 (XXIX)*, Dacia N. S. XXX, 1-2, 1986, p. 191-193.
Mitrea 1987	B. Mitrea, *Découvertes monétaires en Roumanie – 1986 (XXX)*, Dacia N. S. XXXI, 1-2, 1987, p. 173-177.
Mitrea 1988	B. Mitrea, *Découvertes monétaires en Roumanie – 1987 (XXXI)*, Dacia N. S. XXXII, 1-2, 1988, p. 215-230.
Németi, Gindele 1997	J. Németi, R. Gindele, *Beiträge zur Geschichte des Careigegend im 2.-4. Jahrhundert n. Chr./Contribuții la istoricul zonei Careiului în secolele II-IV p. Chr. Romani şi barbari la frontierele Daciei romane / Römer und Barbaren an den Grenzen des Römischen Dakiens*, ActaMP XXI, 1997, p. 599-703.
Pop 1997	H. Pop, *The Repertoire of Discoveries from the Roman Age beyond the Limes on the Territory of Sălaj County (2nd – 4th Centuries A. D.)/Repertoriul descoperirilor de epocă romană din afara limesului pe teritoriul județului Sălaj (secolele II-IV p. Ch.), Romani şi barbari la frontierele Daciei romane / Römer und Barbaren an den Grenzen des Römischen Dakiens*, ActaMP XXI, 1997, p. 457-486.

https://biblioteca-digitala.ro

RRC	M. Crawford, *Roman Republican Coinage*, Cambridge, 1974.
RSC	H. A. Seaby, *Roman Silver Coins, volume I – The Republic to Augustus*, 3rd (revised) edition, London, 1978.
Săşianu 1980	Al. Săşianu, *Moneda antică în vestul şi nord-vestul României*, Oradea, 1980.
Stanciu 1992	I. Stanciu, *Descoperiri din a doua jumătate a mileniului I î. H. şi mileniul I d. H. în judeţul Maramureş*, EphemNap II, 1992, p. 169-191.
Stanciu 1993	I. Stanciu, *Sondajele efectuate la Bicaz, jud. Maramureş*, EphemNap III, 1993, p. 261-272.
Stanciu 1995	I. Stanciu, *Contribuţii la cunoaşterea epocii romane în bazinul mijlociu şi inferior al râului Someş*, EphemNap V, 1995, p. 139-226.
Winkler 1960	I. Winkler, *Despre activitatea numismatică a lui Michael Pap Szathmári (1737-1812)*, SCN III, 1960, p. 433-447.

https://biblioteca-digitala.ro

A Roman denarius discovered at Oarța de Sus, Maramureş County

(Abstract)

The object in discussion in this article is a denarius serratus discovered in Oarța de Sus, Maramureş County, but the exact place of the discovery remains unknown. The first record of the coin in the museum patrimony is from the year 1985.

Oarța de Sus is a village located in the southwest of the Maramureş County, in the so-called Codru Region. It is situated at the foot of the Măgura Hill, at 57 km from Baia Mare (Maramureş County), 15 km from Cehu Silvaniei (Sălaj County) and 50 km from the Porolissum Archaeological Complex (Sălaj County). The Codru Region is a historical and ethnographic region located in the northwest of Romania, on the both sides of Făget Ridge. From an administrative point of view it is located on the territory of three counties: Maramureş, Satu Mare and Sălaj. The Codru Region remained after the conquest of Dacia outside the Roman Empire, but due to its proximity to the Dacia Porolissensis limes, it is an area rich in archaeological remains from the Roman Age such as: Ardusat, Băseşti, Bicaz, Bobota, Bolda, Bulgari, Cehăluț, Corund, Hodod, Homorodu de Sus, Oarța de Jos, Oarța de Sus, Săcăşeni, Supuru de Sus, Ulmeni.

The coin is a Republican denarius serratus issued by the Rome mint around 80 BC and the name of the magistrate on the coin it is Caius Poblicius, probably the brother of Quintus Poblicius, praetor between 68 – 67 BC. On the obverse appear the draped bust of Roma right, helmeted and decorated with griffin head and feathers, control mark letter H above. On the reverse is represented Hercules strangling the Nemean lion, club at his feet, bow and arrow in quiver on left, control mark letter H to left.

According to H. A. Grueber and H. Seaby, the reverse type of Hercules strangling the Nemean lion may refer to the victory of Sulla over the Marian party. On the other hand, M. Crawford believes that Caius Poblicius has chosen the god for the reverse of the coin from the family gods, the portrayal of Hercules and the Nemean Lion may be linked with an offering to Hercules by a Publicia L.F.

Raul CARDOŞ
Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş
crdsraul@yahoo.com

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Denarius serratus republican descoperit la Oarța de Sus.
Republican denarius serratus discovered at Oarța de Sus.

https://biblioteca-digitala.ro

Noi ipoteze referitoare la originile stemei Moldovei, în lumina informațiilor oferite de către sigiliul din 1701 al celor cinci oraşe privilegiate din Comitatul Maramureş*

TUDOR-RADU TIRON

Cuvinte cheie: *stema Moldovei, capul de bour, începuturile heraldicii moldoveneşti, întemeierea Moldovei, vânătoarea seniorială.*
Keywords: *Moldavian coat of arms, aurochs head, beginnings Moldavian heraldry, foundation of Moldavia, noble hunting.*

Sigiliul amintit în titlul studiului de față nu este chiar necunoscut literaturii de specialitate. Impresiuni ale acestuia au fost publicate de către Kálmán Thaly în 1973[1], apoi de către Adalbert Balogh în 1982[2]. În ceea ce ne priveşte, am avut şansa de a avea în mână *tiparul sigilar original*, aflat într-o colecție privată din Bucureşti şi nepublicat până în prezent.

Având o lungime totală de 110 mm, sigiliul este lucrat în întregime din bronz, fiind compus dintr-o parte destinată imprimării, având formă circulară şi diametrul de 40 mm, precum şi dintr-un mâner cu muchiile teşite. Matricea propriu-zisă este gravată în adâncime, cuprinzând în câmpul sigilar o stemă, a cărei descriere heraldică este următoarea: *scut sfertuit; în primul cartier, un cap de bovideu* (cu coarnele curbate în interior)*, având între coarne o cruciuliță, însoțit la dextra de o floare de crin cu tulpină, iar la senestra de o stea cu şase raze; în al doilea cartier, un cap de bovideu* (cu coarnele curbate în afară)*, însoțit la dextra de o semilună conturnată, iar la senestra de o stea cu şase raze; în al treilea cartier, un cerb; în al patrulea cartier, două săgeți încrucişate, cu vârfurile în sus; peste tot, un ecuson încărcat cu o acvilă având capul conturnat. Scutul este timbrat de coroana regală a Ungariei, de la care pornesc lambrechini ce ornamentează laturile scutului*.

În exerga sigiliului este gravată inscripția, în limba maghiară: „*MAR<A>MAROSI ◦ ÖT ◦ PRIV(ILEGIALIS) ◦ COR(ONA) ◦ VAROSOK ◦ SZIGETH ◦ HOS**S**ZUM(EZÖ) ◦ TETSÖ ◦ VISK ◦ HUSZT ◦ PETSETIE*", adică „pecetea celor cinci oraşe privilegiate ale Maramureşului"[3]: Sighet (primul cap de bovideu), Câmpulung-la-Tisa (al doilea cap de bovideu), Teceu (acvila), Visc (cerbul) şi Hust (săgețile) **(pl. I, fig. 1)**.

Ar fi fost de aşteptat ca publicarea acestei steme – fie şi sub formă de impresiune – să repună în atenția cercetării heraldice româneşti coincidența dintre cele două însemne maramureşene cu cap de bovideu şi, respectiv, capul de bour al Moldovei (coincidență observată şi de către N. Iorga, încă de acum şapte decenii, într-o scurtă mențiune rămasă fără ecou)[4]. Cu toate acestea, deşi studiul lui Adalbert Balogh a apărut chiar în „Revista Arhivelor", publicație accesibilă tuturor specialiştilor din domeniu, cercetarea ulterioară – cu excepția notabilă a sibianului Constantin Ittu[5] – nu s-a mai oprit asupra ipotezei referitoare la **originea maramureşeană a capului de bour**.

Subliniem faptul că această ipoteză este şi una dintre cele mai vechi care au fost formulate în întreaga literatură referitoare la heraldica românească. Cu aproape trei veacuri şi jumătate în urmă, referindu-se la începuturile Moldovei, cronicarul Miron Costin nota că „Sighetul, capitala Maramureşului, până azi are ca pecetie capul de bour, ca şi această țară (Moldova, n. n.)"[6]. Inserate în *Cronica Țărilor Moldovei şi Munteniei (Cronica Polonă), din 1677*, cele afirmate sunt însoțite şi de alte observații – precum presupusa legătură dintre numele apei Moldovei, de la care a provenit cel

* O versiune inițială a acestui studiu a fost susținută, sub numele *Din nou despre originile stemei Moldovei*, în şedința Comisiei Naționale de MOL Heraldică, Genealogie şi Sigilografie a Academiei Române – Filiala Iaşi, din data de 14 mai 2005. Autorul se foloseşte de acest prilej pentru a-şi exprima recunoştința domnilor Silviu Andrieş-Tabac (Chişinău), Mircea Ciubotaru (Iaşi), Árpád-Gellért Ladó (Cluj-Napoca), Lucian-Valeriu Lefter (Vaslui) şi Attila István Szekeres (Sfântu Gheorghe), pentru ajutorul oferit în vederea definitivării studiului de față.

[1] Thaly 1973, p. 362.

[2] Balogh 1982, p. 413-422.

[3] Traducere datorată heraldistului covăsnean Attila István Szekeres, căruia îi mulțumim şi pe această cale.

[4] Iorga 1937, p. 218: „Moldova maramureşeană, a voievozilor-duci, cu stema bourului însemnat cu steaua, *ca în cetățile Ungariei de Nord* (s. n.), era încă destul de îngustă şi nesigură, fără hotare".

[5] Ittu 1979-1981, p. 157-161.

[6] Costin 1958, p. 209.

https://biblioteca-digitala.ro

al Principatului şi, respectiv, râul Moldau din „Țara Nemțească" (azi Vltava în Republica Cehă) – observații pe care cercetarea recentă le-a admis ca perfect plauzibile[7], arătând astfel că a vorbi despre **stabilirea, sub influență occidentală, a identității Principatului de la est de Carpați**, constituie un „scenariu" perfect sustenabil[8].

După mai bine de trei decenii, identificarea unui tipar sigilar maramureşean, cuprinzând, *în cadrul aceleiaşi compoziții, două capete de bovideu*, oferă pretextul unei noi abordări a începuturilor capului de bour – însemn heraldic al Principatului dintre Carpați şi Nistru.

În evoluția sigiliilor oficiale ale comitatului Maramureş, stema descrisă mai sus reprezintă *o etapă intermediară*. Inițial, în secolul al XV-lea (şi poate chiar mai devreme), pe documentele emise la nivelul administrației centrale a comitatului se aplicau sigiliile personale ale celor patru juzi ai nobililor[9]. Ceva mai târziu, însemnele juzilor au fost înlocuite prin patru matrice sigilare care, alăturate în forma „$^{CO}/_{MA}$ – $^{MI}/_{RA}$ – $^{TA}/_{MO}$ – $^{TVS}/_{RVS}$", dădeau denumirea comitatului[10] **(pl. I, sus)**. Un însemn propriu-zis, de tip teritorial, nu a existat, deşi s-a încercat găsirea unei formule echivalente, precum în sigiliul Adunării Generale a celor cinci oraşe privilegiate din Comitat (1550), în care figurează simbolurile comunităților deja amintite (aceleaşi cu cele mai sus descrise)[11]. Cât despre însemnul de la 1701, se cunoaşte că acesta a ținut loc de însemn al Comitatului până în 1748, dată la care Cancelaria de la Viena a stabilit pentru Maramureş o stemă nouă şi fără legătură cu tradiția heraldică anterioară, stemă rămasă în vigoare până în 1918[12] **(pl. I, fig. 2)**. Chiar şi aşa, stema cea nouă a comitatului va fi folosită în paralel cu cea din 1701, aceasta aflându-se încă în uz la instaurarea monarhiei dualiste.

În plan strict instituțional, originile sigiliului de la 1701 trebuie căutate în organizarea medievală a Maramureşului. Astfel, în 1329, regele Carol Robert stabilea privilegiile oaspeților „saxoni şi maghiari" din aşezările (lat. *villis*) Visc, Hust, Teceu şi Câmpulung-la-Tisa[13]. Acestora li se va alătura Sighetul, care, la 1349, era locul în care se țineau adunările comitatense, consolidându-şi ulterior preeminența în regiune[14]. Cele cinci centre de tip urban vor constitui principalul factor de autoritate în Maramureş, acesta fiind al treilea comitat ca mărime din Regatul Ungariei[15]. Aceleaşi localități, între care Teceul va fi cel dintâi amintit cu statut de „civitas"[16], erau feude constituite pe pământ regal, pe care Coroana le putea dărui sau da în gaj slujitorilor credincioşi din regiune. Împreună, cele cinci localități vor fi date în stăpânirea Drăgoşeştilor, la sfârşitul veacului al XIV-lea şi începutul celui următor[17]; tot împreună, ele vor fi oferite în gaj familiei Bethlen, această situație durând până în 1744[18]. Nu ne surprinde, aşadar, să regăsim, reunite într-o singură compoziție, însemnele acestor cinci oraşe. Prin însăşi existența lui, *sigiliul din 1701 reflectă o organizare administrativă care, la acel moment, avea în urmă o tradiție de mai multe secole*.

Capetele de bovideu în spațiul heraldicii maghiare

Dorind a evidenția legăturile cu stema Moldovei, studiul de față va avea în vedere, dintre simbolurile cuprinse în sigiliul din 1701, *doar cele două capete de bovideu ale localităților Sighet şi Câmpulung-la-Tisa* **(pl. II, fig. 1-4)**. Pe un document din 1383, emis de către notabilitățile din Sighet într-o pricină de hotar dintre Câmpulung şi nobilii din Sărăsău şi Săpânța, se află cea mai veche atestare a unui cap de bovideu, despre care Ioan Mihály de Apşa arăta că ar fi fost „marca oraşului", observând cu acest prilej şi coincidența dintre acest însemn şi stema Moldovei. Pornind

[7] Este vorba despre ipoteza originii gotice a hidronimului Moldova (în forma *mulda*), de la care a provenit numele principatului, în versiunea germană *Moldau*. Fără a putea fi stabilit un etimon identic cu forma pregermanică *Mildah(u)a* (din care au rezultat, pe dublă filieră germană şi cehă veche, formele *Moldau*, respectiv *Wlitaua*), înrudirea dintre numele german al Moldovei şi, respectiv, numele german al râului Vltava este incontestabilă – *Moldovanu* 2010, p. 252-260.

[8] Biția 1997, p. 193.

[9] Balogh 1982, p. 413.

[10] Mihály 1900, p. 528. Atestată în 1475, această modalitate tipică de sigilare a rămas în uz până în secolul XVII. Documentele se emiteau în numele „celor patru juzi ai nobililor şi ai comunității nobiliare din Comitat", juzii putând să folosească şi separat sigiliile deținute (cu fragmente de inscripție). În acelaşi sens şi Balogh 1982, p. 413-415.

[11] Balogh 1982, p. 421.

[12] Balogh 1982, p. 416.

[13] Mihály 1900, p. 8-11.

[14] Mihály 1900, p. 28-29. În acest sens şi Popa 1997, p. 97.

[15] Popa 1997, p. 35.

[16] Popa 1997, p. 59, nota 8.

[17] Popa 1997, p. 72 (dania pentru Câmpulung-la-Tisa, *ante* 1389); p. 84 (dania pentru Hust, 1392); p. 97 (dania pentru Sighet, 1392), p. 102 (dania pentru Teceu, *ante* 1389); p. 109 (dania pentru Visc, 1390).

[18] Mihály 1900, p. 114-115, nota 1.

https://biblioteca-digitala.ro

de la observația că aceeaşi figură se regăsea, deopotrivă, în însemnele uzuale ale Sighetului şi Câmpulungului, autorul menționat presupunea că un cap de zimbru trebuie să fi fost, în secolul al XIV-lea şi chiar mai devreme, „marca comitatului întreg”[19].

Indiferent de specia pe care o va fi avut acest bovideu – zimbru sau bour – credem că, deşi asemănarea dintre cele două capete este foarte mare, nu se poate vorbi despre un însemn aparte pentru întreg Maramureşul. Avem în vedere faptul că titularul demnității comitale sau vicecomitale nu avea nevoie de un însemn de funcție, de vreme ce autentificarea actelor cu propriile sale armerii era pe atunci o practică curentă[20] (prin similitudine, pecețile heraldice ereditare ale voievozilor şi vicevoievozilor Transilvaniei au întârziat consacrarea însemnului acestei țări până la sfârşitul veacului al XVI-lea)[21]. Pe de altă parte, trebuie să admitem că acest cap de bovideu ajunsese la o certă răspândire în Maramureş[22], de vreme ce îl regăsim pe sigiliul unuia dintre cei patru juzi ai nobililor, participanți la încheierea unui act din 1421, personaj pe care Ioan Mihály de Apşa îl credea un membru al familiei Drăgoşeştilor[23].

Depăşind granițele Maramureşului, amintim două străvechi familii de nobili maghiari, având proprietăți şi în Transilvania, care foloseau însemne cu cap de bovideu: conții Balassa de Gyarmat şi Kékkeö (cap de bovideu însoțit de stea şi semilună)[24] **(pl. IV, fig. 2)**, precum şi conții Wass de Sântejude şi Țaga (cap de bovideu străpuns de o săgeată)[25] **(pl. IV, fig. 3)**. Încă de acum mai bine de două veacuri, Petru Maior a remarcat similitudinea dintre armele familiei Wass şi cele ale Moldovei, presupunând însă eronat descendența lor din domnii acestei țări: „Anul 1230 (...). Familia aceasta au venit cu întâia întrare a ungurilor în Ardeal, în anul 904, din Moldova, *şi pecetea o arată că nu numai au fost de frunte între moldoveni, ci tocma din casa ce oblăduia Moldova; căci până în zioa de-acum ține țimirul sau stemma Moldovei în pecetnicul său* (...)” (s. n.)[26].

Adăugăm aici şi stemele diferiților descendenți ai străvechiului neam maghiar Buzáth-Hahót **(pl. III, fig. 2)**: nobilii Csányi (cap de bovideu cu o cruce între coarne)[27] **(pl. III, fig. 3)**, Hahóthy (cap de bovideu cu o stea între coarne)[28] **(pl. III, fig. 5)**, Bánffy de Alsólindva (cap de bovideu fără alte mobile)[29] **(pl. III, fig. 4)** şi Barlabási de Idrifaia (cap de bovideu încoronat, înconjurat de un dragon)[30] **(pl. III, fig. 6, pl. IV, fig. 1)**. Prototipul acestor arme pare a fi fost capul de bovideu redat în pecetea banului Buzád (1235)[31], respectiv în cea a unui „comes Tristanus” (1255)[32] **(pl. III, fig. 1)**. În fine, probabil tot o influență maghiară a făcut ca despoții Brancović să folosească un cap de bovideu în pecețile lor[33] **(pl. IV, fig. 4)**, aceeaşi figură apărând, cu o cruce între coarne, în armele pe care mai multe armoriale occidentale le-au atribuit „împăraților” ori „ducilor” Bulgariei[34].

În concluzie, fiind atestat încă din secolul al XIII-lea, dar având, probabil, origini mai vechi, capul de bovideu era o figură relativ răspândită în heraldica maghiară, îndeosebi în cea de neam. Reținem faptul că *însemnul făcea parte din categoria celor însuflețite*, cărora li s-a presupus o origine totemică[35], alături de cerbul neamului Tekule (din armele familiilor Kemény, Gyeröffy şi Kabos)[36],

[19] Mihály 1900, p. 80, nota 1.
[20] În acelaşi sens şi Balogh 1982, p. 417.
[21] Jakó 1956, p. 598-600.
[22] Ittu 1979-1981, p. 159.
[23] Mihály 1900, p. 258: „Al doilea sigiliu arată în arie (în câmp, n. n.) un cap de zimbru cu stea între coarne (…) proprietarul sigiliului va fi fost din familia lui Dragoş, întemeietorul Țării Moldovei”.
[24] Reichenauer, Csergheö, Bárczay 1898, p. 88, pl. 37. Cea mai veche atestare a însemnului cu cap de bovideu dateaza din 1572, pe sigiliul lui Ioan „Balassy”.
[25] Reichenauer, Csergheö, Bárczay 1898, p. 99-100, pl. 43. Cea mai veche atestare a însemnului cu cap de bovideu dateaza din 1511, pe sigiliul lui Ioan Wass – Kovacs 2005, p. 87, fig. 24.
[26] Şincai 1967, p. 391.
[27] Csergheö, Csoma 1894, p. 32, pl. 21. Cea mai veche atestare a însemnului este din 1268, în sigiliul lui *magister* Chák.
[28] Csergheö, Csoma 1894, p. 60, pl. 39. Cea mai veche atestare a însemnului este din 1361, în sigiliul lui *magister* Nicolae, fiul lui Nicolae de Hahólth.
[29] Csergheö 1893, p. 35, pl. 28 (cea mai veche atestare a însemnului este de la 1255).
[30] Reichenauer, Csergheö, Bárczay 1898, p. 120, pl. 59.
[31] Csoma 1897, p. 55.
[32] Jakubovich 1933, p. 72, fig. 18.
[33] Thallóczy 1908, p. 102, fig. 5.
[34] Armorialul lui Conrad Grünenberg, Folio 30 (1483), precum şi armorialele Wernigeroder, f. 17^{r} (ultimul sfert al veacului al XV-lea), respectiv Codex 391, f. 4^{v} (cca. 1530), aflate la Biblioteca de Stat a Bavariei etc. – *apud*. http://heraldika-bg.org/gallery_armorial.htm (5 noiembrie 2020).
[35] Vajay 1960, p. 2.
[36] Reichenauer, Csergheö, Bárczay 1898, p. 91-92, pl. 39.

https://biblioteca-digitala.ro

de şarpele neamului Becse-Gregor (din armele familiilor Gara şi Bethlen de Beclean)[37], de ţapul neamului Garázda (din armele familiilor Szilágy şi Teleki)[38] etc[39]. În pofida variaţiilor de reprezentare (bour, zimbru sau taur), această figură heraldică îşi păstrează trăsăturile de bază: **a)** reprezentarea frontală, de regulă fără gât; **b)** posibilitatea de a fi însoţită de diferite figuri auxiliare, în general piese de firmament, dar şi flori de crin sau cruci.

Bourul şi vânătoarea regală şi seniorială în Ungaria secolelor al XII-lea – al XIV-lea

Aflarea unei semnificaţii a capului de bovideu nu este tocmai uşoară. Nu am găsit nici un indiciu de ordin hagiografic pentru explicarea figurii, aşa cum există, spre exemplu, în cazul corbul cu inel al familiei de Hunedoara (interpretabil cu ajutorul legendei Sfântului Osvald)[40]. Capul de bovideu nici nu pare a fi fost „importat" din afara heraldicii maghiare, aşa cum s-a întâmplat cu florile de crin capeţiene, ajunse în regiune o dată cu casa de Anjou, care le folosea în stemă.

Pornind însă de la semnificaţia concretă a simbolului, *prezenţa capului de bovideu în stemele Sighetului şi Câmpulungului poate fi investigată din punct de vedere cinegetic*. Amplasarea geografică a Maramureşului secolelor al XIII-lea şi al XIV-lea – areal delimitat aproape pe toate laturile de păşuni alpine – presupunea o bogăţie cinegetică dată în special de vânatul mare, precum ursul, bourul, zimbrul, cerbul, mistreţul, colunul, brebul etc.[41]. Rezervată în principiu păturii stăpânitoare[42], urmărirea şi doborârea unor asemenea sălbăticiuni avea şi un tâlc magico-ritual. Dovadă de împlinire fizică dar şi de statut social, vânătoarea era – şi este – urmată de *asumarea*, respectiv de *afişarea trofeului* de către vânător. De aici şi până la asumarea trofeului ca *însemn al vânătorului* nu mai era decât un pas. Ţinând cont de psihologia omului medieval, asumarea trofeului cinegetic în chip de însemn personal ne apare ca o modalitate firească de creare a unei steme, în lumea celor pentru care vânătoarea – şi rezultatul material al acesteia, concretizat în blana, capul ori coarnele animalului doborât – *constituiau o materializare a unui drept feudal*. Prin similitudine cu teoria expusă de cercetătorul francez Michel Pastoureau, potrivit căreia ursul era „mai marele" bestiarului Europei Centrale şi Nordice (de unde şi preeminenţa acestei figuri în heraldica regiunilor în cauză)[43], putem afirma că, alături de acesta, bourul (ori zimbrul) reprezenta „superlativul" tuturor vânătorilor regale sau senioriale din Maramureşul secolelor al XIII-lea şi al XIV-lea, fiind deci unul dintre *regii animalelor* în variantă locală.

Factorul cinegetic rămâne strâns legat de istoria acestui comitat, în primele sale secole de existenţă[44]. Este interesant de notat că prima atestare a Maramureşului datează din 1199, într-o diplomă prin care regele Emeric îl răsplătea pe comitele Laurenţiu, pentru slujbele credincioase, dar mai ales pentru ajutorul dat monarhului cu prilejul unui accident petrecut în timpul vânătorii din Maramureş (lat. *in Maramorisio tempore venationis*). Prezenţa regelui maghiar dincolo de hotarele propriu-zise ale Ungariei atestă *dublul caracter, militar şi cinegetic, al unor asemenea deplasări*, prin care frontierele statului se extindeau gradual, prin explorarea, apoi aprofundarea şi în final anexarea unor teritorii mai mult sau mai puţin întinse. Scenariul amintit trebuie proiectat pe fundalul evenimentelor care au urmat marii invazii mongole din 1241, când Ungaria se pregătea febril pentru o nouă invazie, atenţia lui Bela al IV-lea fiind permanent îndreptată către hotarele estice ale regatului său[45]. În acest context, este interesant de notat că Beregul şi Ugocea erau menţionate ca „păduri regale" sau „comitate de pădure". Aceeaşi situaţie o va împărtăşi şi Maramureşul, amintit la rândul său ca „pădure regală" (lat. *silva regis*) într-un document din 1231[46]. De altfel, caracterul silvic al zonei se va păstra, neschimbat, până în pragul secolului al XX-lea: în 1900, pădurile reprezentau încă 55% din suprafaţa Comitatului Maramureş[47].

În timpul ultimilor Arpadieni, *vânătoarea bourului devenise o activitate relativ bine organizată*. În 1208, era amintită, în satul Ip din comitatul Crasna, o „decurie" de vânători de bouri, iar la 1213

[37] Reichenauer, Csergheö, Bárczay 1898, p. 89, pl. 37.
[38] Reichenauer, Csergheö, Bárczay 1898, p. 97, pl. 42.
[39] Un „centralizator" al vechilor însemne de neam maghiare a fost realizat de Csoma 1904, pl. I-VII, fig. 1-29 („Magyar nemzetségi czímerek").
[40] Mănescu 1984, p. 415-416.
[41] Popa 1997, p. 35.
[42] Giurescu 1976, p. 268.
[43] Pastoureau 2003, p. 146.
[44] Gorovei 1973, p. 38.
[45] Engel 2006, p. 131.
[46] Popa 1997, p. 45.
[47] Giurescu 1976, p. 73.

https://biblioteca-digitala.ro

apare un anume Paul, având funcția de „comite al vânătorilor de bouri”[48]. Parcuri de vânătoare existau încă din secolul al XIV-lea, ele conservându-se chiar şi 200 de ani mai târziu, când principii ardeleni organizau încă fastuoase vânători de zimbri, mai ales la granița de răsărit a Transilvaniei[49]. Dincolo de însemnătatea vânătorii – în general – ca petrecere a timpului pentru păturile superioare, respectiv ca sursă de alimentație şi stârpire a dăunătorilor culturilor agricole, produsele rezultate din vânătoare aveau *valoare de schimb şi de calcul* a veniturilor. Spre exemplu, într-un act din 1138 al regelui Bela al II-lea, mănăstirii Dumis i se garanta un venit anual de pe proprietățile acesteia din Transilvania, între care erau amintite 20 de blăni de jder, o blană de urs şi… un corn de bour (lat. *cornu bubalinum*)[50]. În fine, după exemplul altor state ale Europei feudale, dreptul de a deține şi vâna sălbăticiuni de talie mare era, pentru magnații Transilvaniei, un *prilej de afişare a statutului social*. Ca un detaliu anecdotic, ne imaginăm ce rumoare trebuie să se fi produs, în 1670, în momentul apariției comitelui Francisc Lázár de Lăzarea în Dieta de la Sibiu, acesta fiind aşezat într-o trăsură trasă de doi zimbri tineri, cu coarnele aurite[51]!

Amintim, tot ca un relevant detaliu de ordin cinegetic, o particularitate juridică rămasă în vigoare până la sfârşitul secolului al XVIII-lea: *terenurile de vânătoare nu aveau hotare stricte*, astfel că dreptul de vânătoare putea fi exercitat nelimitat– cu alte cuvinte, vânatul putea fi urmărit pe pământul oricui, prilej pentru veritabile expediții sezoniere, prin care erau străbătute întinse suprafețe geografice[52], în căutarea acelor locuri reputate pentru bogăția lor cinegetică (de unde şi o întreagă serie de toponime sugestive, păstrate până azi)[53]. Privite *a posteriori*, durata îndelungată pe care o puteau avea unele expediții cinegetice, precum şi lipsa unor hotare fizice impuse vânătorilor, ajută la *reconstituirea ipotetică a „scenariului” în care s-a ajuns la explorarea Maramureşului, iar apoi a Moldovei, ca prim pas înaintea organizării sale instituționale*.

Mai trebuie adăugat şi că, dincolo de rolul ei de petrecere a timpului, de asigurare a alimentației ori de afirmare a autorității, *vânătoarea avea, încă din vechime, multe elemente în comun cu războiul*, participanții învățând importanța valorificării terenului, a hărțuirii, a surprinderii ori a învăluirii, toate aceste elemente de strategie fiindu-le apoi folositoare în confruntările militare propriu-zise. Astfel, referindu-se la organizarea militară a regiunii (în perioada imediat anterioară întemeierii Principatelor), generalul Radu Rosetti arăta că aceasta va fi avut, ca sursă de inspirație, arta vânătorii[54].

În căutarea originilor stemei Moldovei

Numeroşi au fost autorii – Gheorghe Brătianu[55], Henric Sanielevici[56], Rudolf Gassauer[57], Constantin Moisil[58], Mihai Berza[59], Lia şi Adrian Bătrîna[60], Constantin Ittu[61], Ion Filipciuc[62], Traian Biția[63] şi Silviu Andrieş-Tabac[64], dar mai ales Dan Cernovodeanu, Jean N. Mănescu şi Ştefan S. Gorovei – care s-au aplecat asupra originilor stemei Moldovei, formulând ipoteze şi trăgând concluzii dintre cele mai diverse. Avem astfel partizani ai influențelor externe, datorate spațiului maghiar, respectiv celui polon (inclusiv prin presupuse concesiuni de arme), precum şi susținători ai originii autohtone a însemnului. Dintre aceste teorii, cea referitoare la originea maramureşeană a stemei pare a se bucura de mai mult credit printre heraldiştii ultimei perioade[65], cu mențiunea că aici se vor regăsi

[48] *DIR*, C, XI-XIII, vol. 1 (1075-1250), p. 42, 50, 52, 68.
[49] Witting 1936, p. 9. Se amintesc marile vânători de zimbri organizate de Ştefan Mailat în 1534, precum şi de Gheorghe Rakóczy al II-lea în 1643.
[50] *DIR*, C, XI-XIII, vol. 1 (1075-1250), p. 2-3, 356.
[51] Witting 1936, p. 9.
[52] Witting 1936, p. 14. În secolul al XVII-lea sunt menționate expedițiile vânătoreşti ale unor Farkas Bánffy şi Iosif Bornemisza, magnați care străbăteau în fiecare an, în fruntea unor suite considerabile, câte o parte a Transilvaniei.
[53] Giurescu 1976, p. 300-301, 311.
[54] Rosetti 1947, p. 58, 551.
[55] Brătianu 1931, p. 50-61.
[56] Sanielevici 1934, p. 15-25.
[57] Gassauer 1933-1934, p. 86-88.
[58] Moisil 1999, p. 6.
[59] Berza 1955, p. 87-88.
[60] Bătrîna 1980, p. 204-205.
[61] Ittu 1979-1981, p. 157-161.
[62] Filipciuc 1977, p. 423-430.
[63] Biția 1997, p. 187-202.
[64] Andrieş-Tabac 2010, p. 34.
[65] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

atât partizanii asumării capului de bovideu de către Dragoş, cât şi cei care apreciază că Bogdan a fost cel care a adus însemnul din Maramureş.

Anumite raţiuni – despre care am putea afirma că depind, încă, de un anume *political correctness* al discursului istoriografic – înclină încă balanţa în favoarea acestuia din urmă. Dragoş şi Bogdan proveneau, deopotrivă, dintre cnezii români din Maramureş, amândoi fiind descălecători de ţară şi începători de dinastie. Cu toate că cel dintâi a lăsat mult mai multe amintiri decât cel de-al doilea (îndeosebi în memoria populară, dar şi în cea instituţională, ca să nu mai vorbim despre toponimie)[66], cei doi au beneficiat de tratamente diferite din partea literaturii de specialitate a ultimelor două veacuri, inevitabil influenţată de discursul naţional. Evitând o inutilă digresiune ce ar presupune citarea unei bibliografii considerabile, vom spune doar că Dragoş a purtat, multă vreme, „stigmatul" de a se fi făcut un exponent al politicii regalităţii maghiare, spre deosebire de Bogdan, care a fost privit cu mai multă „căldură", în calitatea sa de oponent al acesteia; amintim, în treacăt, formula lui N. Iorga, care punea în balanţă „stăpânirea *patronată*" a lui Dragoş, în comparaţie cu „stăpânirea *liberă*" (s.a.) a lui Bogdan[67]. În pofida tuturor nuanţărilor pe care le-a adus cercetarea ultimelor decenii, dezbaterea referitoare la originea stemei Moldovei rămâne încă tributară unei abordări – să-i spunem – „sentimentale" a problemei, ceea ce face ca afirmarea originii pur româneşti a capului de bovideu să aibă încă destui partizani.

În ceea ce ne priveşte, ne vom limita la abordarea câtorva dintre cele mai importante aspecte ale problemei, încercând, în acelaşi timp, să conturăm etapele care au dus la consacrarea capului de bovideu ca însemn al Moldovei.

Mai întâi, credem că trebuie păstrate anumite rezerve în privinţa presupusei vechimi imemoriale a însemnului Moldovei. Astfel, apreciem că, la o abordare echilibrată a problemei, acele obiecte decorative rezultate din cercetarea arheologică, precum protomele de taur cu sau fără rozetă în frunte, obiecte atestate din Eneolitic şi până în a doua epocă a fierului[68], *nu pot fi considerate drept surse credibile ale capului de bovideu, ca simbol heraldic medieval*. Pentru a folosi o expresie juridică, vom spune că *„legătura de cauzalitate" dintre aceste două categorii de simboluri nu poate fi probată*, dată fiind absenţa oricăror izvoare intermediare, care să acopere cele câteva milenii distanţă. Asemenea aserţiuni se înscriu într-un context istoriografic mai larg, în care mai mulţi autori (a căror respectabilitate ştiinţifică rămâne mai presus de orice îndoială), s-au lăsat totuşi seduşi de falsa pistă a legăturilor dintre emblematica asociată spaţiului carpato-danubiano-pontic şi, respectiv, heraldica românească medievală. Pe unele baze mai vechi[69], asemenea abordări s-au bucurat de un incontestabil credit în vremea politicii culturale care, ajunsă la apogeu în deceniul al nouălea al veacului trecut, îşi propusese asumării antichităţii autohtone ca model eroic şi de civilizaţie, precursoare a statului socialist (amintim realizarea de filme, editarea unor lucrări de popularizare şi modificarea unor nume de localităţi, iar în plan istoric reconstruirea grăbită a unor monumente şi „dacizarea" mai multor denumiri de reviste ştiinţifice etc.). Ţinând cont de toate acestea, nu ne surprinde succesul pe care l-au avut, în bibliografia heraldică a perioadei, teorii precum cea referitoare la aşa-numita „stemă a Daciei"[70]; creaţie târzie, neavând nicio legătură cu Antichitatea[71], aceasta a fost însă menţionată în încercarea de a oferi o justificare leilor din cunoscutul sigiliu al lui Mihai Viteazul[72]. Din nefericire, tendinţa explicării unor steme propriu-zise prin amintirea unor însemne îndepărtate în timp s-a menţinut şi în perioada postdecembristă, rezultând mai multe abordări în care spiritul critic este pus sub semnul întrebării[73].

Închizând această paranteză, credem că, în pofida celor afirmate de mai mulţi cercetători referitoare la originile stemei Moldovei[74], apreciem că acestea *nu pot fi căutate într-o perioadă anterioară apariţiei fenomenului heraldic*. În acest sens, subliniem faptul că nu ne aflăm în situaţia perpetuării unor însemne preheraldice, intervenită o dată cu perpetuarea unei moşteniri asociată acelor însemne;

[66] Gorovei 1997, p. 66-67, 89.
[67] Iorga 1937, p. 216.
[68] Precum acele podoabe datând din secolul al IV-lea î. e. n. descoperite în tezaurul de la Craiova – v. Sîrbu 1993, p. 62, respectiv Dogaru 1981, p. 16, fig. 8.
[69] Sanielevici 1934, p. 20-25.
[70] Dogaru 1980, p. 743-758.
[71] Cristea 1994, p. 304-305.
[72] Cernovodeanu 1977, p. 72-73.
[73] Amintim, în acest sens, aserţiunile Liviei Filipaşcu-Piso referitoare la „Cornul mândru triumfal/Al craiului Decebal", din stema familiei de Dolha şi Petrova (Filipaşcu 2003, p. 18-19), respectiv cele ale lui Ioan Chindriş asupra „celebrei amintiri a Cavalerului Trac" din stema lui Petru Maior (Chindriş 2003, p. 198-201).
[74] Cernovodeanu 2005, p. 17-18. Romulus Vulcănescu vorbeşte despre *taurolatria* răspândită atât la traci, cât şi la grecii pontici, aspect cultural de unde ar rezulta şi adoptarea stemei Moldovei (Vulcănescu 1985, p. 503-507).

https://biblioteca-digitala.ro

cazul ideal, pe care îl avem în vedere, este cel al Sfântului Imperiu Roman, entitate care se prevala de moştenirea politică a Romei, împrumutând, în acest sens, simbolul înaripat al acesteia[75] – precedent care nu are cum să fie invocat în legătură cu stema Moldovei!

Tot astfel, nu negăm faptul că legenda descălecatului poate fi comparată cu temele cinegetice similare din lumea indo-europeană[76], dar credem că mai sigură ar fi invocarea unor influențe ceva mai apropiate, atât în sens cronologic, cât şi geografic, de Moldova veacului al XIV-lea. Iată de ce credem că „filiera" simbolică a vânătorii poate fi mai clar urmărită în spațiul maghiar, de la legenda hunică a lui Hunor şi Magor[77], ilustrată mai apoi prin vânătorile regale din secolele al XII-lea – al XIV-lea, aceeaşi legendă fiind „înnoită" cu prilejul expedițiilor care au dus la întemeierea Moldovei. În orice caz, teoria spațiului dacic – „creuzet" al unui „ansamblu mitico-ritual de origine meridională, avându-şi rădăcinile în Preistorie"[78] – nu presupune neapărat şi perpetuarea acestor tradiții până în zorii statalității de la răsărit de Carpați.

Cât despre aserțiunea potrivit căreia uciderea bovideului de către Dragoş ar putea echivala, în mentalul medieval, cu înfrângerea unui dinast local şi asumarea semnului heraldic al acestuia de către cuceritor, ne vedem siliți să remarcăm că premisele incerte ale vechimii imemoriale a capului de bovideu (la est de Carpați), s-au transformat în concluzii care, la rândul lor, au devenit premise certe[79] pentru existența acestuia ca simbol teritorial autohton, înaintea descălecatului propriu-zis[80]. În orice caz, *acesta ar fi întâiul caz din întreaga istorie a heraldicii medievale (şi nu numai), în care învingătorul, protectorul sau colonizatorul ajunge să se identifice prin însemnele celui învins, protejat sau colonizat*!

Înțelesul politic al descălecatului în lumea românească – în sensul de întemeiere, creație, colonizare sau statornicire[81] – nu presupune neapărat stabilirea, de la bun început, a capului de bovideu ca însemn teritorial; mult mai plauzibilă este apariția acestuia ca însemn personal, devenit ereditar iar apoi instituțional. În acest sens, nu trebuie uitat faptul că o trăsătură de bază a heraldicii medievale era tocmai *caracterul personal al fiecărei steme*. Astfel, acceptând premisa că *însemnul unei țări trebuie să fi fost acelaşi cu cel al conducătorului ei* (formulă care trebuie înțeleasă în perspectiva psihologiei medievale), rezultă că, în cazul de față, *a vorbi despre cel dintâi însemn al Moldovei înseamnă a vorbi despre cel al întemeietorului ei* (adică Dragoş).

Un element cheie: stema Drăgoşeştilor

S-a arătat anterior că Drăgoşeştii nu pot fi socotiți autori ai stemei Moldovei, deoarece aceştia foloseau „propriile lor însemne de neam", adică săgeata, semiluna şi cele două stele[82]. După toate probabilitățile, acest însemn heraldic datează chiar din timpul lui Dragoş (ori din cel al urmaşilor săi direcți). Cum altfel s-ar putea explica numărul însemnat al însemnelor sigilare boiereşti din secolele al XIV-lea şi al XV-lea[83], construite pe baza simbolului-prototip al săgeții, reprezentări care vădesc *o frapantă înrudire sub aspect grafic* cu stema Drăgoşeştilor[84]?! Având în vedere, prin similitudine, variantele herbului Sas în spațiul Haliciului (este vorba despre însemnul colectiv al urmaşilor lui Ştefan, al patrulea fiu al lui Sas voievod)[85], se desprinde concluzia că aceste însemne boiereşti *trebuie să fi avut ca model însemnul de neam al primului descălecător*. La est de Carpați, conservarea însemnului pare a se fi produs pe cale ereditară, un indiciu în acest sens apărând în diploma acordată lui Balc voievod (fiul lui Sas), la 2 februarie 1365, unde se arată că acesta a lăsat în Moldova „foarte multe rude dragi"[86]. După stingerea stării de conflict care a coincis cu rămânerea lui Bogdan în Moldova, aceste „foarte multe rude" trebuie să fi fost asimilate boierimii locale, transmițând neamurilor lor mândria descendenței din cel care, până la urmă, era fondatorul statului. Prin urmare, de aici rezultă presupusa transmitere a armelor Drăgoşeştilor către mai multe neamuri ale Moldovei. Imposibil de probat sub aspect documentar, însă perfect plauzibilă în urma analizei materialului sfragistic

[75] Pastoureau 2003, p. 148.
[76] Cernovodeanu 1990, p. 428-429.
[77] Vuia 1922, p. 300-309.
[78] Cernovodeanu 1990, p. 429.
[79] Cf. Gorovei 1997, p. 305.
[80] Cernovodeanu 1990, p. 432.
[81] Gorovei 1997, p. 33-67.
[82] Cernovodeanu 1977, p. 93-94. În acelaşi sens şi Mănescu 1999, p. 45-46, respectiv Biţa 1997, p. 190.
[83] Однороженко 2008, p. 26 (Bratul Netedul - 1393), 36-37 (variante cu arc, săgeată şi aştri în peceţile neamului lui Bârlă), 39 (Dragoş viteazul - 1393), 41 (Uncleat de la Zubreuți şi Ciurbă - 1421) etc.
[84] Tiron 2008 (sub tipar). Similitudinea a fost observată şi de Berza 1955, p. 80.
[85] Wyrostek 1932, p. 129.
[86] *DRH*, C, XI (1356-1360), nr. 382.

https://biblioteca-digitala.ro

amintit, această transmitere ereditară întăreşte presupunerea că *armele cu săgeată, semilună şi stele erau în uz la mijlocul veacului al XIV-lea*.

Chiar dacă s-a acceptat, în principiu, că stema Drăgoşeştilor datează din timpul întemeierii, asocierea dintre acest neam şi capul de bovideu nu s-a bucurat de acelaşi credit, ba dimpotrivă: Drăgoşeştii aveau deja o stemă, deci nu puteau fi, în acelaşi timp, autori ai însemnului istoric al Principatului (ideea a fost reluată de curând, într-o lucrare cu caracter oficial şi enciclopedic, referitoare la simbolistica de stat a Republicii Moldova)[87]. Cu toate acestea, s-a avansat şi ipoteza potrivit căreia armeriile mai sus descrise au fost folosite, pe pământ moldovenesc, în paralel cu capul de bovideu[88]. „Cheia" acestei dispute este o spadă pentru două mâini, azi aflată la Istanbul, în muzeul din Eski-Serai, având mânerul terminat într-un *pommet* ornamentat, pe o parte, cu armele cunoscute ale Drăgoşeştilor, iar pe cealaltă parte cu un cap de bour având coarnele curbate în afară[89] **(pl. IV, fig. 5)**. Presupunerea inițială, potrivit căreia această spadă era atribuită unuia dintre domnii primei dinastii moldoveneşti dinainte de 1363[90] – de unde *terminus ad quo* pentru folosirea împreună a celor două însemne – a fost contrazisă prin remarcarea tipului de scut, care se înscrie fără dubii în „şablonul" secolului al XV-lea[91]. În ceea ce ne priveşte, vom nota că spada de la Eski-Serai pare a fi şi cel dintâi izvor care atestă armele cu săgeată, semilună şi stele, înaintea cunoscutei diplome pentru titlul de baron şi stemă, acordată familiei Drágffy de regele Vladislav II al Ungariei, în 1507[92] **(pl. IV, fig. 6)**. S-a presupus că spada, aparținând unui „membru al familiei lui Ştefan cel Mare"[93], ar fi ajuns la Istanbul în 1538[94], atunci când tezaurul Moldovei a fost capturat, în cetatea Sucevei, de către armata otomană condusă de sultanul Suleiman[95]. S-a presupus şi că obiectul i-ar fi aparținut magnatului Ioan Drágffy, demnitar al regelui maghiar şi unul dintre beneficiarii diplomei din 1507, căzut pe câmpul de luptă de la Mohács (1526), de unde obiectul ar fi ajuns, tot ca pradă de război, la Istanbul[96].

Indiferent de datarea exactă a obiectului (în ceea ce ne priveşte, apreciem că spada în discuție aparține, după formă, lucrătură şi detaliile stemei, secolului al XV-lea), nu vedem niciun motiv pentru a nu presupune că cele două însemne aveau o origine mai veche. Spre exemplu, luând în calcul „refolosirea în scop memorial" a celor două aplice heraldice, pe care le presupunea preluate de la un obiect mai vechi, Ştefan S. Gorovei concluziona că tradiția acestor însemne urcă în timp la „generații mai vechi ale familiei Drágffy, spre o perioadă în care membri ai ei au putut avea relații cu Moldova. Şi, aşa, ajungem tot la Dragoş descălecătorul"[97]. Or, această concluzie nu face altceva decât să contureze şi mai bine *presupunerea că Drăgoşeştii au folosit la epoca întemeierii atât armele cu săgeată, semilună şi stele, cât şi capul de bovideu*, de vreme ce întâiul izvor pe care îl cunoaştem redă, în paralel, ambele însemne heraldice. În treacăt, trebuie notat că aceeaşi „formulă", cu scutul pe o parte, respectiv capul de bovideu pe cealaltă parte, se va regăsi şi pe monedele moldoveneşti bătute începând cu domnia lui Petru I[98] **(pl. VI, fig. 1)**.

Singurul element de nesiguranță apare în legătură cu relația dintre scutul cu săgeată, semilună şi cele două stele şi, respectiv, familia *acelui* Dragoş întemeietorul. Încă de acum două decenii, Constantin Rezachevici trecea în revistă ipotezele formulate în privința identității primului domn al Moldovei (dintre personajele omonime atestate în Maramureşul mijlocului veacului al XIV-lea)[99], propunând o rezolvare originală a acestei ecuații. Astfel, în întemeierea Principatului vor fi fost implicate nu unul, ci *două personaje* purtând numele *Dragoş*. Dintre acestea, se presupunea că întemeietorul venit pe la 1347 va fi fost „un *om nou* (s. a.), un oştean ridicat de Ludovic I pentru merite militare". Reveniți din Moldova pe la 1363-1364, nepoții acestuia se vor aşeza în Maramureş pe un domeniu creat anume pentru ei, iar nu moştenit[100], acesta fiind şi argumentul pentru contrazicerea

[87] Andrieş-Tabac 2010, p. 32-33.
[88] Gorovei 1999, p. 15.
[89] Beza 1937, p. 99. A se vedea şi Vârtosu 1935, p. 17, fig. 16-17.
[90] Gorovei 1999, p. 16.
[91] Mănescu 1999, p. 46. De altfel, scutul în discuție este identic – ca tip – cu cel de pe o altă spadă, tot de la Eski-Serai şi în mod cert moldovenească, pe care capul de bour are coarnele curbate în interior, întocmai ca pe monedele domnilor din secolul XV.
[92] Reichenauer, Csergheö, Bárczay 1898, p. 104, pl. 46. A se consulta şi Csánki 1887, p. 53-54.
[93] Berza 1955, p. 80-81.
[94] Rezachevici 2001, p. 424.
[95] Gemil 1978, p. 158.
[96] Kalmár 1971, p. 64 şi fig. 108.
[97] Gorovei 2012-I, p. 460-461.
[98] Cernovodeanu 1999, p. 24-25. Pentru reprezentările acestor monede v. Buzdugan, Luchian, Oprescu 1977, p. 43.
[99] Rezachevici 2001, p. 413-415.
[100] Rezachevici 2001, p. 415.

https://biblioteca-digitala.ro

identificării întemeietorului prin Dragoş din Giuleşti, Dragoş din Bedeu ori Dragoş din neamul Codrenilor, personaje care aveau deja o anumită situație funciară. Cel de-al doilea personaj la care va face referire Constantin Rezachevici va fi, de astă dată, Dragoş din Giuleşti. Atestat prin actul regelui Ludovic din 20 martie 1360, când i se dăruiesc şase sate de pe valea Marei, pentru contribuția avută în „reaşezarea țării noastre a Moldovei (…) când a întors cu veghetoare grijă şi cu neobosită strădanie pe calea statornicei credințe ce trebuie păstrată către coroana regească pe mulți români răzvrătiți”[101], acest Dragoş este identificat de către autorul menționat cu personajul, omonim, căruia vechile cronici moldoveneşti îi atribuiau venirea în Moldova în 1359, în legătură cu legenda vânării bourului[102]. De aici rezultă că celui dintâi i se poate atribui stema cu săgeată, semilună şi două stele, în vreme ce capul de bovideu poate fi asociat atât acestuia, cât şi lui Dragoş din Giuleşti. Din nefericire, această ultimă concluzie nu poate fi verificată, în condițiile în care nu se cunoaşte nicio stemă a cnezilor de pe valea Marei din Maramureş (din rândul cărora provenea acest Dragoş)[103], iar familiile desprinse din acest trunchi genealogic fie nu au avut steme, fie le-au dobândit într-o perioadă care depăşeşte limitele cronologice pe care le avem în vedere[104]. Oricum, admițând că maramureşeanul Dragoş din Giuleşti ar fi fost realmente implicat într-o vânătoare de bouri, în *aceea vânătoare* reținută în sursele folclorice şi culte de la est de Carpați ca eveniment capital în viața noului stat, faptul nu presupune, neapărat, ca el sau familia sa să asume drept stemă un însemn cu cap de bovideu.

Revenind la ipoteza expusă de către Constantin Rezachevici, chiar dacă luăm în calcul lipsa de legătură genealogică între Dragoş întemeietorul şi familia Drăgoşeştilor[105], aceasta nu constituie un impediment pentru asumarea însemnului heraldic al celui dintâi de către neamul menționat, asimilat nobilimii catolice a Regatului şi avansat până la starea baronială. De-a lungul Evului Mediu european, numeroase au fost familiile care, în baza unei asemănări de nume sau a proveniență din acelaşi spațiu geografic, au simțit nevoia să se legitimeze de la amintirea unui personaj faimos, asumând armele acestuia. În contextul de față, o atare asumare nu schimbă cu nimic datele problemei, deoarece ceea ce ne interesează este transmiterea efectivă a însemnului, iar mai puțin mecanismul genealogic după care aceasta a avut loc. În orice caz, faptul că pe spada de la Eski-Serai apare, ca pandant al scutului propriu-zis, un cap de bovideu, în vreme ce pe diploma din 1507 (al cărei beneficiar era Ioan Drágffy, presupus proprietar al armei) a fost conferită o stemă având în cimier un zbor de acvilă şi nu un cap de bovideu, pare a indica o *discontinuitate* între tradiția heraldică a Drăgoşeştilor de la Bedeu şi Beltiug şi, respectiv, modelul arhaic al armelor, oglindit de către ansamblul heraldic de pe mânerul spadei de la Eski-Serai[106].

Am văzut că aceste capete de bovideu erau caracteristice heraldicii spațiului geografic de unde proveneau Drăgoşeştii. Am notat ipoteza lui Ioan Mihály de Apşa, care atribuia un sigiliu de la 1421, purtând un cap de bovideu, aceleiaşi familii. În privința herbului Sas, prin care armele Drăgoşeştilor s-au perpetuat până astăzi în spațiul polono-galițian[107], cimierul acestuia – înfățişând un mănunchi de pene de păun străpunse de o săgeată – face parte dintr-o etapă ceva mai recentă, probabil din secolele al XVI-lea – al XVII-lea (panaşurile din pene de păun şi de struț sunt tipice pentru heraldica poloneză). În privința herbului Sas, presupunem că veritabilul cimier al stemei trebuie să fi fost tot imaginea unui bour, aşa cum apare, spre exemplu, în armele conților galițieni Uruski, din herbul Sas[108].

Închidem „dosarul” heraldic al Drăgoşeştilor amintind o ultimă legătură vizuală între armele acestora şi, respectiv, capul de bovideu: **săgeata**. Uneori încordată într-un arc[109], această figură poate fi interpretată în sens cinegetic, la fel ca şi cornul de vânătoare din armele familiei de Dolha din

[101] *DRH*, C, XI (1356-1360), nr. 465.
[102] Rezachevici 2001, p. 413-414.
[103] Singura reprezentare simbolică păstrată de la familia cnezilor Giuleşeni este gravată pe un inel descoperit de către Radu Popa cu prilejul cercetărilor arheologice din 1966-1968 din ruinele bisericii de la Giuleşti: un fel de pasăre, însoțită de inițialele „J” şi „M” (pretinsă prescurtare a inscripției „Judex maramoresiensis”) – Popa 1969, p. 36 şi fig. 15 a.
[104] Joódy 2003, *passim*.
[105] Diaconescu 1997, p. 77-87. Despre evoluția familiei Drăgoşeştilor, pe diferitele sale ramuri, v. Popa 1997, p. 177-180.
[106] Cel mai probabil, amintirea capului de bovideu se pierduse, în familia Drăgoşeştilor, la finele veacului al XV-lea. Pe sigiliul său aplicat pe un document datat 30 mai 1497, Bartolomeu Dragfy de Beltiug poartă o stemă având săgeata, semiluna şi cele două stele repetate atât în scut, cât şi în cimier (MOL, *Diplomatikai Levéltár*, 62947 – versiune online la adresa: https://archives.hungaricana.hu/en/charters/240701/, consultare în data de 5 noiembrie 2020).
[107] Filipaşcu 1945, p. 25, nota 5. Prima atestare a herbului în Polonia i se datorează lui Jan Dlugosz, *Insignorum clenodiorum Regis et Regni Poloniae descripto* (1462-1480): „Dragowie allias Sasowie. In campo celestini coloris lunam fulvi aut aurei coloris deferum in cuius utrogue cornu stella aurea depengitur, et ex media luna sagita cuspide Surcum erecta”.
[108] Titan 1863, p. 30, pl. 33.
[109] Mihály 1900, p. 79, nota 3. Este vorba despre un document datat 1383, emis de vicecomitele Maramureşului, cu două sigilii dintre care unul, anepigraf, avea „două cruci între care o săgeată întinsă pe arc”.

https://biblioteca-digitala.ro

Maramureş[110], arme despre care s-a afirmat că ar avea origine comună cu cele ale Drăgoşeştilor[111]. În cazul nobililor de Dolha, vedem cum semiluna se confundă cu cornul de vânătoare, care va substitui chiar şi săgeata din armele cele mai vechi; în tot cazul, mesajul însemnelor va rămâne unul cinegetic[112].

În concluzie, există suficiente temeiuri pentru atribuirea stemei cu săgeată, semilună şi două stele lui Dragoş întemeietorul – indiferent cine va fi fost acesta! – ori urmaşilor săi imediaţi. Tot astfel, asocierea acestor arme cu capul de bovideu, indicată în mod direct prin decoraţia spadei de la Eski-Serai, precum şi, indirect, prin simbolul cu conotaţii cinegetice al săgeţii, determină concluzia că *familiei Drăgoşeştilor îi pot fi atribuite ambele reprezentări heraldice* – presupunere emisă, de altfel, încă din 1972, de către Ştefan S. Gorovei[113] şi afirmată, în mod independent, de către Valer Hossu în 1994[114]. Fără îndoială că nu există elemente care să ne determine să afirmăm, apăsat, că imaginea capului de bovideu era deja folosită de către Drăgoşeşti, la venirea lor în Moldova (după exemplul altor familii nobile din Regatul Maghiar). În schimb, avem suficiente temeiuri pentru ca, dintre presupunerile deja formulate de către alţi autori, să dăm întâietate acesteia. În acelaşi timp, nu credem că greşim nici dacă afirmăm că bourul a fost ales ca simbol al ţării în amintirea unei (unor) vânători rămase memorabile, vânători care „reeditau", la est de Carpaţi, expediţiile similare desfăşurate, în mod curent şi organizat, de către regele şi marii seniori maghiari.

În acelaşi timp, domnia Drăgoşeştilor în Moldova putea coincide, dacă nu cu uciderea propriu-zisă a unei sălbăticiuni, măcar cu transferul unui simbol deja consacrat dincolo de munţi[115]. Un argument în acest sens este faptul că pe spada de la Eski-Serai se află redat un cap de bovideu *cu coarnele recurbate în afară*; detaliul apare, în acelaşi timp, pe cele mai vechi sigilii şi monede ale domnilor Moldovei, dar şi în stema târgului Câmpulung-la-Tisa din Maramureş. Cunoscând faptul că acesta a fost dăruit Drăgoşeştilor înainte de 1389[116] (există destule temeiuri pentru a presupune că dania venea în completarea celei din 1365), ne întrebăm dacă atestarea, din trei direcţii deosebite, a acestui cap de bovideu „de formă arhaică" nu constituie exact **dovada stabilirii stemei Moldovei cu prilejul primului descălecat**…

Bogdan vodă şi heraldica angevină

S-a arătat anterior că „Bogdan I, răzvrătit împotriva regelui ungar, n-ar fi conservat ca stemă a ţării – a cărei neatârnare o obţinuse prin luptă – pe cea a foştilor conducători credincioşi coroanei ungare, pe care izbutise să-i alunge"[117]. Cu toate acestea, vedem cum primele monede ale Moldovei poartă nu numai capul de bour (cu coarnele curbate în afară), ci şi scutul cu fascii şi flori de crin, însemne care trimit involuntar la monarhia angevină **(pl. V, fig. 1-2)**[118]. S-a avut în vedere faptul că regii Carol Robert şi Ludovic folosiseră, pe monedele lor, atât stema completă, cât şi formula cu scutul[119] şi coiful separate[120]. De aici se impune constatarea că, o vreme, *scutul cu fascii şi flori de crin a fost utilizat în paralel*, atât de către ultimul rege angevin, cât şi de către contemporanul său, Petru I, domnul Moldovei. Pentru ca această coincidenţă să poată fi explicată, s-a emis ipoteza unei concesiuni de stemă acordată, împreună cu dreptul de a bate monedă, domnului Petru I[121]. Stabilindu-se faptul că prezenţa scutului angevin pe o monedă moldovenească trebuie să fi presupus un raport de vasalitate, pretinsa concesiune de stemă a fost împinsă în timp până la Bogdan, vasal al regelui maghiar în calitatea sa de voievod al Maramureşului[122]. Apoi, pentru a se marca totuşi o deosebire între cele două însemne, s-a invocat cromatica fasciilor moldoveneşti, determinată *a posteriori* prin analizarea unui binecunoscut monument heraldic din 1502 (armele lui Ştefan cel Mare pictate pe *Tetraevanghelul* dăruit mănăstirii Zografu)[123].

[110] Petrovay 1893, p. 131-132; cea mai veche atestare a însemnului este din secolul al XV-lea, pe sigiliul unui Stanislav de Dolha.
[111] Cernovodeanu 1977, p. 93.
[112] Petrovay 1897, p. 185-186.
[113] Gorovei 1999, p. 15.
[114] Hossu 1994, p. 182.
[115] Filipciuc 1977, p. 429-430.
[116] Popa 1997, p. 72.
[117] Gassauer 1933-1934, p. 86. Acest din urmă autor acorda mai mult credit obârşiei nordice a capului de bour: „de-a lungul vechiului drum al chihlimbarului, stema se poate urmări până în Suedia" (*Ibidem*, p. 87).
[118] Asupra tipologiei însemnelor heraldice din sursele monetare, a se vedea Садовников 2005-2009, p. 323 şi următoarele.
[119] Mihály 1900, p. 63, nota 6; este vorba de sigiliul mic al regelui Ludovic, de pe un ac.t datat 1368.
[120] Jakó 1956, p. 612; este vorba de sigiliul mare al reginei Maria, de pe un act datat 1384.
[121] Brătianu 1931, p. 60-61 şi Mănescu 1999, p. 43.
[122] Gorovei 1999, p. 16-17.
[123] Mănescu 1999, p. 43.

https://biblioteca-digitala.ro

În ceea ce ne priveşte, apreciem că această înlănțuire logică se cere a fi revizuită, în primul rând în privința aserțiunii referitoare la primirea unei steme de către Petru I. Problema a fost semnalată de către Ştefan S. Gorovei, care, admițând că scutul cu fascii şi flori de crin constituia „un argument pentru ideea că Petru I ar fi revenit la condiția de vasalitate față de Coroana maghiară", dar ținând cont de toate argumentele contrare acestei relații juridice, concluziona că „adepții « restabilirii temporare a suzeranității angevine în Moldova » trebuie să găsească alte dovezi documentare în sprijinul unei asemenea teorii"[124]. În aceeaşi ordine de idei, credem că trebuie păstrată o anumită rezervă asupra pretinselor concesiuni străine destinate domnilor români, abordările de acest fel având, mai toate, un caracter discutabil (ca să nu spunem speculativ)[125].

În al doilea rând, la fel de discutabilă este şi reconstituirea cromaticii armelor domneşti din secolul al XIV-lea, ca argument în vederea stabilirii unei diferențieri între scutul moldovenesc cu fascii şi flori de crin şi, respectiv, modelul său angevin. Credem că acest tip de argument este unul nesigur, în condițiile în care ne lipsesc alte surse care să ateste, cu constanță, *folosirea anumitor culori heraldice* în stemele domnilor de la est, ba chiar şi de la sud de Carpați[126].

În al treilea rând, în ceea ce priveşte imposibilitatea conservării, de către Bogdan, a unei steme datând din vremea predecesorilor „credincioşi coroanei ungare", credem că dacă s-ar fi dorit, cu tot dinadinsul, negarea oricăror legături de dependență față de regatul vecin, atunci monedele domnilor moldoveni din secolele al XIV-lea şi al XV-lea nu ar mai fi inclus elemente amintind de heraldica de stat maghiară (precum fascii, flori de crin şi cruce dublă). Fiind, prin natura lor, *izvoare monocrome*, monedele *nu puteau transmite eventuale diferențieri cromatice față de armele maghiare propriu-zise*, ceea ce face ca orice aserțiuni legate de marcarea unor deosebiri politice şi jurisdicționale să rămână fără suport. Dintre simbolurile domnilor Moldovei, cel mai susceptibil a indica un raport de vasalitate era crucea dublă. Independent de conotațiile care i-ar fi putut fi asociate, de-a lungul timpului[127], aceasta era uşor confundabilă cu însemnul similar din armeriile Regatului Apostolic, însemn heraldic binecunoscut la nivel de regiune[128].

Evoluția heraldicii domnilor Moldovei în relație cu cea a regilor maghiari nu are, în sine, nimic surprinzător. Admițând că, într-o etapă inițială – care nu poate fi, după toate probabilitățile, decât cea a intemeierii lui Dragoş – patrimoniul heraldic al tânărului stat trebuie să fi oglindit un *raport juridic de dependență*, ulterior această semnificație s-a pierdut, iar folosirea scutului „angevin" a continuat, din pură inerție. Pe de altă parte, în aceste condiții, folosirea netulburată a unor elemente simbolice pe care heraldica regiunii le asocia, aprioric, puterii maghiare (precum crucea dublă), constituie un argument în vederea vechimii şi tradiției acestor simboluri la est de Carpați. Aşadar, *credem că nu greşim dacă socotim că fasciile, crucea dublă şi florile de crin moldoveneşti sunt anterioare domniei lui Petru I, fiind mai precis reminiscențe ale perioadei întemeierii.* În acest caz, *influențele heraldice angevine trebuie să fi fost asociate instituției domniei din timpul în care aceasta era la începuturile ei*, iar politica noului stat se făcea „sub vexillo regio".

În al patrulea rând, nu putem accepta teoria negării stăpânirii maghiare prin adoptarea de către Bogdan a unei steme noi, cu prilejul revoltei sale[129]. Ca un argument în acest sens, heraldica europeană ne-a demonstrat că separarea prin violență a vasalului de suzeran nu constituia un motiv de respingere a simbolurilor acestuia din urmă: de exemplu, florile de crin din armele lui Carol Temerarul, ducele Burgundiei, au fost păstrate fără vreo modificare, în pofida conflictului de durată pe care acesta îl avea cu suzeranul său, regele Ludovic al XI-lea al Franței!

Şi totuşi, care este rostul scutului cu fascii şi flori de crin de pe monedele moldoveneşti? Prezența acestuia la est de Carpați trebuie pusă în legătură cu alte exemple de heraldică angevină:

[124] Gorovei 1984, p. 119-120, 126-128. V. şi Gorovei 1997, p. 308-312.

[125] Invocarea concesiunilor străine de stemă este o constantă a lucrărilor regretatului Dan Cernovodeanu. Uneori, presupunerile acestuia au mers prea departe, de exemplu în privința stemei dinastice a lui Ştefan cel Mare, „speță" în care au fost invocate *nu mai puțin de două concesiuni străine* (polonă, respectiv maghiară), din dorința de a da o explicație diferitelor variante de stemă rămase de la acest domn – Cernovodeanu 2005, p. 128-129.

[126] Privim cu toată rezerva presupunerea potrivit căreia fasciatul aur-verde ar trimite la cromatica armelor Basarabilor, transferul fiind determinat de stăpânirea Țării de Jos a Moldovei, exercitată cândva de domnii de la sud de Carpați – Cernovodeanu 1977, p. 120-121.

[127] Cernovodeanu 1999, p. 36-37 (herbul Jagełło); Pilat 2005, p. 11-13 (simbol al biruinței creştine). Critica acestor teorii la Gorovei 2012-II, p. 252-256.

[128] Condurachi 1945, p. 150: „originea ungară a acestei cruci duble nu poate fi pusă la îndoială".

[129] Mănescu 1999, p. 47. Într-o altă opinie, Bogdan ar fi folosit stema cu cap de bovideu încă din Maramureş, unde aceasta i-ar fi fost conferită de către regele Ungariei, înaintea răzvrătirii sale – Berza 1955, p. 87.

https://biblioteca-digitala.ro

găsim fascii şi flori de crin (deci stema regală neschimbată!), în armele oraşului şi provinciei Bistriţa[130] **(pl. VI, fig. 2)**, în cele ale scaunului Cincul Mare[131] **(pl. VI, fig. 3)** precum şi, ceva mai departe, în armele oraşului Breznóbánya (Brezno) din Slovacia[132] **(pl. VI, fig. 4)**. Le găsim combinate şi cu alte elemente, la Körmöcbánya (Kremnica)[133] şi Kassa (Košice)[134], iar floarea de crin va apărea de sine stătătoare în armele Ţării Bârsei[135] şi ale provinciei Mediaş[136]. În Comitatul Zólyom, autorităţile locale îşi împărţiseră cele două elemente tradiţionale ale armelor regale: oraşul Zólyom (Zvolen) folosea crucea dublă, în vreme ce Besztercebánya (Banská Bystrica) folosea fasciile[137]. Sigiliul unei provincii, cum era cea a Sibiului, cuprindea în 1372 trei ecusoane, anume armele încoronate ale Ungariei angevine şi Poloniei, surmontând însemnul propriu-zis al saşilor[138] **(pl. VII, fig. 1)** în vreme ce Braşovul, „oraş al Coroanei", folosea o *diadema regium*[139] **(pl. VII, fig. 3)**. Încheiem enumerarea amintind mulţimea de reprezentări ale sfinţilor regi maghiari, îndeosebi Ştefan şi Ladislau[140] **(pl. VII, fig. 2)**. Numitorul comun al tuturor exemplelor de mai sus este, mai presus de orice îndoială, *reprezentarea simbolică a autorităţii regale în teritoriu*, prin asumarea de către autorităţile locale a acelor însemne care-l desemnează, într-un fel sau altul, pe suveran. Prin inerţie, aceste reprezentări heraldice ori iconografice au fost perpetuate, în condiţiile în care instituirea lor a coincis cu o etapă de *întemeiere*, ori de *consolidare* a acestor teritorii ori comunităţi locale. Iată de ce credem că scutul cu fascii şi flori de crin, atestat pe monedele moldoveneşti începând cu domnia lui Petru I, este o totuşi o reminiscenţă din vremea celui dintâi descălecat.

Dragoş sau Bogdan?

Am arătat, în cele de mai sus, care sunt motivele care ne fac să credem că lui Dragoş i se datorează cele două reprezentări asociate, îndeosebi în izvoarele monetare, domnilor moldoveni din secolele al XIV-lea şi al XV-lea. Acestor argumente li se adaugă şi cele referitoare la amintirea asociată celui dintâi descălecător; astfel, deşi Bogdan a avut o domnie mai lungă şi cu o „semnificaţie mai înaltă" decât cea a antecesorului său (după expresia lui Ştefan S. Gorovei), totuşi Dragoş este personajul a cărui memorie a supravieţuit mai bine[141] în sursele folclorice şi culte de la est de Carpaţi, precum şi în toponimie (de unde şi „Câmpul lui Dragoş", areal al cărui nume a fost asociat, de mai mulţi autori, primului domn al Moldovei)[142]. Apoi, ţinând cont de faptul că, sub aspect cronologic, succesiunea domnească începe, în sursele interne, de la Dragoş, iar nu de la Bogdan[143], apreciem că, prin similitudine, şi *începuturile heraldicii noului stat trebuie raportate – cu toate simbolurile cunoscute – tot la persoana celui dintâi întemeietor*. Însemnătatea atribuită, încă din timpul vieţii, lui Dragoş descălecătorul trebuie să fi fost una covârşitoare, de vreme ce, chiar şi în 1683, vizitând satul Cuhea din Maramureş, Miron Costin afla de la localnici că acolo a locuit „Dragoş, fiul lui Bogdan" (satul fiind chiar fosta reşedinţă a lui Bogdan!)[144].

Cu toate acestea, nu avem motive să credem că Bogdan va fi evitat folosirea însemnelor predecesorilor săi. În acest context, trebuie amintită poziţia colectivă a Comisiei Naţionale de Heraldică a Republicii Moldova, care, aprobând proiectul Ordinului „Bogdan Întemeietorul"[145], a consfinţit în mod oficial ipoteza referitoare la folosirea capului de bour de către cel de-al doilea

[130] Arz 1981, p. 47-49, 140-143. Mai multe în această privinţă la Duda 2015, p. 149-150.
[131] Arz 1981, p. 151-154.
[132] Novák 1980, pl. XXXII, fig. 4.
[133] Hoppál 2001, p. 24.
[134] Novák 1980, pl. III, fig. 4.
[135] Arz 1981, p. 49-53.
[136] Arz 1981, p. 43-47.
[137] Hoppál 2001, p. 156.
[138] Arz 1981, p. 36.
[139] Arz 1981, p. 110-134.
[140] Dogaru 1976, p. 150-151 (de exemplu, armele oraşului Baia Mare, variantă de sigiliu de maiestate, cu imaginea Sfântului rege Ştefan).
[141] Gorovei 1997, p. 89.
[142] Asăvoaie 1994, p. 272-274 (trecerea în revistă a istoricilor care au susţinut această atribuire: A. D. Xenopol, C. Kogălniceanu, D. Onciul, N. Iorga, I. Bărbulescu, C. C. Giurescu şi Al. I. Gonţa). Concluzia autorului – asupra căreia nu vom insista – este că numele *Dragoş* se referă la un „conducător local" trăitor de la sfârşitul veacului al XIII-lea ori începutul celui următor (Asăvoaie 1996, p. 244-245).
[143] Gorovei 1997, p. 66-67.
[144] Rezachevici 2001, p. 412.
[145] Andrieş-Tabac, Bogdan 2010, p. 378-380. Ordinul a fost instituit în data de 26 decembrie 2008, în cadrul *Legii cu privire la distincţiile de stat ale Republicii Moldova*, unde figurează la art. 17[1].

https://biblioteca-digitala.ro

descălecător al Principatului. Astfel, distincția are în câmp efigia ecvestră a lui Bogdan, purtând un scut încărcat cu simbolul tradițional al Moldovei. Este vorba, desigur, despre imaginea idealizată a domnului, elementele simbolice care au ajutat la compunerea acesteia fiind reconstituite pornind de la izvoare ulterioare vieții sale. Chiar dacă are doar tangențial legătură cu studiul de față, însemnul acestei distincții readuce în discuție posibila folosire a capului de bour de către acest domn[146].

Până la eventuale argumente contrarii, pornim de la *prezumția de continuitate a utilizării însemnelor domneşti*. Un argument în acest sens este faptul că simbolul capului de bovideu era, oricum, binecunoscut spațiului geografic de unde proveneau ambii descălecători ai Moldovei, indiferent dacă avem în vedere însemnele personale (precum cele ale marilor familii maghiare enumerate în prima parte a acestui studiu), ori însemnele de colectivități (precum cele ale Sighetului şi Câmpulungului). Din acest punct de vedere, transferul unui simbol maramureşean la est de Carpați trebuie pus în paralel cu reluarea toponimiei maramureşene de către unele dintre comunitățile stabilite pe pământ moldovenesc, atât înainte cât şi după întemeierea Principatului[147]. În pofida stării de conflict care a dus la rămânerea lui Bogdan în Moldova, tânărul stat trebuie să se fi menținut *de facto*, pentru încă câteva decenii, ca acea „prelungire a Transilvaniei" la care se referea Ştefan S. Gorovei[148]. Aşadar, dacă Bogdan va fi folosit într-adevăr însemne heraldice, nu avem motive să credem că acestea au fost diferite de cele deja stabilite. Chiar dacă nu există dovezi directe referitoare la stabilirea unei steme a Principatului de către Drăgoşeşti, ni se pare evident că anumite însemne heraldice, precum scutul „angevin" al domnilor de mai târziu ai Moldovei, *nu pot fi datorate decât acelor domni care au avut o relație efectivă de subordonare față de puterea maghiară*[149]. Prin urmare, apreciem că heraldica domnească îşi urcă originile până la Dragoş[150], iar urmaşii la tron din neamul Bogdăneştilor nu au făcut altceva decât să conserve ceea ce era bun stabilit. Prin urmare, revenind un moment la însemnul Ordinului „Bogdan Întemeietorul", reconstituirea ecvestră redată pe suprafața acestuia trebuie să fie conformă cu adevărul istoric, în sensul că şi acest domn va fi folosit capul de bour, însemnul tradițional al Moldovei.

Şi totuşi, care au fost urmările domniei acestui al doilea întemeietor de țară asupra evoluției stemei Moldovei? Excluzând capul de bovideu şi scutul cu fascii şi flori de crin, singurul element care i s-ar putea atribui este *roza*. Regretații Jean N. Mănescu şi Dan Cernovodeanu au presupus că aceasta va fi fost însemnul cel vechi al neamului Muşatinilor[151] (înțelegându-se, prin aceasta, al familiei lui Bogdan). Într-un studiu recent asupra heraldicii lui Ştefan cel Mare, constatând că nicio afirmație asupra originii rozei nu are suport documentar, iar singurul fapt cunoscut cu certitudine este că detaliul apare pe un ecuson sculptat în piatră de la Cetatea Sucevei[152], Ştefan S. Gorovei se întreba dacă simbolul nu va fi avut la origine un mic obiect prețios pe care suveranii pontifi ai celei de-a doua jumătăți a secolului al XV-lea îl dăruiau, în chip de distincție *sui generis*; înfățişând un trandafir în forma unui mic arbust cu frunze de aur, încoronat cu un safir, obiectul ar fi putut fi trimis de către papa Sixt al IV-lea, în 1475 sau în anii următori, lui Ştefan cel Mare, în chip de susținere morală pentru cel care fusese numit *Athleta Christi*[153].

În pofida caracterului seducător al acestei ipoteze – care din punct de vedere istoric este perfect plauzibilă! – credem că însemnul ştefanian al rozei se înscria, indiferent de tipul reprezentării heraldice pe care îl vedem atestat, într-o „serie" simbolică atestată începând cu primele monede şi sigilii domneşti. *Avem în vedere, în concret, roza care însoțeşte, în mod tradițional, capul de bour al Moldovei*. În ceea ce ne priveşte, apreciem că justificarea acestei figuri trebuie căutată tot dincolo de munți, „cheia" găsindu-se în conflictele din secolul al XIV-lea dintre facțiunile nobiliare din răsăritul Ungariei, conflicte care aveau ca miză pământul şi demnitățile la nivel local. Astfel, o asemenea confruntare i-a opus pe Drăgoşeşti nobililor din neamul Pok (Póki), deținători ai unor importante funcții precum cea de voievod al Transilvaniei şi comiți ai Sătmarului, Ugocei şi Maramureşului[154]. Radu Popa scria despre „numeroasele (…) conflicte, adeseori armate, cu atacuri şi devastări din

[146] Tot în privința atribuirii capului de bour lui Bogdan I, a se vedea şi Mischevca, Negrei 2010, p. 30.
[147] Gorovei 1997, p. 66.
[148] Gorovei 1997, p. 31.
[149] Ittu 1979-1981, p. 159.
[150] În acest sens şi Садовников 2010, p. 19-20.
[151] Mănescu 1972, p. 39, respectiv Cernovodeanu 1977, p. 114-115.
[152] Cernovodeanu 1977, p. 115, respectiv Batariuc 2004, p. 63. Provenind din încăperea „R50" din cetate, piesa este conservată la Muzeul Bucovinei din Suceava, în cadrul expoziției permanente.
[153] Gorovei 2012-II, p. 258-259.
[154] Csoma 1897, p. 142-146, respectiv Popa 1997, p. 196, 198.

https://biblioteca-digitala.ro

amândouă părțile, tocmai între familia Pok, pe de o parte şi Drăgoşeştii sau familiarii lor, pe de altă parte"[155] (împrejurări explicabile pe fundalul stării de conflict existent, în timpul regelui Ludovic, în rândul nobilimii provinciale, dar îndeosebi între nobili şi comiți)[156]. Peste această confruntare de lungă durată s-a suprapus, la scurtă vreme după moartea regelui Carol Robert (1342), infidelitatea lui Bogdan, voievodul românilor din Maramureş (menționat pentru prima oară la 1343)[157], îndreptată împotriva noului rege Ludovic, dar şi a Drăgoşeştilor, slujitori credincioşi ai acestuia. Chiar dacă nu a lăsat urme documentare, amplasarea lui Bogdan şi a familiei Pok în partida comună a inamicilor Drăgoşeştilor pare perfect plauzibilă. În acest context, nu este lipsit de relevanță faptul că familia Pok avea ca stemă o roză[158] **(pl. VIII, fig. 1)**; pe această cale, ne întrebăm dacă, într-o primă etapă, roza familiei Pok nu va fi avut rolul de însemn indicând orientarea „politică" a Bogdăneştilor în context maramureşean, pentru ca, în cea de-a doua etapă, rămânând Bogdan la est de Carpați, figura să-şi piardă semnificația inițială, alăturându-se celorlalte elemente din patrimoniul heraldic al domnilor Moldovei[159] **(pl. VIII, fig. 2)**. Fără îndoială că aceasta nu este decât o ipoteză, însă, revenind un moment la sigiliul din 1701, care stă la baza acestui studiu, observăm că adăugând o roză la conținutul armelor Câmpulungului-la-Tisa, rezultă exact formula heraldică a stemei Moldovei, valabilă până astăzi! Prin urmare, roza pare a fi, la fel ca şi capul de bovideu, o moştenire a heraldicii maramureşene.

Câteva concluzii

Heraldica spațiului maghiar a conservat, încă din epoca formării sale, particularitatea simbolurilor alese dintre ființele umane şi animale: însemnele vechilor clanuri feudale, apoi stemele acordate de către regii maghiari (începând cu domnia lui Sigismund de Luxemburg)[160], stemele conferite de principii autonomi ai Transilvaniei din secolele al XVI-lea – al XVII-lea[161], toate ilustrau *o heraldică însuflețită*, bazată adesea pe acte de violență determinate de război sau vânătoare.

Teritoriu supus Coroanei Sfântului rege Ştefan, Maramureşul secolului al XIV-lea fusese colonizat cu „oaspeți regali" şi înzestrat cu instituții de origine străină, precum cea a comitelui, atestată încă de la 1303[162]. În amintirea vânătorilor regale care au consacrat stăpânirea asupra Maramureşului, două din cele cinci aşezări de aici foloseau câte un cap de bovideu, această mobilă făcând parte, de altfel, dintr-o serie ilustrată prin armele mai multor familii de prestigiu ale timpului, din spațiul heraldicii maghiare şi nu numai.

Venirea acelui Dragoş, primul întemeietor al Moldovei, a avut loc pe fondul unui proces istoric de lungă durată: legăturile din ce în ce mai strânse, pe multiple planuri, dintre Maramureş şi teritoriile de la est de Carpați, perfecționarea instituțiilor prestatale, politica maghiară de lichidare a influenței tătăreşti în regiune[163]. Acum va avea loc „momentul eroic" care a determinat legenda cinegetică binecunoscută[164], păstrată în mediile populare şi de aici preluată în sursele scrise[165], legendă creată atât pentru stabilirea unui *terminus a quo* al începuturilor Moldovei (ca stat), cât şi pentru a justifica armeriile istorice ale acesteia. Perfect plauzibilă[166], cu atât mai mult cu cât legenda o localizează chiar pe valea Moldovei[167], areal reputat pentru bogăția sa cinegetică, vânătoarea poate fi înțeleasă şi ca o repetare în timp, de la vest la est, a procesului de închegare a Maramureşului, înfăptuit tot „sub semnul" vânătorii.

[155] Popa 1997, p. 233.
[156] Engel 2006, p. 207-208.
[157] Gorovei 1997, p. 85-89.
[158] Csoma 1897, p. 143. Cea mai veche atestare a însemnului datează din 1280, în sigiliul lui Nicolae voievod al Transilvaniei.
[159] O matrice sigilară circulară (Ø 24 mm), redând în câmpul o roză heraldică însoțită de inscripția gotică „† SGI • BOGANI•WEWOD•", a fost recent descoperită în cercetarea arheologică desfăşurată în Zelena Lipa (Teiul Verde), sat al comunei Perebicăuți, raionul Hotin, regiunea Cernăuți. Piesa a fost atribuită lui Bogdan I, elementul ei principal fiind pus în legătură cu roza din stema domnilor Moldovei – Михайлина, Однороженко, Пивоваров 2013, p. 119-142 şi pl. I (sus)
[160] Nyulásziné 1987, p. 117-121. În acelaşi sens şi Fejérpataky 1901, p. 16-22, cat. I-XVI.
[161] Szálkai 2009, p. 10-27.
[162] Popa 1997, p. 47.
[163] Gorovei 1997, p. 29-32. V. şi Engel 2006, p. 194.
[164] Andrieş-Tabac 2009, p. 23-24.
[165] Cosma 2000, p. 301-314.
[166] Gorovei 2000, p. 14-15. Idem 2012-I, p. 456-457.
[167] Mănescu 1999, p. 45: „Constituirea teritorială a văii Moldovei, pe care acest Dragoş a fost trimis să o organizeze (ori reorganizeze), avea certe trăsături militare ale unei mărci de frontieră, dar *îndeosebi avea un caracter economic, acela al unei vaste rezervații de vânătoare*" (s. n.).

https://biblioteca-digitala.ro

Actul politic al descălecatului s-a suprapus, în memoria nescrisă, peste încheierea vânătorii lui Dragoş, marcată de „istovirea", uciderea şi decapitarea fiarei, al cărei cap a fost aşezat „spre pomenire (…) într-un par pe malul râului" (după cum arăta Miron Costin, în 1677)[168]. Menționăm, în acelaşi sens, alte „vestigii" ale acestui proces, conservate în cele mai vechi arme civice cu care se poate mândri Moldova: capul de mistreț al Romanului (în chip de trofeu, pentru că este tăiat)[169] **(pl. VII, fig. 5)**, respectiv cerbul Sfântului Hubert, din sigiliul Băii[170] **(pl. VII, fig. 4)**, aceasta din urmă fiind centrul unei formațiuni cuprinzând inițial valea Moldovei, nucleu al viitorului Principat omonim[171]. De altfel, prezența cerbului Sfântului Hubert poate fi explicată tot printr-o legendă cinegetică, similară celei despre Hunor şi Magor, precum şi celei despre vânătoarea bourului[172]. Legătura dintre pădure şi vânătoare, pe de o parte, respectiv însemnele comunităților, de cealaltă, stă la baza unei întregi serii de însemne, trecute în revistă de către Constantin C. Giurescu, care le-a consacrat o secțiune aparte din lucrarea sa dedicată pădurii[173]. Un alt sigiliu, mai târziu, dar care poate trimite la un însemn din epoca întemeierii, este cel al Dornei Cândrenilor din Ocolul Câmpulungului, purtând capul tăiat al cerbului Sf. Hubert[174] **(pl. VII, fig. 6)**. Vânatul apărea şi în heraldica de dincolo de munți, tot la epoca întemeierii: vechile arme ale secuilor înfățişau un braț cu spadă străpungând un cap de urs tăiat[175] **(pl. VII, fig. 7)**.

Iată premisele apariției capului de bovideu în Moldova, iar **împrumutul acestuia din Maramureş ni se pare, în lumina tuturor celor arătate mai sus, cea mai plauzibilă explicație**. Tot astfel, la fel de plauzibilă ni se pare ipoteza potrivit căreia guvernarea lui Dragoş, realizată în numele monarhului angevin şi sub steagul acestuia, s-a folosit de însemnele cu fascii şi flori de crin[176], simboluri care de atunci s-au împământenit în Moldova, împreună cu capul de bovideu.

În contextul de față, sigiliul celor cinci oraşe din Maramureşul anului 1701 este un valoros izvor al heraldicii intra - şi extracarpatice, prin vechimea incontestabilă pe care o au figurile redate, îndeosebi cele două capete de bovideu ale Sighetului şi Câmpulungului. Abordarea acestor însemne maramureşene este mai mult decât utilă pentru limpezirea contextului în care a apărut stema Moldovei.

Am pus față în față teoriile deja enunțate, izvoarele inedite sau nevalorificate, precum şi propriile noastre ipoteze. Definitiva elucidare a originilor stemei Moldovei cere însă izvoare suplimentare, dar şi mai multă rezervă în afirmarea unor teze greu de probat, precum originea preistorică a capului de bovideu, ori seria de concesiuni datorate Ungariei şi Poloniei (într-o epocă în care diplomele de blazon constituiau o raritate arhivistică).

[168] Lefter 2012, p. 166.
[169] Cernovodeanu, Mănescu 1974, p. 8, fig. 2.
[170] Cernovodeanu, Mănescu 1974, p. 8, fig. 3.
[171] Gorovei 1997, p. 43. Idem 2012-I, p. 458.
[172] Moldovanu 2010, p. 283-284.
[173] Giurescu 1976, p. 315-318.
[174] Grămadă 1936-1939, p. 243, nr. 56, tab. III, nr. 44. Despre începuturile Ocolului Câmpulungului, a se vedea Bălan 1960, p. 7-8 (perioada Întemeierii şi legătura cu Câmpulungul din Maramureş), 35-38 (probleme legate de statutul şi hotarele Ocolului), 96-97 (privilegii fiscale), 103 (libertatea pescuitului şi a vânătorii) etc.
[175] Szekeres 2017, p. 12–25.
[176] Biţa 1997, p. 193.

https://biblioteca-digitala.ro

Literatura

Andrieş-Tabac 2009	Silviu Andrieş-Tabac, *Tradiția mitică în istoriografia românească despre originea stemei Țării Moldovei*, Tyragetia S.N. III (XVIII), nr. 2, 2009.
Andrieş-Tabac 2010	Silviu Andrieş-Tabac, *Capitolul I. Stema de Stat*, în volumul „*Simbolurile naționale ale Republicii Moldova*", coordonator şi redactor ştiințific dr. Silviu Andrieş-Tabac, Academia de Ştiințe a Moldovei, Instituția Publică „Enciclopedia Moldovei", Chişinău, 2010.
Andrieş-Tabac, Bogdan 2010	Silviu Andrieş-Tabac, Vladimir Bogdan, Capitolul V. Distincțiile de Stat ale Republicii Moldova, în volumul „Simbolurile naționale ale Republicii Moldova", ed. cit.
Arz 1981	Albert Arz von Straussenburg, *Beiträge zur Siebenbürgischen Wappenkunde*, Böhlau Verlag, Koln, Wien, 1981.
Asăvoaie 1994	Costică Asăvoaie, *Observații şi precizări referitoare la Câmpul lui Dragoş (I)*, ArhMold XVII, 1994.
Asăvoaie 1996	Costică Asăvoaie, *Observații şi precizări referitoare la Câmpul lui Dragoş (I)*, ArhMold XVIX, 1996.
Balogh 1982	Adalbert Balogh, *Evoluția sigiliilor folosite de autoritățile administrative din Comitatul Maramureş – sec. XV-XVIII*, RA 4, 1982.
Batariuc 2004	Paraschiva-Victoria Batariuc, *Cetatea de Scaun a Sucevei. Monografie*, Ed. Bucovina istorica, Suceava, 2004.
Bălan 1960	Theodor Bălan, *Din istoricul Câmpulungului Moldovenesc*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1960.
Bătrîna 1980	Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna, *Mărturii heraldice cu privire la începuturile statului feudal independent Moldova*, în volumul „Constituirea statelor feudale româneşti", Bucureşti, 1980.
Berza 1955	Mihai Berza, *Stema Moldovei în timpul lui Ştefan cel Mare*, SCIA 1-2, 1955.
Beza 1937	Marcu Beza, *Urme româneşti în Răsăritul ortodox*, Ediția a II-a, Bucureşti, 1937.
Biţa 1997	Traian Biţa, *Când a devenit capul de bour stemă a Moldovei?*, ArhMold XX, 1997.
Brătianu 1931	Gheroghe I. Brătianu, *Originile stemelor Moldovei şi Țării Româneşti*, RIR I, 1931.
Buzdugan, Luchian, Oprescu 1977	George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin I. Oprescu, *Monede şi bancnote româneşti,* Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1977.
Cernovodeanu 1977	Dan Cernovodeanu, *Ştiința şi arta heraldică în România*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977.
Cernovodeanu 1990	Dan Cernovodeanu, *Mircea Eliade et la symbolique heraldique*, Hidalguia XXXVIII, 1990, nr. 220-221.
Cernovodeanu 1999	Dan Cernovodeanu, *Heraldica dinastică monetară moldoveană din secolele XIV-XVI şi realitățile istorice pe care le reflectă*, Herb I (VI), 1999, 1-2.
Cernovodeanu 2005	Dan Cernovodeanu, *Evoluția armeriilor Țărilor Române de la apariția lor şi până în zilele noastre (sec. XIII-XX)*, Editura Istros, Brăila, 2005.
Cernovodeanu, Mănescu 1974,	Dan Cernovodeanu, Jean N. Mănescu, *Noile steme ale județelor şi municipiilor din Republica Socialistă România*, RA, anul LI, vol.XXXVI, nr.1-2, 1974.
Chindriş 2003	Ioan Chindriş, *Sigiliile lui Petru Maior*, în volumul „Transilvanica I – Studii şi secvențe istorice", Cluj-Napoca, Editura Cartimpex, 2003.
Condurachi 1945	Emil Condurachi, *Blazonul lui Ştefan cel Mare*, Hrisovul V, 1945.

https://biblioteca-digitala.ro

Cosma 2000	Ela Cosma, *Ideea de întemeiere în cultura populară românească*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.
Costin 1958	Miron Costin, *Opere*, ediţie critică îngrijită de P.P. Panaitescu, Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1958.
Cristea 1994	Ovidiu Cristea, *Stema cu leu a voievodului Ţării Româneşti*, RI V, 1994, nr. 3-4.
Csánki 1887	Dezső Csánki, *Harminczhat-pecsétes oklevél 1511-ből* (partea a II-a), Turul, 1887-2.
Csergheö 1893	Géza von Csergheö, *Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch, in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage, mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen. Vierten Banden fünfzehnte Abtheilung. Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*, Verlag von Bauer und Rapse (E. Küster), Nürnberg, 1983
Csergheö, Csoma 1894	Géza von Csergheö, Josef von Csoma, *Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch, in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage, mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen. Vierten Banden fünfzehnte Abtheilung. Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone (Supplementband.)*, Verlag von Bauer und Rapse (E. Küster), Nürnberg, 1984
Csoma 1897	József Csoma, *Nemzetségi címerek nyomai az ezredéves kiállításon*, Turul, 1897-1.
Csoma 1904	József Csoma, *A Magyar nemzetségi címerek. Nyolcz színes táblaval és 80 pecsét es címerképpel*, Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1904, extras din „A Magyar Nemzetséges a XIV.század közepéig", III, part. 1.
Diaconescu 1997	Marius Diaconescu, *Dragoş, „descălecătorul" Moldovei, între legendă şi realitate*, în volumul „Nobilimea românească din Transilvania", Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1997.
Dogaru 1976	Maria Dogaru, *Sigiliile, mărturii ale trecutului istoric*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.
Dogaru 1980	Maria Dogaru, *Reconstituirea Daciei în simbol heraldic*, RdI XXXIII, 1980, nr. 4.
Dogaru 1981	Maria Dogaru, *Aspiraţia poporului român spre unitate şi independenţă oglindită în simbol. Album heraldic*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.
Duda 2015	Vasile Duda, *Date despre stema regală a Bistriţei*, RevBistriţei XXIX, 2015.
Engel 2006	Pál Engel, *Regatul Sfântului Ştefan. Istoria Ungariei medievale 895-1526*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2006.
Fejérpataky 1901	László Fejérpataky, *Magyar címeres emlékek*, Magyar Tudományos Akadémia támogatásával kiadja a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, I. füzet, Budapest, 1901.
Filipaşcu 1945	Alexandru Filipaşcu, *Voievodatul Maramureşului – originea, structura şi tendinţele lui*, Transilvania, an 76, nr.3-4, Sibiu, 1945.
Filipaşcu 2003	Alexandru Filipaşcu, *Patronime maramureşene. Genealogia familii de Dolha şi Petrova (Nobili maramureşeni urmaşi ai Dacilor Liberi)*, Editura Albatros, Bucureşti, 2003.
Filipciuc 1977	I. Filipciuc, *Geneza însemnului „cap de bour"*, AIIAX XIV, 1977.

https://biblioteca-digitala.ro

Gassauer 1933-1934	Rudolf Gassauer, *Influența polonă asupra stemei Moldovei şi a altor blazoane de pe monedele moldoveneşti*, BSNR XXVII-XXVIII, 1933-1934, nr. 81-82.
Gemil 1978	Tahsin Gemil, *Agresiunea otomano-tătaro-polonează şi căderea lui Petru Rareş*, în volumul „Petru Rareş", redactor coordonator Leon Şimanschi, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1978.
Giurescu 1976	Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii româneşti din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Ceres, Bucureşti, 1976.
Gorovei 1973	Ştefan S. Gorovei, *Un ctitor de țară: Bogdan I*, MI, anul VII, Nr. 2 (71) februarie 1973.
Gorovei 1984	Ştefan S. Gorovei, *Armoiries et rapports politiques : le « cas » moldave au XIVe siècle*, RRH XXII, 2, 1984.
Gorovei 1997	Ştefan S. Gorovei, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1997.
Gorovei 1999	Ştefan S. Gorovei, *Stema Moldovei şi a voievozilor ei (secolele XIV-XVI)*, Herb I (VI), 1999, 1-2.
Gorovei 2000	Ştefan S. Gorovei, *Heraldică şi istorie în sigiliul medieval al oraşului Roman*, Buletin ISZ, II, 1-3, Iaşi, 25 martie 2000.
Gorovei 2012-I	Ştefan S. Gorovei, *Animalele Țărilor Moldovei. Variațiuni istorice*, în volumul „Lumea Animalelor: Realități, Reprezentări, Simboluri", Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", volum îngrijit de Maria Magdalena Székely, Iaşi, 2012.
Gorovei 2012-II.	Ştefan S. Gorovei, *Stema lui Ştefan cel Mare. Observații, interpretări, explicații*, în „Polychronion. Profesorului Nicolae-Şerban Tanaşoca la 70 de ani", Editura Academiei Române, Bucureşti, 2012.
Grămadă 1936-1939	Nicolai Grămadă, *Vechile peceți săteşti bucovinene 1783-1900*, CC XII, 1936-1939.
Hoppál 2001	Dezső Hoppál, *A történelmi Magyarország vármegyéinek címerei*, Cartographia Kft., Budapest, 2001.
Hossu 1994	Valer Hossu, *Drăgoşeştii - o familie cu vocație dinastică*, ActaMP XVIII, 1994.
Iorga 1937	Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, Vol. 3, *Ctitorii*, Bucureşti, 1937.
Ittu 1979-1981	Constantin Ittu, *Influențe heraldice maramureşene asupra primei steme a voievodatului Moldovei*, Marmatia V-VI, 1979-1981.
Jakó 1956	Sigismund Jakó, *Sigilografia cu referire la Transilvania (până la sfârşitul secolului al XV-lea)*, DIR, Introducere la vol. II, Bucureşti, 1956.
Jakubovich 1933	Emil Jakubovich, *I. Endre Király törvénybeidéző ércbilloga*, Turul, 1933-3/4.
Joódy 2003	Pál Joódy, *Cercetarea calității de nobil în Comitatul Maramureş. Anii 1749-1769*, Editura Societății Culturale Pro Maramureş „Dragoş Vodă", Cluj-Napoca, 2003.
Kalmár 1971	János Kalmár, *Régi magyar fegyverek*, Budapest, 1971
Kovacs 2005	András W. Kovács, *The History of the Wass de Czege Family*. Translated by Ágnes Baricz. Copyedited by Mathew Suff, Edmund Siemers Stiftung, . Hamburg, 2005.
Lefter 2012	Lucian-Valeriu Lefter, *Moşteniri arhaice în lumea românească. Ipostaze simbolice ale calului*, în volumul „Lumea Animalelor: Realități, Reprezentări, Simboluri", Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", volum îngrijit de Maria Magdalena Székely, Iaşi, 2012.
Mănescu 1972	Jean N. Mănescu, *Stema Moldovei*, MI VI, 1972, 5.

https://biblioteca-digitala.ro

Mănescu 1984	Jean N. Mănescu, *Das Osvaldussymbol in der Wappentierwelt Osteuropas,* în volumul „Genealogica & Heraldica", Helsinki, 1984.
Mănescu 1999	Jean N. Mănescu, *Considérations sur les armes de la Moldavie aux XIVe et XVe siècles*, *Herb* I (VI), 1999, 1-2.
Mihály 1900	Ioan Mihály de Apşa, *Diplome maramureşene din sec. XIV şi XV*, Maramureş-Sighet, 1900.
Mischevca, Negrei 2010	Vlad Mischevca, Ion Negrei, *Simbolurile Ţării Moldovei. O istorie a steagurilor pe parcursul secolelor XV-XX*, ediţia a II-a, revăzută şi completată, Chişinău, 2010
Moisil 1999	Constantin Moisil, *O pagină de heraldică românească veche*, Herb I (VI), 1999, 1-2.
MOL	Magyar Országos Levéltár (Arhivele Naţionale Maghiare).
Moldovanu 2010	Dragoş Moldovanu, *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicaţie la câmpul hidronimului Moldova)*, Editura Universităţii Alexandru Ioan Cuza, Iaşi, 2010.
Novák 1980	Jozef Novák, *Rodove erby na Slovensku*, Vydavatel´stvo Osveta, 1980, I.
Nyulásziné 1987	Éva Nyulásziné Straub, *Őt évszád cimerei a Magyar Országos Levéltár cimereslevelein,* Corvina, 1987.
Pastoureau 2003	Michel Pastoureau, *Traité d´héraldique*, Grands manuels Picard, Paris, 2003.
Petrovay 1893	György Petrovay, *A dolhay család eredete, leszármazása és története (1366–1708)*, Turul, 1893-3.
Petrovay 1897	György Petrovay, *A dolhai és petrovai petrovayak története 1450-től napjainkig*, Turul 1897-4.
Pilat 2005	Liviu Pilat, *Cultul Sfintei Cruci în vremea lui Ştefan cel Mare*, AP I, 2005, 1.
Popa 1969	Radu Popa, *Cnezatul Marei*, Muzeul Judeţean de Istorie Maramureş Baia Mare, 1969.
Popa 1997	Radu Popa , *Ţara Maramureşului în veacul al XIV-lea*, ed. a II-a, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997.
Reichenauer, Csergheö, Bárczay 1898	Constantin Reichenauer von Reichenau, Géza von Csergheö, Oscar von Bárczay, *Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Der Adel von Siebenbürgen*, Verlag von Bauer und Rapse (E. Küster), Nürnberg, 1898.
Rezachevici 2001	Constantin Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Ţara Românească şi Moldova – a. 1324-1881, I, secolele XIV-XVI*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001.
Rosetti 1947	Radu Rosetti, *Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea*, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1947.
Sanielevici 1934	Henric Sanielevici, *Stema Moldovei şi cea a Ţării Româneşti*, Bucureşti, 1934.
Sîrbu 1993	Valeriu Sîrbu, *Credinţe şi practici funerare, religioase şi magice în lumea Geto-Dacilor*, Muzeul Brailei, Editura Porto-Franco, Galati, 1993.
Szálkai 2009	Tamás Szálkai, *Armales Transylvanorum. Válogatás az erdélyi fejedelemek címeradományaiból*, Scriptores rerum Hungaricarum, ATTRAKTOR, Máriabesenyő, Gödöllő, 2009.
Szekeres 2017	Attila István Szekeres, *Stema comunităţii secuieşti*, în volumul „Simboluri istorice secuieşti", red. Attila István Szekeres, Centrul Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Harghita, Odorheiu Secuiesc, 2017.

https://biblioteca-digitala.ro

Şincai 1967	Gheorghe Şincai, *Hronica românilor*, în „Opere”, vol. I, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967.
Thallóczy 1908	Lajos Thallóczy, *Balkáni (déli-szláv) és magyar czimerek és pecsétbeli emlékek* (partea a II-a), în *Turul*, Budapesta, 1908-3.
Thaly 1973	Kálmán Thaly, *Régi magyar kőzségi és cséhpecsétek*, Századok VII/1973.
Tiron 2008	Tudor-Radu Tiron, *Despre stema Drăgoşeştilor şi influenţa ei asupra heraldicii boiereşti din Moldova (secolele XIV-XVI)*, susţinută la cel de-al XIV-lea Congres de Genealogie şi Heraldică, Iaşi, 17 mai 2008 (sub tipar).
Titan 1863	Otto Titan von Hefner, *Neues Wappenbuch des blühenden Adels in Königreich Galizien*, Heraldisches Institut – Leipzig – E. F. Steinacker, München, 1863.
Vajay 1960	Szabolcs de Vajay, *L'héraldique hongroise*, AHS 1960, LXXIV.
Vârtosu 1935	Emil Vârtosu, *Odoare româneşti la Stambul*, BCMI, anul XXVIII, fasc. 83, ian.-mar. 1935.
Vuia 1922	Romulus Vuia, *Legenda lui Dragoş. Contribuţiuni pentru explicarea originii şi formării legendei privitoare la întemeierea Moldovei*, AIIN, vol. I, Cluj, 1922.
Vulcănescu 1985	Romulus Vulcănescu, *Mitologia română*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1985.
Witting 1936	Otto Witting, *Istoria dreptului de vânătoare în Transilvania*, ARSC XXVII, Bucureşti, 1936.
Wyrostek 1932	Ludwik Wyrostek, *Réd Drágow-Sasów na Wegrzech i Rusi Halickiej*, extras din „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego”, tom 11 , Kraków, 1932.
Михайлина, Одноroженко, Пивоваров 2013	Любомир Михайлина, Олег Одноroженко, Сергій Пивоваров, *Печатка воєводи Богдана. Сфрагістичні знахідки з городища XIV ст. в с. Зелена Липа та їх значення для вивчення історії формування державної геральдики Молдавського господарства*, în „Сфрагістичний щорічник”, НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, IV, 2013
Одноroженко 2008	Олег Одноroженко, *Родова геральдика Русо-Влахії (Молдавського господарства) кінця XIV–XVI ст.*, Харків, 2008.
Садовников 2005-2009	С. П. Садовников, *Типология изобразительных компонентов геральдику молдавской монеты «грош» конца XIV – начала XVI. вв*, în „Stratum plus”, 6, 2005-2009
Садовников 2010	С. П. Садовников, *Воевода Драгош как возможный обладатель геральдической фигуры древнего тура*, în „Наше Отечество. Страницы истории. Сборник научных статей кафедр истории России средних веков и нового времени и новейшей истории России /Московский государственный областной университет”, вып. VIII, Москва: Изд-во МГОУ, 2010

https://biblioteca-digitala.ro

New Hypotheses about the Origins of the Coat of Arms of Moldavia, in the Light of the Information Offered by the 1701 Seal of the Five Privileged Cities of Maramureş County

(*Abstract*)

This study was occasioned after identifying, in a private collection, the seal matrix bearing the arms of the five privileged cities of Maramureş County. Although dated 1701, two of these arms, featuring an ox head (of Sighet and Câmpulung-la-Tisa), have undoubtedly ancient origins. Attested through other sources, these ox heads are part of a series of several noble families Hungarian heraldic achievements. Also, the spread of this figure can be explained through the royal and noble chases of the aurochs (or bison), which was a feature of the eastern territories of the medieval Kingdom of Hungary. On the other hand, the presence of ox heads in the coats of arms of both Maramureş and Moldavia is an argument for the supposition that the founders of this Principality (and particularly prince Dragoş), brought this symbol from Maramureş. Further, the study approaches some of the main directions of the research in the field of the origins of the coat of arms of Moldavia. The already known information is systematized, confirming some prior assumptions and proposing new ones.

Tudor-Radu TIRON
Comisia Naţională de Heraldică, Genealogie şi Sigilografie a Academiei Române
trtiron@gmail.com

https://biblioteca-digitala.ro

Însemne de autorități din Comitatul Maramureşului (I)

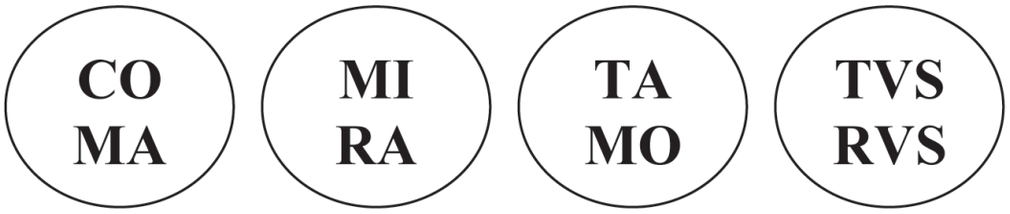

Sigiliile celor patru juzi ai nobililor din Comitatului Maramureş
(sec.XV-XVII)

1

Sigiliul celor cinci oraşe privilegiate ale Comitatului Maramureş (1701),
colecție particulară, Bucureşti
– câmpul sigilar şi vederea laterală a matricei –

2

Stema Comitatului Maramureş (*post* 1748) şi stema Sighetului
medalie din 1876, colecția Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
(comunicare Livia Călian) – ansamblu şi detaliu –

Planşa I

https://biblioteca-digitala.ro

Însemne de autorități din Comitatul Maramureşului (II)

1

Sigiliul Sighetului
(1576)

2

Sigiliul Câmpulungului-la Tisa
(sec.XVII)

3

Sigiliul Sighetului
(1902)

4

Sigiliul Câmpulungului-la Tisa
(sec.XIX)

Planşa II

https://biblioteca-digitala.ro

Exemple de capete de bovideu în Transilvania şi Ungaria (I)

1 Sigiliul lui "Comes Tristanus" (1255)

2 Stema neamului Buzáth-Hahót (sec. XIV)

3 Stema nobililor Csányi (sec. XIV)

4 Stema nobililor Bánffy de Alsó-Lindva (sec. XIV)

5 Stema nobililor Hahóthy (sec. XIV)

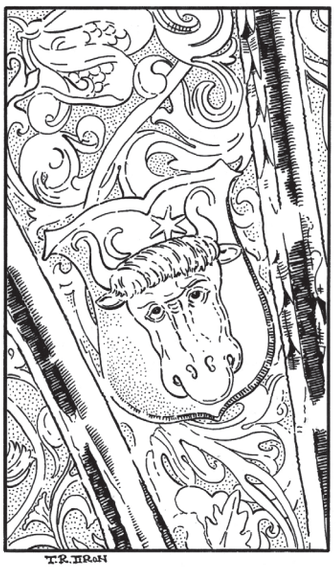

6 Stema lui Leonard Barlabási de Idrifaia, vicevoievod al Transilvaniei, la biserica de la Daia, jud. Harghita (începutul sec. XVI)

Planşa III

https://biblioteca-digitala.ro

Exemple de capete de bovideu în Transilvania şi Ungaria (II)

1

Stema nobililor
Barlabási de Idrifaia
(sec. XV-XVI)

2

Stema nobililor
Balassa de Gyarmath
(sec. XV-XVI)

3

Stema nobililor
Wass de Sântejude şi Ţaga
(sec. XVII)

4

Sigiliul lui
Gheorghe şi Ioan Brancović
(1479)

Însemnele folosite de Drăgoşeşti (Drágffy de Bedeu)

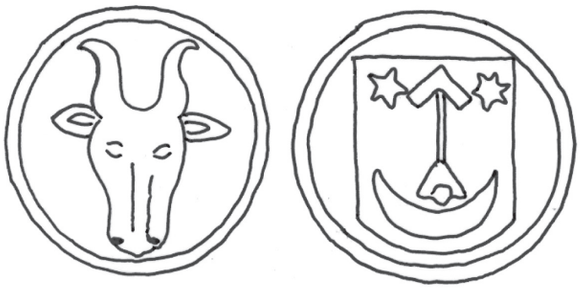

5

Pe o spadă, la muzeul Eski-Serai din Istanbul
(sec. XV)

6

Pe diploma de baron
(1507)

Planşa IV

https://biblioteca-digitala.ro

Heraldica regilor maghiari în epoca întemeierii Moldovei

1

Regele Carol Robert I purtând scutul cu fascii şi flori de crin
(Chronicon Pictum Vindobonense)

2

„Sub vexillo regio": baniera cu fascii şi flori de crin
(*Chronicon Pictum Vindobonense*)

Planşa V

https://biblioteca-digitala.ro

Stema Moldovei cu fascii şi flori de crin; exemple similare din Transilvania şi Ungaria

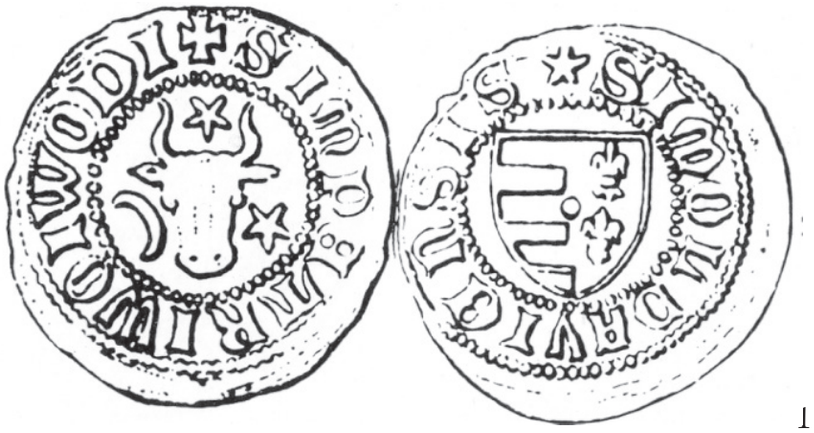

1

Moneda lui Petru I, domnul Moldovei
(post-1377)

2

Stema oraşului şi provinciei
Bistriţa
(sec. XV)

3

Stema scaunului
Cincul Mare
(sec. XIX,
cu origine în sec.XIV)

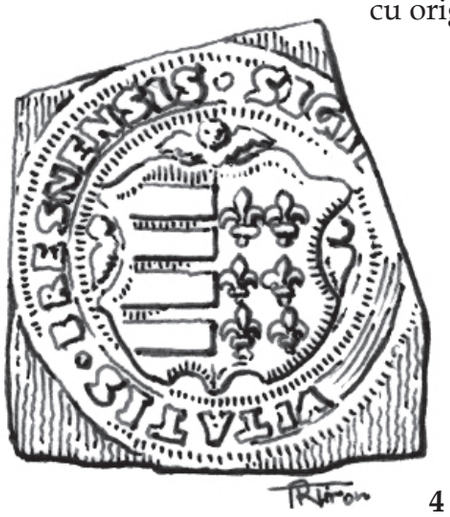

4

Stema oraşului Brezno
(sec. XVI)

Planşa VI

https://biblioteca-digitala.ro

Însemnele regalității maghiare în stemele de colectivități

1

Armele regale introduse
într-o stemă de provincie:
sigiliul provinciei Sibiu
(1372)

2

Imaginea unui sfânt rege
maghiar într-o stemă
orășenească:
sigiliul orașului Baia Mare
(sec. XIV)

3

Coroana regală introdusă
într-o stemă orășenească:
sigiliul orașului Brașov
(1396)

Vânătoarea oglindită în stemele de colectivități

4

Cerbul Sf. Hubert în sigiliul orașului Baia
(sec. XVII, probabil cu origini în sec. XIV)

5

Capul de mistreț în sigiliul orașului Roman
(sec. XVII, probabil cu origini în sec. XIV)

6

Capul cerbului Sf. Hubert într-o stemă
sătească:sigiliul localității
Dorna Cândrenilor, jud. Suceava
(sec. XVIII, cu origini mai vechi)

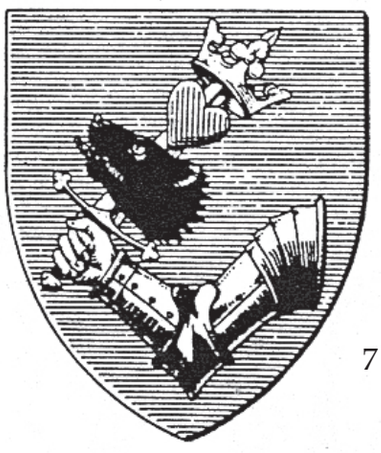

7

Capul de urs din stema secuilor
(sec. XIV)

Planșa VII

https://biblioteca-digitala.ro

Originea rozei Muşatinilor

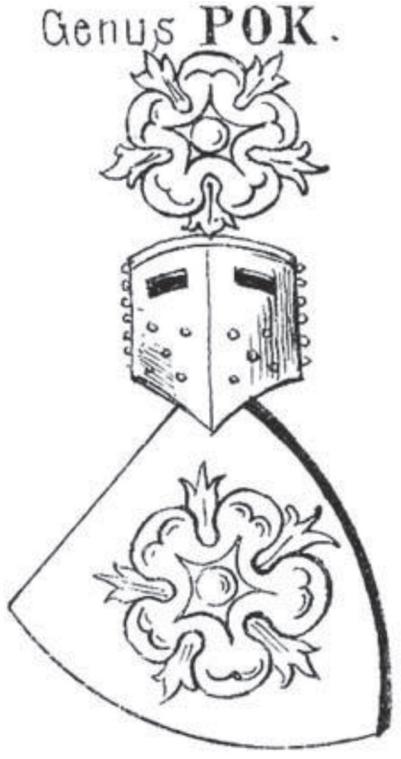

1

Stema neamului Pok
(sec. XIV)

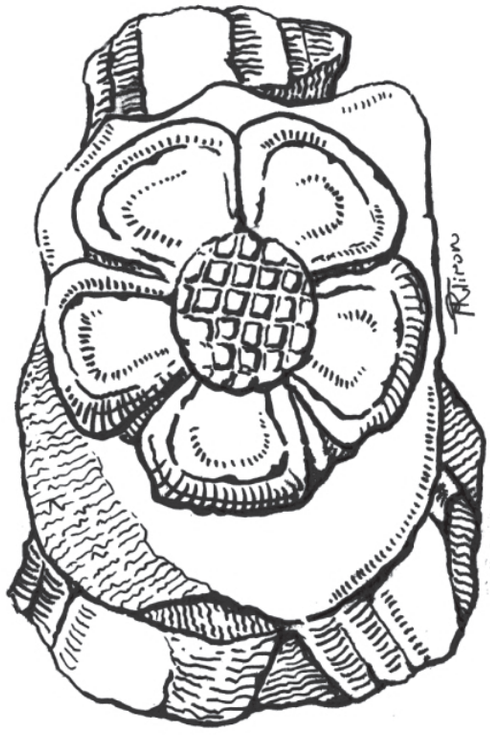

2

Roza sculptată pe un ecuson în piatră de la Cetatea Sucevei
(sec.XV)

Planşa VIII

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Simboluri ale breslei măcelarilor prezente în patrimoniul muzeal băimărean - Bastionul Măcelarilor şi lada de breaslă

Sorana Mişca

Cuvinte cheie: *lada breslei măcelarilor, colecţia muzeală, secolul al XVI-lea, sistemul de fortificaţie al oraşului*
Key words: *the coffer (chest) of the butchers' guild, museum collection, 16th century, the fortification system of the city*

Situată pe cursul mijlociu al râului Săsar, Baia Mare se află în depresiunea formată de munţii vulcanici Oaş-Gutâi-Ţibleş. Resursele minerale extrem de bogate în aur şi argint din această zonă şi exploatarea acestora au dus la transformarea aşezării miniere într-un oraş dezvoltat ce dispunea de anumite privilegii. Creşterea importanţei economice şi nevoia de a proteja oraşul a determinat construcţia unei incinte fortificate. Aşadar, începuturile existenţei urbane o datorăm expoatării acestor bogăţii, evoluţie ce a generat o creştere economică şi implicit emiterea unor privilegii acordate populaţiei orăşeneşti, care începând cu secolele XIII-XIV se organizează în sistemul de bresle. Nevoia de a aparţine unor asemenea asociaţii profesionale conferea meşterilor calificaţi anumite drepturi şi o organizare bine definită. Pe parcursul secolelor XIII-XVIII în zonele transilvăneană şi maramureşană se dezvoltă acest sistem al breslelor meşteşugăreşti prin reînnoirea unor privilegii, redactarea unor statute noi şi treptat de-a lungul secolelor se diversifică şi specializează pe meserii.

Sistemul de apărare al oraşului a evoluat odată cu dezvoltarea economică şi nevoia de siguranţă a populaţiei. Astfel, documente existente în colecţia Serviciului Judeţean Maramureş al Arhivelor Naţionale ne furnizează informaţii importante cu privire la sistemul de apărare al oraşului format din ziduri, bastioane şi turnuri. Aceste documente vin în completarea unor informaţii obţinute şi prin cercetările arheologice asupra fortificaţiei oraşului.

Aşadar, diploma prin care Ludovic I, rege al Ungariei, la 20 septembrie 1347, ţinând seama că privilegiul anterior al oraşului a ars cu ocazia unui incendiu, acordă noi drepturi, prin care se stabilesc hotarele oraşului, locuitorii primesc dreptul de a-şi alege în mod liber judele, juraţii şi parohul, se acordă unele privilegii mineritului, se dă dreptul desfacerii libere a vinului pe teritoriul oraşului, dreptul organizării de târguri anuale[1].

Un alt document este diploma privilegială din 9 noiembrie 1469 prin care Matia Corvin, rege al Ungariei, permite oraşului Baia Mare (Rivulus Dominarum) să se înconjoare cu ziduri împotriva atacurilor venite din partea românilor din Moldova[2].

Trebuie avut în vedere faptul că în acea perioadă construcţia unui zid de apărare din piatră ar fi durat decenii. Cu siguranţă, acesta a fost construit mai întâi din lemn, având un sistem format din palisadă şi şanţ, care treptat a fost înlocuit cu zid de piatră, dar doar parţial. Primele incinte orăşeneşti construite din piatră au apărut la sfârşitul secolului al XIII-lea şi începutul secolului al XIV-lea, exemple având la Sibiu, Cluj, Sighişoara, Mediaş, Braşov, Alba Iulia, Bistriţa şi altele. La Baia Mare incinta de piatră a fost aprobată, se pare, doar ceva mai târziu, în anul 1469, după cum am menţionat mai sus. Dovezile arheologice cu privire la zidul de piatră îl demonstrează doar pe alocuri, iar posibilitatea existenţei unor zone cu zid de piatră şi a altor zone cu construcţie de lemn este cea mai plauzibilă, lucrările fiind executate treptat şi în continuă schimbare. Din loc în loc şi în apropierea porţilor oraşului existau turnuri şi bastioane care aparţineau diverselor bresle. Având rol în apărarea oraşului erau întreţinute de acestea, fiind totodată simboluri ale asociaţiilor de meşteri şi reprezentând importanţa acestor organizaţii. Bastioanele menţionate în documente sunt: Bastionul Mare Rotund, Bastionul de lângă Casa Monetăriei, Bastionul de deasupra Porţii Podului şi Bastionul Nou. Referitor la Bastionul Mare Rotund, acesta apare şi sub denumirea de Bastionul Măcelarilor, iar în menţiunile lui J. Metz bastionul era numit şi Turnul de sânge, fiind localizat în Piaţa Izvoarelor, fosta Piaţă a Fânului. Potrivit istoricului băimărean Gy. Schönherr, turnul se afla în interiorul zidurilor şi era destinat păstrării muniţiilor[3].

[1] DIR, veacul XIV, C. Transilvania vol. IV (1341-1350), pag. 400-404; imagini ale documentului şi câteva informaţii se regăsesc şi în arhiva digitală a Serviciului Judeţean Maramureş al Arhivelor Naţionale; Sütő 2017, 86.
[2] Menţiuni despre interpretarea documentului au fost publicate în Suciu 2005, 312-113 şi Căpîlnean et alii 1974, 55; imagini ale documentului şi câteva informaţii se regăsesc şi în arhiva digitală a Serviciului Judeţean Maramureş al Arhivelor Naţionale.
[3] Suciu 2005, 311-354.

https://biblioteca-digitala.ro

Se poate presupune că turnul a fost ridicat în jurul anilor 1500, iar ca material de construcție a fost utilizat un amestec de roci vulcanice pentru o mai bună rezistență a zidului în fața unor posibile atacuri. Turnul are două nivele şi o înălțime totală de 13 m. Parterul are o încăpere circulară, boltită şi avea trei guri de aerisire. Grosimea zidului la bază este de 1,5 m şi se diminuează, începând de la înălțimea de 1,9 m de la sol, până la aproximativ 1 m în partea superioară a turnului. Intrarea de la parter are un ancadrament de piatră decorat cu un profil simplu în stil renascentist timpuriu. Etajul corespunde nivelului defensiv al turnului, cu opt metereze cu profilul în forma literei X, ce datează probabil din perioada unei intervenții din secolul al XVII-lea. Meterezele erau prevăzute cu obloane din lemn sau metal. Acoperişul turnului are formă de con, cu o pantă abruptă de 65° Accesul la acest etaj era asigurat cu o scară de lemn dispusă în diagonală în partea exterioară a turnului.

Turnul a fost afectat de-a lungul timpului de diverse evenimente ce sunt consemnate şi în documente, fiind refăcut de mai multe ori. În anul 1567 a fost parțial deteriorat, dar distrugeri mai mari a suferit în anii 1672 şi 1689. Monumentul a mai fost restaurat şi în anii 1961-1962. Un proiect complex de restaurare a avut loc între anii 2009-2011, proiect încadrat în Planul Urbanistic Zonal „Centrul Istoric Baia Mare" al Consiliului Local Baia Mare şi este în concordanță cu Strategia de Dezvoltare Durabilă a Județului Maramureş 2007-2013. Titlul proiectului este „Restaurarea şi revitalizarea Bastionului Măcelarilor din Baia Mare, Maramureş" având ca prioritate conservarea patrimoniului cultural european şi având parteneri din România şi Norvegia. Bastionul Măcelarilor figurează în Lista Monumentelor Istorice din România, ca şi obiectiv ridicat în secolul XV, inclus la categoria A, monument de interes național. Este inclus şi în domeniul public de interes județean, fiind în administarea Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie din Baia Mare, instituție coordonată de Consiliul Județean Maramureş. Obiectivele proiectului au avut ca scop restaurarea constructivă a monumentului, amenajarea şi dotarea unui spațiu expozițional la primul nivel, iar în curte construirea unor spații cu dublă funcțiune: ateliere demonstrative pentru meşteşugari şi standuri de vânzare artizanat şi produse tradiționale, plus un punct de informare turistică. În mijlocul curții a fost amenajată o fântână arteziană, care se poate transforma la nevoie în spațiu pentru reprezentații artistice şi cu gradene pentru spectatori pe o latură[4] (Pl. II/1-2).

În vechiul fond muzeal se găsesc colecții de imagini ce aparțin secolelor XVIII şi XIX. Procedura prin care acestea au intrat în colecția muzeală este cea a donației făcute fie de persoane fizice, fie de instituții. Turnul Măcelarilor (Bastionul de Muniții) este reprezentat într-o fotografie realizată după un clişeu pe sticlă, de la sfârşitul secolului XIX. Această fotografie alb-negru cuprinde un grup de patru bărbați, iar în fundal este redat Bastionul Măcelarilor împrejmuit cu un gard de nuiele împletite, iar lângă acesta o femeie purtând o cămaşă de culoare deschisă[5] (Pl.I/2).

În cadrul Colecției private Suba Zoltán se află o altă imagine alb-negru a Bastionului Măcelarilor din 1928, dată menționată de fotograf pe clişeu. În prim-plan sunt surprinse trei femei cu coşuri de nuiele în spate, iar ca împrejmuire a turnului în acea perioadă se observă un gard simplu din lemn[6] (Pl.I/1).

Bastionul Măcelarilor se afla în grija breslei măcelarilor, iar sistemul de organizare şi conducere a breslei era stabilit printr-un statut. În frunte stăteau staroştii, unul sau mai mulți, în funcție de importanța şi dezvoltarea breslei. Se presupune că fiecare dintre staroşti avea o cheie a lăzii de breaslă. Staroştii erau aleşi pe interval de un an şi dețineau funcția de conducere economică, administrativă, juridică şi spirituală în breaslă[7].

Lada de breaslă este un simbol al breslei, un obiect nelipsit dintre elementele ce definesc acest tip de organizații. Erau realizate din lemn, cu deosebită considerație şi un înalt nivel artistic, purtând însemnele breslei. Lada servea la păstrarea documentelor de breaslă – privilegii, protocoale, statute şi registre de procese verbale; a sigiliului, a steagului, a tablei de convocare, dar şi a monedelor, mai precis a valorilor breslei. La început a avut o importanță funcțională şi utilitară, iar mai apoi creşte importanța acesteia şi rolul de simbol. Devine expresia asociației şi simbol al breslei, fiind prezentă la adunările şi ceremoniile de primire a ucenicilor, examenele calfelor, depunerea jurământului de intrare în rândul meşterilor[8].

[4] Informații preluate din broşura proiectului: Luca 2011 - Baia Mare Bastionul Măcelarilor, iulie 2011; Proiect finanțat de Guvernele Islandei, Liechtenatein şi Norvegiei prin Mecanismul Financiar al Spațiului Economic European, Domeniul IV.
[5] Rusu, Pop 2019, 10-11 - imagine preluată din Pl. XXVI.
[6] Câmpeanu 2018, 113 – planşa cu fotografia, iar informația cu mențiunea datării anului 1928 pe clişeul respectiv aparține colegului Marius Câmpeanu, căruia îi mulțumim pe această cale pentru amabilitate.
[7] Catalog 1997, 5; câteva date despre breasla măcelarilor sunt redate şi în Căpîlnean *et alii* 1974, 137-138.
[8] Catalog 1997, 7.

https://biblioteca-digitala.ro

Lada breslei măcelarilor din Baia Mare se încadrează în creeațiile atelierelor băimărene şi se datează în secolul al XVI-lea. Piesa aparține colecției de Ev Mediu a Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş[9]. A fost lucrată în lemn de esență tare, sculptat, pictat şi lăcuit. Dimensiunile sunt: lungime – 70 cm, lățime – 43 cm şi înălțime - 42 cm, din care picioarele de formă conică au o înălțime de 5 cm. Este o ladă masivă cu formă paralelipiped dreptunghică, iar pe capac are un element sculptural reprezentând un viței în poziție culcat pe partea dreaptă. Urechile par să fi fost refăcute la un moment dat, teorie bazată pe culoarea mai deschisă a lacului prezent pe acestea față de restul corpului şi faptul că lemnul din care sunt făcute urechile nu a fost afectat de carii, în schimb restul lăzii este uşor afectat. Capacul prezintă un chenar de lemn din stinghii aplicate. Pe fața lăzii, se observă două registre care încadrează două contururi de formă ovală pictate cu motivul funiei răsucite, în culorile maro deschis şi gălbui, pictura fiind deteriorată[10]. Cu toate acestea se pot distinge literele MB şi AR care ar putea fi inițialele staroştilor breslei, mai ales că aceste inițiale sunt prezente şi pe sigiliul breslei măcelarilor din 1756[11]. Lada este prevăzută cu trei zăvoare din fier, cel din mijloc este rotund şi simplu, iar celelalte două au câte trei reprezentări umane încadrate de motive vegetale. Lateralele lăzii prezintă şi ele chenare din lemn, iar în mijloc câte un mâner din fier forjat. Lemnul din spatele lăzii este nedecorat, simplu, doar lăcuit. Colțurile lăzii sunt decorate cu motiv tip colonadă. Interiorul lăzii este pictat într-o nuanță de albastru-verzui, iar balamalele din fier poziționate în interior sunt decorate cu motive vegetale. Elementele de feronerie ale lăzii sunt prinse cu nituri. Pe laterala stângă are un sertar cu capac şi alte două lăcaşuri de sertare, dar cele două sertare mai mici nu s-au păstrat. Ele erau utilizate pentru a păstra piesele de dimensiuni mai mici cum sunt sigiliile sau alte simboluri ale breslei (Pl.III, IV).

Literatură:

Căpîlnean *et alii* 1974	V. Căpîlnean, I. Sabău, C. Oszóczki, A. Balogh, V. Schrek, *Îndrumător în Arhivele Statului Județul Maramureş*, Bucureşti, 1974.
Câmpeanu 2018	M. Câmpeanu, *Despre fotograful băimărean Suba Zoltán şi moştenirea pe care a lăsat-o posterității*, în: M. Câmpeanu, I. S. Mircea, M. Mitu, E. E. Pleniceanu, C. Bejenaru (eds.), *Mari fotografi din Transilvania. Secolele XIX-XX*, Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Seria „Bibliotheca Marmatia" 6, Editura Eurotip, Baia Mare, 2018, 94-122.
Catalog 1997	****Bresle transilvănene (secolele XVI-XIX). Catalog selectiv de expoziție,* Cluj-Napoca, 1997.
Catalog 2017	****Bresle transilvănene istorie şi simbol. Catalog de expoziție*, Alba Iulia, Editura ALTIP, 2017.
DIR 1955	Documente privind Istoria României, veacul XIV, C. Transilvania vol. IV (1341-1350), redactor Mihai Roller, 1955
Luca 2011	E. Luca, *Baia Mare Bastionul Măcelarilor*, iulie 2011, (broşură) Proiect finanțat de Guvernele Islandei, Liechtenatein şi Norvegiei prin Mecanismul Financiar al Spațiului Economic European, Domeniul IV.
Rusu, Pop 2019	V. Rusu, L. Pop, *Baia Mare în imagini. Stampe şi fotografii*, Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Seria „Colecții Muzeale" III, Editura Eurotip, Baia Mare, 2019.
Suciu 2005	S. Suciu, *Fortificația medievală a oraşului Baia Mare*, în Marmatia, 8/1, Baia Mare, 2005, 311-354.
Sütő 2017	Sütő Kálmán Zsolt, *Organizarea şi structura organelor de conducere a oraşului Baia Mare în sec. XVI-XVIIII*, în: Revista Arhivei Maramureşene, nr. 10, 2017, Baia Mare, 85-113.

[9] Piesa are numărul de inventar IF 22.
[10] Catalog expo. 1997, nr. cat. 1; Catalog expo 2017, nr. cat. 5.
[11] Acest sigiliu se află şi el în colecția muzeului şi intenționez publicarea lui cât de curând pentru a completa datele despre bresla măcelarilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Symbols of the butchers' guild present in the Baia Mare museum patrimony -The Butchers' Bastion and the guild chest

(Abstract)

The history of Baia Mare is closely linked in the medieval era to the development of mining, mining and various guilds of craftsmen. The fortification system of the city gradually developed from wood, then partially from stone. Today, the Butchers' Bastion is still preserved among the city's towers. It can be assumed that the tower was built around the 1500s, and a mixture of volcanic rocks was used as a building material for a better resistance of the wall to possible attacks. The tower has two levels and a total height of 13 m. The ground floor has a circular, vaulted room and had three vents. The thickness of the wall at the base is 1.5 m and decreases, starting from a height of 1.9 m from the ground, to about 1 m at the top of the tower. The ground floor entrance has a stone frame decorated with a simple profile in the early Renaissance style. The floor corresponds to the defensive level of the tower, with eight ramparts with a profile in the shape of the letter X, which probably dates from the period of an intervention in the seventeenth century. The ramparts were provided with wooden or metal shutters. The roof of the tower is cone-shaped, with a steep slope of 65˚. Access to this floor was provided with a wooden staircase arranged diagonally on the outside of the tower. Today it is restored and can be visited, hosting temporary exhibitions on various cultural themes.

In the collection of the Maramureş County Museum of History and Archeology there is one of the symbolic objects of the butchers' guild, the guild chest. It is made of hardwood and with a special artistic sense. The chest was used to keep the guild documents, not missing from the investiture ceremonies of the disciples, the journeymen and the assemblies of the craftsmen. This symbol piece dates back to the 16th century. The dimensions are: length - 70 cm, width - 43 cm and height - 42 cm, of which the conical legs have a height of 5 cm. It is a massive rectangular parallelepiped chest, and on the lid it has a sculptural element representing a calf lying on its right side. The lid has a wooden frame made of applied perches. On the front of the chest, there are two registers that frame two oval-shaped contours painted with the twisted rope motif, in light brown and yellowish colors, the painting being damaged. However, the letters MB and AR can be distinguished, which could be the initials of the stares of the guild, especially since these initials are also present on the seal of the butchers' guild from 1756. The chest is provided with three iron latches, the middle one is round and simple, and the other two have three human representations framed by vegetal motifs. The sides also have wooden borders, and in the middle a wrought iron handle. The back of the chest is undecorated, simple, just lacquered. The corners are decorated with a colonnade motif. The interior of the chest is painted in a shade of blue-green, and the iron hinges placed inside are decorated with vegetal motifs. The hardware of the chest is riveted. On the left side it has a drawer with a lid and two other drawer spaces, but the two smaller drawers have not been preserved. They were used to store smaller pieces such as seals or other guild symbols.

Sorana MIŞCA
Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
soranamisca@gmail.com

https://biblioteca-digitala.ro

1. Bastionul Măcelarilor în anul 1928

2. Bastionul Măcelarilor la sfârşitul secolului XIX.

Planşa I

https://biblioteca-digitala.ro

1. Bastionul Măcelarilor în anul 2012

2. Bastionul Măcelarilor în 2020. (fotograf Minerva Luca)

Planşa II

https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

3.

4.

5.

Planşa III: 1. Lada breslei măcelarilor; 2.-5. Detalii ale lăzii de breaslă.
(fotograf Zamfir Şomcutean)

https://biblioteca-digitala.ro

1.

2.

3.

4.

Planşa IV: 1.-4. Detalii din interiorul lăzii breaslei măcelarilor.
(fotograf Zamfir Şomcutean)

https://biblioteca-digitala.ro

1567 - Reprezentări grafice timpurii ale unor fortificații din nord-vestul Transilvaniei

TEOFIL IVANCIUC

Cuvinte cheie: *cartografie, cetate, Maramureş, Sătmar, Baia Mare, Chioar, Hust.*
Key words: *cartography, fortress, Maramures, Satu Mare, Baia Mare, Chioar, Khust.*

Despre aspectul aşezărilor transilvănene medievale nu avem decât puține imagini, care în plus au fost realizate destul de târziu. Astfel, pentru nord-vestul provinciei, cea mai timpurie descriere vizuală este din anul 1565, de când datează o serie de desene cuprinse în câteva atlase manuscrise realizate de către cartograful italian Nicolao Angielini[1], unde apar, printre altele, planurile cetăților Satu Mare (”Zakmar”) şi Muncaci (Monkatsch).

Pe de altă parte, la Biblioteca Națională a Franței din Paris[2], se află o hartă manuscrisă, cu autor necunoscut, datată în anul 1567 şi scrisă în limbile germană şi latină. Titlul acesteia este ”*Loca in Ungaria recepta ab invictiss. imp. Max. II. Die Orter so neulich in Ungern eingenomen sein*”, harta reprezentând locurile cucerite de către soldații împăratului habsburgic Maximilian al II-lea în cadrul campaniei din anii 1565-1567.

Care a fost contextul realizării acesteia ?

În perioada 1526-1568[3] a avut loc un lung şir de războaie între Imperiile Habsburgic şi Otoman pentru controlul Ungariei şi Transilvaniei, la final Ungaria fiind împărțită între puterile respective, iar Transilvania devenind un stat vasal turcilor. În toată această perioadă, frontierele au fost volatile, în conflict fiind implicate şi alte state învecinate, dar şi noua Ungarie regală, cu capitala la Bratislava, care a fost până la urmă absorbită de habsburgi. În acest context, în anul 1559, în partea de nord-vest a Transilvaniei, căpitanul Melchior Balassa trecu de partea împăratului austriac Ferdinand, obținând de la acesta în anul următor Sătmarul, Mintiul şi Baia Mare. În anul 1562, teritoriile Ungariei de Sus ocupate de către habsburgi, au fost atacate de forțele regelui ales al Ungariei, Sigismund Zapolya. Acesta, aliat cu turcii, cuceri Seiniul, Hododul şi Baia Mare, asediind fără rezultat şi cetatea Sătmar. În 1564, Ştefan Bathory de Şimleu ocupă cetatea, un an mai târziu aceasta fiind recuperată de către Schwendi[4], care fu numit de împărat comandant al Sătmarului. Cetatea fusese însă deja incendiată în momentul evacuării sale de către Bathory, dar Schwendi o reconstrui rapid. A urmat Pacea de la Satu Mare, din 13 martie 1565, când Zapolya renunță la titlul de rege în schimbul recunoaşterii sale de către Maximilian II ca şi conducător ereditar peste Transilvania. După doar o lună însă, otomanii l-au forțat pe Zapolya să anuleze tratatul, iar Hasan, paşă de Timişoara, şi-a unit forțele cu cele ale regelui ungar, recucerind de la habsburgi Ardudul, Sătmarul şi Baia Mare. Apoi, în 1565-1566, Schwendi a recucerit de la transilvăneni cetățile Tokaj, Ardud şi Baia Mare, ultima fiind apoi cedată înapoi lui Zapolya, la presiunile exercitate de Begler Bey, comandatul forțelor turceşti din paşalâcurile de Buda şi Timişoara. În 1567, Schwendi a cucerit şi puternica cetate Muncaci (Mukhacevo, Ucraina de azi). A urmat pacea de la Adrianopol din 1568, care a întrerupt războiul turco-austriac pentru un sfert de secol.

Acesta este complicatul context istoric în care a fost realizată harta la care facem referire şi care a fost probabil desenată de către cineva din anturajul lui Schwendi, foarte probabil de unul din frații Angielini, arhitecți italieni care au contribuit la construcția mai multor fortificații din această

[1] Manuscrisele 8607 şi 8609 în Handschriften- Autographen- und Nachlass-Sammlung, la Österreichischen Nationalbibliothek din Viena, apoi, manuscrisul ”*Ungariae loca precipua descripa per Nicolau*(m) Angielum(m) Italu(m)” de la Sächsisches Hauptstaatsarchiv din Dresda (cota Schr. XXVI, F. 96, Nr.. 6 şi Schr. XXVI, F. 96, Nr. 11), iar ultimul, denumit ”Ungarische Grenzfestungen” de la Generallandesarchiv din Karlsruhe (cota Hfk. Bd. XV).

[2] Bibliothèque nationale de France din Paris, departamentul ”Cartes et plans”, cota GE C-7640. Disponibilă şi online la https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53088592z/f1.item.zoom.

[3] Mai multe informații la Szilágyi Sándor, *A magyar nemzet története*, V, Budapest, 1897, respectiv la Barta Gábor, Granasztói György, *A három részre szakadt ország és a török kiűzése (1526–1605)*, în Benda Kálmán, Péter, Katalin (coord.), ”Magyarország történeti kronológiája, II: 1526–1848”, Budapest, 1981, pp. 361–430

[4] Lazarus von Schwendi, general german şi baron, comandant al trupelor imperiale ale lui Maximilian II cantonate la Caşovia (Kosice de azi, în Slovacia).

https://biblioteca-digitala.ro

regiune, persoană care pare să fi fost la fața locului şi să fi desenat ceea ce a văzut cu ochii săi.

Harta prezintă sectorul situat între următoarele limite: sus se află cetățile Muncaci (*Munchas*), Hust (*Vst*), râul Tisa (*Tissa Fl.*), o catenă muntoasă, iar apoi Tăuții de Sus (*Felso Totfalv*), Baia Mare (*Bagna*) şi Chioar (*Chivar*).

Limita de jos începe în stânga de la Tokaj (*Tochai*), trecând prin *Meridles* (?) la Ardud (*Erdet*).

Dintre teritoriile româneşti de azi, recogniscibile sigur mai sunt: Sătmarul şi Mintiul (*Zachmar* şi *Memiti*), Medieşul Aurit (*Migyes*), Seini (*Varallia*) şi Tăuții Măgherăuş (*Tofalv*), toate situate pe valea râului Someş (*Samos Fl.*)

Alte câteva puncte pun semne de întrebare în ce priveşte identificarea lor: Undeva, în partea de jos a hărții apar aşezările *Batar*, *Meridies* şi cetatea *Zetvar*, primele două putând eventual fi Batăr şi Mădăras din Bihorul de azi. În acest caz, cetatea *Zetvar* ar putea fi identificată, cu rezerve, ca Cehul Silvaniei, numită cândva "Cheevar" (deşi pe hartă fortificația respectivă apare ca fiind situată pe o insulă fluviatilă), însă *Batar* ar putea fi, la fel de bine, şi Şimleul Silvaniei.

În acelaşi timp, nu putem elimina o cu totul altă locație, situată mult mai la nord (harta nu are o acurateţe spațială remarcabilă), în fostul comitat Ugocea (în Ucraina), acel *Batar* putând fi satul Bratovo (Batar în maghiară) de azi, care este situat în vecinătatea cetății de la Trosznikul de azi (Sásvár în maghiară), care ar fi putut fi acel *Zetvar* de pe hartă.

Un alt punct neidentificat, situat, conform hărții, la un cot pronunțat al Lăpuşului, undeva între Cetatea Chioar şi vărsarea în Someş, se numeşte "*S. Leaca*", însă probabil şi acesta a fost localizat greşit, fiind vorba despre Letca de pe Someş (azi în județul Sălaj).

În ansamblu, colțul care ne interesează al hărții respective arată astfel:

Cele mai importante fortificații de aici sunt următoarele:

Muncaci (Mukachevo, azi în Ucraina), una din marile cetăți ale flancului nordic al regatului ungar, atestată în secolul al XIII-lea. Pe harta din 1567 se găseşte cea de-a doua imagine, ca vechime, a întăriturilor, după cea din 1565:

https://biblioteca-digitala.ro

Muncaci: reprezentarea pe harta din anul 1567.

Muncaci: reprezentată într-o gravură de la începutul secolului al XIX-lea.

https://biblioteca-digitala.ro

Hust (Khust, azi în Ucraina), atestată în 1353, distrusă prin explozii accidentale în 1766. Pe harta din 1567 găsim cea mai veche reprezentare a cetății:

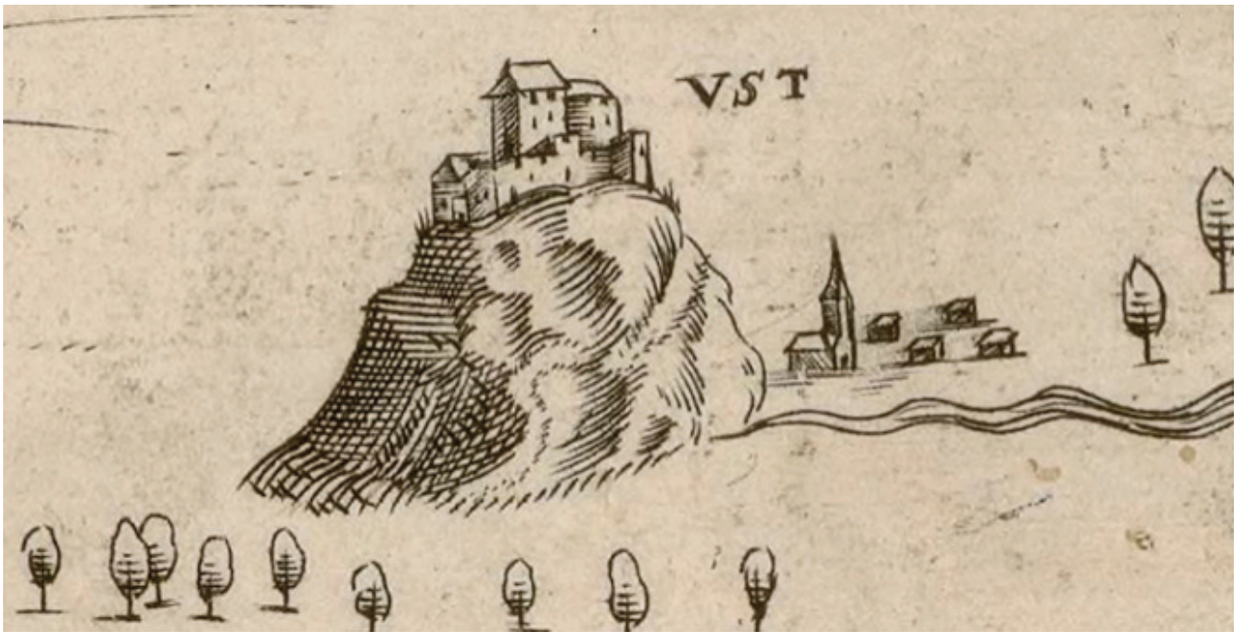

Hust: reprezentarea pe harta din anul 1567.

Hust: gravură a fortificației din secolul XIX.

https://biblioteca-digitala.ro

Sătmar, cetate construită în 1543 şi demolată în anul 1711 (despărțit de Mintiu de către râul Someş). Pe harta din 1567 se află a doua imagine, ca vechime, a fortificației, ca un fort cu 4 laturi, despărțit de Mintiu printr-un pod peste Someș:

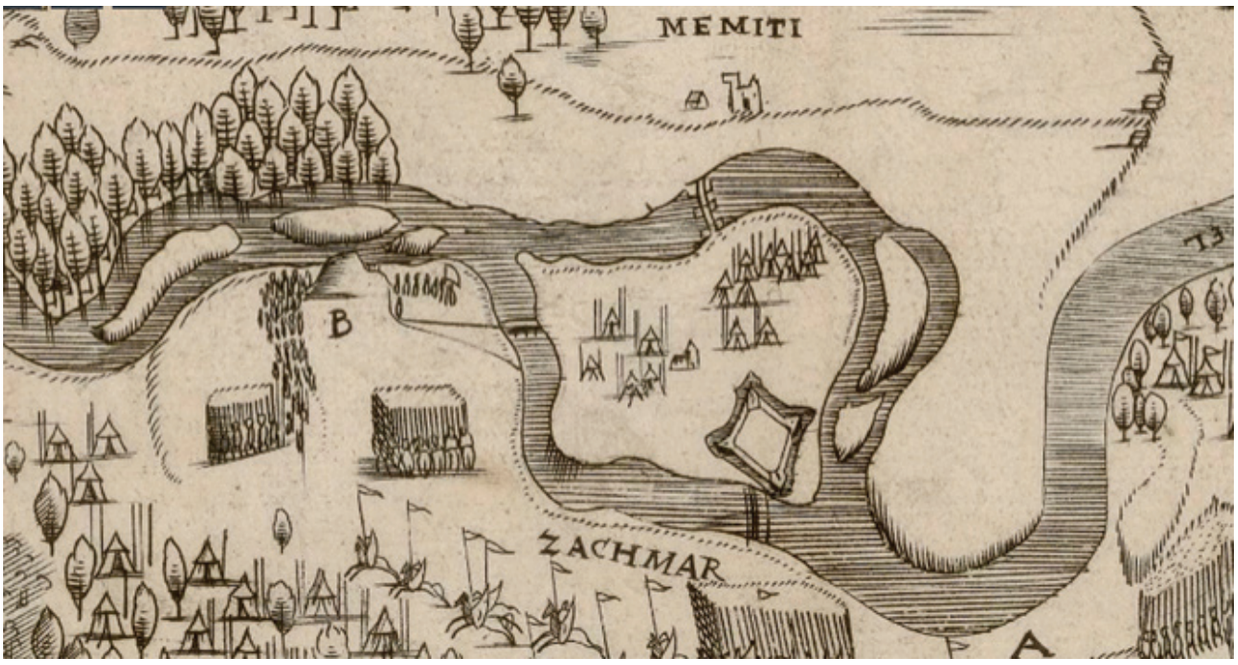

Sătmar: reprezentată pe harta din anul 1567

Sătmar: reprezentată pe o hartă de la 1565.

Se poate lesne observa că cetatea Satu Mare era înfățişată altfel, numărul diferit de bastioane fiind probabil legat de reconstrucția sa în urma incendierii (v. mai sus).

https://biblioteca-digitala.ro

Baia Mare: zidurile de apărare ale oraşului au fost ridicate după 1469, fiind abandonate după anul 1711, părți ale curtinei rămânând în picioare până la începutul sec. XIX. Harta din 1567 pare să fie singura reprezentare de epocă a fortificației. Aceasta este reprezentată schematic şi, spre deosebire de celelalte imagini, nu pare să fie conformă cu realitatea, înfățişând biserica Sf. Ştefan orientată invers, zidurile urmând un plan rectangular, în timp ce se ştie că întăriturile oraşului fortificat urmăreau forma unei inimi. Pe hartă apar şi câteva mori (şteampuri?) pe râul Săsar, precum şi silueta satului Tăuții de Sus:

Baia Mare: reprezentată pe harta din anul 1567.

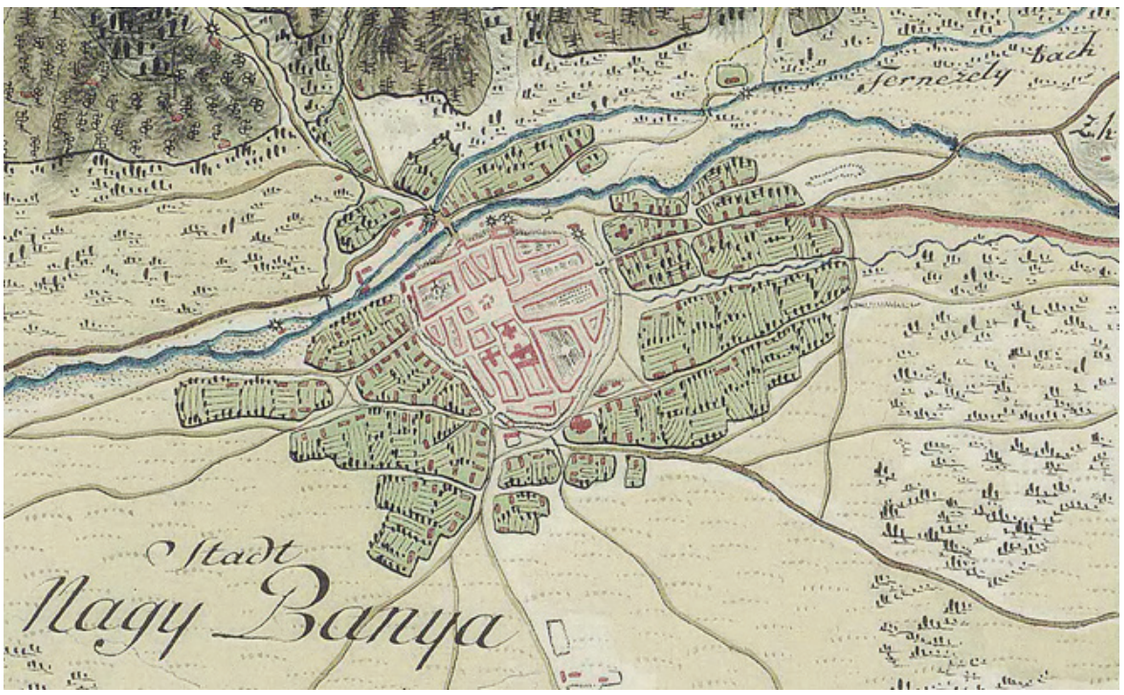

Baia Mare: reprezentată pe prima ridicare Iosefină (1782-1785).

https://biblioteca-digitala.ro

Chioar, cetate atestată prima dată în 1319 și demolată în 1715. Pe harta din 1567 se află prima (sau, probabil, singura) imagine de ansamblu a fortificației.

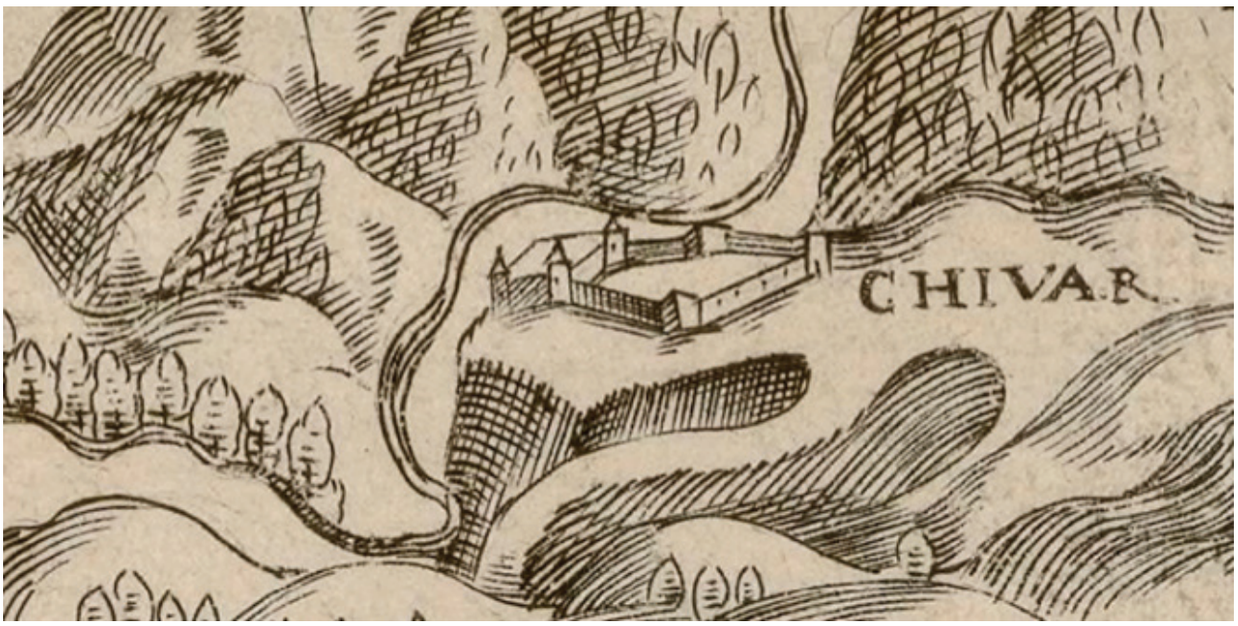

Cetatea de Piatră-Cetatea Chioarului reprezentată pe harta din anul 1567.

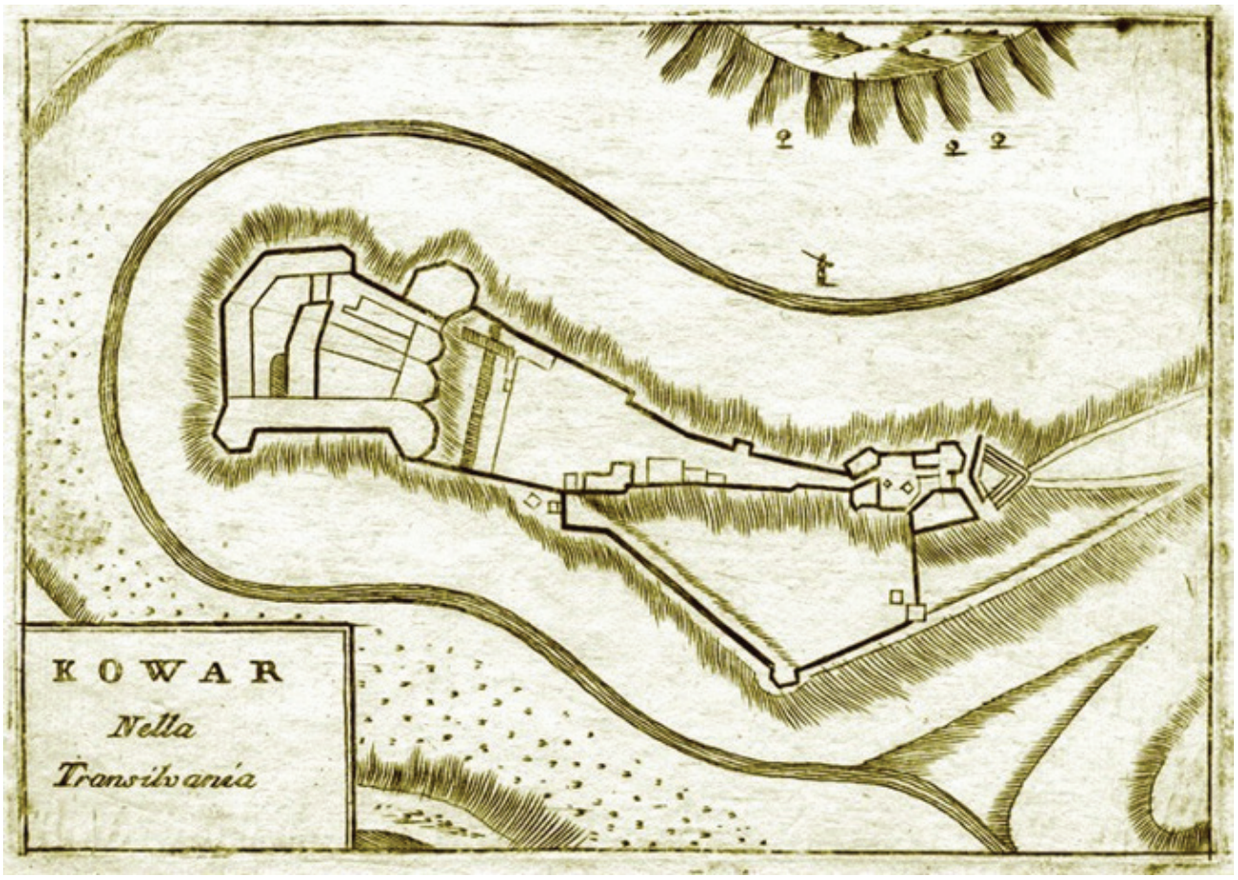

Cetatea de Piatră-Cetatea Chioarului : planul realizat în anul 1661.

https://biblioteca-digitala.ro

Ardud, castel construit în 1483 şi demolat imediat după 1565 de către Sigismund Zapolya, care a recucerit-o de la Schwendi. Pe harta din 1567 se găseşte, probabil, singura reprezentare a acestuia:

Nord-vestul Transilvaniei a beneficiat de reprezentarea pe hărţi de mai multe ori pe parcursul secolului al XVI-lea. Cea mai veche este harta Diaculuı Lazăr (*Tabula Hungariae*), realizată înainte de anul 1528:

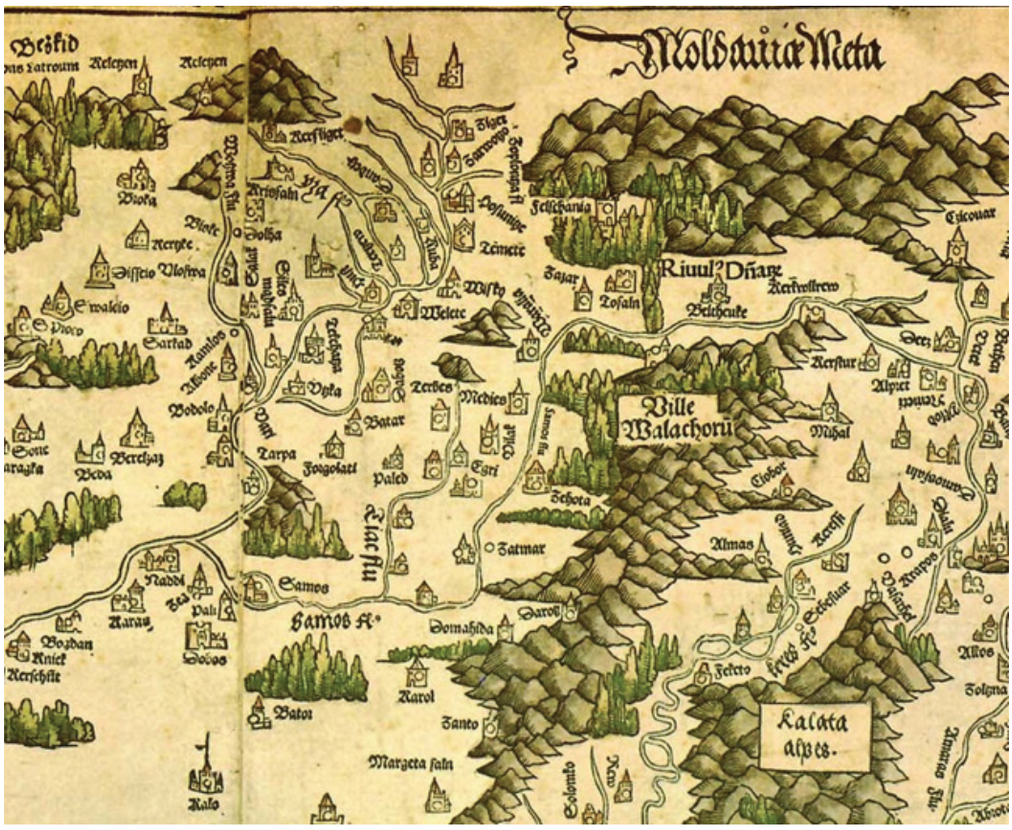

https://biblioteca-digitala.ro

A urmat harta lui Lazius din 1556 (*Regni Hungariae descriptio vera*):

O altă reprezentare de excepție o reprezintă harta din 1579 a lui Sambucus (*Vngariae loca praecipva recens*):

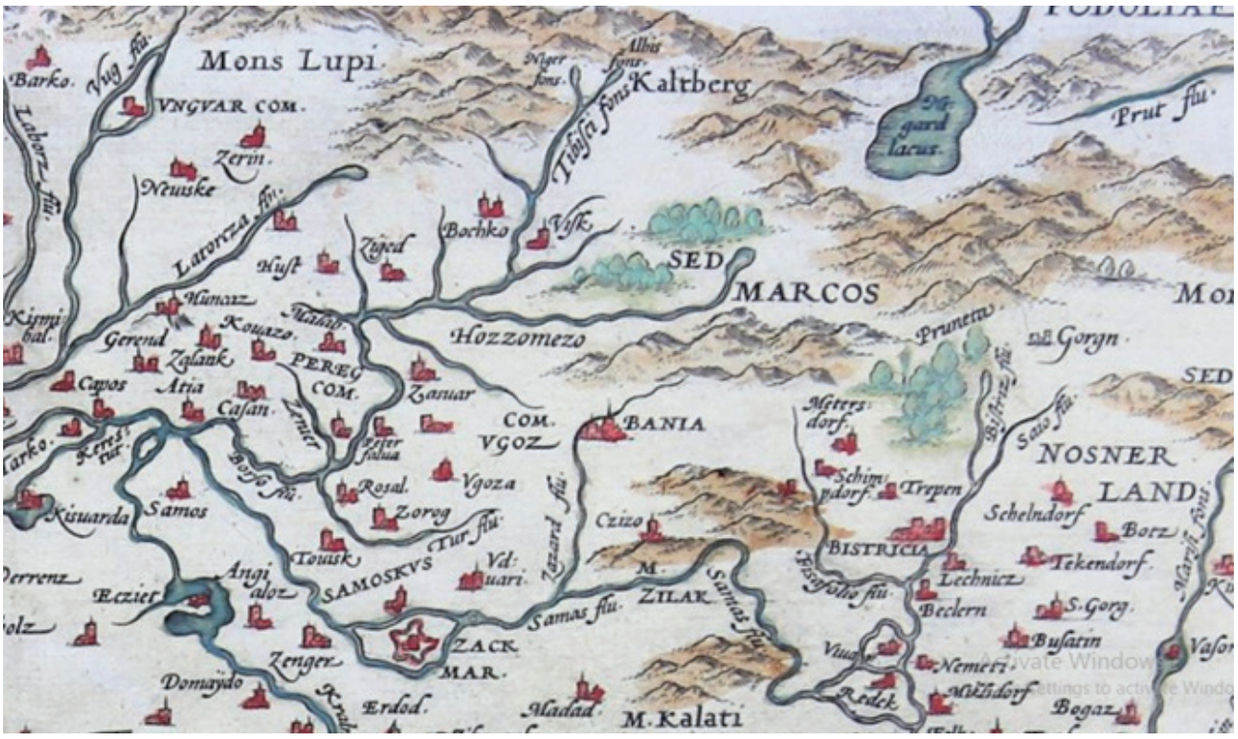

În secolele următoare, atât numărul hărților, cât şi cel al reprezentărilor grafice ale cetăților şi aşezărilor din această regiune s-a înmulțit vertiginos, însă prezentarea noastră se opreşte aici.

https://biblioteca-digitala.ro

1567 – Early images of some fortresses in North-Western Transylvania

(Abstract)

The paper presents a virtually unknown map drawn în 1567, perhaps by one of Angielini brothers, showing the Upper Hungary and the North-Western corner of Transylvania, at the moment when they were just recaptured by the Austrian emperor, Maximilian II, during the long Austrian-Turkish wars.

Among the most important places shown on the map, we can see some of the earliest 3D images of Mukachevo, Khust, Chioar and Ardud fortresses but also of Baia Mare fortified town, the plan of Satu Mare citadel as well as other places.

Teofil IVANCIUC
Cercetător independent
teofilivanciuc@yahoo.com.

https://biblioteca-digitala.ro

Protopopiatul Greco-Catolic Sighet între anii 1860 şi 1917. Studiu de caz: Parohia Greco-Catolică Sighet

Marius Câmpeanu

Cuvinte cheie: *Maramureş, Biserica Greco-Catolică, vicariat, protopopiat, parohie.*
Keywords: *Maramureş, Greek-Catholic Church, the vicarage, deanery, parish.*

În unul din numerele anterioare ale anuarului Muzeului Judeţean de Istorie şi Arheologie Maramureş am prezentat structura de organizare a Vicariatului Greco-Catolic Maramureş între anii 1860 şi 1917, dar şi un studiu de caz referitor la Protopopiatul Greco-Catolic Vişeu[1]. Studiul ştiinţific a avut la bază informaţii preluate din lucrările vicarului Tit Bud, din şematismele diecezane de Gherla, din presa vremii şi din fondurile de arhivă. Pornind de la aceleaşi surse principale de informare, la care se mai adaugă câteva lucrări şi articole de specialitate, în studiul de faţă redau încă un protopopiat din cele şase ce formau vicariatul maramureşean – Protopopiatul Greco-Catolic Sighet -, urmând ca în partea secundă să prezint greutăţile întâmpinate de românii greco-catolici din Sighet în organizarea unei parohii proprii, separată de Episcopia Greco-Catolică de Muncaci şi „unită" de Episcopia Greco-Catolică de Gherla.

Protopopiatul Greco-Catolic Sighet între anii 1860 şi 1917

Protopopiatul Greco-Catolic Sighet sau al „ieraşului de jos" - alături de protopopiatele (districtele) Vişeu, Cosău şi Iza - face parte din categoria celor mai vechi protopopiate din Maramureşul istoric. Fără să fi avut la dispoziţie informaţii exacte cu privire la înfiinţare, vicarul Tit Bud l-a considerat „district vechi protopopesc", care avea în componenţă în secolele XVII-XVIII, pe lângă parohii româneşti, şi câteva parohii rutene. La conducerea acestuia, adesea, erau protopopi ruteni, iar „în anumite timpuri, oficiul protopopesc îl duceau vicarii din Sighet"[2].

În intervalul de timp avut în prim-plan, protopopiatul era format din următoarele parohii: Biserica Albă, Iapa, Rona de Jos, Sarasău, Săpânţa, Apşa de Jos (cu două „beneficii"), Apşa de Mijloc (cu două „beneficii"), Slatina cu filia Ocna Slatina şi Sighet[3].

Conform şematismelor de Gherla, numărul de credincioşi din Protopopiatul Sighet a fost următorul: 11.370 de credincioşi în 1867[4], 13.368 de credincioşi în 1877[5], 14.711 de credincioşi în 1882[6], 15.728 de credincioşi în 1894[7], 16.622 de credincioşi în 1898[8], 18.030 de credincioşi în 1900[9], 19.063 de credincioşi în 1903[10], 19.408 de credincioşi în 1906[11] şi 22.904 de credincioşi în 1914[12].

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea la conducerea protopopiatului, între anii 1840 şi 1868, s-a aflat Alexandru Lazăr de Purcăreţ[13], iar între anii 1868 şi 1902 Vasile Lazăr[14]. După anul 1902, funcţia de protopop a fost deţinută de Tit Bud, vicar foraneu al Vicariatului Greco-Catolic al

[1] Este vorba de *Structura Vicariatului Greco-Catolic al Maramureşului între anii 1860 şi 1917. Studiu de caz: Protopopiatul Greco-Catolic Vişeu*, articol publicat în Marmatia 14, 2017, p.129-139.
[2] Bud 1911, p.14.
[3] Biserica Albă (astăzi Bila Tserkva), Slatina (astăzi Solotvino), Apşa de Mijloc (astăzi Seredne Vodiane) şi Apşa de Sus (astăzi Verhnie Vodyane), localităţi din fostul comitat Maramureş, care după încheierea Primului Război Mondial şi Conferinţa de Pace de la Paris, au intrat în componenţa Cehoslovaciei. În prezent, fac parte din regiunea Transcarpatia din Ucraina.
[4] Şematism 1867, p.218.
[5] Schematismus 1877, p.193.
[6] Schematismus 1882, p.261.
[7] Schematismus 1894, p.226.
[8] Schematismus 1898, p.221.
[9] Schematismus 1900, p.249.
[10] Schematismus 1903, p.227.
[11] Schematismus 1906, p.226.
[12] Şematism 1914, p.266.
[13] Protopopul Alexandru Lazăr de Purcăreţ a decedat la data de 20 aprilie 1868, după o pastoraţie de 36 de ani. La funeraliile desfăşurate în Apşa de Mijloc a participat vicarul Mihail Pavel şi un sobor format din 14 preoţi. Arhivele Naţionale Cluj (în continuare ANCj), *Fond Episcopia Greco-Catolică Cluj-Gherla*, registrul 686, f. 24-25.
[14] Protopopul Vasile Lazăr a decedat la 24 aprilie 1902, la vârsta de 67 de ani. A slujit lui Dumnezeu şi credincioşilor săi timp de 44 de ani. *Ibidem*, f. 102-103.

https://biblioteca-digitala.ro

Maramureşului, care l-a avut, începând cu anul 1910, în calitate de protopop surogat pe Ioan Doroş[15].

Protopopul Alexandru Lazăr de Purcăreț s-a născut în anul 1806, în familia nobilă Lazăr din districtul Chioarului. Rămânând orfan în copilărie, unchiul său, Florian Lazăr, preot în Breb, l-a adus în comitatul Maramureş. A absolvit cursurile teologice la Trnava[16] cu rezultate excepționale, fiind considerat un student eminent. Potrivit şematismului de Gherla din 1867, a avut calitatea de asesor atât în cadrul Consistoriului Diecezan din Gherla, cât şi în cadrul Consistoriului Subaltern al Maramureşului[17]. Referindu-se la acest slujitor divin cu descendență nobilă chioreană, vicarul Tit Bud l-a portretizat în felul următor: „Un bărbat cu însuşiri nobile şi cu ştiință mare. Orator vestit cu vază mare înaintea maramureşenilor. A zelat mult pentru învățământul şcolar, încât urmele ostenelelor lui se văd şi acum în district, care are şcoli bune de pe timpul lui”[18]. După decesul protopopului Alexandru Lazăr de Purcăreț, în oficiul de protopop al Sighetului i-a urmat fiul său, Vasile, care a îndeplinit această calitate între anii 1868 şi 1902. Protopopul Vasile Lazăr s-a născut în anul 1836. A fost hirotonit în 1858, iar la puțin timp după aceea a fost numit preot-paroh în Apşa de Mijloc. Tit Bud a scris cuvinte elogioase la adresa acestuia, arătând că a fost: „bărbat cu ştiințe frumoase teologice, orator eminent. Protopop cu vază înaintea clerului şi a poporului”[19]. În timpul protopopului Vasile Lazăr au fost construite numeroase şcoli şi biserici în parohiile şi filiile protopopiatului.

În anul 1902, vicarul Tit Bud a fost numit şi protopop al Sighetului. Acesta a îndeplinit magistral ambele oficii ecleziastice până în momentul morții sale, survenite în data de 19 august 1917[20]. Din anul 1910, calitatea de protopop surogat al Sighetului a fost deținută de Ioan Doroş, preot-paroh în Slatina, pe care acelaşi vicar îl prezintă cu cuvinte elogioase: „Un bărbat deştept şi oficial sârguincios, sub conducerea căruia s-a zidit biserica pompoasă a episcopului Pavel din Sat-Slatina, şi s-a făcut un cor bisericesc, atât în filie, cât şi în sat. Cel dintâi cor bisericesc în satele din Maramureş”[21].

Parohia Biserica Albă, potrivit mărturiilor documentare, a fost înființată în anul 1492 de călugării bazilitani care viețuiau într-o mănăstire situată pe teritoriul localității. Din câte se pare, aceeaşi eremiți au administrat parohia până în anul 1689. În secolul al XIX-lea, slujbele erau oficiate într-o biserică mică de lemn, în locul căreia, în 1898, a fost construită o monumentală biserică de piatră, cu hramul Înălțarea Domnului[22]. Parohia a fost administrată de Mihail Kökenyesdy, între anii 1847 şi 1866[23], Vasile Joody, între anii 1867 şi 1881, Vasile Pop, între anii 1881 şi 1900, şi Augustin Darabant, după anul 1900[24].

În parohia Iapa, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au slujit: Ioan Zoicaş (după anul 1856), George Rednic, între anii 1867 şi 1887, Antoniu Huban, între anii 1888 şi 1895, şi Iuliu Rednic (după anul 1896)[25]. Biserica de piatră cu hramul Învierea Domnului a fost construită de preotul George Rednic, sfințirea având loc în anul 1896. Fiul ctitorului, preotul Iuliu Rednic, a împodobit sfântul lăcaş cu un iconostas frumos realizat de profesorul Flaviu Domşa din Blaj[26].

În documentele vremii, ca parohie, Rona de Jos apare menționată în anul 1780. În perioada analizată, slujbele erau oficiate într-o biserică de lemn cu hramul Naşterea Maicii Domnului, edificată

[15] Bud 1911, p.16.

[16] Orașul este situat în vestul Slovaciei, la 45 km nord-est de Bratislava. În perioada dualismului austro-ungar, localitatea avea denumirea de Nagyszombat.

[17] Şematism 1867, p.5, p.203.

[18] Bud 1911, p.16.

[19] *Ibidem*.

[20] Ținând cont de faptul că am publicat, în ultimii ani, două studii referitoare la Tit Bud, nu voi insista asupra acestui prelat greco-catolic, pe care îl consider drept unul dintre cei mai mari oameni de cultură ai Maramureşului din toate timpurile. Pentru mai multe informații: Marius Câmpeanu, *Vicarul Tit Bud (1846-1917). Omagiu la centenarul morții sale*, Țara Bârsei, serie nouă, 16, 2017, p. 57-64; Marius Câmpeanu, *Tit Bud (1846-1917)*, în: „100 de personalități ale Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică, Blaj, 2018, p. 106-108.

[21] Bud 1911, p.16.

[22] *Ibidem*, p.26. Schematismus 1900, p.249.

[23] Mihail Kökenyesdy şi-a început activitatea pastorală ca preot-cooperator („coadjutor”) la Săpânța. În anul 1866 a devenit preot-paroh la Bârsana. În paralel, a mai îndeplinit funcțiile de protopop al districtului Cosău şi de vicar al Maramureşului (în intervalul de timp decembrie 1878-septembrie 1887). A încetat din viață la data de 1 septembrie 1887, la vârsta de 55 de ani, după 32 de ani de slujire preoțească. ANCj, *Fond Episcopia Greco-Catolică Cluj-Gherla*, reg. 686, f. 70-71.

[24] În câteva situații, anii trecuți în text sunt strict orientativi. Perioada de slujire a unor preoți, în lipsă de documente, a fost stabilită pe baza informațiilor preluate din şematismele de Gherla. În situația de față, în şematismul din 1900 este menționat Vasile Pop, iar în cel din 1906 Augustin Darabant. Pensionarea („intrarea în deficiență”) sau transferarea primului şi desemnarea celui de-al doilea, se putea face, oricând, între anii 1900 şi 1906.

[25] Bud 1911, p.46.

[26] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

în 1793[27]. La Rona de Jos au slujit următorii preoți: Vasile Caracioni, între 1847 şi 1856, Antoniu Breban, între 1856 şi 1870, Aurel Lupan, între 1870 şi 1902, şi George Mezaroş, din luna mai a anului 1902[28].

Parohia Sarasău are o vechime considerabilă, fapt întărit şi de biserica de piatră cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavriil, datată în jurul anului 1700[29]. Aceasta, alături de cele din Giuleşti şi Cuhea, se înscrie în categoria bisericilor de piatră din Maramureş construite în perioada medievală. De-a lungul timpului a fost reparată de mai multe ori, ceremonia de resfințire fiind oficiată de vicarul Tit Bud în 11 august 1901[30]. Preoții care au slujit la Sarasău în intervalul de timp abordat au fost: Vasile Şerbac, între anii 1852 şi 1860, Petru Mirişan, între anii 1860 şi 1864, Paul Pop, între anii 1869 şi 1881, şi Ioan Fane, după anul 1881[31]. În anul 1903, cu ocazia jubileului de 50 de ani de la înființarea Episcopiei Greco-Catolice de Gherla (1853), ultimul paroh a fost recomandat de vicarul Bud pentru obținerea titlului de protopop onorar. În nota justificativă, s-a subliniat faptul că Ioan Fane era un preot bun, că a susținut biserica şi şcoala confesională din venituri personale, fapt pentru care era apreciat de intelectualitatea românească şi maghiară din întregul comitat. De asemenea, oferea asistență spirituală într-o comunitate în care locuiau două familii nobile din Maramureş, Mihalyi şi Iurca, la care veneau oaspeți de seamă, printre care se număra şi mitropolitul greco-catolic al Transilvaniei, Victor Mihalyi de Apşa[32].

Făcând referire la parohia Săpânța, vicarul Tit Bud a menționat faptul că aceasta a fost înființată în secolul al XIV-lea[33]. În această parohie au slujit Ioan Huban, între anii 1856 şi 1897, şi Simeon Balea, după anul 1898. Prima biserică, de lemn, a fost mistuită într-un incendiu. Biserica de zid cu hramul Naşterea Domnului a fost edificată în 1886 de către preotul Ioan Huban. Pictura interioară a bisericii şi iconostasul, lucrări care au costat peste 14.000 de coroane, au fost realizate în timpul preotului Simion Balea[34].

În Apşa de Jos au existat două parohii („beneficii"), fiecare având propriul său lăcaş de cult (ambele biserici erau construite din lemn). Biserica din partea de jos, cu hramul Sfântul Vasile cel Mare, a fost construită în anul 1776, iar cea din partea de sus, cu hramul Sfântul Nicolae, în anul 1561[35]. În parohia aflată în partea de jos au slujit: Mihail Marina, între anii 1856 şi 1894, Ioan Ivaşco - ce a avut doar calitatea de administrator interimar - între anii 1894 şi 1895, şi Vasile Ivaşco, din iulie 1895. În cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în parohia aflată în partea de sus au slujit: George Huban, între anii 1867 şi 1891, şi Ioan Ivaşco, între anii 1891 şi 1896[36]. În primele două decenii ale secolului al XX-lea, în şematismele de Gherla au fost menționați: Emil Huban (administrator parohial interimar, în 1900 şi 1906) şi Ştefan Pop (administrator parohial, în 1914).

Parohia Apşa de Mijloc a avut şi ea două „beneficii". Ambele biserici parohiale, de lemn, a căror datare este incertă, l-au avut ca patron spiritual pe Sfântul Nicolae. În „beneficiul inferior", potrivit şematismelor reiese faptul că din 1867 şi până la începutul secolului al XX-lea a slujit Vasile Lazăr care, după cum s-a arătat, a îndeplinit (până în 1902) şi calitatea de protopop al districtului Sighet. După 1902, preot-paroh a fost Mihail Pop[37] care, în 1906, a avut un capelan („cooperator")

[27] *Ibidem*, p.47. Schematismus 1900, p.223.
[28] ANCj, *Fond Episcopia Greco-Catolică Cluj-Gherla*, reg. 692, f. 34.
[29] Primele informații apar cu ocazia vizitei canonice din 1751, în parohiile din Maramureş, a episcopului din Muncaci, Mihail Manuil Olsavszky. Biserica din Sarasău este descrisă ca fiind „de piatră cu turn, acoperită cu şindrile, necesitând o învelitoare nouă. Ornată în întregime cu icoane frumoase, [biserica] nu se ştie de cine a fost binecuvântată. Antimis [are] de la episcopul Blazovsky. Potirul se ține în locul cuvenit. Acoperământ şi giulgiu [sunt] de mătase. Iliton, litier, față de masă şi jertfelnic sunt păstrate toate curate. Felon şi epitrahil [sunt] de carton. [Sunt] două sfeşnice. Toate cărțile liturgice [sunt], mai puțin Ceaslovul, care este al preotului şi nu al bisericii. Clopote [sunt] 4, acum sfințite. Încuietoarea [este]de fier. [Biserica este] dedicată Sf. Arhanghel Mihail. Cimitirul [este] împrejmuit cu [gard de] nuiele şi trebuie reparat". Baboş 2002, p.704.
[30] Unirea 1901, p.269.
[31] Bud 1911, p.62.
[32] ANCj, *Fond Protopopiatul Greco-Catolic Cluj-Gherla*, dos. 1111/1903, f. 2v.
[33] Bud 1911, p.60.
[34] *Ibidem*, p.61.
[35] *Ibidem*, p.21.
[36] Ioan Ivaşco s-a născut la 22 iulie 1848, în Apşa de Jos, într-o familie cu 7 copii, în care tatăl său, Ioan Ivaşco era notar comunal. A fost hirotonit ca preot celib, la 27 august 1873, de episcopul Mihail Pavel. În 1896 a fost ridicat la rangul de canonic prebendat în Capitlul episcopal. De-a lungul celor 28 de ani de canonicat, a îndeplinit diferite funcții administrative în cadrul Episcopiei Greco-Catolice de Gherla, cele mai înalte fiind cele de prepozit capitular şi de vicar general episcopal. A încetat din viață la 3 martie 1924, la vârsta de 76 de ani şi după 51 de ani de slujire preoțească. Popa-Andrei 2013, p.201-202.
[37] Anterior, preotul Mihail Pop a slujit în parohiile Ocna Şugatag (iunie 1868-martie 1869) şi Săliştea de Sus, „beneficiul superior" (martie 1869-mai 1902). ANCj, *Fond Protopopiatul Greco-Catolic Cluj-Gherla*, reg. 694, f. 73.

https://biblioteca-digitala.ro

în persoana lui Ştefan Pop. În „beneficiul superior" au slujit: preotul-protopop Alexandru Lazăr de Purcăreț, între anii 1847 şi 1868, Ioan Ivaşco junior, între anii 1869 şi 1878, şi Vasile Ciora, din luna mai a anului 1878.

Parohia Slatina avea în subordine filia Ocna Slatina. Slatina (sau Sat-Slatina, după cum apare în unele lucrări) se află în proximitatea oraşului Sighet, demarcația dintre cele două localități făcându-o râul Tisa. De-a lungul timpului, aici au existat trei biserici. Prima, de lemn, a ars în anul 1784. A doua, tot de lemn, a fost construită în 1794 şi a fost donată credincioşilor din Hoteni, filie a parohiei Ocna-Şugatag din cadrul districtului Cosău[38]. Cu privire la cea de-a treia, reproducem un fragment din scrierile vicarului Tit Bud: „În anul 1895 cu cheltuielile Episcopului de pia memorie Mihail Pavel şi cu ajutorul poporului s-a zidit o biserică pompoasă, în care înaintea altarului zac osemintele neuitatului episcop repausat în 1 iunie 1902"[39]. În filia Ocna Slatina, în primul deceniu al secolului al XX-lea, trăiau aproximativ 1.000 de credincioşi greco-catolici români şi ruteni „lucrători erariali de sare". Biserica şi şcoala au fost construite de stat, ambele edificii fiind utilizate, atât de credincioşii de confesiune greco-catolică, cât şi de cei de confesiune romano-catolică[40].

Între anii 1860 şi 1872, parohia Slatina a fost administrată de Mihail Pavel, primul vicar foraneu al Maramureşului, după reînființarea acestei instituții ecleziastice în cadrul Episcopiei Greco-Catolice de Gherla[41]. La oficierea rânduielilor bisericeşti, vicarul Pavel l-a avut ca şi capelan pe Vasile Joody (anterior fusese preot în Vad – astăzi Vadu Izei), care era căsătorit cu o nepoată de-a sa[42]. După alegerea vicarului Mihail Pavel în demnitatea de episcop de Gherla, parohia a fost administrată de următorii preoți: Alexiu Berinde, între anii 1873 şi 1875, Ioan Pavel (fratele episcopului), între anii 1875 şi 1881, Vasile Pavel (nepotul episcopului), între anii 1881 şi 1886, şi Ioan Doroş, după anul 1886. Ultimul, protopop surogat al Sighetului în timpul vicarului Tit Bud, a sfințit biserica de piatră, ctitorie şi loc de odihnă veşnică a episcopului Mihail Pavel. Lăcaşul sfânt a fost înfrumusețat „cu un iconostas admirabil şi [a fost] pictat foarte frumos", contravaloarea lucrărilor ajungând la 12.000 de coroane[43]. În paralel, Ioan Doroş a îndeplinit calitatea de notar districtual şi de notar a „Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureş". De asemenea, a pus bazele primului cor din Maramureş, format din lucrători erariali de la Ocna Slatina[44].

Studiu de caz: Parohia Greco-Catolică Sighet

Parohiei Sighet, vicarul Tit Bud i-a consacrat lucrarea monografică „Însemnări şi date despre înființarea parochiei greco-catolice române din Sighetul Maramureşului", tipărită la Gherla, în anul 1905. Referindu-se la data de înființare a parohiei, pe care şematismul de Muncaci din 1825 o considera „parochia antiqua"[45], autorul a subliniat faptul că nu există informații. În aşa-numita perioadă muncăceană, Sighetul a fost sediu de vicariat, aici slujind vicarii trimişi în comitatul Maramureş de episcopii ruteni de la Muncaci[46]. Într-o primă etapă, serviciile religioase au fost oficiate într-o biserică de lemn, donată pe la 1746-1750 de „parohienii" din Săcel[47]. În 1804, biserica de lemn a ars, în locul acesteia fiind ridicată, prin contribuția tuturor românilor din Maramureş, o biserică de piatră, sfințită în anul 1808.

După înființarea Episcopiei Greco-Catolice de Gherla (1853), Episcopia Greco-Catolică ruteană de Muncaci, cu sediul la Ungvár, a refuzat să cedeze episcopiei româneşti nou-înființată sub conducerea episcopului Ioan Alexi, parohia Sighet, care a rămas pentru încă 18 ani sub patronajul ecleziastic al Muncaciului. Refuzul categoric al eparhiei rutene a dus la apariția unui remarcabil filon de luptă pus în slujba sighetenilor, care a antrenat atât preoțimea şi intelectualitatea românească din Maramureş, cât şi forurile superioare ale instituțiilor ecleziastice greco-catolice din Transilvania.

[38] Bud 1911, p.64.
[39] *Ibidem*.
[40] *Ibidem*.
[41] Referitor la vicarul maramureşean Mihail Pavel, a se vedea: Marius Câmpeanu, *Episcopul Mihail Pavel (1827-1902). Două decenii de viață în slujba românilor maramureşeni*, Acta Terrae Fogarasiensis VII, 2018, p.166-176.
[42] ANCj, *Fond Episcopia Greco-Catolică Cluj-Gherla*, dos. 2881/1866, f. 1v.
[43] Bud 1911, p.65.
[44] Corul a participat la înmormântarea episcopului Mihail Pavel. Fiul preotului, Atanasiu Doroş, profesor de religie în Sighet, i-a moştenit calitățile vocale, înființând şi acesta un cor al plugarilor „vrednic de toată lauda". ANCj, *Fond Episcopia Greco-Catolică Cluj-Gherla*, dos. 1111/1903, f. 3r.
[45] Bud 1905, p.6.
[46] Vicariatul Maramureşului sau „al Marmației" a fost înființat la 24 august 1776, de împărăteasa Maria Tereza, pentru românii de confesiune greco-catolică din comitatele Maramureş şi Satu Mare („pro districtibus valahicus").
[47] Bud 1905, p.6.

https://biblioteca-digitala.ro

Episcopul Ioan Alexi, cu susținerea mitropolitul de Alba Iulia şi Făgăraş, Alexandru Şterca Şuluțiu, a inițiat o amplă campanie petiționară pentru recuperarea parohie Sighet, adresându-se principalelor foruri decizionale: Curtea imperială de la Viena, Nunțiatura Apostolică de la Viena şi Suveranului pontif de la Roma. De asemenea, numeroase memorii au fost trimise de românii sigheteni sediului eparhial din Gherla. Din activitatea petiționară a românilor din Sighet, amintim memoriile înaintate în zilele de 20 februarie 1855, 5 iunie 1855, 29 iulie 1855, 3 septembrie 1855 şi 14 octombrie 1856[48]. Prin intermediul memoriilor au fost expuse o serie de argumente pentru a se vedea că cererile de integrare într-o eparhie românească sunt absolut legitime. În acest sens, a fost subliniată poziționarea geografică a Sighetului - în mijlocul unui ținut cu populație românească -, datele statistice care prezentau numărul mare de români în comparație cu cel al rutenilor (conform conscripției realizate de vicarul Petru Anderco, în anul 1851, trimisă episcopului greco-catolic din Oradea, erau 117 familii de români şi 60 familii de ruteni), vechimea românilor sigheteni „ab antiquis", în comparație cu rutenii, care au venit din Galiția în timpurile din urmă[49]. În acțiunile de încorporare a Sighetului în cadrul eparhiei de Gherla, Ioan Alexi s-a confruntat cu o problemă de natură ierarhică. Petru Anderco – parohul Sighetului şi vicarul Maramureşului din perioada muncăceană – a fost mult mai atras de polul de putere de la Ungvár. Atitudinea clericului cu obârşii româneşti (Petru Anderco s-a născut în comitatul Satu Mare), dar care promova politica administrației ecleziastice rutene, a dat naştere la numeroase reacții de unitate națională şi confesională din partea unor protopopi greco-catolici maramureşeni, dintre care îi amintim pe Grigore Roşca (protopopul Izei), Ioan Mihalyi de Apşa (protopopul Vişeului) şi Alexandru Lazăr de Purcăreț (protopopul Sighetului). Scopul comun al acestora consta în înlocuirea vicarului filorutean cu o persoană care să servească cauzei comune[50].

În perioada următoare, deşi iminența încorporării Sighetului devenise realizabilă, autoritățile muncăcene au căutat pretexte prin care să-şi prelungească jurisdicția ecleziastică asupra românilor din reşedința comitatului. Deceniul şapte al secolului al XIX-lea a adus câteva schimbări semnificative în procesul lung şi anevoios de recuperare a parohiei Sighet. În acest sens, menționăm vizita episcopului Ioan Alexi, în vara anului 1860, în Maramureş, urmată la puțin timp de reînființarea Vicariatului Greco-Catolic al Maramureşului şi de numirea lui Mihail Pavel în calitatea de vicar foraneu al acestei entități ecleziastice, la data de 24 noiembrie 1860. După reînființarea vicariatului maramureşean, Ioan Alexi a demarat noi acțiuni în scopul dobândirii parohiei Sighet. Astfel, la 27 martie 1862, episcopul a trimis memorii Consiliului Locumtenențial al Ungariei, arhiepiscopului Joseph Ludovic, Cancelariei aulice maghiare şi locțiitorului regelui Ungariei, Palffy Moritz, prin care cerea insistent sprijinirea demersului său[51]. Pe lângă argumentele mai vechi, utilizate în memoriile din anii precedenți (cu considerente de ordin geografic, statistic-etnic şi al vechimii istorice), au fost aduse argumente noi, cum ar fi: cel al păstrării limbii române, al vicariatului românesc înființat la Sighet, al Preparandiei şi Convictului (înființate prin intermediul „Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureş"), dotate de împăratul Francisc Iosif I, în anul 1861, cu un teren erarial în centrul Sighetului[52]. Din păcate, moartea lui Ioan Alexi (1863) a venit într-un moment nefavorabil, în care recursurile repetate referitoare la destinul Sighetului se aflau încă în dezbaterea înaltelor foruri politice şi ecleziastice.

Acțiunile inițiate de episcopul Ioan Alexi vor fi continuate de vicarul Mihail Pavel şi de intelectualitatea românească aflată la conducerea comitatului Maramureş, printre care s-au numărat: comitele suprem Iosif Man, Gavrilă Mihaly de Apşa, pretorii Ioan Iurca şi Vasile Mihalca. În aprilie 1862, o delegație formată din trei intelectuali români s-a adresat Primatului de Strigoniu „în cauza ca parohia Sighetului să se încorporeze în episcopatul român al Gherlei"[53]. Şi de această dată, demersul revendicativ nu a găsit rezolvare, continuându-se politica de tergiversare în luarea unei decizii definitive, favorabile românilor. Mai mult, s-a observat o preocupare din partea forurilor abilitate vizavi de consecințele nefaste ale unei asemenea decizii. Înlăturarea jurisdicției rutene asupra Sighetului presupunea o dublă amenințare: una de natură etno-confesională pentru comunitatea ruteană din Sighet (formată din 619 persoane în 1862) şi alta, ecleziastică teritorială, care presupunea

[48] Sima 2003, p.188.
[49] *Ibidem*, p.188-189.
[50] *Ibidem*, p.189-190.
[51] *Ibidem*, p.193.
[52] *Ibidem*. Bud 1905, p.9.
[53] Grigor 1997, p.87. Sima 2003, p.194.

https://biblioteca-digitala.ro

restrângerea sferei jurisdicționale a episcopiei de Muncaci[54]. Tergiversarea deciziei în această chestiune a avut consecințe negative asupra celor două instituții de cultură românești, Preparandia şi Convictul, înființate în 1862 la Sighet. Invocându-se faptul că nu dispunea de fonduri stabile care să-i asigure funcționarea, statutele „Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureş" au fost mereu refuzate, iar sub pretextul că Sighetul se afla sub patronaj rutean, Preparandia nu putea să funcționeze sub jurisdicția eparhiei de Gherla. În această conjunctură, pentru a zădărnici planurile românilor de emancipare culturală, episcopul rutean a cerut transferarea Preparandiei de la Sighet la Hust, cu scopul de a o transforma într-o preparandie ruteană.

În anul 1864, o delegație formată din vicarul Mihail Pavel, comitele Iosif Man, pretorii Ioan Iurca, Vasile Mihalca şi Vasile Mihalyi s-a deplasat la Viena pentru a prezenta forurilor competente şi împăratului un memoriu revendicativ[55]. Membrii delegației s-au întors acasă doar cu promisiuni vagi, o primă îmbunătățire simțindu-se-se abia în anul 1868, când au fost aprobate statutele „Astrei Maramureşene".

În vara anului 1869, odată cu moartea vicarului Petru Anderco[56] s-a rupt ultima pârghie ce-i ținea legați pe românii sigheteni de episcopia de Muncaci. Simțind că naționalitatea le era amenințată deoarece limba română fusese exclusă din cult, dar şi luând în calcul faptul că în toate recensămintele au fost prezentate date statistice eronate, în 7 iunie 1869, membrii comunității românești din Sighet au decis să treacă la ortodoxie. În acest sens, la 10 iunie 1869, un memoriu ce purta semnătura a 120 de fruntaşi români a fost înaintat episcopului rutean[57]. Actul prin care se cerea separația româno-ruteană aducea în prim-plan o serie de argumente, dintre care amintim: elementul românesc majoritar în parohia Sighet, aportul considerabil al românilor la înzestrarea parohiei şi înființarea, în 1776, a Vicariatului Maramureşului pentru români („pro districtibus valahicus"). Prin intermediul memoriului au fost aduse acuzații la adresa episcopiei rutene, fiind evidențiate, în special, măsurile care au avut efecte negative asupra mişcării naționale românești[58]. Intenția de trecere la ortodoxie a fost pusă în practică cu repeziciune. În zilele de 13 şi 28 iunie, mai mulți petiționari s-au prezentat, însoțiți de doi martori de altă confesiune, în fața preotului greco-catolic Mihail Şuba, administrator interimar al Parohiei Sighet, pentru a-şi înregistra trecerea la ortodoxie[59]. Chiar mai mult, s-a constituit un Comitet permanent, format din 17 membri, care urma să facă toate demersurile necesare pentru încorporarea jurisdicțională a Parohiei Greco-Catolice Sighet în cadrul Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei. Văzând alternativa trecerii comunității românești din Sighet la „neunire", fapt care ar fi generat clivaje şi în rândul populației rutene[60], Ministerul Cultelor a opinat că trebuie să ia în considerare solicitările primite, soluționându-le favorabil prin „Decretul Sfintei Congregațiuni de Propaganda Fide", emis la 6 mai 1870. În luarea acestei decizii, probabil, au avut impact şi întâlnirile episcopului Ioan Vancea cu autoritățile papale, desfăşurate în timpul deplasării sale la Roma, în 1870, la lucrările Conciliului Vatican I.

Conform legislației, în urma decretului dat de Ministerul Cultelor, Guvernul maghiar trebuia să ceară un punct de vedere din partea Ordinariatului Diecezan din Gherla privitor la încorporarea Parohiei Greco-Catolice Sighet în cadrul episcopiei românești. În baza acestei proceduri, Ştefan Pankovici, episcopul Muncaciului, l-a delegat pe canonicul Alexandu Szegely, iar Ioan Vancea, episcopul Gherlei, l-a delegat pe vicarul Mihail Pavel; cei doi prelați urmând să definitiveze actul de separare ce trebuia, ulterior, să fie înscris într-un Protocol resignatoriu[61]. Delegații şi-au început activitatea la 8 iulie 1871, prin redactarea protocolului amintit în patru exemplare, ce urmau a fi

[54] Sima 2003, p.195.

[55] *Ibidem*.

[56] Petru Anderco a deținut funcția de vicar al „arhidiaconatului Maramureşului" între anii 1816 şi 1869. Din toamna anului 1860, în comitatul Maramureş au funcționat două vicariate: unul românesc, cu sediu la Slatina (vicar Mihail Pavel), şi altul rutean, cu sediu la Sighet (vicar Petru Anderco). După moartea lui Petru Anderco, oficiul de vicar, potrivit şematismelor de Muncaci din 1870 şi 1872, a fost preluat de către parohul Hustului, Ioan Pásztélyi. De asemenea, în Sighet, după 1871, au existat două parohii: una greco-catolică românească şi alta greco-catolică ruteană. Ultima, administrată de preotul Mihail Şuba, a rămas în structura Episcopiei Greco-Catolice rutene de Muncaci.

[57] Sima 2003, p.202.

[58] *Ibidem*.

[59] Federațiunea 1869, p.277.

[60] În același număr al ziarului, s-a mai subliniat: „dacă regimul nu se va grăbi să liniştească spiritele agitate de apăsarea rusească, atunci schizma şi dezbinarea bisericească din Sighet se va lăți ca o scânteie electrică, dar nu numai între români, dar şi între ruşi, ba oricine se poate convinge cum că ruşii sunt din cutare respect mai aplecați la neunire ca românii". *Ibidem*.

[61] Sima 2003, p.206.

https://biblioteca-digitala.ro

trimise Nunțiaturii Apostolice de la Viena, Mitropoliei Greco-Catolice de Alba-Iulia şi Făgăraş, Episcopiei Greco-Catolice de Gherla, iar ultimul trebuia să rămână în arhiva parohiei nou-înființate. Acelaşi protocol stabilea data de 31 iulie 1871 ca termen limită pentru conscrierea credincioşilor români şi ruteni din Sighet. Cu toate că erau majoritari, recensământul din 1870 evidențiind un număr de 800 de credincioşi români, în comparație cu 619 de credincioşi ruteni, atât lăcaşul de cult, cât şi casa parohială au rămas în administrarea părții rutene.

Etapele procesului de înființare şi de încorporare a Parohiei Greco-Catolice Sighet în cadrul eparhiei de Gherla au fost reflectate în presa vremii, cel mai mare partizan al intereselor româneşti fiind ziarul „Federațiunea". În unele articole au fost prezentate clipele de entuziasm trăite de românii din Maramureş, în antiteză cu tristețea românilor sigheteni rămaşi sub jurisdicția ruteană. Această contradicție de stări sufleteşti, o exemplificăm prin articolul „O suliță împlântată în pieptu de mamă", publicat în iulie 1868, din care spicuim: „Laudă cerului, că reanexându-se Marmația în deceniul trecut către Episcopia română a Gherlei, norii cei negri ce amenințau cu înăduşire naționalitatea noastră au dispărut şi Marmația iar îşi cunoaşte pe mama sa cea dulce, propăşind spre bucuria națiunii române; viermi însă tot au mai rămas, care cu dinți de fariseu rod la rădăcina tulpinii naționale"[62]. În continuare, se mai arată că Sighetul („capitala Maramureşului"), luându-se în calcul preponderența românilor în raport cu rutenii, deşi trebuia să se încorporeze eparhiei de Gherla „prin intriga unor români renegați rămase spre marea noastră daună în mâna rusetului". Principalul vinovat pentru această nedreptate a fost Petru Anderco, al cărui gest de renegare a naționalității sale româneşti s-a identificat cu „înfigerea pumnalului în pieptul nevinovat al mamei sale"[63]. De altfel, vicarul Petru Anderco care „deşi român de viță şi sământă, se puse sub flamura rusească, paralizând toate năzuințele bărbaților noştri duioşi pentru soartea parohiei sighetene"[64], a fost aspru criticat în majoritatea articolelor apărute în presă, care au avut drept subiect situația confesională a românilor sigheteni. Amenințările românilor greco-catolici din Sighet de trecere la confesiunea ortodoxă - variantă exprimată în scopul salvării identității naționale şi a limbii române, devenită instrument de presiune cu rol determinant în grăbirea deciziei forurilor în drept – şi-a aflat spațiu în discursul românesc exprimat în presa acelor timpuri[65]. Opțiunea de a deveni „neuniți" a fost privită ca „o scoatere din brațele reci ale unei mame vitrege", un gest de salvare națională într-o perioadă în care rusificarea sau maghiarizarea devenise un pericol iminent. În această conjunctură, poporul român din Sighet „indignat până la rădăcina sufletului său de maltratările suferite se pronunță pentru neunire"[66].

Parohia Greco-Catolică românească din Sighet a fost înființată prin decretul Nunțiaturii Apostolice de la Viena (nr. 493/2) din 18 aprilie 1871. Potrivit documentului, comunitatea românească a fost scoasă de sub jurisdicția eparhiei de Muncaci, fiind încorporată eparhiei de Gherla. În deceniile opt şi nouă ale secolului al XIX-lea, românii din Sighet au primit pentru oficierea serviciilor religioase o capelă ce aparținea Episcopiei Romano-Catolice de Satu Mare, aflată în piața centrală a oraşului.

Inaugurarea „libertății religioase" a avut loc la 1 august 1871 când, pentru prima oară, a răsunat limba română („singura limbă a lor dulce") în cadrul Sfintei Liturghii săvârşite de vicarul Mihail Pavel şi de protopopii Ioan Pop şi Vasile Mihalca. Serviciul divin s-a bucurat de o asistență numeroasă, fiind oficiat în capela pusă la dispoziție de „venerabilul" Ladislau Biro, episcop romano-catolic de Satu Mare. După terminarea slujbei de Te-deum, cei prezenți s-au deplasat la clădirea „alumnatului român" pentru a se constitui, conform proiectului în zece puncte a dr. Ioan Mihalyi, „comuna bisericească română din Sighetul Maramureşului". În cadrul acestei adunări a fost alcătuit un senat din 15 membri, care urma să gestioneze problemele administrative, bisericeşti şi şcolare ale parohiei. Primul senat parohial al Sighetului era format din următorii membri: Ioan Salca, Teodor Pop, George Simonoschi (făt), Paul Lipcei, dr. Ioan Mihalyi (avocat al „comunei bisericeşti"), Ioan Pop, George Mărcuşiu, Vasile Ardeleanu, Paul Moldovan, Dumitru Opriş, Mihai Oros şi Simeon Botezan (secretar al senatului bisericesc)[67].

În perioada următoare, în urma unor colecte la care au contribuit atât credincioşii din oraş, cât şi cei din parohiile vicariatului maramureşean au fost cumpărate veşminte preoțeşti şi s-a împodobit

[62] Federațiunea 1868, p.408.
[63] *Ibidem*, p.409.
[64] Federațiunea 1871, p.350.
[65] Sima 1998, p.154.
[66] Federațiunea 1871, p.350.
[67] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

Sfântul Altar[68]. Cărțile bisericeşti folosite la oficierea Sfintei Liturghii şi a celorlalte servicii religioase au fost donate de mitropolitul de la Blaj[69]. Posibil, pentru oficierea serviciului divin, au fost transferate şi obiectele de cult dăruite de episcopul Ioan Alexi „tinerimii române" din Preparandie, în vara anului 1863. Donația arhiereului gherlean cuprindea cărți bisericeşti (Liturghier, Evanghelie, Apostol), „un ciboriu" şi un rând de veşminte preoțeşti de culoare roşie, toate acestea fiind date în grija profesorului Ioan Buşiția, până în momentul în care se va înființa Parohia Greco-Catolică a Sighetului[70].

După înființare, Parohia Sighet a fost administrată de Ioan Pop care, în paralel, mai îndeplinea calitățile de catehet şi de profesor de limba şi literatura română la Gimnaziul Romano-Catolic din Sighet. Congrua anuală a parohului a fost stabilită la 175 de florini şi 50 de cruceri, iar pentru cantor s-a stabilit un ajutor anual de la stat de 50 de florini. Pentru completarea veniturilor preoțeşti şi cantorale s-a hotărât ca de la fiecare familie să se perceapă un lectical anual de un florin pentru preot, respectiv 50 de creițari pentru cantor[71]. Potrivit documentelor păstrate în arhiva vicariatului românesc, în anul 1871, Parohia Sighet avea 255 de familii cu 830 de credincioşi[72]. De la înființare şi până în 1917, la Sighet, au slujit următorii preoți: Ioan Pop (între anii 1871 şi 1876), Alexiu Berinde (între anii 1876 şi 1877), Ioan Ivaşco (între anii 1878 şi 1897), Grigore Belea (între anii 1897 şi 1899) şi Tit Bud (între anii 1899 şi 1917).

În cele ce urmează, facem o sinteză a celor mai importante momente din viața bisericească a românilor din Sighet, derulate până la începutul secolului al XX-lea.

Prin „preagrațioasa" rezoluție din 14 iunie 1888, împăratul Francisc Iosif I a hotărât ca Parohia Greco-Catolică românească din Sighet să fie pusă sub patronajul financiar al statului. În înțelesul acestei prevederi, s-a stabilit un ajutor anual (congruă) de 210 florini pentru preotul-paroh şi 84 de florini pentru capelan, la care se adăugau „12 stângeni vienezi lemne focale, una sesiune şi jumătate porțiune canonică şi o majă vieneză de sare"[73]. Aceeaşi rezoluție imperială a mai înzestrat parohia cu un teren, amplasat în centrul oraşului, pentru a se construi o biserică, o casă parohială şi o casă cantorală.

Pentru ridicarea unei biserici româneşti în Sighet, Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice a acordat din Fondul religionar un sprijin financiar în valoare de 15.000 de florini, comunitatea românească urmând să suporte diferența cheltuielilor de construcție, dar şi contravaloarea iconostasului, amvonului, clopotelor şi a pieselor de mobilier din interiorul bisericii[74]. Pentru colectarea sumei necesare, avându-se în vedere precaritatea românilor din Sighet, la inițiativa lui dr. Ioan Mihalyi (protofiscal comitatens) s-a hotărât să se solicite sprijin de la întregul popor român din Maramureş, făcându-se o „eieptare" de un florin de la fiecare familie în parte[75]. Astfel, în fiecare parohie din Vicariatul Maramureşului s-au făcut contracte cu „eieptările de la popor" pe un interval de patru ani, majoritatea contractelor fiind onorate în primii doi ani. În anul 1890 s-a început ridicarea lăcaşului de cult pe terenul donat de stat, „fundamentul" (piatra de temelie) fiind aşezat în iunie 1890. Biserica a fost construită în stil gotic, lucrările fiind executate de zece meşteri „murari" italieni[76].

După cum citim în paginile ziarului „Unirea" de la Blaj, cheltuielile de edificare a bisericii din Sighet s-au ridicat la circa 32.000 de florini. „Erariul" (statul) a contribuit cu 15.000 florini, iar diferența a fost acoperită din donațiile „poporenilor". Înzestrarea interioară a bisericii a fost estimată la 1.200 florini, motiv pentru care vicarul Tit Bud a făcut apel „la mărinimozitatea inteligenței şi a

[68] La 1 septembrie 1871, arătând că enoriaşii greco-catolici din Sighet au împrumutat 287 florini pentru a achiziționa veşminte preoțeşti şi obiecte de cult, vicarul Mihail Pavel a îndemnat pe protopopi să facă apel la credincioşi pentru a-i ajuta pe „frații" lor din Sighet. Arhivele Naționale Maramureş (în continuare ANMm), *Fond Protopopiatul Greco-Catolic Cosău*, dos. 38/1872, f. 5.

[69] Bud 1905, p.10.

[70] ANCj, *Fond Episcopia Greco-Catolică Cluj-Gherla*, dos. 195/1864, f. 14r.

[71] Lecticalul era achitat doar de 50-60 de familii, motiv pentru care vicarul Mihail Pavel a completat, din fondurile sale, salariul preotului Ioan Pop la 800 de florini. De asemenea, pentru susținerea cantorului Grigore Joanes s-au organizat colecte în parohii, ca şi acesta să aibă un venit lunar de 20-25 de florini. Bud 1905, p.10-11.

[72] *Ibidem*, p.11.

[73] *Ibidem*, p.14.

[74] *Ibidem*, p.15. Potrivit legislației în vigoare, la construcțiile desfăşurate sub patronajul „Înaltului Erariu" nu se acordau fonduri pentru înzestrarea interioară, ceea ce s-a întâmplat şi în cazul bisericii din Sighet. ANCj, *Fond Episcopia Greco-Catolică Cluj-Gherla*, dos. 8684/1895, f. 2r.

[75] A fost luat în considerare faptul că din cele 15.000 de familii româneşti din comitat, doar 12.000 aveau posibilitatea să ajute material la edificarea bisericii din Sighet. Bud 1905, p.15.

[76] *Ibidem*, p.17.

https://biblioteca-digitala.ro

poporului mai cu stare din Maramureş, rugându-se, ca fiecare după puterile sale, să binevoiască a oferi pentru acest scop sfânt"[77]. Rezultatele apelului au fost făcute publice în periodicul blăjean, vicarul Bud mulțumind pe această cale „inimoşilor" donatori[78]. Printre ctitori s-a numărat şi Ioan Ivaşco, parohul Sighetului, care în iulie 1891 a pus bazele unei „fundațiuni" în care şi-a propus, anual, să depună suma de 400 de florini[79]. Cu acordul ctitorului amintit, cei 400 de florini, donați în anul 1891 (considerați „o binefacere mare"), au fost folosiți la lucrările de construcție a bisericii, a cărei valoare totală a fost de 4.000 de florini[80]. Atât la edificarea şi înzestrarea bisericii, cât şi la zidirea casei parohiale, după cum prezintă documentele vremii, vicarul Tit Bud a contribuit cu suma de 400 de florini[81]. Pentru înzestrarea internă a bisericii, la 20 februarie 1892, eparhia de Gherla a alocat din fondul diecezan „ungurean" suma de 100 de florini[82].

Biserica din Sighet, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, a fost sfințită la 20 martie 1892 de delegatul episcopal Alexandru Erdöss, împreună cu vicarul Tit Bud şi un sobor format din 21 de preoți. Procesiunea a început de la „mica şi scunda capelă a latinilor", după care toți cei adunați s-au îndreptat către biserica nouă. Momentul înălțător al sfințirii („binecuvântării") bisericii, desfăşurat în Duminica Înălțării Sfintei Crucii, a fost făcut cunoscut de Tit Bud în „Unirea", în cronica evenimentului fiind amintite următoarele: „De sute de ani n-a avut poporul din Maramureş sărbătoare mai frumoasă şi mai măreață ca sărbătoarea binecuvântării bisericii din Sighet. A documentat-o aceasta poporul cu aceea, că a venit la actul sfințirii în număr de peste 5.000 de suflete"[83].

În octombrie 1892 au fost ridicate casa parohială şi casa cantorală. Costul total al imobilelor s-a ridicat la 12.216 de florini, din care 2.216 de florini au fost suportați de stat, iar 10.000 de florini de către un întreprinzător care a condiționat investiția de dreptul de folosire a parterului clădirilor pe o perioadă de 15 ani[84].

În anul 1899, prin transferarea lui Tit Bud din parohia Sat-Şugatag în parohia Sighet, oraşul de reşedință a comitatului a redevenit, după 39 de ani, sediul Vicariatului Greco-Catolic al Maramureşului. Până la data menționată, sediul vicariatului fusese stabilit în funcție de parohia în care au slujit vicarii anteriori: Mihail Pavel - la Slatina, Ioan Pop - la Vad, Mihail Kökényesdy – la Bârsana şi Tit Bud – până la acea dată – la Sat-Şugatag.

Un ultim episod din trecutul parohiei Sighet, care trebuie menționat, se referă la vizita canonică a episcopului Ioan Szabo al Gherlei. Acesta a participat la Slatina, în data de 3 iunie 1902, la funeraliile episcopului Mihail Pavel (trecut la veşnicie în 1 iunie 1902), primul vicar foraneu al Maramureşului şi fondatorul „spiritual" al Parohiei Greco-Catolice româneşti din Sighet. După înmormântare, episcopul Gherlei a vizitat biserica, casa parohială, şcoala şi convictul[85].

Din 11 unități parohiale ce formau Protopopiatul Greco-Catolic Sighet între anii 1860 şi 1917, cele şase aflate de partea dreaptă a Tisei, după Tratatul de la Trianon (4 iunie 1920), au intrat în componența Cehoslovaciei. Vorbim de parohiile româneşti din Biserica Albă, Apşa de Jos (cu două „beneficii"), Apşa de Mijloc (cu două „beneficii") şi Slatina cu filia Ocna Slatina. Acestea deşi nu mai erau pe teritoriul României Mari, din punct de vedere ecleziastic au fost păstrate în Vicariatul Maramureş, alcătuind Protopopiatul Apşa. Conform şematismului de Gherla din 1925, Protopopiatul Apşa din Cehoslovicia era administrat de Ştefan Pop, parohul din Apşa de Jos („beneficiul superior"), având 12.460 de credincioşi.

[77] Unirea 1891, p.221.

[78] Pe lângă ceea ce s-a publicat în presa bisericească, o listă a familiilor care au contribuit la înzestrarea bisericii greco-catolice din Sighet (de la 1 ianuarie 1891 până la 3 iulie 1892) a fost publicată de Tit Bud în „Însemnări şi date despre înființarea parochiei greco-catolice române din Sighetul Maramureşului" (Gherla, 1905), p. 27-30.

[79] ANCj, *Fond Episcopia Greco-Catolică Cluj-Gherla*, dos. 5351/1891, f. 1-3. Potrivit documentelor, în contul fundației înființate, Ioan Ivaşco şi-a exprimat dorința ca după moartea sa, senatul bisericesc din Sighet să ridice două troițe la marginea localității Apşa de Jos şi să se oficieze anual câte cinci „Sfinte Mise" pentru mântuirea sa sufletească.

[80] *Ibidem*, f. 5-6.

[81] *Ibidem*, dos. 8684/1895, f. 11r.

[82] La 20 iunie 1891, vicarul Bud a solicitat eparhiei de Gherla un sprijin de 200 de florini, arătând importanța Sighetului din perspectiva învățământului: „parohia şi biserica din Sighet are menirea de a fi paza catolicismului şi a românismului, acolo avem la 1.500 suflete greco-catolice române, avem convict şi şcoli multe, în care sunt studenți până la 100-120 inşi, despre a căror creştere catolică şi românească e timpul suprem să ne îngrijim – şi apoi este ştiut că creşterea cea mai bună o dă biserica". *Ibidem*, f. 2-3,5, 9.

[83] Unirea 1892, 109.

[84] Bud 1905, 18.

[85] *Ibidem*, 23.

https://biblioteca-digitala.ro

Literatura

Baboş 2002 — Alexandru Baboş, *Un martor al Maramureşului medieval, biserica de piatră din Sarasău*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", Cluj-Napoca, 2002, 703-721.

Bud 1905 — Tit Bud, *Însemnări şi date despre înfiinţarea parochiei greco-catolice române din Sighetul Maramureşului*, Gherla, 1905.

Bud 1911 — Tit Bud, *Date istorice despre protopopiatele, parochiile şi mănăstirile române din Maramureş din timpurile vechi până în anul 1911*, Gherla, 1911.

Federaţiunea 1868 — Federaţiunea, anul I, nr. 104, Pesta, 13/15 iulie 1868.

Federaţiunea 1869 — Federaţiunea, anul II, nr. 69-254, Pesta, 2 iulie/10 iunie 1869.

Federaţiunea 1871 — Federaţiunea, anul IV, nr. 88-556, Pesta, 2 septembrie/21 august 1871.

Grigor 1997 — Ana Grigor, *Separaţia bisericească a românilor maramureşeni de biserica ruteană*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Historia", XLII, 1-2, Cluj-Napoca, 1997, 75-94.

Popa-Andrei 2013 — Mirela Popa-Andrei, Diana Covaci, Ana Victoria Sima, Mihaela Bedecean, Aurelia Dan, Iosif Marin Balog, *Canonici, profesori şi vicari foranei din Biserica Română Unită (1853-1918). Dicţionar*, Cluj-Napoca 2013.

Schematismus 1877 — *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum Diocesis Szamosujváriensis pro anno a Christo nato 1877*, Gherla, 1877.

Schematismus 1882 — *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum Diocesis Szamosujváriensis pro anno a Christo nato 1882*, Gherla, 1882.

Schematismus 1894 — *Schematismus venerabilis cleri Diocesis Szamosujvariensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1894*, Gherla, 1894.

Schematismus 1898 — *Schematismus cleri Diocesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Cristo nato 1898*, Gherla, 1898.

Schematismus 1900 — *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum Diocesis Szamosujváriensis pro anno a Christo nato 1900*, Gherla, 1900.

Schematismus 1903 — *Schematismus cleri Diocesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1903*, Gherla, 1903.

Schematismus 1906 — *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum Diocesis Szamosujváriensis pro anno a Christo nato 1906*, Gherla, 1906.

Şematism 1867 — *Şiematismul veneratului cler a nou-înfiinţatei dieceze greco-catolice a Gherlei*, Gherla, 1867.

Şematism 1914 — *Şematismul veneratului cler al Diecezei Greco-Catolice Române de Gherla pe anul 1914*, Gherla, 1914.

Sima 1998 — Ana Victoria Sima, *Imaginea românilor din prisma relaţiilor confesionale româno-rutene. Analiză de discurs*, în „Identitate şi alteritate. Studii de imagologie", II, Cluj-Napoca, 1998, 148-154.

Sima 2003 — Ana Victoria Sima, *O episcopie şi un ierarh. Înfiinţarea şi organizarea Episcopiei Greco-Catolice de Gherla în timpul episcopului Ioan Alexi*, Cluj-Napoca, 2003.

Unirea 1891 — Unirea, anul I, nr. 28, Blaj, 1891.

Unirea 1892 — Unirea, anul II, nr. 14, Blaj, 1892.

Unirea 1901 — Unirea, anul XI, nr. 33, Blaj, 1901.

https://biblioteca-digitala.ro

The Greco-Catholic Achpriestship of Sighet between 1860 and 1917. Case Study: The Greco-Catholic Parish Sighet

(Abstract)

This study presents the organizational structure of the Greco-Catholic Achpriestship of Sighet, one of the six achpriestship that formed, until about The Great Union, the Greco-Catholic Vicarate of Maramures. Based on the information taken from the specialized literature (Gherla's schematisms, secular and church press, archive documents, works and studies of local history) are made biographical sketches of the protopopuses that were under the leadership of the Sighet Achpriestship and micromonographies of the parishes that were formed were made the achpriestship, with a direct focus on priests and churches.

The second part of the scientific study presents the obstacles encountered by the Greco-Roman Catholics from Sighet in organizing their own parish, separated by the Greco-Catholic Bishopric of Muncaci and „united" by the Greco-Catholic Bishopric of Gherla. Also presented are the priests who served in Sighet until 1917 and some information regarding the first Romanian church in Sighet, built between 1890 and 1892.

Marius CÂMPEANU
Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş
mariuscampeanu2005@gmail.com

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Particularități ale aplicării Reformei Agrare din anul 1945 în nord-vestul României

AUGUSTIN ȚĂRĂU

***Cuvinte cheie**: 1945, Reforma Agrară, Arad, Bihor, Sălaj, Satu Mare, Maramureş, comunişti, ţărănişti.*
***Keywords**: 1945, Agrarian Reform, Arad, Bihor, Sălaj, Satu Mare and Maramureş counties, Communists, Farmers' (National Peasant Party).*

Reformele agrare inițiate în țările central- şi est-europene după anul 1945 şi-au depăşit de la început natura lor economico-socială, transformându-se într-o veritabilă armă politică în mâinile partidelor clientelare Moscovei, interesate esențialmente de captarea voinței electorale a populației rurale. În ordine cronologică, România a fost prima dintre țările viitorului lagăr comunist în care a fost decretată reforma agrară, pe 23 martie 1945. Au urmat Cehoslovacia, pe 21 mai 1945, Iugoslavia, pe 23 august 1945, Albania, pe 29 august 1945, partea Germaniei aflată sub control sovietic, în octombrie 1945, Bulgaria, pe 12 martie 1946, Ungaria, pe 7 mai 1946 şi Polonia, pe 6 septembrie în acelaşi an[1], măsurile legislative fiind adoptate în contextul bătăliei purtate de forțele de stânga cu vechile „partide istorice" pentru preluarea puterii.

Înainte de a trece la prezentarea condițiilor şi modalităților în care s-au desfăşurat reformele agrare postbelice în aceste țări, trebuiesc punctate o serie de motivații care au condus Uniunea Sovietică la fundamentarea strategiei de edificare a Blocului Răsăritean. Simplul fapt că ruşii au considerat vitală şi ne negociabilă dominația lor asupra spațiului în cauză nu explică în sine formele şi structurile precise prin care avea să fie exercitată această hegemonie, după cum nici catastrofele militare înregistrate de ei în anii 1941-1942 nu lămuresc îndeajuns obsesia resimțită ulterior de ruşi pentru problemele de securitate externă şi nici mecanismele prin care şi-au impus controlul. În fond, securitatea geo-militară a Uniunii Sovietice ar fi putut fi garantată şi prin alte mijloace decât prin impunerea regimurilor comuniste în țările ocupate şi apoi prin coordonarea forțată a evoluției lor social-economice, dar – după cum avea să aprecieze mai târziu W. Averell Harriman, fostul ambasador american în URSS – în aprilie 1945 Stalin era preocupat doar de aplicarea strategiei bazate pe impunerea regimurilor de „democrație populară" în aceste state, ca variantă politică tranzitorie, în detrimentul dezvoltării unui climat al bunelor relații cu Statele Unite şi Marea Britanie. „Noi n-am ştiut niciodată precis ce aveau ei de gând să facă – mărturisea într-un interviu înaltul demnitar – dar britanicii cunoşteau foarte limpede acest lucru, cum că era suficient un mic sprijin extern şi comunismul ar fi avut şanse să se răspândească în întreaga Europă. Sunt sigur că aceasta a constituit una din rațiunile care l-au determinat pe Stalin să-şi încalce angajamentele, mai ales în privința Europei Occidentale, unde situația economică dezastruoasă era propice implantării comunismului. Cred că Stalin a fost convins de reuşita expansiunii comunismului în Apus, şi fără îndoială că a discutat acest aspect cu liderii partidelor comuniste din Italia şi Franța, unde erau organizațiile cele mai puternice, încurajându-i că ar putea pune mâna pe putere cu puțin ajutor. Eu cred că s-ar fi şi întâmplat acest lucru dacă noi nu am fi intervenit cu Planul Marshall"[2].

Ziaristul american Mark F. Ethridge, trimis cu misiunea de a culege informații din Bulgaria şi România, după Conferință din octombrie 1945 de la Londra, la care secretarul de stat al SUA, Maynard Byrnes, a realizat că Molotov îşi dezinforma partenerii occidentali cu privire la prezența militară şi civilă sovietică în țările centrale- şi est-europene, confirmă la rândul său strategia ruşilor. „Aceasta se întâmpla după dezastruoasa Conferința de la Londra din octombrie 1945, care a produs «*amara*» ruptură dintre Molotov şi Bevin – se destăinuia acesta – Byrnes considerând că ruptura a fost completă şi că ne-am îndepărtat de Rusia mai mult ca niciodată (…) Tot timpul l-a mințit pe Byrnes în legătură cu extinderea dominației ruseşti asupra situației. Ei erau deja prezenți în Europa Răsăriteană, şi mă gândesc că ei i-au reclamat lui Byrnes că nu este corect informat despre cele ce se întâmplă acolo şi că ar trebui să trimită de început pe cineva care să-i întocmească un raport"[3].

[1] *** *Istoria lumii în date*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1969, p. 453-466.
[2] Richard D. McKinzie and Theodore A. Wilson, *Oral History Interview with W. Averell Harriman*, Washington D.C., 1971, p. 3.
[3] Richard D. McKinzie, *Visited the Balkans to study the postwar situation for the U.S. Deptartement of State 1945*, in „Interview with Mark F. Ethridge", Truman library. Oral History, Moncure, North Carolina, 1974, p. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

Acelaşi ziarist va scoate la lumină şi cinismul manifestat de Marea Britanie față de soarta țărilor ocupate. Întrebat fiind dacă sovieticii au fost sprijiniți de puterile occidentale în politica lor de dominare a acestor state, Ethridge confirmă fără echivoc poziția Angliei: „Rusia mi-a argumentat în cel mai sever mod, ceea ce britanicii susțineau zdravăn, deci Marea Britanie spunea cu convingere «*De ce să nu împărțim lumea în sfere ? Voi luați partea asta, noi cealaltă*»"[4].

Ca atare, regimurile impuse de ruşi în țările ocupate trebuiau să susțină categoric Uniunea Sovietică, să-i fie fidele şi nici într-un caz ostile. Dar un astfel de raport pozitiv cu stăpânul de la Răsărit putea fi asigurat numai pe baze solide, prin declanşarea unor transformări structurale în cadrul societăților „burgheze" sau „feudale" din țările respective, acțiuni ce trebuiau să nu se limiteze doar la simple promisiuni de politică „suprastructurală", ci să se materializeze în schimbări palpabile. Forma instituțională a acestor metamorfoze sistemice avea să îmbrace haina „democrației populare", formulă socială de tranziție între democrația burgheză, Occidentul, şi socialismul matur, URSS, iar instrumentele chemate să le transpună în viață aveau să fie „fronturile populare", aşa zisele coaliții de stânga. Devreme ce acestea se considerau mai progresiste decât democrațiile occidentale, orice eventuală îndepărtare de modelul sovietic, ce ar fi putut veni din partea vreunei țări dominate, putea fi prompt condamnată pe baze ideologice ca fiind reacționară. În sfârşit, deşi erau definite ca imature morfologic față de regimul sovietic, democrațiile populare trebuiau să îndeplinească şi funcția de furnizoare de capital pentru facilitarea redresării economiei ruseşti distruse de război[5].

Într-o atare strategie s-au înscris şi reformele agrare inițiate de „fronturilor populare", dar care, pe măsura întăriri regimurilor comuniste în toate aceste state, s-au dovedit în timp a nu fi altceva decât etape premergătoare ale procesului de colectivizare ce urma să fie declanşat în curând în fiecare dintre ele[6].

Exproprierile şi împroprietăririle înfăptuite „pe cale revoluționară"

După cum dovedesc documentele de arhivă, o parte a țărănimii din județele nord-vestice ale țării a trecut şi ea la exproprierea unor moşii încă din primele două luni ale anului 1945, cu mult înaintea lansării celor două apeluri-manifest transmise de către PCR şi Frontul Plugarilor, la 9 şi 11 februarie 1945, prin care locuitorii satelor erau îndemnați să ocupe moşiile „pe cale revoluționară"[7]. Un document păstrat în arhiva Primăriei comunei Popeşti, Bihor, datat la 1 ianuarie 1945, poartă pur şi simplu titulatura „*Aplicarea Reformei Agrare în Ungaria şi Transilvania de Nord. Comuna Popeşti*"[8], conținutul acestuia fiind alcătuit din mai multe liste cu numele țăranilor împroprietăriți pe moşia Abației de Mölk, persoană juridică germană[9]. Titulatura documentului este destul de bizară datorită menționării la un loc a Ungariei şi Transilvaniei de Nord, ca şi cum ar fi fost o entitate teritorial-politică unitară, amănunt care ar putea întări bănuiala că autoritățile maghiare pro-sovietice instalate la cârma județelor din nord-vestul României ascultau de un alt centru de putere decât Bucureştii, foarte probabil de cel din Debrețin[10].

Aceeaşi soartă a fost împărtăşită şi de fostul domeniu nobiliar al contelui Stübenberg, cu centrul în comuna Săcuieni (Bihor)[11], dar care prin imensa întindere ce o avea acoperea şi hotarele localităților Diosig, Cadea Mare, Cadea Mică, Ianca, Ciocaia, Cherechiu, Târguşor şi Olosig, ai căror locuitori au trecut şi ei la împărțirea averii funciare a moşierului refugiat în Ungaria[12]. Cazurile din Bihor nu sunt singulare. Locuitorii satelor maghiare din plasa Ugocea (Halmeu), Satu Mare, au demarat la rândul lor acțiuni similare. Un proces verbal încheiat la şedința „Comisiei de plasă pentru Reforma Agrară – plasa Ugocea-Halmeu" din 10 ianuarie 1945 confirmă această realitate. Comisia țărănească constituită ad-hoc hotărâse exproprierea unui număr de nouă proprietăți însumând o suprafață de 409,558 iugăre, anume: moşia Szegedi Adalbért cu 193 iugăre, moşia Alexandru Lemeni

[4] *Ibidem*, p. 13.
[5] Joseph Rothschild, *Întoarcerea la diversitate. Istoria politică a Europei Centrale şi de Est după Al Doilea Război Mondial*, Editura Antet, Imprimeria de Vest R.A. Oradea, 1997, p. 117-118.
[6] Jean François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste, din 1945 până în zilele noastre*, Editura Polirom, Bucureşti, 1998, p. 71-72.
[7] *Ibidem.*
[8] Arhiva Primăriei comunei Popeşti, dosar 1/1945, *Aplicarea Reformei Agrare în Ungaria şi Transilvania de Nord. Comuna Popeşti, passim.*
[9] austriacă – n.n., A.Ț.
[10] Arhiva Serviciului Român de Informații (în continuare ASRI Bucureşti), fond *Documentar*, dosar 6006, f. 293-298.
[11] Arhivele Naționale-Serviciul Județean Bihor (în continuare AN-SJ Bihor), fond *Sfatul Popular al Regiunii Crişana*, dosar nr.1/1946, f. 7.
[12] Idem, fond *Pretura Plasei Săcuieni.*, dosar 35/1945, passim.

https://biblioteca-digitala.ro

cu 14 iugăre, moşia Simó Ludovic cu 59,958 iugăre, moşia Brénner Volf cu 33 iugăre, moşia Kürthy Ecaterina cu 2 iugăre, moşia Keller Samuilă cu 3,800 iugăre, moşia Hitler Solomon cu 80,800 iugăre, moşia Vásádi Adalbert cu 8 iugăre şi moşia Nagy Desideriu cu 15 iugăre[13]. După numai cinci zile, pe adresa Prefecturii județului Satu Mare a fost trimis un memoriu în care erau exprimate primele cereri de împroprietărire formulate de locuitorii comunei Comlăuşa din aceeaşi plasă[14].

Pentru celelalte județe nord-vestice nu am putut stabili încă o dată sigură a începerii lucrărilor de „reformă agrară", verificată pe baza documentelor de arhivă ale vremii, dar într-un raport redactat în martie 1946 de conducerea PCR din Bihor se afirmă că în județele „Regionalei Oradea – cu excepția Bihorului de Sud – procedura de expropriere era începută încă în luna februarie 1945, în baza rezoluției luate la Congresul FND din Ardealul de Nord", informație care datează însă cu o anumită întârziere momentul declanşării reformei[15]. Presa locală de stânga vine să confirme şi ea evenimentele amintite în coloanele articolului de fond dedicat vizitei lui Vasile Luca la Oradea. Cu acest prilej Comitetul județean al FND a fost lăudat de către fruntaşul comunist pentru că ar fi început lucrările de expropriere la 25 februarie, deci la scurtă vreme după ce – punctează cotidianul „Viața Nouă" – „Comitetul Executiv din Ardealul de Nord hotărâse punerea la cale a reformei agrare în ziua de 18 februarie"[16]. Aceeaşi informație este vehiculată şi de ziarul „Plugarii" din Cluj, în numărul din 23 februarie 1945, care pomeneşte despre faptul că la conferința prefecților din Ardealul de Nord, ținută la Cluj în zilele de 14-15 februarie, mai marii județelor respective s-au pronunțat pentru întețirea lucrărilor de expropriere a pământurilor moşiereşti[17], ceea ce ar putea însemna că acțiunile de redistribuire a pământurilor ar fi fost începute cu mult mai devreme.

Certă este însă situația consemnată documentar în cazul altor localități, cum au fost comunele Inand şi Sălard din Bihor[18], unde lucrările de expropriere a moşiilor Coloman Markovits respectiv Iosif Bartsch au fost declanşate „*pe cale revoluționară*" în a doua jumătate a lunii februarie 1945[19], ca urmare a îndemnului lansat de Comitetul Central al Frontului Plugarilor în plină criză a guvernului Rădescu. Documentul conținea şi o scurtă prezentare a principiilor care trebuiau să călăuzească acțiunile țărănimii, în ton cu cele cuprinse în Platforma-program a FND, însă foarte generale şi insuficiente pentru coordonarea unui proces unitar şi uniform la nivelul întregii țări[20]. De aceea organele administrațiilor județene s-au văzut nevoite să găsească soluții proprii pentru înlăturarea acestor neajunsuri, deoarece exproprierile şi împroprietăririle se făceau diferit de la o localitate la alta. Aşa a procedat prefectul Sătmarului care a emis Ordonanța din 12 martie 1945, prin care erau fixate cele dintâi criterii necesare aplicării reformei. Conform acestora, aveau prioritate la împroprietărire „acei care luptă pe frontul împotriva fascismului, familiile lor, văduvele şi orfanii războiului eliberator, precum şi cei care au fost deportați de fasciști cu familiile lor"[21]. În același document, populația era asigurată că de pe urma reformei vor beneficia toți țăranii, fără deosebire de naționalitate sau religie.

După cum demonstrează însă dosarele de arhivă, aceste normative locale nu s-au bucurat de vreun prea mare succes printre țărani, care au continuat să-şi împartă pământurile moşiereşti după cum îi ducea mintea. La fel au stat lucrurile şi în județele aflate sub controlul administrației româneşti. Astfel, pe 17 martie 1945, Crişan Teodor, şeful „echipei de reformă agrară şi expropriere" din Arad a trecut prin mai multe localități ale Plasei Radna pentru a vedea la fața locului modul în care se desfăşurau operațiunile de expropriere şi împroprietărire. Cu această ocazie el a putut constata că

[13] Arhivele Naționale-Serviciul Județean Satu Mare (în continuare AN-SJ Satu Mare), fond *Prefectura județului Satu Mare*, rola 447, dosar 38/1946, f. 1.
[14] *Ibidem*, rola 420, dosar 18/1945, f. 1-5.
[15] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.*, dosar 262/1945-1948, f. 63.
[16] *Viața Nouă* (Oradea), nr. 59, din 1 aprilie 1945, p. 1.
[17] *Plugarii* (Cluj), din 23 februarie 1945, p. 1.
[18] AN-SJ Bihor, fond *Sfatul Popular al Regiunii Crişana*, dosar 1/1946, f. 7.
[19] Idem, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 262/1945-1948, f. 63.
[20] Manifestul prevedea: *„1) Să fie confiscate pământurile criminalilor de război, ale moşierilor plecați cu nemții şi ale celor care sabotează lucrările câmpului pe moşiile lor; 2) Să fie confiscat pământul ce depăşeşte 50 ha al celorlalți moşieri; 3) Cu pământurile confiscate se vor împroprietări țăranii fără pământ şi cu pământ puțin. La împroprietărire, comitetele săteşti ale Frontului Plugarilor vor avea o grijă deosebită pentru ostaşii plecați pe front, pentru invalizi, pentru familiile lor, pentru văduvele şi orfanii ostaşilor căzuți; 4) Din pământurile confiscate, statul va constitui un fond de rezervă de cinci la sută. Din acest fond el va împroprietări țăranii din regiunile fără pământ; 5) Pământurile mănăstireşti nu se vor confisca; 6) Prețul pământului confiscat şi dat țăranilor se fixează la o sumă egală cu valoarea recoltei pe un an. Plata se va face în 10 rate anuale".* Vezi *Frontul Plugarilor* (Bucureşti), din 10 februarie 1945, p. 1-2.
[21] *** *Sătmărenii în lupta pentru socialism*, Satu Mare, 1974, p. 58.

https://biblioteca-digitala.ro

țăranii din comuna Miniș trecuseră la exproprierea unei suprafețe de 40 de iugăre plantată cu viță-de-vie, cei din Şoimoş îşi împărțiseră deja între ei 5.885 iugăre de teren arabil, iar cei din Odved puseseră mâna pe 950 de iugăre de pădure şi alte 150 iugăre de arabil, cu alte cuvinte şi terenuri cu destinații ce nu făceau obiectul proiectului legii pentru reformă agrară. Tot aşa, în luna iunie, Fărcaşiu, delegatul Organizației județene PCR Arad a fost trimis în comuna Drauț, Plasa Târnova, pentru a vedea în ce condiții expropriaseră țăranii de acolo cele 870 iugăre de pădure şi păşune din moşia lui Bogdánfy Adalbert[22].

În Bihorul de Sud, țăranii din comuna Tulca expropriaseră averile bisericii, iar cei din satele plaselor Aleşd şi Tileagd, inclusiv viile şi pădurile acesteia, adică suprafețe exceptate de la expropriere. Pentru toate ilegalitățile săvârşite au fost ulterior învinovățiți moşierii şi funcționarii publici, care erau acuzați că „prostesc pe țărani să treacă la aplicarea abuzivă a reformei, cu încălcarea legii”[23]. Ruski Ştefan, din comuna Rovine, Arad, a reclamat organizației locale a PCR, în numele consătenilor săi, nici mai mult nici mai puțin decât exproprierea sesiei Parohiei Ortodoxe din Pecica, sub motivul împroprietăririi văduvelor şi orfanilor de război. În anul 1923 aceeaşi oameni uzurpaseră folosința moşiei Kincstari din hotarul satului lor, cu toate că exploatația se afla în proprietatea Statului Român ca „bun de mână moartă” după ce fostul proprietar optase pentru cetățenia maghiară. În această calitate, autoritățile noastre au desființat inițiativă sătenilor, dar nu înainte de a le oferi alte parcele în schimb, ofertă refuzată însă de țăranii unguri. Terenul în litigiu a fost atribuit atunci Bisericii Ortodoxe din comuna vecină, Pecica, operațiune care făcea parte dintr-un mai larg program de împroprietărire a parohiilor ortodoxe din Ardeal, vitregite sub regimul austro-ungar. Etnicii maghiari ai comunei încercau acum să obțină, pe cale politică, anularea actelor emise de autoritățile româneşti în perioada interbelică şi repunerea lor în posesie[24].

Rapoartele mai relatau cum că țăranii satelor ungureşti din plasa Sălard, Bihor, şi din mai multe comune similare ale județului Sălaj, trecuseră la exproprierea unor moşii cu suprafețe mai mici de 50 ha şi că în plus, „îndemnați de reacțiunea maghiară”, aceştia s-ar opune împroprietăriri soldaților întorşi de pe front[25]. După cum era de aşteptat, încurajarea unor asemenea acțiuni oportuniste, executate înainte de legiferarea unui cadru normativ, a condus la abuzuri grave, de natură să pericliteze însăşi imaginea forțelor politice grupate în FND. Ele au adus atingere nu numai proprietarilor ale căror averi făceau obiectul exproprierilor, ci şi unor categorii de țărani săraci, îndreptățiți la împroprietărire.

O stare de nelinişte în rândul populației rurale avea să fie stârnită odată cu publicare Legii nr. 187 pentru Reformă Agrară, în 23 martie 1945, deoarece, în goana lor după popularitate, comuniştii au subestimat efectele dispozițiilor date cu o lună înainte. Unul dintre acestea izvora din nereglementarea mărimii „lotului-tip”, greşeală care acum se întorcea împotriva lor punându-le la îndoială credibilitate pe care speraseră să o câştige de pe urma reformei. Situația a fost limpede surprinsă în capitolul „starea de spirit a sătenilor”, din raportul mai sus amintit, în care, după ce se recunoştea că „în urma apariției ordonanței elaborate de fostul FND din Cluj (…) sătenii au intrat în posesiunea de fapt a pământurilor, după repartiția provizorie a comitetelor locale”, erau semnalate unele comune unde loturile atribuite anterior au fost restrânse „deoarece – se făcea precizarea că – în unele părți, comitetele locale au revenit asupra întinderii de pământ atribuită în primul moment”[26]. Prin lege, dimensiunile „loturilor-tip” a fost stabilită la câte 2 iugăre pentru fiecare îndreptățit, iar pentru cei lipsiți de casă, loturi intravilane cuprinse între 0,400-0,900 iugăre, la prețul de 10,80 lei stânjenul pătrat[27]. Țăranii s-au arătat însă nemulțumiți de această prevedere, în special cei din zonele cu deficit de teren arabil, care ar fi preferat şi varianta strămutării în alte locuri. În raport se sublinia faptul că-i „nelinişteşte pe săteni şi micimea loturilor ce vor reveni îndreptățiților, mai ales că Oficiul Național al Colonizării, până acum n-a luat măsuri pentru colonizarea în alte județe cu pământ mai mult”, pentru rezolvare propunându-se soluția „colonizării unor săteni îndreptățiți în sate părăsite de slovaci”[28].

În alte locuri, tot din pricina lipsei cadrului legal, comisiile locale au distribuit terenuri unor

[22] Arhivele Naționale-Serviciul Județean Arad (în continuare AN-SJ Arad), fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 15.
[23] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 63.
[24] AN-SJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 155.
[25] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 63.
[26] *Ibidem*, f. 68.
[27] AN-SJ Satu Mare, fond *Pretura plăşii Satu Mare*, rola 445, dosar 8/1946, f. 13.
[28] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 68.

https://biblioteca-digitala.ro

categorii neîndreptățite la beneficiul reformei agrare, cum au fost meseriaşii satelor, care după apariția legii au fost deposedați. Era firesc ca aceştia să fie acum nemulțumiți, lucru cunoscut de autorități care au constatat că „aceste elemente, cari se consideră nedreptățite, caută să agite împotriva comitetelor locale". Nu au lipsit nici cazurile de corupție, comitetele locale fiind acuzate că „că au atribuit pământul şi celor cari nu au dreptul să primească, favorizând rudeniile în detrimentul celor cu adevărat lipsiți"[29]. Mai mulți locuitori din comuna Zădarloc, Arad, au înaintat o plângere în care erau descrise o serie de abuzuri săvârşite de comisia locală. Situația în comună era deosebit de sensibilă, întrucât cea mai mare parte a locuitorilor erau etnici germani, supuşi acum unui regim discriminatoriu reglementat prin Legea CASBI[30]. Pe fondul acestei probleme, reprezentantul sătenilor nemulțumiți a ținut să precizeze chiar de la începutul petiției că nu încearcă să se erijeze într-un apărător al concetățenilor săi germani, ci solicită doar să fie respectat spiritul legii. „Prin cele ce voi arăta mai jos – precizează petentul – nu vreau să apar ca un contrar al reformei agrare, sau ca un apărător al germanilor. Sunt pentru reforma agrară şi pentru pedepsirea hitleriştilor, dar totul [să fie] făcut în spiritul legii, indiferent de naționalitate sau religie (…) Greutățile care se pun reformei agrare sunt făcute chiar de acei care sunt chemați să o facă, adică de membrii comitetului" – încheia acesta[31]. Pentru argumentarea plângerii, erau trecute în revistă faptele reprobabile ale membrilor comisiei locale. Preşedintele acesteia, Petru Stein, îşi însuşise casa unui etnic german, cu toate că tatăl său mai avea în proprietate alte două, situație în care nu ar fi fost îndreptățit la împroprietărire. Mai mult decât atât, în vreme ce altor țăranilor li s-au atribuit gospodării prin tragere la sorți, el şi-a ales-o pe a lui după bunul său plac. La fel a procedat şi Dumitru Bogdan, membru a aceleaşi comisii, care s-a auto-împroprietărit cu o gospodărie nemțească, cu toate că nu se încadra în categoria îndreptățiților deoarece era singur la părinți[32]. Văduvele de război au fost omise de la împărțirea inventarului agricol expropriat de la consătenii germani, pe motivul că fiind singure nu au nevoie de utilaje sau animale[33]. Ajutat de Iosif Moldovan şi Pavel Câmpian, Stein a mai confiscat întreaga cantitate de ovăz găsită în gospodăria lui Ferebaier Pál pentru a o valorifica pentru sine. A înlesnit apoi câtorva familii germane să-şi vândă o parte din vite într-o localitate vecină, conştient fiind de faptul că încalcă interdicția pusă acestora de a-şi înstrăina inventarul agricol[34].

În Maramureş aplicarea reformei agrare era afectată de neconcordanța dintre situația reală a fondului funciar şi cea existentă în cărțile funciare, în sensul că acestea nu au mai fost aduse la zi de multă vreme. În perioada dintre cele două războaie mondiale, suprafața cultivabilă a județului s-a mărit datorită numeroaselor operațiuni de lăzuire efectuate ilegal de locuitori. Din această cauză, comisiile locale nu puteau întocmi cu exactitate listele persoanelor îndreptățite la împroprietărire[35]. Alte asemenea neajunsuri, legate de lipsa documentației tehnice cadastrale, au fost reclamate în mai multe dintre satele plasei Salonta, Bihor, sau ale plaselor Tăşnad, Şimleu Silvaniei şi Supuru de Jos, Sălaj, unde lucrările reformei au fost oprite sub motivul distrugerii cărților funciare în timpul războiului[36]. Chiar dacă autoritățile puneau sub semnul întrebării aceste afirmații, mai târziu s-a dovedit că administrația maghiară a avut grijă să-şi salveze arhiva odată cu retragerea, documentele tehnice respective fiind păstrate şi astăzi la arhivele din Debrețin[37].

Exproprierile şi împroprietăririle înfăptuite prin Legea pentru Reformă Agrară

Pe data de 23 martie 1945, la nici două săptămâni de la preluarea puterii, guvernul Groza a dat publicității Legea nr. 187 pentru înfăptuirea reformei agrare. Măsura a fost hotărâtă în condițiile în care țara avea de plătit uriaşe despăgubiri de război Uniunii Sovietice şi se afla angajată cu forțele armate pe frontul occidental. Acestora li se mai adăugau nevoile de întreținere ale armatei de ocupație sovietice şi cele reclamate de efortul de refacere economică pe plan intern[38]. În fața tuturor

[29] *Ibidem.*
[30] Casa de Administrare şi Siguranță a Bunurilor Inamice – n.n., A.Ț..
[31] AN-SJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 156.
[32] *Ibidem.*
[33] *Ibidem.*
[34] *Ibidem.*
[35] Arhivele Naționale-Serviciul Județean Maramureş (în continuare AN-SJ Maramureş, fond *Comitetul Județean Maramureş al PCR*, dosar 1/1945, f. 77.
[36] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 64.
[37] Ioan Aurel Popovici, *Contribuții privind istoria Arhivelor Bihorene*, în *Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale. Semicentenar*, Sesiune ştiințifică, vol. 1, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 2001, p. 233-239.
[38] **** 1945. România. Viața politică în documente. 1946,* (coordonator Ioan Scurtu), Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1996, p. 80-93.

https://biblioteca-digitala.ro

priorităților au prevalat însă directivele transmise de la Kremlin, care indicau în mod expres mijloacele de dezintegrare a marilor moşii[39].

Măsura legislativă, după cum se va vedea mai târziu, nu a constituit altceva decât o primă etapă pe calea colectivizării agriculturii, chiar dacă în chiar primul articol al legii guvernul îşi masca adevăratele intenții în spatele nobilului scop de a crea o economie agricolă nouă „care se va sprijini pe gospodării puternice, sănătoase şi productive, pe gospodării care sunt în proprietatea particulară a celor ce le stăpânesc”[40]. Derularea reformei nu a adus însă rezultatul scontat. Loturile cu care au fost împroprietăriți țăranii s-au dovedit insuficiente ca dimensiuni, beneficiarii lor au fost lăsați pe mai departe fără inventar agricol şi în curând s-a instalat în întreaga țară o cumplită foamete. Adevăratele scopuri urmărite de comunişti au fost, pe de o parte captarea simpatiei populației rurale în detrimentul adversarului țărănist, iar pe de altă parte fărâmițarea excesivă a terenurilor agricole, pentru ca în următorii ani să poată invoca nerentabilitatea micilor exploatații şi să impună colectivizarea lor.

Prin Reforma agrară din 1945 au fost distribuite 1.057.674 ha la 796.129 țărani. La încheierea acesteia existau peste trei milioane de gospodării sub 5 hectare, ceea ce reprezenta un procent de 75% din totalul gospodăriilor. Au făcut obiectul exproprierii aceleaşi categorii de proprietăți care au fost nominalizate şi în proiectele şi apelurile lansate de FND înaintea preluării puterii, adică: „a) Pământurile şi proprietățile agrare de orice fel, aparținând cetățenilor germani şi cetățeni români, persoane fizice sau juridice de naționalitate (origine etnică) germană, care au colaborat cu Germania hitleristă; b) Pământurile şi alte proprietăți agricole ale criminalilor de război şi ale celor vinovați de dezastrul țării; c) Pământurile celor care s-au refugiat în țările cu care România este în stare de război ori s-au refugiat în străinătate după data de 23 august 1944; d) Terenurile şi toate bunurile agricole ale absenteiştilor; e) Terenurile ale celor care în ultimi şapte ani consecutivi nu şi-au cultivat pământurile în regie proprie, cu excepția loturilor până la 10 hectare; f) Bunurile agricole de orice fel ale cetățenilor români care s-au înscris voluntari pentru a lupta împotriva Națiunilor Unite; g) Bunurile de mână moartă; h) Prisosul terenurilor agricole constituind proprietăți ale persoanelor fizice care depăşesc suprafața de 50 hectare, şi anume: pământul arabil, livezile, fânețele, păşunele, bălțile şi iazurile artificiale, fie că servesc sau nu pentru pescuit, mlaştinile şi terenurile inundabile”[41].

Pentru a crea aparența unei inițiative izvorâte din voința populară, guvernul a organizat aplicarea reformei într-un mod cu totul diferit față de cel în care se desfăşurase reforma din 1921. În locul „Consilieratelor agricole județene” şi a „Comisiilor județene de expropriere şi împroprietărire” au fost înființate alte organisme. La nivelul comunelor au fost constituite comitete locale de împroprietărire. În județul Satu Mare acestea au fost alcătuite la început din câte 5-7 membri. Ele erau însărcinate cu întocmirea listelor de îndreptățiți la împroprietărire şi cu inventarierea bunurilor care treceau în patrimoniul statului. Activitatea lor era coordonată de către comisiile de plasă, care aveau şi competența de a soluționa eventualele diferende ivite în aplicarea legii de expropriere[42]. După apariția legii reformei agrare, numărul reprezentanților fiecărei comune s-a redus la minimum doi, ajungându-se chiar şi în aceste condiții la constituirea unor comisii de plasă de mari dimensiuni, cum s-a întâmplat în Bihor unde aceste organisme au ajuns să aibă între 40 şi până la 160 de membri. Singura excepție a constituit-o comisia plasei Tinca, formată numai din 28 de membri, deoarece existau doar două moşii expropriabile, motiv pentru care nici nu se puteau ține şedințe valabile[43]. Coordonarea lucrărilor la nivel județean revenea Comisiilor județene pentru îndrumarea reformei agrare[44].

[39] Ioan Chiper, Florin Constantiniu, *Modelul stalinist de sovietizare a României*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 3/1995, p.3; Gheorghe Zamfirescu, *Sovietizarea României, o perspectivă geopolitică*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 1/1995, p. 20.
[40] *Monitorul Oficial*, nr. 68 bis, din 23 martie 1945, art. 1, p. 2205.
[41] *Ibidem*, art. 3, p. 2205-2008.
[42] Bujor Dulgău, Sergiu Vasile Marinescu, *Aspecte privind Reforma Agrară din 1945 în județul Satu Mare*, în „Satu Mare. Studii şi Comunicări”, vol. V-VI din 1981-1982, Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare, 1982, p. 429.
[43] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.*, dosar 262/1945-1948, f. 70.
[44] În Satu Mare, acest organism era compus din: judecătorul Ioan Trifu – preşedinte, Dr. Mihai Şuta – prefectul județului, inginerul Dărămuş Sebastian – directorul Camerei Agricole, Chilian Ambrozie – membru şi Dr. Gavril Şuta – secretar. AN-SJ Satu Mare, fond *Prefectura județului Satu Mare*, rola 451, dosar 38/1946, f. 1;
În Bihor, comisia era compusă din: judecătorul Pop Augustin – preşedinte, Dr. Virgil Ciaclan – prefectul județului, Lapedatu Gheorghe – directorul Camerei Agricole, plugarul Vlad Vasile – membru, plugarul Toldi Nicolae – membru şi plugarul Paşcalău Filimon – membru. AN-SJ Bihor, fond *Inspectoratul General Administrativ-Circa VIII Oradea*, dosar 9611/1946, f. 4;
În Arad, comisia era alcătuită din: Haiduc Pavel, plugar din Nădlac – în Plasa Pecica, Cârlig Iustin, plugar din Berechiu – în Plasa Ineu, Bâc Ioan, plugar din Tauț – în Plasa Târnova, Ciul Ioan Neța, plugar din Ineu – în Plasa Sântana, Corpaş Simion, plugar Chişineu-Criş – în Plasa Chişineu-Criş, Ghilea Gheorghe, plugar din Arad – în Plasa Şiria, Şimăndan Petru, avocat din Arad – în Plasa Aradu Nou, Procopie Constantin, învățător în Radna – în Plasa Sebiş, Dr. Schiller, avocat în Gurahonț – în Plasa Gurahonț, Iuga Laurențiu, avocat – în Plasa Hălmagiu, Crişan Dumitru plugar în Mocioni – în Plasa Săvârşin şi Bene Mihai din Arad – în Plasa Curtici. AN-SJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 37.

https://biblioteca-digitala.ro

La fel ca şi în cazul reformei din anul 1921, aplicarea noii reforme agrare a debutat defectuos, iar evoluția sa ulterioară a fost deosebit de anevoioasă, fie din cauza organizării precare a organelor însărcinate cu transpunerea ei în practică, fie din cauza opoziției manifestate de unii moşieri. Gama acestor conflicte a fost destul de largă, îmbrăcând diverse forme. Apropierea alegerilor din noiembrie 1946 a obligat însă guvernul să-şi mobilizeze toate forțele politice partenere în vederea accelerării ritmului de împroprietărire a țăranilor, care constituiau cel mai numeros segment electoral al țării. În acest sens, structurile administrației de stat, de la prefecturi şi până la nivelul primăriilor, trebuiau să comunice periodic rapoarte privitoare la mersul lucrărilor. În paralel, legiunile de jandarmi înaintau şi ele rapoarte informative, care apoi erau centralizate şi analizate de conducerile „județenelor PCR" şi ale prefecturilor.

Comisia județeană de reformă agrară din Satu Mare şi-a început activitatea pe teren abia la 23 mai 1946, dată până la care, organele din subordine încheiaseră operațiunile de întocmire a listelor celor îndreptățiți la pământ. Situația din teritoriu depăşise însă cu mult faza lucrărilor statistice, aşa încât fuseseră deja expropriate aproximativ 25.000 iugăre de la 2.500 de proprietari, în vreme ce un număr de 15.000 de țărani se aflau în posesia loturilor primite, iar alții 800 se bucurau de avize favorabile pentru cererile formulate[45]. Totul plutea însă într-un provizorat. Nu erau finalizate dispozitivele de parcelare şi nu fuseseră eliberate titlurile de proprietate, neajunsuri care semănau nesiguranța printre țăranii îndreptățiți la pământ. În anul 1945 Sătmarul avea în componență sa opt plase: Satu Mare, Baia Mare, Copalnic-Mănăştur, Seini, Şomcuta Mare, Negreşti, Halmeu şi Ardud, cărora li s-au mai adugăt în 1946 alte două nou înființate, Someş şi Ardud[46].

Situația din Bihor era şi mai complicată. Lucrările de reformă agrară îi găseşte la conducerea Camerei Agricole pe directorul Gheorghe Lapedatu şi pe subdirectorul Ioan Brătescu[47]. Camera avea în subordine 12 ocoale agricole de plasă: Aleşd, Beiuş, Beliu, Ceica, Central, Marghita, Salonta, Săcuieni, Sălard, Tileagd, Tinca şi Vaşcău. În zilele de 26-27 august 1945 la sediul Camerei s-au desfăşurat lucrările „conferinței de serviciu" unde urma să fie analizat stadiul lucrărilor de expropriere. Până la acea dată fuseseră expropriate şase moşii în Ocolul Agricol Aleşd, două moşii în Ocolul Agricol Beiuş, două moşii în Ocolul Agricol Beliu, şase moşii în Ocolul Agricol Ceica, 19 moşii în Ocolul Agricol Central, 65 moşii în Ocolul Agricol Marghita, 74 moşii în Ocolul Agricol Salonta, 49 moşii în Ocolul Agricol Săcuieni, 22 moşii în Ocolul Agricol Sălard, şapte moşii în Ocolul Agricol Tileagd, 14 moşii în Ocolul Agricol Tinca şi o moşie în Ocolul Agricol Vaşcău.

La începutul anul 1945, în județul Arad existau 74.542 de gospodării agricole particulare, care aveau o suprafață totală de 389.905 hectare. Din punct de vedere numeric, cel mai mare procent al producătorilor agricoli era reprezentat de țărănimea săracă. Această categorie, cu exploatații cuprinse între 0-5 hectare, deşi însuma 60.351 de familii (81%), deținea în proprietate numai 117.920 hectare, adică 31% din suprafața totală. Țărănimea mijlocaşă, cu exploatații cuprinse între 5-10 hectare, care număra 9.354 de familii (13%), avea în proprietate 64.121 de hectare, suprafață care acoperea procentul de 17%[48]. Cu alte cuvinte, chiar dacă cele două categorii reunite atingeau procentul de 94% din populația activă a mediului rural, în privința repartiției terenului agricol situația era răsturnată, deoarece aveau alocate doar 182.041 hectare (48%), suprafață care dădea o medie de 2,6 hectare de familie. Clasa țărănimii prospere, „chiaburimea", era împărțită statistic în două grupe. Prima era formată din gospodarii care dețineau exploatații cuprinse între 10-20 hectare, în număr de 3.488 (5%). Aceştia aveau în proprietate 47.538 de hectare (12%). Cealaltă, mai redusă numeric (999 familii – 5%), deținea 28.708 hectare (7%). Împreună, membrii celor două subdiviziuni reprezentau 6% din populația activă a satelor şi gospodăreau 76.246 hectare, adică 19% din suprafața totală[49]. Revenea astfel o suprafață medie de 16,9 hectare pentru o gospodări „chiaburească".

Erau considerate gospodării moşiereşti acele exploatații care depăşeau 50 de hectare. Din punct de vedere statistic, acestea erau distribuite în patru categorii. Prima dintre ele era alcătuită din moşierii care dețineau între 50-100 hectare. În județul Arad existau 149 de astfel de familii, care lucrau 10.967 de hectare (3%). Alte 65 de familii aveau în proprietate gospodării cuprinse între 100-200 hectare, care însumau 9.722 hectare (3%), iar 74 de familii dețineau 24.287 de hectare (6%). Categoria latifundiarilor, reprezentată de 62 de moşieri, era proprietara exploatațiilor de peste 500 de hectare,

[45] AN-SJ Satu Mare, *fond Prefectura județului Satu Mare*, rola 486, dosar 81/1946, f. 13.
[46] Bujor Dulgău, Sergiu Vasile Marinescu, *loc. cit.*, p. 429-437.
[47] AN-SJ Bihor, fond *Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Agricolă*, dosar 1/1946, f. 1-2.
[48] AN-SJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 14.
[49] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

care totalizau 81.642 hectare[50]. Calculul arată că 350 de mari proprietari, care reprezentau sub 1% din forța activă a satelor, aveau în proprietate 126.618 hectare (33%), cifră care indică o medie de 361,7 hectare pentru fiecare. O importantă suprafață agricolă, 239.898 hectare, se afla în proprietatea statului, sub diferite forma juridice, „a județului, a comunelor, a societăților", care împreună cu cea a particularilor ajungea la 620.800 hectare[51].

Principala cauză care a determinat încetinirea ritmului reformei s-a întemeiat pe lipsa cadrelor calificate. Erau foarte întârziate lucrările de parcelare, care ar fi trebuit să se desfăşoare în tandem cu cele de expropriere pentru a putea fi emise cât mai curând titlurile de proprietate către țăranii îndreptățiți la pământ. La nici una din cele şase moşii expropriate din zona Aleşdului nu erau finalizate dispozitivele de parcelare şi lucrurile stăteau la fel de rău şi în plasa Beliu. Pentru cele două moşii de la Beiuş abia erau întocmite proiectele provizorii de parcelare, iar în plasa Marghita numai pentru două moşii din cele 65 erau finalizate lucrările topometrice. Aceeaşi situație era prezentă şi în celelalte ocoale, de pildă în Ocolul Agricol Central, unde numai la şase moşii din cele 19 expropriate era încheiată parcelarea, în Ocolul Agricol Tileagd erau definitivate lucrările la două moşii, Țețchea şi Păuleşti, iar la restul de cinci încă se lucra. Starea de lucruri era şi mai critică în plasa Salonta, unde din cele 75 de moşii erau terminate parcelările numai la opt, în plasa Sălard, unde din cele 22 moşii fuseseră parcelate numai cele din satele Şişterea şi Hodoş, în plasa Săcuieni, cu o singură moşie parcelată din cele 49 expropriate şi Tinca, cu un număr de patru moşii parcelate din 14[52]. Țăranii din comuna Balc, Bihor, mai erau nemulțumiți şi din pricina că moşia lui Pincaş Iosif, aflată în hotarul satului, a fost declarată fermă model de stat, cu toate că ei o împărțiseră şi foloseau deja terenul[53].

Rămânerea în urmă a lucrărilor tehnice se datora nu numai lipsei de personal calificat al Camerei, cât şi diferitelor neînțelegeri şi conflicte ivite cu ocazia aplicării lor pe teren. Aşa s-a întâmplat în plasa Sălard, unde pe aceeaşi moşie urmau să fie împroprietăriți țărani din mai multe sate. Din cauza repetatelor intervenții ale Camerei, topometristul Romanovschi Dionisie a rupt orice legătură cu aceasta, executând lucrările după propriile sale norme [54]. Din pricina litigiilor provocate apoi de intervențiile oamenilor FND-ului în favoarea unor comune, topometristul plasei Tinca, județul Bihor, Urszinyi, a renunțat la delegație[55]. În aceste condiții, țăranii dintr-o serie de localități şi-au angajat topometriști particulari, situație care l-a înfuriat pe directorul Camerei, acesta cerând identificare şi pedepsirea lor[56]. La fel s-a întâmplat în județul Sălaj, factorii politici fiind criticați că au tolerat litigiile de hotărnicie iscate între comune, dat fiind faptul că multe moşii erau extinse peste mai multe comune, ca de pildă cele din Tihău, Surduc, Poptelec, Bocşa Română, Ghircei, Crasna[57].

N-au lipsit nici conflictele de natură etnică intervenite între populația românească şi cea maghiară, directorul Camerei Agricole din Bihor constatând că „reforma agrară în loc să devină un mijloc de înfrățire a popoarelor conlocuitoare – cel ce trebuie să fie după natura lui – a devenit un mijloc viu al reacționarilor de a semăna ura şi divergența între aceste popoare"[58]. La fel s-au petrecut lucrurile şi în județul Satu Mare, unde țăranii din localitățile Gherța Mică, Certeze, Huta Certeze, Boineşti, Bixad, Călineşti, Racşa, Dumbrava şi Livada, din pricina deficitului de teren au primit loturi din moşiile grofilor Sztáray Mihai şi Kende Sigismund din Livada, cele mai întinse proprietăți particulare din județ la acea vreme. Alții, din comunele Firiza, Chiuzbaia, Bia Mare, Ilba, ale plasei Baia Mare, precum şi din Medieşu Aurit[59] au fost împroprietăriți în comunele germane Homorodu de Jos, Lipău, Cărăşeu, Borleşti şi Sâi[60].

Şi în județul Arad, una dintre principalele cauze care au trenat aplicarea reformei agrare a fost cea legată de insuficiența terenurilor expropriabile. O atare situație a fost înregistrată în luna august 1945 în mai multe localități ale Plasei Şiria. În comuna Agriş, 40 din cei 626 de îndreptățiți trebuiau colonizați în altă localitate, deoarece nu mai exista nici o palmă de pământ disponibil. În Cuvin au fost expropriate 174 de iugăre, care au fost distribuite unui număr de 83 de îndreptățiți, dar au

[50] *Ibidem.*
[51] *Ibidem.*
[52] AN-SJ Bihor, fond *Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Agricolă*, dosar 1/1946, f. 4-7.
[53] Idem, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 68.
[54] Idem, fond *Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Agricolă*, dosar 1/1946, f. 2.
[55] *Ibidem.*
[56] *Ibidem*, f. 3.
[57] Idem, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 64.
[58] *Ibidem.*
[59] AN-SJ Satu Mare, fond *Camera Agricolă a județului Satu Mare*, dosar 1053/1945, f. 1-100.
[60] *Ibidem*, dosar 1058/1945, f. 1-94.

https://biblioteca-digitala.ro

rămas fără pământ şapte familii. Comuna Mâşca nu avea deloc pământ expropriabil, dar avea 97 de îndreptățiți. Aceeaşi stare de lucruri exista şi în Măderat. Aici puteau fi expropriate numai 68 de iugăre, care satisfăceau 57 de îndreptățiți, alți 50 urmând să fie colonizați. Situația era şi mai dificilă în Covăsânț, unde, chiar dacă se expropriaseră 945 de iugăre, trebuiau să fie colonizați în altă parte 197 de țărani săraci. La fel stăteau lucrurile în reşedința de plasă, Şiria. Aici au fost expropriate 165 de iugăre, însă numărul îndreptățiților era de 503. Seleuşul dispunea de numai 34 iugăre de teren expropriabil, în vreme ce pe listele comisiei locale de împroprietărire figurau înscrise 245 de familii. Organele administrative ale plasei au găsit soluția colonizării tuturor acestor îndreptățiți în comuna Panatu Nou, din Plasa Arad, în gospodăriile etnicilor germani dislocați de acolo[61].

Cu toate eforturile depuse de puterea comunistă, lucrările de aplicare a reformei se mişcau greu. Factorii politici au întreprins atunci o serie de analize pentru a depista şi elimina cauzele care au subminat dinamica ritmului exproprierilor şi împroprietăririlor scontat de coaliție. În primul rând au intrat în obiectivul cercetărilor responsabilii administrațiilor județene, dar concluziile formulate cu privire la activitatea acestora erau adesea contradictorii. În vreme ce conducerea județului Satu Mare era criticată că a numit „numai judecători (…) ca preşedinți ai comisiilor de plasă, care nu-şi dau interes accentuat problemei de reformă agrară", adică specialişti, situația în județul Bihor era pe dos, prefectului reproşându-i-se că „între preşedinții comisiilor de plasă nu se găseşte nici un intelectual"[62]. Iată cum guvernanții s-au pus singuri în fața dilemei de a face alegerea între profesioniştii nealiniați politic şi diletanții înregimentați în partidele coaliției. Sugestiv este exemplul prefectului Sălajului, care sătul de gafele oamenilor partidului, a procedat cum a crezut el de cuviință, motiv pentru care comuniştii îl criticau că „s-a încrezut în propriile-i forțe în aplicarea reformei şi a refuzat sprijinul PCR şi al organizațiilor de masă"[63].

Lucrurile n-au stat la fel în Maramureş, unde prefectul a lucrat „pe mâna" activiştilor politici, aşa după cum i s-a cerut, şi căruia, în urma controlului efectuat de inspectorul delegat de Ministerul Agriculturii pentru „revizuirea actelor de reformă agrară", i s-a propus anularea celei mai mari părți a lucrărilor de reformă. Sub presiunea Frontului Plugarilor, prefectul a depăşit cadrul legii, declarând o suprafață de 910 ha ca fermă model, la o suprafață totală expropriabilă de 2-3.000 ha pe întregul județ, adică tot atâta cât se stabilise pentru județul Bihor, dar care avea însă 18.000 de hectare expropriabile[64]. Faptul că Frontul Plugarilor monopolizase pârghiile politice ale Maramureşului a fost exploatat până şi de populația maghiară a județului. Liderul Uniunii Populare Magiare din Baia Mare se plângea „că 130-150 de țărani unguri au ieşit din U.P.M. şi au intrat în Frontul Plugarilor pe motiv că U.P.M. nu se ocupă de reforma agrară, şi aceasta nu se datoreşte întâmplării – sublinia acesta – ci de fapt în conducerea raionalei Baia-Mare nu se găseau elemente țărăneşti în U.P.M."[65]. Presiunea politică exercitată de Frontul Plugarilor nu a scăpat însă nesancționată de ceilalți țărani, adepți ai lui Maniu, care cu tot sprijinul acordat de comuniști formațiunii lui Groza, nu vedeau în acest partid o posibilă variantă a PNȚ. În acest context, pe 6 mai 1946 a fost ucis preşedintele „plugarilor" din comuna Berbeşti, Gheorghe Codrea zis Piciorog, de către „maniştii" Ioan Popovici a lui Gheorghe, Vasile Popovici a lui Ion, Petru Batin a lui Pavel şi Vasile Batin a lui Pavel, etichetați într-un document ca şi „cunoscuți reacționari"[66].

Comuniştii şi-au îndreptat apoi criticile înspre angajații aparatului de stat. De data aceasta organele de partid îşi întemeiau motivația pe o aşa zisă neloialitate manifestată de funcționarii publici „notari, pretori, ingineri agronomi", acuzați că ar refuza să-şi dea întregul concurs pentru finalizarea lucrărilor reformei, ori că ar pretinde sume de bani de la țărani. Erau nominalizați în acest sens Ioan Illeş din județul Satu Mare şi Cornel Rizea din județul Sălaj[67]. Alți slujbaşi ai statului erau calificați pur şi simplu că ar fi „elemente reacționare sau reprezentanți ai moşierimei", însă fără vreo probațiune solidă, pentru argumentarea afirmației activiştii mărginindu-se la exemplificarea preşedintelui Comisiei județene Sălaj „judecătorul Pop Simion, nepotul lui Maniu". Dealtfel, se subliniază într-o sinteză, „în județele Sălaj şi Satu-Mare, între preşedinții de plasă nu se găseşte nici un țăran şi nici un element politic – aşa încât se atrăgea atenția asupra faptului că – sunt şi astăzi

[61] AN-SJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 34.
[62] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 71.
[63] *Ibidem.*
[64] *Ibidem*, f. 82-84.
[65] *Ibidem*, f. 71.
[66] Idem, fond *Inspectoratul Genereal Administrativ-Circa VIII Oradea*, dosar 4296/1946, f. 5.
[67] Idem, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 64.

https://biblioteca-digitala.ro

locuri (plasa Şimleu-Silvaniei, plasa Bucium) unde sate întregi sunt învățate de elemente maniste că reforma agrară se datoreşte lui Maniu”[68]. Comuniştii îşi asumau totuşi greşeala de a nu fi popularizat suficient şi în favoarea lor reforma agrară, în termeni comparativi şi critici cu cea precedentă, încât – spuneau ei – „în comuna Roşiori, Diosig, Sălard, coloniştii zic şi astăzi că ei au primit pământul de la Maniu”[69]. În ton cu acelaşi mod absurd de analizare a lucrurilor, aceştia au ajuns la concluzia că lucrările de reformă efectuate deja în plasa Tăşnad, Sălaj, trebuiau refăcute pentru simplul motiv că preşedintele plasei, fiind „manist”, era bănuit că a favorizat scoaterea de sub expropriere a multor moşii[70]. Se pare că puterea îşi găsise în sfârşit un „țap ispăşitor”, țărăniştii lui Maniu, în sarcina cărora vor pune întreaga paletă a eşecurilor şi nereuşitelor izvorâte din incompetența propriilor oameni.

Totuşi, pentru argumentarea afirmațiilor făcute, organele de partid au selectat o serie de „plângeri” formulate de „țărănimea muncitoare”. O asemenea probă scrisă, pe manşeta căreia activistul a adăugat ulterior mențiunea «Bun pentru publicitate la Scânteia»[71], a fost compusă de către Lazăr Barta, secretarul organizației PCR din comuna Batăr, Bihor, pe data de 2 decembrie 1945. Petiția era adresată CC al PCR, sub forma unei delațiuni în care factorii județeni responsabili de aplicarea reformei erau bănuiți de complicitate în stagnarea procesului de expropriere a moşiei Dr. Ioan Iacob[72], deoarece, spune autorul ei, „au trimes şi dovezi falşe la Ministerul Agriculturii că lumea au refuzat pământul”. Conținutul scrisorii se arată a fi interesant atât prin formulele propagandistice tipizate utilizate de petent, ca un început de infiltrare a „limbajului de lemn” în lexicul lumii rurale, dar mai ales prin faptul că anticipează conflictul armat care se va desfăşura în comună în toamna anului 1949[73]. „Aşa că noi țăranii şi muncitorii agricoli ne dăm silința cât mai mult ca să dăm pâine oraşelor – continua reclamantul – dară aceşti fascişti şi reacționari ne pune piedecă a împărți pământul oficios, ca gospodarul să-şi piardă speranța, că unde lucrează toamna numai lucrează primăvara, ca pământul nostru, câştigat pe drept să rămâie de râs şi nelucrat, şi să nu putem da pâine destulă tovarăşilor noştri de muncă la oraşe. Atunci vor fi ei veseli, reacționarii şi tâlharii, când între noi va fi o duşmănie şi împuşcări. Atunci hoții vor face baluri împreună cu autoritatea noastră populară şi democratică care este trimisă de Dumneavoastră pentru siguranța poporului. Nu este a noastră, este a reacționarilor. Pentru ce, pentru că un domn locotenent de geandarmi, în ziua de 23-24 au venit în comuna noastră şi au început să bată şi să înjure, care cum au venit în fața lui”. În realitate supărarea țăranului comunist a fost generată de tentativa de acaparare „pe cale revoluționară” a unei părți din moşie, care a fost mai târziu declarată fermă model, presupunere întemeiată pe precizarea adusă în finalul scrisorii, unde solicită „anularea fermei model a acestui fascist, care în tot timpul războiului au lucrat numai cu firme hitleriste şi reacționare”[74]. Realitatea era însă cu totul alta, exploatația moşierului Iacob fusese declarată fermă model de către autoritățile județene, dar nu datorită „sforăriilor reacțiunii”, ci mulțumită dotărilor moderne cu care era echipată.

Apropiată ca şi conținut este şi o „plângere” înaintată de notarul comunei Zece Hotare, G. Bindaş, pe 5 mai 1947, împotriva inginerului silvic (cadastral) Iosif Bedros, pe care-l acuza de complicitate la amânarea lucrărilor de expropriere a moşiei Gheorghe Mateescu. „Inginerul Bedros cunoaşte bine cauza noastră – insinua petentul – nu de la noi, ci poate de la moşierul Mateescu, aşa că reacțiunea este la lucru” – după care se pronunță sentențios cum că – „locul acestui moşier şi slugile sale, în special un văr al său, Alexandru Mateescu din Vadu Crişului, care produce cele mai bizare confuzii, ar fi nimerit într-un lagăr de muncă, undeva în Siberia, nu aici între noi, ca un trântor fără nici o ocupație, să pândească venituri ieftine, contravenții, sabotaj, reacțiune şi altele”. Notarul se mai plângea şi de faptul că intervențiile autorităților superioare la care el făcuse apel nu fuseseră luate în seamă. „Notele de cabinet, personale ale Ministrului de Agricultură şi Domenii, produse la intervenția personală a deputatului poporului (Florescu – n.a.), apoi ordinele Prefectului şi a Comisiei Județene sunt sistematic sabotate de mici javre subalterne[75]” – încheia acesta.

În rapoartele critice au figurat adesea până şi unii membri ai partidelor aflate în coaliția de la putere, etichetați la rândul ca „elemente reacționare, reprezentanți ai intereselor moşiereşti, strecurate în organizațiile de masă”. Printre formațiunile politice nominalizate s-au numărat Uniunea

[68] *Ibidem.*
[69] *Ibidem.*
[70] *Ibidem*, f. 82-84.
[71] *Ibidem*, f. 38.
[72] Iacob Ioan, liderul organizației PNL-Brătianu din județul Bihor – n.n., A.Ț.
[73] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.*, dosar 510/1949, f. 173.
[74] *Ibidem*, dosar 262/1945-1948, f. 39.
[75] *Ibidem*, f. 120.

https://biblioteca-digitala.ro

Patrioților din județul Sălaj şi organizația PSD din Salonta, Bihor, ai căror membri erau acuzați că „se folosesc de postul lor de conducere şi de cadrele acestor organizații pentru a recupera moşiile expropriate”[76]. În cazul social-democraților din Salonta, informația poate fi veridică, având în vedere că atât orașul, cât şi organizația de partid erau eminamente maghiare. În mod just, de data aceasta, aceştia erau învinovățiți că „au luat apărarea pentru acei locuitori ai orașului, cari au plecat în masă cu armata fascistă şi nu s-au reîntors nici după 5-6 luni sau nici chiar astăzi – se sublinia în raport – motivând aceasta prin faptul că aceştia nu au fost refugiați ci evacuați forțați”. După cum se poate vedea, aici interesele etnice au avut prioritate în fața celor de natură politică[77]. Oricum „afacerile” de această natură nu ajungeau la urechile publicului larg, care era intoxicat prin intermediul presei comuniste cu ştiri referitoare exclusiv la „succesele” înregistrate de putere. Aşa de pildă, în ziarul Viața Nouă era popularizat exemplul „țăranilor sindicalizați” din orașul Salonta pentru reuşita lor de a pune pe picioare „Cooperativa muncitorilor agricoli”, o primă entitate colectivistă, prin intermediul căreia, şi cu sprijinul comitetului local, „ales pe cale democratică”, reuşiseră să pună mâna pe ferma „Cserepesi” pe care o exploatau în arendă pentru 8 pengö pentru fiecare iugăr[78].

O situație similară putea fi întâlnită şi în comuna sătmăreană Culciu Mare, localitate cu o structură etnică mixtă, balanța înclinând însă în favoarea celei maghiare[79]. Pe data de 15 februarie 1946, organizația Frontului Plugarilor din localitate, devenit fieful sătenilor români, a înaintat o reclamație împotriva administrației comunale ce conspirase la scoaterea de sub expropriere a moşiei „absenteistului” Böszörmenyi Emil, cu atât mai mult cu cât moşia se găsea sub incidența legislației CASBI[80]. Hotărârea favorabilă moşierului fusese luată la inițiativa notarului Kövári Ernestin într-o şedință la care participaseră primarul, ajutorul de primar şi reprezentanții locali ai formațiunilor politice din FND, adică Puşkaş Geza şi Nagy Elek din partea UPM, respectiv Anton Donca de la Frontul Plugarilor. Acesta din urmă, fiind în minoritate, nu şi-a putut susține punctul de vedere, cu toate că a demonstrat că moşierul fugise din țară pe data de 14 septembrie 1944 şi se întorsese abia pe 29 mai 1945 cu ajutorul unor acte de cetățenie română false procurate chiar de către notar[81]. Tot în județul Satu Mare au fost semnalate şi alte scutiri de expropriere, dar avându-i ca actori pe membrii fostului Grup Etnic German. O parte a germanilor deportați ianuarie 1945 în lagărele din Ucraina s-au întors la vetrele lor în vara anului 1946, dar care acum erau ocupate de colonişti veniți din zona Oaşului[82], aşa încât era firesc ca aceştia să se preocupe de recuperarea propriilor gospodării, inclusiv pe căi necinstite. Prefectura județului a şi semnalat faptul că „refugiații reîntorşi intrând în prevederile legii, între cari şi saşii, manevrează cu fel şi fel de certificate, vădit neconcludente, şi în baza acestor certificate obțin (…) scutiri de sub expropriere”[83].

Obligați de liderii PCR să-şi îndrepte greşelile şi să înceteze cu abuzurile, fruntaşii formațiunilor politice ale minorităților etnice, în special ale celei maghiare, au ales calea atacului, acuzând autoritățile româneşti de tratament discriminatoriu în aplicarea reformei agrare, afirmație care s-a dovedit mincinoasă până la urmă[84]. În legătură cu pretinsele ilegalități puse în sarcina noastră, ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrăşcanu, aflat în vizită la Oradea pe 3 iunie 1946, a ținut să facă lumină în această problemă. „Ştiu că în aplicarea acestei legi s-au născut nemulțumiri în sânul populației maghiare – a spus el – este posibil să se fi făcut anumite nedreptăți într-un punct sau altul al țării. Dar iată situația găsită în județul Bihor. Deşi județul are 70 la sută populație românească, totuşi, 69 la sută din suprafața expropriată, deci peste două treimi, a fost pusă la dispoziția țărănimii maghiare”[85].

[76] *Ibidem*, f. 69.
[77] *Ibidem*.
[78] *Viața Nouă,* nr. 69/4 aprilie 1945, p. 4.
[79] Comuna avea o populație de 806 persoane, dintre care 450 erau de etnie maghiară – n.n., A.Ț.
[80] Casa de Administrare şi Supraveghere a Bunurilor Inamice înființată prin Legea nr. 91 din 9 februarie 1945 – n.n., A.Ț.
[81] AN-SJ Satu Mare, fond *Prefectura județului Satu Mare*, rola 447, dosar 23/1946, f. 26.
[82] AN-SJ Bihor, fond *Inspectoratul General Administrativ-Circa VIII Oradea*, dosar 1210/1946, f. 9.
[83] Idem, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR,* dosar 262/1945-1948, f. 70.
[84] Idem, fond *Comisia pentru Aplicarea Reformei Agrare în Plasa Centrală*, dosar 24/1946, p. 16.
[85] *„Dl. profesor Lucrețiu Pătrăşcanu ministrul Justiției, cu ocazia vizitei făcute recent la Oradea, a ținut în fața unui public format din intelectualitatea locală, o conferință despre problemele locale ale Transilvaniei. Dl. ministru a vorbit cu competența unui om de stat, dublat de un sociolog de înaltă ținută ştiințifică, cu pasiunea unui patriot înflăcărat şi cu obiectivitatea unui democrat consecvent. D-sa a pus pe tapet, cu francheță, unele probleme considerate drept «gingaşe», dovedind încă o dată că soluțiile propuse şi realizate de democrația românească, sunt pe linia marilor noastre interese naționale şi că opera regimului instalat la 6 Martie 1945, ne-a adus definitivarea fruntariilor noastre apusene şi lichidarea pentru totdeauna a oricăror îndoieli în ce priveşte apartenența întregei Transilvanii la România şi intangibilitatea graniței. Dl. ministru a exprimat dorința de a nu se publica această conferință în presa locală, urmând ca ideile şi sfaturile D-sale să fie larg dezbătute la Cluj, unde domnia sa a vorbit alaltăieri în cadrul unei conferințe*”, în *Crişana,* nr. 127, din 13 iunie 1946, p. 1 şi 4.

https://biblioteca-digitala.ro

Nici Maramureşul nu a fost scutit de abuzurile săvârşite de minoritarii etnici. În raportul din iulie 1945, secretarul Organizației PCR din Sighet se plângea de atitudinea antidemocratică manifestată de populația ucraineană a județului, sub protecția fățiş afişată de colonelul Timoşenko, împuternicitul Comisiei Aliate de Control în teritoriu. „Situația e atare – relata secretarul – că populația ucraineană vrea privilegii şi nu egalitate în drepturi, iar în ce priveşte îndatoririle, nu vrea să îndeplinească nimic. Nu s-au dat vitele pentru rechiziție în contul Armistițiului, nu se respectă dispozițiunile Prefecturii. În acestea sunt chiar încurajați de colonel, colonelul în care am sperat să obținem un sprijin, [dar care] pune multe piedici. Se amestecă în toate lucrurile mici, complicând lucrurile şi mărind munca întregei administrații, fără rost, şi asmuțind, prin munca lui, populația contra administrației”[86]. Problema ucrainenilor era reluată şi o lună mai târziu. Referindu-se la situația din oraşul Sighet, acelaşi secretar raporta: „Repatriații ucraineni au îngreunat foarte mult situația economică. Ei sunt împrăştiați în tot oraşul şi în comunele din jurul oraşului. Aici distrug totul, fânul, cartofii, mălaiul, dovlecii, pomii fructiferi, ard gardurile, părțile lemnoase din locuințe. Chiar dacă nu consumă, distrug, jefuiesc locuințele şi oamenii, bat oamenii. Populația săracă, care suferă mai mult, este nevoită să culeagă cartofii aşa cum sunt, şi celelalte roade la fel, necoapte, ceea ce înseamnă că la iarnă vom avea o situație economică dezastruoasă. Recoltă în anul acesta nu va mai fi”[87].

În primăvara anului 1946, CC al PCR a trimis în teritoriu un pachet de instrucțiuni noi, pentru a completa lacunele legislative existente în materia aplicării reformei agrare, dar şi cu scopul de a capta opțiunea electorală a țărănimii. Primul lot al acestor documente conținea indicații de ordin tehnic privitoare la reorganizarea structurilor administrative implicate în transpunerea în viață a reformei agrare. Pentru a grăbi încheierea lucrărilor, pe lângă fiecare prefectură se înființa o „comisie de specialişti”, compusă dintr-un jurist, un inginer cadastral şi un inginer agricol, care avea misiunea de a face deplasări în toate comunele județului, cu scopul de a constata stadiul la care au ajuns lucrările de expropriere şi împroprietărire, a analiza deficiențele şi a găsi soluții pentru eliminarea acestora. O comisie mai largă, alcătuită din prefectul județului, directorul Camerei agricole, şeful Serviciului de închiriat maşini, un inginer mecanic, un inginer tehnic, reprezentantul sindicatelor, reprezentantul PCR, reprezentantul Frontului Plugarilor, reprezentantul UPM şi reprezentantul slavilor – adică „toți reprezentanții organizațiilor democratice” – era însărcinată cu înființarea „centrelor de închiriat maşini agricole” în fiecare județ. Acest organism era însărcinat să se ocupe de depistarea amplasamentului fiecărui viitor centru de închiriat maşini agricole, de constituirea parcului tehnic şi de recrutarea specialiştilor, mecanici şi tractorişti. În fine, ultima comisie înființată trebuie să se ocupe exclusiv de bunul mers al campaniei agricole, de la însămânțări până la recoltă, astfel încât, alegerile să găsească țărănimea cu hambarele pline, realizare de care depindea în bună măsură rezultatele scrutinului. Această finalitate a şi fost subliniată în încheierea documentului. „Comitetul Central al Partidului nostru – se precizează în material – consideră această acțiune ca un factor de mare importanță în câştigarea bătăliei alegerilor. Fiecare împroprietărit poate şi trebuie să devină un luptător activ pentru câştigarea maselor țărăneşti, în votarea candidaților propuşi sau susținuți de Partidul nostru”[88].

Reforma agrară, armă politică în campania electorală a anului 1946

În ce priveşte aşa-zisa „opoziție” manifestată de moşieri față de exproprierile hotărâte de „comisiile plugăreşti”, în cele mai multe cazuri aceasta s-a dovedit pe deplin justificată, majoritatea contestațiilor depuse de către proprietarii deposedați întemeindu-se pe prevederile legii pentru reformă agrară decretată de comunişti. Situații de acest gen au fost înregistrate în special în județele Satu Mare, Sălaj şi Bihor pe fondul abuzurilor săvârşite de comisiile locale, mai ales în perioada de vid legislativ care a existat în intervalul de timp premergător promulgării legii agrare. Pentru a câştiga capital politic, puterea a denaturat însă caracterul real şi legitim al acțiunilor introduse în instanțe de foştii proprietari, cu scopul vădit de a însămânța „ura de clasă” în lumea satelor. „Moşierii caută să-i înfricoşeze pe țăranii împroprietăriți prin darea lor în judecată pentru tulburarea în posesie” – motivau documentele de partid. Dar cu toate aceste şicane, o bună parte dintre contestatari au şi avut câştig de cauză, grație verticalității morale de care au dat dovadă foarte mulți magistrați. Situația era din nou potrivnică intereselor guvernului, care-şi vedea periclitat capitalul electoral. Din

[86] AN-SJ Maramureş, fond *Comitetul Județean Maramureş al PCR*, dosar 1/1945, f. 24.
[87] *Ibidem*, f. 35.
[88] AN-SJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

această cauză, oamenii legii au fost priviți cu suspiciune.

În ciuda acestor realități, propaganda puterii a continuat să camufleze însă adevărata stare de lucruri în spatele unor rapoarte mincinoase de genul „în unele locuri au putut obține şi ajutorul unor judecători ostili față de reforma agrară, şi prin sentințe judecătoreşti moşierii au fost repuşi în posesiunea moşiilor”[89] sau că „în unele cazuri au şi reuşit să câştige cu ajutorul unor judecători corupți” [90]. În capul listei se situa Judecătoria din Zalău. Era urmată de cea din Satu Mare, despre a cărui preşedinte se afirma că „a procedat cu ilegalitate, a fost demascat în adunări şi prin presă şi chiar tradus instanțelor penale”[91]. Dacă lucrurile au stat aşa, comuniştii se făceau la rândul lor vinovați de încălcarea gravă a principiului inamovibilității instanțelor de judecată, culpă secondată şi de cea a desființării, pur şi simplu, a independenței puterii judecătoreşti. Realitatea ne este confirmată de chiar textul raportului analizat, în care activistul de partid relata despre cum Comisia Centrală pentru Reformă Agrară, organ administrativ lipsit de competență juridică, a anulat sentințele favorabile pronunțate de instanță în cele 28 de contestații la expropriere depuse de anumiți moşieri. Abuzul nu s-a oprit aici, consecințele curajului manifestat de magistratul sălăjean materializându-se prin deferirea sa instanței penale. Era un exemplu clar de intimidare, adresat întregului corp judecătoresc.

Presa de stânga, folosită şi ea ca armă politică, a mediatizat în permanență cazuri de acest gen, răstălmăcind adevărul. De pildă, în ziarul „Sătmarul” erau nominalizați o serie de moşieri din comunele Răteşti, Beltiug şi Socond, învinuiți că „s-au sustras ori s-au opus pur şi simplu exproprierii”. Profesorul universitar, preotul Ioan Paşca, originar din comuna Buteasa, era acuzat de împuşcarea țăranului Ilie Vasile, fiindcă nu era de acord cu reforma agrară, Titu Demian, liderul județean al „maniştilor”, care deținea 119 iugăre în Mărtineşti, figura în capul listei, urmat de alți membri marcanți ai PNȚ, cum ar fi Dr. Victor Marcu cu 118 iugăre în Şomcuta, Gheorghe Pop cu 362 iugăre în Botiz, Dr. Ioan Hossu cu 108 iugăre în Botiz, Teodor Lazin cu 119 iugăre în Dorolț, Ioan Puşcaş cu 110 iugăre în Apateu etc[92]. Toți aceştia au devenit subiecții interminabilelor procese deschise în instanțe de către comisiile locale de reformă agrară[93]. În sprijinul cotidianului sătmărean venea şi organul de presă al FND Bihor, „Crişana”, care îşi îndrepta atacurile împotriva avocatului „manist” Pelle din Oradea, apărătorul în proces al confratelui său politic Titu Demian[94]. Propaganda împotriva fruntaşului „manist” sătmărean a fost menită să producă un dublu impact asupra opiniei publice, deoarece el se găsea pe lista candidaților Partidului Național-Țărănesc pentru apropiatele alegeri.

În aceiaşi manieră au procedat comuniştii şi în cazul fruntaşului „manist” bihorean Teodor Rocsin, de asemenea candidat PNȚ. În acest sens, şeful resortului „Studii şi Documentare” din cadrul Regionalei PCR Oradea, Rabinovici, a făcut efortul de a-i scormoni întreg trecutul spre a putea culege informații cu ajutorul cărora să-l poată denigra pe liderul bihorean. Trebuie să remarcăm că în această activitate a primit tot sprijinul autorităților, ca o dovadă în plus a atmosferei de teroare sub care îşi desfăşurau serviciul funcționarii statului. De la Judecătoria de Carte Funciară din Oradea au fost obținute contractele originale prin care Rocsin achiziționase ferma din comuna Şimian (Sălaj) la începutul anilor `20 de la baronul Schell plecat în Ungaria, după care activiştii au adunat toate contractele de vânzare-cumpărare încheiate în perioada interbelică de Rocsin cu diferiți țărani din comuna, cu scopul de a monta un scenariu menit să demonstreze că moşierul ar fi reuşit să fraudeze astfel precedenta reformă agrară. Dosarul lui Rocsin, bine burduşit cu probe, a fost apoi expediat CC al PCR, pentru ca ziarul „Scânteia” să poată elabora pe baza acestuia un material denigrator la adresa PNȚ. Pentru formarea unei imagini concludente asupra modului în care opera „serviciul de informații” din cadrul PCR, n-ar fi lipsită de importanță citarea pasajului care demască maniera ticăloasă în care au procedat comuniştii. „Baronul Schell, într-adevăr a vândut lui Rocsin partea acea a moşiei, pe care acesta a putut să o scoată de sub expropriere prin anumite aranjamente făcute cu Comitetul Agrar Bucureşti – sublinia activistul Rabinovici – Contractele de vânzare-cumpărare anexate aci arată cum a ajuns Rocsin în posesiunea moşiei, împreună cu fabrica de spirt, cu castel, cu alte clădiri etc. După ce Rocsin a ajuns astfel în posesiunea moşiei, pe țăranii deja împroprietăriți

[89] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 69.
[90] *Ibidem*, f. 64.
[91] *Ibidem*, f. 82-84.
[92] *Sătmarul* (Satu Mare), nr. 21/1946.
[93] Idem, nr. 276, din 1 iulie 1947, p. 2.
[94] *Crişana,* nr. 88, din 21 aprilie 1946, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

i-a dat afară de pe moşie, păgubindu-i cu 600 iugăre de pământ bun. După ce a intrat în posesiunea moşiei, Dr. Teodor Rocsin a început să vândă loturi țăranilor, câştigând la fiecare iugăr cam 20 măji (2 tone) de grâu. Astfel a vândut cam 220 iugăre, iar lui i-a rămas mai mult de jumătate şi anume partea cea mai bună şi care cuprindea toate clădirile, inclusiv castelul şi fabrica de spirt, în mod gratuit. Anexăm vreo 20 extrase de contracte de vânzare-cumpărare încheiate de Rocsin cu cumpărătorii. După Dictatul de la Viena, baronul Schell a pornit proces pentru a primi înapoi moşia. După eliberarea Ardealului de Nord în 1944, Rocsin Teodor a intentat proces pentru recâştigarea moşiei. In 1945 au fost expropriate 116 iugăre din moşia lui Rocsin Teodor, din comuna Şimian. In 1945, datorită greşelilor Comitetului Agrar din plasă, Dr. Teodor Rocsin a mai vândut țăranilor câteva zeci de iugăre, motivând această vânzare prin aceea că s-a înțeles cu aceşti țărani cumpărători încă înainte de Dictatul de la Viena, însă n-a mai avut ocazia să încheie contract cu ei, nici n-a primit vreun ban de atunci”[95].

Pe 9 octombrie, Cercul de Studii şi Documentare din cadrul Regionalei PCR Oradea comunica Comitetului Central că are pregătit un nou pachet de materiale propagandistice destinate compromiterii în presa centrală a principalilor cinci candidați bihoreni înscrişi pe lista PNȚ-Maniu. Era vorba despre preşedintele organizației, Dr. Rocsin Teodor, urmat de Dr. Romulus Pop, fost ministru, Dr. Gheorghe Popescu-Ceica, Dr. Teodor Popa şi Dr. Eugen Chiş. Aceste documente veneau să completeze „dosarele” expediate deja pe 28 septembrie prin „tovarăşul Virgil Petrescu de la «Scânteia»”, precum şi „dosarul avocatului Dr. Pop V. Ion, candidat în Zalău”[96]. Comuniştii sperau, ca lovind în candidatul sălăjean, să poată murdări imaginea publică a preşedintelui Iuliu Maniu, orientându-se după bârfele care se vehiculau cu privire la o presupusă legătură de rudenie între cei doi, strategie care, dacă şi-ar fi dovedit susținerea, ar fi condus şi la compromiterea unui al treilea „nepot”, candidat în Arad. Pentru a fi mai convingător, Nagy Balázs, secretarul Cercului de Studii şi Documentare, anexase şi o scrisoare a colegilor săi din județul vecin. „Menționăm că lumea ştie şi afirmă că familiile Pop şi Gheție din Sălaj sunt înrudite cu familia Maniu. Vă rugăm a ne răspunde cu prima poştă – solicitau aceştia – dacă domnul Victor Gheție din Şimleu Silvaniei … etc., deoarece avem documente că numitul a jefuit în stil mare populația din județele Arad şi Sălaj, dându-se nepot al lui Iuliu Maniu, pe numele căruia a şi ridicat bani de la Cooperativa «Ardealul» din Arad şi Cooperativa «Grâul» din Sălaj, prin care a jefuit populația din Sălaj, [cooperativă care] este instalată în casa lui Maniu din Şimleu Silvaniei” [97].

Acelaşi tip de construcție calomnioasă i se pregătea şi avocatului Pop Romulus, moşier şi proprietar de păduri în Sălaj. Acestuia i se imputa vina de a fi acționat în instanță la începutul anului „111 țărani şi văduve de țărani pentru furt de lemne din pădurile lui şi ale familiei sale”. Pentru activistul comunist nu constituia nici o problemă faptul că țăranii respectivi devastaseră proprietatea omului, ci numai faptul că proprietarul îi dăduse în judecată, unde se pare că pătrunsese deja „spiritul luptei de clasă”, deoarece judecătorul din Cehu Silvaniei i-a achitat pe inculpați. Important era ca Romulus Pop să fie perceput de electorat ca un exploatator nemilos, cu atât mai mult, cu cât declarase apel împotriva sentinței[98].

Zaharia Boilă, un alt candidat pe lista țărăniştilor din Sălaj, a fost subiectul unui material documentar mai amplu, întocmit prin combinarea informațiilor provenite din mai multe surse. După ce se face o scurtă prezentare biografică, în care nu este uitat amănuntul că „a fost director al ziarului «Patria» din Cluj, care nu mai apare de câteva luni din cauză că muncitorii refuză să mai lucreze la tipografia Patriei” – încercând să se susțină prin acest detaliu lozinca „conştiinței revoluționare” a clasei muncitoare – candidatul este pus imediat în conexiune cu activitatea politică a defunctului său frate, Romulus Boilă, „fost ministru, mereu în cabinetele Maniu” şi cu implicarea acestuia în Afacerea Skoda. De aici încolo lucrurile sunt simple, întreaga chiverniseală a familiei Boilă este socotită frauduloasă, fără ca ipoteza lansată să fie susținută prin probe, în afara unor bârfe colportate de câțiva apropiați ai familiei[99]. Printre sursele informative apare un avocat din Cluj, care confirmă bogăția familiei candidatului, şi spune „că ar fi putut să fie şi mai bogați dacă ei nu ar fi trăit ca nişte trântori”. Inventarul întocmit de comunişti nominaliza: „la Zlatna Zaharia Boilă are şteampuri de aur; la Aghireş Zaharia Boilă, împreună cu fratele lui decedat, au mine de cărbuni,

[95] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 6/1945-1947, f. 207.
[96] *Ibidem*, f. 207, 238, 241.
[97] *Ibidem*.
[98] *Ibidem*, f. 207.
[99] *Ibidem*, f. 356.

https://biblioteca-digitala.ro

teritorii imense. Acestea însă nu sunt exploatate actualmente din interes personal, pentru ca statul să nu se amestece în conducerea şi livrarea cărbunilor de care este mare nevoie; în Cluj ambii fraţi Boilă au case în Str. Băii, lângă Parc (unde trece Someşul). În casa lui Zaharia Boilă se găseşte o baie de marmură curată, evaluată de specialişti la sute de milioane; la Dicio-Sânmartin (Blaj), unde a fost avocat, are o casă şi un loc de casă" [100].

În ziarul „Lupta Maramureşului" fruntaşul „manist" Ilie Lazăr era şi el aspru criticat de către țăranul comunist Danciuc Pintea din comuna Ruscova, pentru că în campania electorală i-ar fi „speriat" pe săteni spunându-le că „legea de reformă agrară este anticonstituțională şi că va scoate afară din țară pe minoritari (unguri, ucrainieni şi evrei) şi că pământul lor îl va da țăranilor români". În finalul articolului, corespondentul de presă amenința că va face „apel până la Moscova în contra lui Ilie Lazăr"[101]. Nu putem spune însă că nu au existat şi vânzări frauduloase. De pildă. în satul Călățea, Bihor, curatorul moşiei unui evreu deportat a parcelat terenul pe care-l administra încă din anul 1945 şi l-a vândut apoi localnicilor, dar care prinzând de veste că terenul este cuprins în planul de expropriere al reformei agrare şi-au revândut parcelele locuitorilor unei a treia comune, aşa încât situația dădea mari bătăi de cap Parchetului[102]. În alte locuri, țăranii au fost sfătuiți de către moşieri să-şi înstrăineze loturile primite, aducând ca argument în acest sens imposibilitatea cultivării parcelelor din pricina lipsei utilajelor agricole. Un număr de 11 asemenea cazuri din comuna Gherța Mică au fost raportate prefectului Sătmarului de către Legiunea de Jandarmi Satu Mare[103].

Cercul de Studii şi Documentare al Regionalei PCR Oradea mai avea în pregătire şi alte „dosare" ale unor fruntaşi țărănişti. De la Satu Mare sosiseră documente referitoare la soția liderului maramureşean Ilie Lazăr, Mara Urdea Lazăr, înscrisă în fruntea listei PNȚ-Maniu din Maramureş. „Este fata unui moşier din Copalnic-Mănăştur, județul Satu Mare – se puncta în rezumat – din punct de vedere al activității ei politice, Mara Ilie Lazăr a secondat pe bărbatul ei. S-a folosit de toate rezultatele afacerilor lui Ilie Lazăr". Chiar dacă nu avea nici o legătură cu persoana candidatei, sătmărenii pregătiseră o anexă, pe care, prin asocierea cu alte informații, o socoteau compromițătoare, cuprinzând „ numele membrilor unui Consiliu de Administrație – Banca Mănăştureana – înființată din şperțuri din afacerea Skoda, unde este aşezată toată familia, şi un articol de gazetă". Tot în rezumat era schițat profilul candidatului Vasile Lazăr, fratele lui Ilie Lazăr, fost prefect al Maramureşului în anul 1933, şi apoi prim-pretor al Plasei Şugatag, care s-a întors acasă, la Giuleşti, în septembrie 1946, după ce l-au înlăturat comuniştii de la Pretura plasei Hunedoara. Se mai strângeau documente şi pentru dosarul preotului greco-catolic Dunca Ioan, din Dragomireşti, de asemenea candidat țărănist[104].

Pop Dumitru, candidat situat pe poziția 11 a listei țărăniştilor din Bihor, era caracterizat în cel mai autentic „spirit de clasă", pe baza declarațiilor unor consăteni din Sînicolau Român, țărani săraci care intraseră abuziv în proprietatea sa. „A făcut mult rău în comună – relatau aceştia – După ce a venit Armata română în Ardealul de Nord, a fost agent agricol [şi] a impus mai mult pământ decât avea țăranul. A fost impus Vereş Teodor, văduva Hora Ioan şi Precup Nicolae. Pop Dumitru a fost primar prin anul 1922, până în anul 1926. în 5 ani cât a fost primar, odată şi-a cumpărat 40 pogoane de pământ din ferma Pâncota. A aruncat cu jandarmii afară pe țăranii săraci de pe pământul pe care aceştia-l primiseră de la vechea reformă agrară, în timpul când a fost primar. Acest pământ a fost însămânțat de către țărani şi reuşind să-i scoată afară cu jandarmii de pe acest pământ, a luat asupra sa întreaga suprafață de pământ de circa 40 iugăre, proprietatea domnului Ullman şi Gulaş, pe care după aceasta este împărțit între rudeniile sale, care apoi răstoarnă cu plugul semănătura de porumb pe care o făcuseră țăranii săraci, îndreptățiți la acest pământ. Din cele spuse de țărani, rezultă că înainte de a fi primar în comună, acesta era un om sărac şi nu avea decât 4-5 iugăre de pământ, reuşind pe timpul cât a fost primar să-şi facă o frumoasă avere, care se ridică azi la circa 70 iugăre de pământ"[105].

În plasa Ardud, moşierii țărănişti erau „demascați" şi pentru că şi-au ridicat recolta încă verde de pe terenurile atribuite sătenilor, vitregindu-i astfel pe aceştia din urmă de beneficiul „bucatelor" semănate[106]. Ignoranți, țăranii nu cunoşteau faptul că legea permitea şi chiar prevedea acest lucru, de

[100] *Ibidem.*
[101] *Glasul Maramureşului* (Sighet), nr. 26, din 20 iulie 1946, p. 3.
[102] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 64.
[103] AN-SJ Satu Mare, fond *Prefectura județului Satu Mare*, rola 460, dosar 88/1946, f. 19.
[104] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 6/1946-1947, f. 347.
[105] *Ibidem*, f. 174.
[106] AN-SJ Satu Mare, fond *Prefectura județului Satu Mare*, dosar 88/1946, f. 11.

https://biblioteca-digitala.ro

unde se vede clar că „faptele" acelor moşieri nu au servit decât propagandei comuniste. În schimb, nu se pomenea nici un cuvânt despre situațiile în care însuşi statul jefuia țărănimea împroprietărită. Locuitorii comunei Balc, Bihor, de pildă, erau nemulțumiți de plata unui procent de 60% impusă de stat din recolta terenurilor primite, motivând producția slabă ce se va obține şi care, afirmau ei, „de abia acoperă prețul sămânței şi a muncilor agricole". Naivi, sătenii sperau ca prin conținutul linguşitor în care era formulată cerere să obțină grația autorităților: „Datorăm cu recunoaştere şi mulțumire guvernului democrat Groza şi Partidului Comunist al României pentru faptul că ne-a dat pământ, deoarece cu acest fapt s-a realizat visul strămoşesc a muncitorilor, aceia cari au suferit sub jugul muncii, azi însă lucrează plini de entuziasm în averea lor"[107]. Țăranii din alte localități nu erau însă atât de convinşi de „mărinimia" guvernului Groza, mai ales cei din județul Sălaj, județeana PCR de aici semnalând faptul că „între îndreptățiți sunt (…) mulți manişti, datorită faptului că între preşedinții locali şi de plasă sunt elemente din cadrele vechi ale lui Maniu şi acestea fac propagandă manistă pe tema de reformă agrară"[108]. Cauzele acestei stări de lucruri erau imputate de către fruntaşii partidului, atât intelectualității satelor, prin aşa zisului rol „nefast" jucat de „preoții, unii învățători şi notari, conducătorii de ieri ai satelor, recunoscuți prin tradiție – acuzați că – seamănă şi acum îndoială în rândurile țărănimii"[109], cât şi activiştilor, prin lipsa diligenței de care au dat dovadă în munca de lămurire a țărănimii, cum că reforma agrară n-ar viza în mod strict doar interesele sătenilor aflați pe teritoriul moşiilor expropriabile ori a celor lipsiți total de pământ, ca beneficiari direcți, ci şi interesele generale ale întregii țărănimi, inclusiv a celor ce nu sunt îndreptățiți, ca măsură de „eliberarea țărănimei de sub jugul moşieresc"[110]. În această categorie se încadrau activiştii organizațiilor din Satu Mare şi Sălaj, aspru criticați pentru faptul că nici măcar nu şi-au trimis reprezentanți pe teren şi că nu participă nici la şedințele comitetului județean de reformă[111].

Pentru înlăturarea neajunsurilor pricinuite de prestigiul de care se bucura Iuliu Maniu la sate, CC al PCR a transmis în a doua jumătate a anului 1945 structurilor din teritoriu un material cu dublă natură, propagandistică şi tehnică, intitulat „Definitivarea Reformei agrare". Aici erau expuse pentru prima dată adevăratele intenții politice care au determinat puterea să hotărască desființarea imediată a marii proprietăți agrare private. „Reforma agrară din 1945 înseamnă lichidarea rămăşițelor feudale din România – se decreta în material – Prin exproprierea moşierilor, puterea lor economică şi politică, puterea celei mai reacționare pături sociale, a fost frântă. Împroprietărirea țărănimii sărace reprezintă nu numai baza unui avânt economic al țărănimii şi a întregei țări, ci şi baza esențială pentru activizarea ei politică, pentru democratizarea reală a României"[112].

În partea a doua a materialului erau enumerate principalele dificultăți care au grevat negativ aplicarea reformei agrare, multe dintre acestea fiind rodul neglijenței sau nepriceperii, ori ale abuzurilor, puse în sarcina comisiilor locale de aplicare: 1) Mai există moşii neexpropriate; 2) Sunt moşieri care mai folosesc pământurile şi uneltele agricole ce li s-au expropriat; 3) Sunt săteni, proprietari de terenuri sub 50 de hectare, şi chiar unii cu mai puțin de 10 hectare, care au fost expropriați pe nedrept; 4) Există neînțelegeri între sate, în ce priveşte repartiția terenului expropriat. În loc de unire şi de mobilizare pentru munca constructivă, se produc dezbinări între sate şi scăderea randamentului muncii; 5) Există neînțelegeri între săteni din cauza distribuirii nejuste a loturilor. În unele sate au fost omişi de la împroprietărire invalizii şi soldații întorşi de pe front. Contra unor comitete abuzive se ridică sătenii nedreptățiți, care fac comitete paralele. Dezbinarea e provocată şi folosită de reacțiune pentru a întârzia şi compromite desăvârşirea reformei agrare; 6) Sunt cazuri când elementele reacționare strecurate în comitetele de reformă agrară, în Frontul Plugarilor şi chiar în Partid, au speriat țărănimea nevoiaşă, luându-le bani şi obiecte cu promisiunea că li se va acorda loturi de împroprietărire. 7) Sunt cazuri când sătenii, îndemnați de elementele reacționare, au intrat pe terenurile statului, rezervate pentru ferme; 8) Sunt cazuri când s-au expropriat vii şi s-au exploatat păduri exceptate de la expropriere; 9) Sunt cazuri când, instigați de agenții lui Maniu şi Brătianu – principalii apărători ai moşierimii expropriate – sătenii refuză să execute hotărârile juste ale organelor superioare de reformă agrară"[113].

[107] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR.,* dosar 262/1945-1948, f. 19.
[108] *Ibidem*, f. 82-84.
[109] *Ibidem*, f. 87.
[110] *Ibidem*, f. 71.
[111] *Ibidem*, f. 64.
[112] AN-SJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 1.
[113] *Ibidem*, f. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

Oricât de mult s-au străduit comuniştii să imprime un caracter revoluționar reformei agrare, ori să-şi probeze generozitatea, mobilizând în această direcție întregul aparat politic şi de stat, semnalele venite din spațiul rural indicau faptul că țărănimea îşi formase deja convingerea că „reforma agrară nu va fi făcută şi terminată niciodată, iar proprietățile particulare vor fi transformate în colhozuri". Simpatia de care se bucura Partidul Național-Țărănist în satele româneşti, dublată de credința că acesta va birui în alegeri, întărea această mentalitate, sesizată şi de activişti în rapoartele lor, în care relatau că „se răspândeşte între țăranii împroprietăriți [zvonul] că degeaba se distribuie titluri definitive de împroprietărire, [deoarece] după alegeri se vor relua terenurile atribuite țăranilor"[114]. Puterea nu era străină de aceste realități, de aceea, în primăvara anului 1946 CC al PCR a transmis județenelor de partid indicații precise cu privire la intensificarea lucrărilor de reformă agrară şi la imprimarea unui caracter electoral cât mai pronunțat tuturor activităților legate de reformă. Al doilea capitol al instrucțiunilor a fost dedicat activităților propagandistice care trebuiau susținute la sate. Pentru captarea voinței electorale a țărănimii, oamenilor Secției de Agitație-propagandă le erau indicate punctual temele şi aspectele asupra cărora să insiste în discursurile lor. O primă temă făcea referire la „târârea României în războiul împotriva Uniunii Sovietice de către legionari şi regimul fascist al lui Antonescu", activiştilor recomandându-li-se să argumenteze drama României cu exemplul celor „şase sute de mii de morți în URSS" şi cu „jaful nemțesc", în antiteză cu tratamentul „generos al URSS față de noi", după încheierea războiului, probat prin „Armistițiu, Ardealul de Nord şi Acordul economic sovieto-român".

O altă temă a propagandei era consacrată ridicării în slăvi a realizărilor guvernului, însoțită şi aceasta de o largă paletă de exemple care trebuiau dezvoltate de activişti în fața auditoriului. În top se situa „primul congres liber al țărănimii", eveniment coordonat cu „alegerea liberă a delegaților plugărimii, care să reprezinte interesele ei, şi să nu fie aleşi fascişti şi reacționari". Spații mai largi erau acordate „desăvârşirii reformei agrare", rolului „comitetelor săteşti în sate, comune, plase, care aplică reforma agrară", organizării muncilor agricole, organizării stațiunilor de maşini agricole, rolului cooperativelor de consum, importanței „comitetelor țărăneşti [care] veghează avutul şi inventarul confiscat de la boieri, [ca] să nu se irosească, să nu se strice", aplicării Convenției de armistițiu cu URSS, efort ce trebuia suportat de întregul popor, „nu numai de țărănimea săracă, cum au făcut guvernele Sănătescu şi Rădescu", şi multe altele, dar nu în ultimul rând, „ajutorului neprețuit – dat de Uniunea Sovietică – la ridicarea economică a țării, în special a țărănimii". Instrucțiunile rezervau în final un comandament imperativ adresat presei de stânga: „Reluați campania contra lui Maniu, folosind materialele «Scânteii», material local, mai ales din Ardeal, acolo unde naziştii sunt mai puternici. Duceți o campanie pentru democrație, folosind material din «Scânteia» şi «Graiul Nou», despre întărirea alianței între Uniunea Sovietică, Anglia şi Statele Unite, rezolvarea problemei Germaniei, a Triestului, înțelegerea de la San Francisco, discuțiile pentru rezolvarea problemei poloneze" – despre – „reacțiunea care mizează pe neînțelegeri între aliați, [care astfel] primeşte o puternică lovitură" [115].

Dinamica şi dimensiunile împroprietăririlor efectuate în județele nord-vestului României

O analiză efectuată în luna februarie 1946 a pus în lumină stadiul general al aplicării reformei în spațiul nord-vestic. Cel mai bine stătea județul Sălaj cu o suprafață expropriată de 21.960 ha distribuite la 24.204 țărani (4,44%), apoi Bihorul cu o suprafață expropriată de 18.000 ha, distribuită la 15.000 de țărani (6%) şi Satu Mare cu 11.470 ha expropriate şi distribuite la 7.866 îndreptățiți (4,47%)[116]. În Maramureş nici nu se putea pune problema monitorizării ei din cauza numărului mare de contestații deduse spre soluționare Comisiei Centrale de la Bucureşti, de unde nu se primise încă nici un răspuns[117]. Se impuneau grabnice măsuri de redresare a situației, începând cu instituirea la nivelul fiecărei „raionale" a câte unui responsabil cu reforma. La Baia Mare a fost numit Grigore Petraş, la Beiuş Iacob Ungur, la Satu Mare Vasile Erdös, în Sălaj Ioan Pop şi la Oradea „responsabilul Regionalei", fără a fi nominalizat. De asemenea, pe linie țărănească trebuiau mobilizate forțele UPM şi ale Frontului Plugarilor, însărcinate să organizeze conferințe pe tema reformei[118]. În județul Arad existau 16.846 de îndreptățiți la împroprietărire cărora le-a fost alocată o suprafață de 64.203 iugăre

[114] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR,* dosar 262/1945-1948, f. 69.
[115] AN-SJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 9.
[116] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul jud. Bihor al PCR*, dosar 262/1945-1948, f. 63.
[117] Idem, fond *Inspectoratul Genereal Administrativ-Circa VIII Oradea*, dosar 1410/1946, f. 7.
[118] Idem, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR,* dosar 262/1945-1948, f. 65.

https://biblioteca-digitala.ro

şi 204 stânjeni pătraţi. Pentru a satisface necesarul de teren, au fost colonizate în alte localităţi 542 de familii. Până la sfârşitul anului 1945 au fost eliberate de abia 702 titluri de proprietate. Au fost expropriate 15.654 de moşii cu o suprafaţă totală de 78.510 iugăre şi 1161 de stânjeni pătraţi. Numai 25 de moşii erau parcelate, iar 333 erau în curs de parcelare[119].

Pe parcursul anului ritmul s-a mai înviorat oarecum. În luna mai, în Satu Mare se reuşise definitivarea reformei pentru încă şapte comune, cu un număr de 517 împroprietăriţi. Au fost expropriate 24 de moşii cu o suprafaţă totală de 1.288 iugăre, dintre care 782,800 iugăre fuseseră distribuite îndreptăţiţilor, 248 au fost alocate rezervei de stat şi 258 formau o rezervă disponibilă, dar nu se preciza în ce scop[120]. Bihorul stătea cu ceva mai bine. Din cele 38.001 iugăre supuse reformei, fuseseră expropriate 25.915 şi se aflau în curs de expropriere 12.086 iugăre. 13.000 de ţărani erau deja împroprietăriţi şi 12.086 erau în curs de împroprietărire. Nu mai puţin de 16.050 de ţărani lipsiţi de pământ nu puteau fi împroprietăriţi din cauza lipsei de teren disponibil[121].

Inspectorul general administrativ, pe baza dispoziţiilor guvernului, a comunicat prefecţilor că „interesele politice cer ca reforma să fie terminată cu 2-3 săptămâni înainte de alegeri" şi tot până la acest termen să fie încheiate şi colectările[122], mai ales pentru că – se spune în comunicat – „propaganda în contra rechiziţionărilor de vite şi cereale pentru satisfacerea convenţiei de armistiţiu a îndepărtat ţărănimea de guvernul Petre Groza, acolo unde nici Partidul şi nici Frontul Plugarilor nu a putut pătrunde" [123].

În august 1946 în Satu Mare numai 40% din titluri fuseseră scrise[124], iar până în septembrie reforma a fost definitivată în 134 de comune, pe 816 moşii însumând 23.705 iugăre. 13056 de îndreptăţiţi au primit 21.867 de iugăre şi s-au distribuit 12.000 de titluri, dintre care înscrise numai 5.877[125]. Prima comună din judeţ în care au fost finalizate lucrările reformei a fost Culciu Mare – după cum se subliniază în presă – prin „străduniile inginerului Doja şi a spiritului de dreptate cu care a lucrat comitetul local de reformă agrară"[126]. În plasa Ardusat, majoritatea ţăranilor au fost împroprietăriţi din moşiile fraţilor Paul şi Maximilian Déngefeld[127], iar cei din plasa Şomcuta Mare din moşiile grofilor Teleki Paul şi Teleki Adám[128].

Ţăranii comunelor învecinate cu oraşul Satu Mare, Apateu, Amaţi, Ambud, Păuleşti, Petin, Sătmărel şi Culciu Mare, au primit pământ din moşiile fraţilor Böszörmény Carol şi Emil, Ile C.Barbul, Horváth Gheorghe, Szarka Andrei etc.[129]

În plasele sătmărene Carei şi Tăşnad, ţinând la acea vreme de Sălaj, conform raportului întocmit de Comisia de Verificare a Reformei Agrare din plasa Carei la data de 2 octombrie 1946, la nivelul celor 24 de comune ale plasei fuseseră expropriate 2.577,8 ha de la 224 de moşieri şi împroprietăriţi un număr de 2.495 de ţărani[130]. Cele mai întinse moşii erau ale grofului Eszterházi cu 804 iugăre, Berger Adálbert cu 590 iugăre, ambele în Carei, moşia familiei Domahidy Ştefan din Domăneşti cu 580 iugăre şi Majtényi Nicolae din Moftinu Mic cu 195 iugăre[131]. Proprietăţile familiei grofului Károlyi, incluzând aici şi clădirile, au fost înglobate în rezerva de stat, Ministerul Agriculturii şi Domeniilor intenţionând să înfiinţeze pe moşie o fermă de stat şi o şcoală de agricultură[132]. A fost exceptat numai castelul din Carei, care a fost preluat de Ministerul de Război. În plasa Tăşnad au fost expropriate 30 de moşii, cu suprafeţe cuprinse între 14-89 ha, totalizând 1.307,25 ha[133].

După analiza stadiului lucrărilor de reformă agrară în Bihor, participanţii la şedinţa din august au elaborat o serie de măsuri menite să accelereze ritmul lucrărilor şi să înlăture dificultăţile intervenite. În primul rând, inginerii topometrişti trebuiau să-şi întocmească un plan şi un program de lucru pentru fiecare moşie în parte. După terminarea măsurătorilor de stabilire a perimetrului

[119] AN-SJ Arad, fond *Comitetul Judeţean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 46-47.
[120] AN-SJ Bihor, fond *Inspectoratul Genereal Administrativ-Circa VIII Oradea*, dosar 1210/1946, f. 10.
[121] Idem, fond *Comitetul Judeţean Bihor al PCR,* dosar 262/1945-1948, f. 87.
[122] Idem, fond *Inspectoratul Genereal Administrativ-Circa VIII Oradea*, dosar 1410/1946, f. 10.
[123] Idem, fond *Comitetul Judeţean Bihor al PCR,* dosar 262/1945-1948, f. 87.
[124] Idem, fond *Inspectoratul Genereal Administrativ-Circa VIII Oradea*, dosar 4943/1946, f. 7.
[125] *Ibidem*, f. 10.
[126] *Sătmarul,* nr. 102, din 15 noiembrie 1946.
[127] AN-SJ Satu Mare, fond *Camera Agricolă a judeţului Satu Mare*, dosar 1002/1945, f. 9-95.
[128] *Ibidem*, dosar 1039/1945, f. 1-52.
[129] *Ibidem*, dosar 419/1945, f. 46.
[130] Idem, fond *Pretura plasei Carei*, dosar 3/1945, f. 40.
[131] *Ibidem*, f. 53.
[132] *Ibidem*, f. 11.
[133] Idem, fond *Pretura plasei Tăşnad*, dosar 5/1946, f. 34.

https://biblioteca-digitala.ro

fiecărei moşii, schița de parcelare trebuia predată Camerei spre analiză. În plasele Salonta şi Săcuieni au fost suplimentate posturile de topometrişti. Şefii de ocoale erau traşi la răspundere pentru fiecare întârziere, pe care trebuiau să o motiveze în scris cu dovezi plauzibile[134].

Reforma mergea însă greu, se preconiza că va putea fi încheiată cel mai devreme pe 15 octombrie 1946[135]. Totuşi până la 1 noiembrie se reuşise distribuirea titlurilor de proprietate către un număr de 4.511 țărani din jumătate din plasele județului: 215 în Aleşd, 605 în plasa Centrală, 1.931 în Marghita, 702 în Salonta şi 1.057 în plasa Săcuieni. Pe etnii, 2.227 erau români şi 2.284 unguri. Cadrele de partid recomandau şi ele urgentarea distribuirii titlurilor –pe manşeta documentului – întrucât „promisiunea viitoarelor înmânări de titluri are darul de a deturna votul țărănimii către FND"[136].

O comisie interministerială a vizitat Bihorul şi Sălajul, unde - se relatează – a fost plăcut impresionată de entuziasmul țărănimii care, nemobilizată, s-a prezentat în număr foarte mare la mitingurile organizate, mai ales „în Zalău, fiind pregătită vizita comisiei, țăranii s-au adunat într-un număr impunător de 2.000". Au fost felicitați pentru această reuşită cei doi prefecți, ambii lideri județeni ai Frontului Plugarilor, cărora le-a fost recomandată tipărirea unui număr de 20.000 de manifeste ale Frontului Plugarilor în legătură cu reforma[137].

Distribuirea titlurilor de proprietate a debutat în Sălaj, în 5 iunie 1946, la marea manifestație populară organizată în cinstea vizitei prim-ministrului Dr. Petru Groza la Zalău. Personal, domnia sa a împărțit câteva sute de titluri țăranilor împroprietăriți. Cu această ocazie a ținut să-i asigure pe cetățeni de integritatea granițelor şi de reuşita reformei agrare[138]. Acțiunea a continuat în Maramureş, pe 16 iunie 1946, cu prilejul vizitei la Sighet a premierului, care a deschis lucrările Congresului General al Frontului Plugarilor în prezența a peste 8.000 de țărani[139].

În județul Satu Mare, înmânarea titlurilor de proprietate a debutat în plasa Halmeu în toamna anului 1946. Pe data de 17 septembrie într-un cadru festiv au fost distribuite 1.200 de astfel de titluri țăranilor, care, după cum subliniază presa, „singuri şi-au făcut măsurătorile pe teren"[140]. Acțiunea a continuat în cursul aceleaşi luni şi a lunii următoare. La 30 septembrie la Supuru de Jos[141], la 6 octombrie la Ardud[142] şi la 10 octombrie la Culciu Mare[143].

Punctul culminant al acțiunii a fost atins la 13 octombrie 1946, cu prilejul vizitei prim-ministrului Dr. Petru Groza la Satu Mare. Cu această ocazie a fost organizată o mare adunare populară pe „Arena Sportivă", în cadrul căreia preşedintele Consiliului de Miniştri a înmânat personal un însemnat număr de titluri[144].

Tabloul poate fi completat cu o analiză statistică finală a lucrărilor de expropriere şi împroprietărire în județele nord-vestice ale țării. Pe întreg județul Satu Mare au fost expropriate 19.617,72 ha (32.710 iugăre) din care 15.166,08 au fost distribuite celor 16.140 de țărani îndreptățiți. Alte 1.170,80 ha au fost destinate păşunilor comunale, 1.645,35 ha au fost necultivabile (conace, păduri, eleştee, parcuri, bălți) iar restul a format rezerva de stat[145]. Inventarul agricol a fost preluat de stat cu excepția a 84 pluguri şi 67 grape care au fost distribuite țăranilor[146].

Până la aplicarea noii reforme agrare, în județ existau 22 moşieri cu peste 500 ha, 356 gospodării mari între 50-500 ha, 761 gospodării mijlocii cu 20-50 ha şi 44.431 gospodării mici cu 1-20 ha. După aplicarea ei mai existau doar 3 moşii mari, 986 gospodării mijlocii şi 46.566 de gospodării mici[147]. Societatea „Forestiera Beltiug" mai deținea în martie 1947 circa 5.000 de iugăre, expropriate în acelaşi an[148].

---

[134] AN-SJ Bihor, fond *Sfatul Popular al Regiunii Crişana-Secțiunea Agricolă*, dosar 1/1946, f. 8-9.
[135] Idem, fond *Inspectoratul Genereal Administrativ-Circa VIII Oradea*, dosar 1410/1946, f. 7.
[136] Idem, fond *Comitetul Județean Bihor al P.C.R*, dosar 262/1945-1948, f. 90, în *„Titluri de împroprietărire împărțite în jud. Bihor, până la data de 1 Noemvrie 1946 împărțite"*.
[137] *Ibidem*, f. 69.
[138] Idem, fond *Inspectoratul General Administrativ-Circa VIII Oradea*, dosar 5000/1946, f. 1.
[139] *Ibidem*, dosar 11726/1946, f. 4.
[140] *Sătmarul,* nr. 54, din 17 septembrie 1946, p. 3.
[141] *Fáklya* (Oradea), nr. 9, din 6 octombrie 1946, p. 2.
[142] *Sătmarul,* nr. 68, din 9 octombrie 1946, p. 1.
[143] Idem, nr. 102, din15 noiembrie 1946, p. 1.
[144] AN-SJ Satu Mare, fond *Prefectura județului Satu Mare*, rola 447-448, dosar 21/1946, f. 9-10.
[145] *Ibidem*, rola 453, dosar 48/1946, f. 99.
[146] *Ibidem*.
[147] Idem, fond *Prefectura județului Satu Mare-Biroul de Aplicare a Armistițiului*, dosar 22/1946, f. 80.
[148] *Sătmarul,* nr. 210, din 21 martie 1947, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

La nivelul comunelor, întinderea rezervelor de stat a variat între 5-20 ha. O parte din suprafețele ce formau rezerva de stat au fost destinate înființării unor grădini comunale de legume, alocându-se câte 200 mp de familie[149], ori pentru plantații de duzi, între 0,5-1,5 ha, în vederea stimulării sericiculturii[150]. O altă parte a fost alocată împroprietăririi beneficiarilor Ordinului „Mihai Viteazul". Numai în plasa Satu Mare, această rezervă însuma 95 ha[151].

În Bihor a fost distribuită îndreptățiților o suprafață de 24.192,670 iugăre (13.921,86 ha), iar cu o întindere de 4.686,7 iugăre (2.696,61 ha) de păşune au fost înzestrate comunele deficitare sub acest aspect. Statul a preluat 6.849,1498 iugăre (3.941,86 ha) de pădure, 908,542 iugăre (528,92 ha) de teren neproductiv (inundabil şi cu alte destinații), alături de o rezervă de stat de 4.256,969 iugăre (2.449,51 ha) de arabil. Pe categorii de folosință, rezerva de stat era formată din: 1.708,225 iugăre (982,96 ha) destinate dotării fermelor de stat, 902,1411 iugăre (519,36 ha) destinate creierii unei rezerve de 5%, 4 iugăre (2,30 ha) fânețe, 25,8 iugăre (14,67 ha) grădini, 226,795 iugăre (130,33 ha) vii, 129,978 iugăre (74,58 ha) livezi, 5,1163 iugăre (3,29 ha) lotul Ocolului Agricol, 149,1144 iugăre (86,15 ha) zona CFR, 342,537 iugăre (196,99 ha) conace şi parcuri, 758,680 iugăre (436,44 ha) bălți şi eleştee, iar o suprafață de 4,968 iugăre (2,44 ha) pentru diferite industrii[152].

În județ existau 53.225 de îndreptățiți la împroprietărire, dintre care 23.725 fuseseră verificați iar alți 29.502 urmau să fie verificați. Dintre îndreptățiții verificați au fost împroprietăriți 15.359. la nivel de comune, au fost verificate 121, iar 85 nu. În acestea nici nu s-au făcut exproprieri. 177 de moşii au fost parcelate şi 245 nu. Numai una mai era în curs de parcelare. Un număr de 15.359 de titluri erau deja scrise şi tot atâtea loturi au fost distribuite definitiv[153].

Prin Ordinul telegrafic 16.036 al ministrului Agriculturii, Traian Săvulescu, se dispune înființarea în Bihor a unui număr de patru ferme de stat, astfel, la Săcuieni pe moşia Stubenberg, cu 250 ha, la Marghita pe moşia Abației de Mölk, cu 250 ha, la Inand pe moşia Coloman Markovits, cu 250 ha şi la Sălard pe moşia Iosif Bartsch, cu 250 ha. Pentru loturi pomicole erau rezervate 60 ha pe moşia Iosif Pincaş din Balc şi 16 ha pe moşia Iosif Stübenberg din Săcuieni[154].

Suprafața arabilă a județului Arad acoperea 294.082 hectare (47,2%), fânețele naturale erau dispuse pe 16.069 hectare (2,4%), păşunile pe 63.741 hectare (11%), iar pădurile pe 141.402 hectare (22,6%). Alte 2.975 hectare constituiau livezi (0,5%) şi 6.529 hectare culturi de viță-de-vie (1,1%). Bălțile însumau 1.242 hectare (0,2%), iar construcțiile scoteau din uzul agricol 93.760 hectare (15%)[155]. În ce priveşte inventarul agricol expropriat odată cu moşiile, în județul Arad au trecut, inițial, în proprietatea statului 1.700 de cai, 205 boi şi patru bivoli, 1.372 căruțe şi 63 de care, 1.967 pluguri, 1.657 grape, 205 prăşitoare şi 770 harnaşamente pentru cai. Din acest bunuri de inventar au fost distribuite îndreptățiților: 1.490 cai, 62 boi şi patru bivoli, 1.247 căruțe şi 33 care, 1.613 pluguri, 1.555 grape, 96 prăşitoare şi 760 harnaşamente[156].

Pe lângă cele mai sus enumerate, au mai făcut obiectul exproprierii: 1.170 iepe, 2.528 vaci, un taur, 960 scroafe, nouă vieri, 650 oi, 71 capre şi 135 stupi. Populației îndreptățite i-au fost distribuite: 1.087 iepe, 673 vaci şi 213 scroafe[157]. Statul s-a ales şi cu 222 de tractoare expropriate odată cu gospodăriile etnicilor germani. În fruntea listei se situa Plasa Aradu Nou, cu 122 de tractoare preluate din localitățile: Aradu Nou (29), Sânicolau Mic (3), Cruceni (7), Traunau (7), Wiesenheld (7), Guttenbrunn (26), Engelsbrunn (10), Schöndorf (10), Şag (15) şi Zadărloc (8). Din Plasa Curtici au fost preluate 15 tractoare: Curtici (2), Macea (1) şi Sânmartin (12). Alte 83 au fost preluate din Plasa Sântana: Şimand (5), Sântana (66), Comlăuş (11) şi Zimandu Nou (1), iar două din Chereluş, Plasa Ineu[158].

***

Prin decretul-lege pentru reformă agrară adoptat la 23 martie de guvernul Groza, au fost expropriate 1.468.946 ha dintre care 1.109.562 au fost împărțite la 917.777 familii de țărani. De pe urma reformei agrare însă, statul s-a ales cu importante rezerve de teren, care vor fi înglobate

[149] AN-SJ Satu Mare, fond *Camera Agricolă a județului Satu Mare*, dosar 419/1945, f. 1.
[150] *Ibidem*, f. 2.
[151] *Ibidem*, f. 171.
[152] AN-SJ Bihor, fond *Comitetul Județean Bihor al PCR*, dosar 262/1945-1948, f. 97.
[153] *Ibidem*, f. 104.
[154] Gabriel Moisa, *Stadiul lucrărilor de reformă agrară din județul Bihor în august 1946*, în „Crisia" (Oradea), 1996-1997, p. 328-336.
[155] AN-SJ Arad, fond *Comitetul Județean Arad al PCR*, dosar 12/1945, f. 159.
[156] *Ibidem*, f. 44.
[157] *Ibidem*, f. 45.
[158] *Ibidem*, f. 147.

https://biblioteca-digitala.ro

fermelor proprii, deja existente, iar o parte vor fi utilizate pentru înființarea altora. Acestora li se vor adăuga terenurile intrate sub administrarea statului sub incidența Legii nr. 91/10 februarie 1945 pentru înființarea Casei pentru Administrarea şi Supravegherea Bunurilor Inamice. Numai în Bihor au fost identificate un număr de 1.853 de imobile urbane şi 527 de imobile rurale care se încadrau în această categorie[159].

Țărănimea nu s-a bucurat prea multă vreme de binefacerile operațiunilor de împroprietărire derulate pe parcursul perioadei 1945-1948, efectele acestora fiind depăşite în anul 1949 de procesul de colectivizare şi în consecință anulate. În vara anului 1947, invocând rațiuni izvorâte din grija guvernului pentru protecția țăranilor beneficiari ai efectelor reformei agrare, puterea a emis Legea nr. 203/23 iunie, pentru reglementarea circulației şi stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole[160]. În spatele acestor „nobile" intenții, aşa cum se va recunoaşte mai târziu, în realitate, s-a „urmărit împiedicarea constituirii proprietăților familiale mai mari de 15 ha. prin concentrarea terenurilor agricole în mâinile chiaburilor, împiedicarea diviziunii loturilor sub 2 ha. şi stabilirea unui drept de preemțiune în favoarea statului pentru loturile peste 5 ha"[161]. Motivația oficială, înserată în preambulul actului normativ, se întemeia pe efectele secetei anului 1946 asupra circuitului civil de bunuri din mediul rural, materializate prin tendința chiaburilor de „a acapara pământuri ale țărănimii muncitoare". Ca atare, prin articolul 42, legiuitorul a introdus o prezumție legală, conform căreia „vânzarea terenurilor agricole în regiunile secetoase, sub 5 ha., făcute de la 1 august 1946, sunt presupuse că s-au făcut sub imperiul constrângerii şi ca atare sunt declarate nule, dacă cumpărătorul nu face dovada că vânzătorul menține transmisiunea făcută"[162]. Printr-o decizie, în 10 iulie, Ministerul Agriculturii a stabilit aria de aplicare a prevederilor acestei legi în 29 de județe, după care, la 29 decembrie 1947, actul normativ a fost completat prin reglementarea procedurii privitoare la constatarea nulității înstrăinărilor făcute în condițiile amintite[163].

Invocând scopul de a asigura stabilitate măsurilor legislative adresate sectorului agricol, deja transpuse în viață, şi de a conserva peisajul agricol obținut de pe urma aplicării acestora, lucrările reformei agrare au fost declarate fine de neprimire, fiind investite cu putere specifică actelor de guvernământ, şi pe această cale, protejate în fața instituțiilor procesuale ale căilor de atac. Aşadar, condițiile erau pregătite pentru trecerea la aplicarea următoarei etape a procesului de socializare a agriculturii, a cărei desfăşurare a fost dirijată tot pe baza unei directive sovietice. Aceasta cuprindea următoarele indicații privitoare la agricultură: „Politica față de mica gospodărie urmează acest curs, pentru a face gospodăria particulară nerentabilă. După aceea trebuie începută colectivizarea. În cazul în care ar interveni o rezistență mai mare din partea țăranilor, trebuie redusă împărțirea mijloacelor de producție, repartizarea lor, concomitent cu creşterea obligațiilor de predare a cotelor. Dacă nici aşa nu se ajunge la rezultatul scontat, trebuie organizat ca agricultura să nu poată asigura aprovizionarea cu alimente a țării, astfel ca necesarul să trebuiască acoperit din import; Se vor exercita presiuni asupra serviciilor publice, în sensul ca acestea să nu acorde acte doveditoare a proprietății asupra pământului. Actele vor arăta doar calitatea de lot dat în folosință, dar niciodată pe aceea de proprietar a deținătorului"[164].

[159] AN-SJ Bihor, fond *Prefectura jud. Bihor-Casa de Administrare şi Supravegherea Bunurilor Inamice*, inventarele 1, 2, 3.
[160] *Repertoriul general al legilor, regulamentelor şi altor dispoziţiuni de ordin legislativ din anul 1947*, Editura de Stat, Bucureşti, 1948, p. 499.
[161] Paul I. Dumitrescu, *Dreptul cooperatist agricol*, Bucureşti, 1959, p. 66.
[162] *Ibidem*, p. 67.
[163] *Monitorul Oficial*, nr. 299 bis, din 29 decembrie 1947, *Legea nr. 362/29.12 1947.*
[164] Ioan Chiper, Florin Constantiniu, *loc. cit.*, p. 28.

https://biblioteca-digitala.ro

Particularities of the application of the 1945 Agrarian Reform in northwestern Romania

(Abstract)

The author of this study presents a general picture of the process of implementing the agrarian reform started by the communist government of Romania in April 1945. Until the publication of the law of agrarian reform, however, in a few villages in the northwestern counties of Romania the peasants occupied the properties of the landowners and they split between them, urging the Communists to do their own thing by „revolutionary way". After the Communists took power in the country and legislated the agrarian reform, they used this reform to attract the peasantry on their side, for this purpose the party „Pluviar Front" was used, the left-wing group meant to replace the classic Peasantry National Party. This is precisely why the agrarian reform was used by the communists in the 1946 election campaign against all bourgeois parties. In this study are presented particularities of land reform in the counties of Arad, Bihor, Sălaj, Satu Mare and Maramureş.

Augustin ȚĂRĂU
Muzeul Oraşului Oradea - Complex Cultural
e-mail: gustav_arhive@yahoo.com

https://biblioteca-digitala.ro

Lumea internațională în ziarul *Pentru socialism*. De la izbucnirea războiului din Coreea la moartea lui Stalin (1950-1953)

IOAN BOTIŞ

Cuvinte cheie: *război rece, comunism, spionaj, „vânătoare de vrăjitoare", ordine mondială, presa comunistă, lumea internațională.*
Keywords: *cold war, communism, espionage, „witch-hunt", world order, communist press, international world.*

La sfârşitul celui de-al doilea război mondial, o vreme s-a crezut că S.U.A. şi U.R.S.S., cele două mari puteri învingătoare, vor ajunge la o înțelegere în ceea ce priveşte reorganizarea lumii. În absența unui adversar comun, alianța dintre americani şi sovietici nu a întârziat să se dizolve. Mai mult decât atât, cele două mari superputeri au ajuns să se confrunte în diferite puncte ale planetei, fapt ce a dus la apariția unei perioade de conflict mocnit, punctată de câteva crize violente, căreia contemporanii i-au dat denumirea de „Războiul rece"[1]. După aprecierea lui André Fontaine, „Războiul rece a fost primul război care a avut drept miză dominația întregii planete şi chiar şi a spațiului care o înconjoară, primul care avea să pună în luptă, dincolo de interese şi de pasiuni, două rețete ale unei fericiri automate şi universale"[2].

„Paranoia postbelică"

La sfârşitul anului 1949, Europa era deja împărțită în două blocuri economice, politice, ideologice şi militare strâns legate şi unul şi celălalt de cele două supraputeri învingătoare în cel de-al doilea război mondial. Tensiunile au devenit evidente după împărțirea Germaniei şi au fost intensificate de Planul Marshall[3]. Cea mai mare preocupare a lui Stalin în această perioadă a fost aceea de a ridica Uniunea Sovietică la rangul de mare putere mondială şi de a consolida un sistem imperialist sovietic în Europa centrală şi de est[4]. După părerea lui Henry Kissinger, la apariția Războiului rece a contribuit şi prăpastia culturală dintre conducătorii americani şi cei sovietici[5].

Ordinea mondială postbelică a fost dominată de două alianțe rigide cu extrem de puțin spațiu de manevră diplomatică între ele, înfruntându-se pe tot globul[6]. De asemenea, „paranoia postbelică definește deceniul: spionajul, Războiul Rece şi vânătoarea de vrăjitoare preocupă clasa militară şi politică".[7]

Presa comunistă şi obediența acesteia față de Moscova

În perioada de care ne ocupăm, presa din România, la fel ca presa din celelalte țări socialiste aflate în sfera de influență a Uniunii Sovietice, s-a aflat „înfundată într-un dogmatism încremenit şi vehement"[8]. Publicațiile vremii nu erau preocupate de adevăr, ci de cosmetizarea acestuia, de „fardarea minciunii"[9], presa comunistă străduindu-se să creeze o lume paralelă, în încercarea de a ascunde realitățile româneşti şi de a distorsiona evenimentele de pe scena internațională. Secția Propagandă şi Agitație a Comitetului Central organiza un vast sistem de mesaje, menit să creeze o falsă realitate[10].

În fiecare județ exista un ziar, care nu era altceva decât organul de presă al Comitetului Județean de Partid şi al Consiliului Popular Județean. În Maramureş, acest organ a fost ziarul *Pentru socialism*, o simplă portavoce a partidului unic.

[1] Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei, vol.5, Secolul XX (de la 1919 până în zilele noastre),* Institutul European, Iaşi, 1998, p.221.
[2] André Fontaine, *Istoria războiului rece. De la Revoluția din Octombrie la războiul din Coreea 1917-1950*, Editura Militară, Bucureşti, 1991, vol.1, p.11.
[3] Jan Palmowski, *Dicționar Oxford de istorie universală contemporană: de la 1900 până azi*, Editura BICC ALL, Bucureşti, 2005, vol.1, p.226.
[4] *Enciclopedie de istorie universală*, Editura ALL Educational, Bucureşti, 2003, p.1181.
[5] Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura BIC ALL, Bucureşti, 2003, p.385.
[6] *Ibidem*, p.404.
[7] *Istoria ilustrată a secolului al XX-lea*, Editura Aquila ,93, Oradea, 2007, p.312.
[8] Pierre Milza şi Serge Bernstein, *Istoria secolului XX vol.2 1945-1973 Lumea între război şi pace*, Editura BICC ALL, Bucureşti, 1998, p.165.
[9] Ilie Rad, *Incursiuni în istoria presei româneşti*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008, p.175.
[10] Eugen Denize, *Propaganda comunistă în România 1948-1953*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2009.

https://biblioteca-digitala.ro

Trăiască invincibila Armată Sovietică, reazim puternic al păcii şi securităţii popoarelor!

ARMATA SOVIETICĂ — ARMATA PĂCII

La 23 Februarie popoarele lumii [illegible] în frunte cu marele popor [illegible] sărbătoresc a 34-a aniver- Statului Sovietic, de viaţa şi de moar- tea popoarelor Uniunii Sovietice, de libertatea sau de înrobirea popoare-

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE UNIŢI-VĂ!

PENTRU SOCIALISM

ORGAN AL COMITETULUI REGIONAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÂN ŞI AL SFATULUI POPULAR REGIONAL BAIA-MARE

Anul III. Nr. 148 | Duminică 24 Februarie 1952 | 4 pagini — 20 bani

Aniversarea Armatei Sovietice în regiune

Cea de a 34-a aniversare a Armatei Sovietice a fost întâmpinată de oamenii muncii din regiunea noastră, cu un deosebit entuziasm. Încă cu câteva zile înainte de ziua aniversării regiunea noastră a îmbrăcat haine de sărbătoare. Peste tot fluturau drapele roşii. Erau expuse fotomontaje, care înfăţişau momente din luptele mărete ale ostaşilor sovietici, în decursul celor 34 ani de glorie.

In întreprinderi instituţii şi colturi roşii delegaţi ai unităţilor litare au vorbit despre Armata vietică scut al păcii.

In sala frumos pavoazată a ţiei Combinatului muncitorii, nicienii şi funcţionarii au as cu viu interes conferinţa loco tului Stanca Valter despre „ Sovietică eliberatoarea popo straja păcii". Asemenea con au avut loc şi la exploatările binatului.

PENTRU CONTINUA ÎNTĂRIRE A LEULUI NO

Obţin însemnate economii prin descoperirea rezervelor interne

Aplicând preţioasa iniţiativă a arzătorului fruntaş Faur Simion de la fabrica de ciment din Turda, muncitorii, tehnicienii şi inginerii uzinelor Phonix obţin succese considerabile.

Prin mobilizarea tuturor rezervelor interne la locul de muncă s'a mărit simţitor producţia de ţevi de plumb, realizându-se numai în pri- plumb reţinut mecanic în ecoar gate, s'au confecţionat niste l

La cuptorul tineretului, pr derea indicilor de consum bustibil, s'au obţinut econo peste 1.500 kg. cocs.

Şeful secţiei plumbărie, No ton înlocuind la aparatul nare materialul de cauciuc mai scump, cu plumb, a deasemenea importante econ

Pentru socialism a reprezentat un instrument de propagandă a ideologiei comuniste şi de îndoctrinare colectivă, deformând realitatea imediată, evenimentele politice, economice şi militare desfăşurate pe plan internaţional.

Mijloacele de comunicare în masă, printre acestea numărându-se şi *Pentru socialism*, au contribuit la instalarea şi consolidarea regimului comunist din România, fiind integrate în sistemul de propagandă complex şi sofisticat al statului şi partidului unic[11]. „Rolul presei a fost schimbat. Din mijloc de răspândire a informaţiilor a devenit aparat de transmitere şi inoculare a ideologiei comuniste. A fost adoptat modelul sovietic de presă, a cărui principală funcţie a fost cea propagandistică"[12].

După obţinerea puterii politice, liderii comunişti au urmărit impregnarea ideologiei marxist-leniniste în conştiinţa socială şi consolidarea dogmatismului maselor, presa având un rol determinant în realizarea acestui deziderat. Pentru a-şi asigura dominaţia absolută, conducătorii comunişti s-au folosit de presa tipărită în demersurile lor de influenţare a opiniei publice şi au făcut acest lucru folosind un limbaj de cele mai multe ori rudimentar, care nu se adresa oamenilor inteligenţi şi celor de cultură, ci maselor largi, în marea lor majoritate needucate.

Presa din perioada comunistă a fost strict controlată şi cenzurată, iar minciuna a devenit adevăr de partid şi de stat. Propaganda şi manipularea au devenit practici obişnuite. Folosirea propagandei prin presă a acţionat ca un declanşator infailibil de comportament social programat, urmărind orientarea în direcţia dorită a atitudinii şi comportamentului publicului, prin hrănirea şi intoxicarea cititorilor cu articole ideologice.

Un amestec de minciuni şi adevăruri parţiale, unele chiar credibile, altele absurde, au constituit ceea ce s-a numit „informaţie oficială", informaţie pe care ziariştii erau obligaţi să o publice şi în cadrul căreia realitatea era filtrată cu grijă, anumite evenimente erau trecute sub tăcere, iar altele erau deformate cu ajutorul unui limbaj de lemn, astfel încât tot ceea ce putea purta o conotaţie negativă să poată fi pus în seama Occidentului. În acelaşi timp, a fost promovată imaginea binefacerilor comunismului, supusă în totalitate cultului personalităţii lui Stalin.

Războiul din Coreea

Pe fondul Războiului rece, în Coreea, administraţiile sovietică şi americană au devenit ostile, fiecare dintre acestea încercând să instaureze un regim de guvernare după propriul sistem[13].

[11] Emilia Şercan, *Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă*, Editura Polirom, Iaşi, 2015.
[12] *Loc.cit.*
[13] Jan Palmowski, *op.cit.*, vol.1, p.226.

https://biblioteca-digitala.ro

Războiul din Coreea s-a înscris printre episoadele culminante ale Războiului rece şi a căpătat pentru contemporani o puternică semnificaţie simbolică, alimentând psihoza unui iminent război mondial[14]. Criza declanşată în Coreea a avut şi consecinţe importante în evoluţia stărilor de lucruri din Europa[15].

După ce a încercat, fără succes, să declanşeze o serie de revolte comuniste, Kim Ir Sen a decis să declanşeze atacul în sudul Coreei, pornind astfel primul conflict militar direct din cadrul Războiului rece[16].

Războiul din Coreea a izbucnit în momentul în care, la 25 iunie 1950, comuniştii nord-coreeni au invadat Coreea de Sud, invazie urmată de intervenţia forţelor Naţiunilor Unite, conduse de Statele Unite ale Americii[17]. A început astfel un război înfricoşător, care a provocat peste o jumătate de milion de morţi în ansamblul populaţiei coreene, peste 400.000 de morţi şi ceva mai mulţi răniţi printre chinezii veniţi în ajutorul nord-coreenilor, cel puţin 200.000 de morţi printre soldaţii nord-coreeni, 50.000 de soldaţi sud-coreeni şi peste 50.000 de americani[18]. „Rare sunt războaiele a căror origine să fie atât de evident legată de voinţa comunistă de a extinde – pentru binele poporului – zona sa de influenţă"[19].

Reacţia rapidă a Statelor Unite ale Americii la atacul nord-coreean, pe care îl considera o extindere în forţă a sferei de influenţă sovietice, s-a datorat faptului că preşedintele Truman a refuzat să accepte răspândirea comunismului şi în alte ţări, după ce a fost obligat să recunoască victoria comunismului în China[20].

La numai câteva zile de la atacul nord-coreean, Truman a încropit rapid o forţă expediţionară, formată din personalul slab pregătit pentru luptă al trupelor de ocupaţie din Japonia, pentru a implementa o strategie de apărare locală care nu fusese niciodată avută în vedere de planificarea americană, pentru că doctrina politică şi strategică americană postbelică pur şi simplu nu luase în calcul posibilitatea unui asemenea gen de agresiune[21]. „Comuniştii, analizând regiunea sub aspectul intereselor americane, nu au găsit plauzibil ca America să opună rezistenţă la capătul unei peninsule, când le recunoscuse comuniştilor cea mai mare parte a zonei continentale. America, percepând provocarea în termeni de principiu, a fost mai puţin preocupată de semnificaţia geopolitică a Coreei – pe care conducătorii americani o declaraseră public neimportantă – decât de simbolismul gestului de a permite ca agresiunea comunistă să rămână fără ripostă"[22].

În *Pentru socialism* istoria a fost cosmetizată în aşa fel încât să servească ideologiei comuniste. Ca urmare, invazia comuniştilor din nord a devenit o invazie a imperialiştilor americani, China intervenind în acest conflict de pe poziţiile unei apărătoare a libertăţii şi independenţei nord-coreenilor. Astfel, *Pentru socialism* îşi informa cititorii că, la doi ani (15 februarie 1952 – n.n.) de la semnarea tratatului „de o importanţă din cele mai însemnate el fiind încheiat între cele mai puternice două ţări ale globului, între Uniunea Sovietică – cea mai puternică forţă politică şi economică din lume şi Republica Populară Chineză – ţara cu cea mai numeroasă populaţie de pe glob"[23], „agresiunile imperialiştilor americani în Coreea a făcut (sic!) ca zeci de mii de patrioţi chinezi să înfiinţeze unităţi de voluntari pentru îndepărtarea primejdiei unei cotropiri a teritoriului patriei lor şi care în acelaşi timp să ajute poporul coreean în lupta pentru libertate şi independenţă"[24]. Pe cale de consecinţă, Marea Chină a trimis în Coreea pe voluntarii săi pentru apărarea comună a cauzei păcii şi libertăţii[25].

Cea mai mare serioasă dintre toate erorile săvârşite de Stalin este considerată aceea de a-i acorda sprijin lui Kim Ir Sen pentru invadarea Coreei de Sud, la 25 iunie 1950[26]. Urmarea a fost că americanii şi europenii au concluzionat că aceasta era doar o diversiune sau un preludiu, următoarea ţintă fiind Germania[27]. La vremea respectivă, generalul MacArthur, „cel mai talentat general al Americii în secolul

[14] *Enciclopedie de istorie universală*, Editura ALL Educational, Bucureşti, 2003, p.493.
[15] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.235.
[16] *Ibidem*, pp.226 şi 229.
[17] *Ibidem*, p.314.
[18] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *Cartea neagră a comunismului*, Editura Humanitas/Editura Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1998, p.522.
[19] *Loc.cit.*
[20] Jan Palmowski, *op.cit.*, p.229.
[21] Henry Kissinger, *op.cit.*, p.415.
[22] *Ibidem*, p.416.
[23] „Marea prietenie Chino-Sovietică", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.145, Miercuri 13 Februarie 1952, p.3.
[24] *Loc.cit.*
[25] Tibor Meray, „Coreea astăzi", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.183, Miercuri 25 Iunie 1952, p.4.
[26] Tony Judt, *Epoca postbelică. O istorie a Europei de după 1945*, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p.148.
[27] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

XX”[28], care îşi condusese trupele în inima Coreei, a considerat, în mod evident greşit, că armata Chinei nu avea să intervină niciodată în acest conflict[29]. Cu toate că un ofiţer naţionalist chinez din Manciuria îi avertizase pe americani că Mao adunase o armată de 300.000 de oameni în apropierea graniţelor coreene, CIA a continuat să-l asigure pe preşedintele Truman că statul chinez nu va intra în război[30]. Atunci când 300.000 de soldaţi chinezi au declanşat atacul, „acesta a fost atât de brutal încât aproape că i-a aruncat pe americani în mare”[31]. Se pare că Mao a crezut că dacă nu oprea trupele americane în Coreea, avea să fie nevoit să lupte cu acestea pe teritoriul chinez[32].

În plin război, coreeni au desfăşurat, potrivit presei „din ţările de democraţie populară” şi o interesantă activitate publicistică, lămurind astfel enigme ale războiului care ar fi rămas altfel neelucidate. Astfel, departamentul relaţiilor culturale cu străinătatea de pe lângă Ministerul Propagandei şi Culturii al Republicii Populare Democrate Coreene a scos de sub tipar o culegere de documente şi materiale care avea pretenţia că-i demască pe cei care au dezlănţuit războiul din Coreea, culegerea cuprinzând o serie de documente publicate anterior în presa coreeană, care au fost găsite în arhivele „guvernului lisânmanist” şi capturate de armata populară la 28 iunie 1950, cu prilejul „eliberării” oraşului Seul[33]. De asemenea, culegerea mai cuprindea câteva planuri (inexistente, de fapt) capturate la Seul, cu privire la activitatea de recunoaştere, spionaj, diversiune şi teroare ce trebuia dusă pe teritoriul Coreei de Nord în anul 1950[34]. „Aceste planuri au fost întocmite de secţia a treia a serviciului de spionaj al armatei sud-coreene, sub îndrumarea şi din ordinul consilierilor americani. Planurile prevedeau nu numai organizarea unor acte de sabotaj în industrie, transport, comerţ şi în instituţiile de stat, dar şi asasinarea fruntaşilor vieţii politice şi publice din R.P.D.Coreeană şi ai armatei populare Kim Ir Sen, Kim Du Bon, Pak Hen En, Koi En Gen, Kim Ciak, Kan Gen, Pak Ir U, Pak Hak Se şi alţii”[35].

În comunicatul din 26 februarie 1952 al Înaltului Comandament al Armatei Populare al R.P.D.Coreene se arată că unităţile Armatei Populare Coreene, în strânsă colaborare cu detaşamentele de voluntari chinezi, au dus pe toate fronturile lupte de însemnătate locală. Cât de pricepuţi erau nord-coreenii la trasul cu puşca ne este dezvăluit de *Pentru socialism*: „La 25 februarie, puşcaşii vânători de avioane au doborât două avioane ale inamicului în regiunea Sarivon”[36].

În ediţia din 5 martie, *Pentru socialism* susţinea că americanii au folosit din nou arma bacteriologică în Coreea, fără să precizeze când a mai fost folosită această armă[37]. Astfel, între 17 şi 27 februarie 1952, aviaţia americană ar fi aruncat din nou insecte purtătoare de microbi de-a lungul şi în spatele frontului coreean. La 17 februarie, aviaţia americană a aruncat la est de Pongreho şi sud-est de Incion o cutie de metal prin a cărei spargere au fost răspândite cantităţi mari de muşte. O zi mai târziu, aviaţia americană a aruncat la sud de Namcionjon şi Hampori cutii ce conţineau mari cantităţi de muşte, iar la 19 februarie americani au aruncat peste mai multe localităţi coreene „insecte asemănătoare muştelor”[38]. Apoi, la 22 februarie, americanii au aruncat cinci cutii de metal în două provincii coreene; două cutii s-au spart, împrăştiind cantităţi mari de muşte, în următoarea zi fiind descoperite numeroase muşte negre, aruncate de aviaţia americană.

Se pare că americanii au dat dovadă de inventivitate în acest război bacteriologic, folosindu-se şi de manifeste infectate cu insecte asemănătoare păduchilor pe care le-au aruncat deasupra unei văi. O specie deosebită de muşte a fost folosită de americani, ne spune *Pentru socialism*, în 25 februarie, zi în care aceste insecte au fost descoperite în apropiere de localitatea Paesokri, la nord de Sukcion. „Acestea aveau capul mic şi pete albe pe aripi (...) şi picioarele lor erau acoperite cu o substanţă lipicioasă”[39]. Nu mai punem la socoteală faptul că „în această regiune au fost descoperiţi deasemenea ţânţari cu pete albe, cu abdomenul mic”[40].

[28] Henry Kissinger, *op.cit.*, p.420.
[29] Tim Weiner, *CIA: O istorie secretă*, Editura Litera, Bucureşti, 2018, p.84.
[30] *Loc.cit.*
[31] *Loc.cit.*
[32] Henry Kissinger, *op.cit.*, p.419.
[33] „Documente şi materiale care demască agresiunea americană în Coreea”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.147, Miercuri 20 februarie 1952, p.4.
[34] *Loc.cit.*
[35] *Loc.cit.*
[36] „Evenimentele din Coreea”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.150, Duminică 2 Martie 1952, p.4.
[37] „Barbarii americani au folosit din nou arma bacteriologică în Coreea”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.151, Miercuri 5 Martie 1952, p.4.
[38] *Loc.cit.*
[39] *Loc.cit.*
[40] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

Reacția nord-coreenilor în fața acestor mârşave atacuri americane nu a întârziat să apară. „Continua folosire a armei bacteriologice de către agresorii americani a provocat o adâncă indignare în rândurile Armatei Populare Coreene, ale poporului coreean şi voluntarilor chinezi", aflăm din *Pentru socialism*[41]. Pentru că indignarea nord-coreenilor şi a voluntarilor chinezi nu a fost suficientă, indiferent cât de adâncă a fost ea, „forțele populare şi populația civilă au mobilizat toate mijloacele pentru a extermina aceste insecte. Au fost luate măsuri preventive şi de dezinfectare pe scară largă"[42].

În ochii jurnaliştilor comunişti, scopurile americanilor erau evidente: prin folosirea armei bacteriologice trupele intervenționiştilor americani încercau să extermine populația civilă, pe ostaşii Armatei Populare Coreene şi pe voluntarii chinezi. „De la sfârşitul anului 1950, intervenționiştii au ucis numeroşi oameni prin răspândirea de bacterii cu variolă şi prin utilizarea de bombe cu gaze toxice, violând astfel în mod flagrant toate normele dreptului internațional. În Ianuarie şi Februarie, intervenționiştii au răspândit diferite insecte infectate cu bacterii de ciumă bubonică, holeră şi alte boli molipsitoare, în diferite districte ale provinciilor Kanwon, Hwanhe şi în Nordul şi Sudul provinciei Phenian", toate acestea făcând parte din „planurile canibalice ale intervenționiştilor americani"[43].

Urmare a acestei situații, Comitetul militar al Republicii Democrate Coreene a emis un ordin cu privire la măsurile pentru combaterea crimelor intervenționiştilor americani, ordin semnat de preşedintele Comitetului, nimeni altul decât Kim Ir Sen. „Preşedintele Comitetului extraordinar de stat pentru prevenirea epidemiilor va mobiliza întreaga populație în vederea combaterii epidemiilor şi pentru a distruge pe toate căile posibile insectele purtătoare de bacterii, aruncate de inamic; ministerul sănătății publice şi şeful serviciului medical al armatei, preşedintele Comitetului din Phenian şi preşedinții comitetelor provinciale pentru prevenirea epidemiilor vor asigura eficacitatea activității detaşamentelor antiepidemice; va fi vaccinată întreaga populație şi personalul unităților din armată; se interzice transportul de alimente, îmbrăcăminte şi alte articole din districtele care se află în carantină; toate locurile vor fi aprovizionate cu desinfectant; ministerul de interne va constitui echipe de control în toate aşezările, în instituții şi întreprinderi"[44]. Ordinul sublinia în continuare necesitatea combaterii purtătorilor de boli epidemice – şobolani şi alte rozătoare[45].

Se pare că nici aceste măsuri luate sub înțeleapta conducere a lui Kim Ir Sen, un adevărat semizeu coborât printre muritori, nu au dat rezultatele scontate, astfel încât oamenii muncii din țara noastră şi din lumea întreagă s-au ridicat în valuri uriaşe de protest împotriva „acestui atentat mârşav". Un astfel de val uriaş de protest, un veritabil tsunami, însumând 40 de muncitori sanitari din Regiunea Baia Mare, s-a ridicat în ziua de 18 martie 1952. Cei 40 de muncitori sanitari s-au întâlnit în cadrul unui „meeting fulger", protestând cu toată voința lor fermă „împotriva monştrilor criminali americani, cerând imediata încetare a războiului bacteriologic din Coreea şi China de Nord şi pedepsirea celor vinovați"[46]. Concluzia e aceea că americanii i-au depăşit în ferocitate pe nazişti: „Canibalii americani au întrecut cu mult în crime şi barbarii pe nazişti şi hitlerişti, care au construit lagărele de exterminare de la Maidanek şi Auschwitz, dar care totuşi n'au cutezat să folosească asemenea arme de exterminare în massă – ca arma bacteriologică pe care criminalii americani o întrebuințează în Coreea şi China de Nord"[47].

Un alt tsunami de protest s-a produs în Japonia, unde organul central provizoriu al Partidului Comunist din Japonia a adresat poporului japonez un apel, în care îşi exprimă protestul împotriva folosirii armei bacteriologice în Coreea de către trupele americane[48]. „Apelul chiamă poporul japonez să ceară retragerea trupelor americane din Coreea, încheierea neîntârziată a armistițiului în Coreea, imediata încetare a războiului bacteriologic, abrogarea tratatului de «pace» separat şi a «pactului de securitate», precum şi demisia guvernului Yoshida, care trădează interesele naționale şi ajută pe americani în războiul lor împotriva poporului coreean"[49].

[41] *Loc.cit.*
[42] *Loc.cit.*
[43] „Să se pună capăt războiului bacteriologic dus de imperialiştii americani", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.152, Duminică 9 Martie 1952, p.4.
[44] *Loc.cit.*
[45] *Loc.cit.*
[46] Să fie pedepsiți criminalii războiului bacteriologic", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.158, Duminică 30 Martie 1952, p.4.
[47] *Loc.cit.*
[48] „Un apel al organului central provizoriu al Partidului Comunist din Japonia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.158, Duminică 30 Martie 1952, p.4.
[49] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

Potrivit *Pentru socialism*, la opt luni de la începerea tratativelor de armistițiu, din cauza politicii sistematice de tergiversare şi obstrucție a părții americane, tratativele nu au fost duse la bun sfârşit[50]. Partea americană a prezentat cereri nerezonabile cu unicul scop de a tergiversa tratativele pentru ca, profitând de aceasta, să trimită întăriri pe front în vederea dezlănțuirii unei noi ofensive, iar „folosirea armei bacteriologice dovedeşte că americanii nu doresc o soluționare pe cale paşnică a conflictului coreean ci, dimpotrivă, urmăresc extinderea agresiunii”[51].

Realitatea a fost însă diferită de ceea ce susținea presa comunistă a vremii. Kim Ir Sen şi Mao Tze Dun şi-au dorit încheierea războiului, dar Stalin a fost cel care s-a împotrivit, un acord de pace între cele două părți devenind posibil de abia după moartea liderului comunist de la Kremlin.

La sfârşitul lunii aprilie 1952, lucrurile nu păreau să se fi schimbat prea mult. „Crimele monstruoase comise de intervenționiştii americani în Coreea provoacă protestul plin de mânie al tuturor oamenilor cinstiți din lumea întreagă”, evenimentele din Coreea arătând limpede mijloacele criminale prin care monopolurile americane intenționează să-şi instaureze dominația asupra lumii[52]. Cititorilor ziarului *Pentru socialism* li se reamintea faptul că „intervenționiştii americani au folosit la început gaze asfixiante, iar apoi cel mai mârşav, cel mai mişelesc mijloc de război – arma bacteriologică”[53]. La sfârşitul lunii martie 1953, acuzațiile cresc în intensitate: „Întrecând în monstruozități pe predecesorii lor hitlerişti, imperialiştii americani au răspândit asupra populației paşnice a Coreei şi Chinei microbii ciumei, holerei, tifosului şi ai altor boli molipsitoare”[54]. Observăm că bolile venerice, molipsitoare şi ele, lipsesc din arsenalul de luptă al americanilor.

Pentru fixarea informațiilor, cuvântarea mareşalului Uniunii Sovietice L. A. Govorov, publicată în *Pentru socialism*, le reaminteşte oamenilor muncii din Baia Mare că, de aproape doi ani, americanii „duc un război tâlhăresc împotriva curajosului popor coreean. Călcând în picioare acordurile internaționale, barbarii americani au comis cea mai gravă crimă împotriva omenirii – folosirea armei bacteriologice în Coreea şi China”[55].

Rezistența nord-coreenilor în fața agresiunii americane este redată în *Pentru socialism*, care subliniază faptul că poporul coreean nu numai că a zădărnicit planurile americane, dar şi-a sporit chiar forțele[56]. Americanii au aruncat pe drumuri mii de bombe, dar populația a nivelat în trei ore chiar şi cele mai mari gropi; americanii au aruncat asupra căilor ferate coreene sute de mii de tone de bombe şi le-au distrus temporar, „dar şi în tăcerea nopții poți auzi întotdeauna răsuflarea viguroasă a locomotivelor”[57]. Americanii au distrus fabrica de textile din Phenian, dar fetele şi femeile au refăcut fabrica, nivelul mediu al producției zilnice a unei lucrătoare reprezentând 180% față de nivelul dinainte de război[58]. „Cu ochii strălucitori textilistele povestesc că la 1 Iulie vor deschide o nouă secție şi că numărul celor ce lucrează se va dubla”[59].

Pentru ca mânia proletară băimăreană să nu intre cumva în amorțeală, *Pentru socialism* a revenit cu noi informații terifiante. „Imperialiştii americani au transformat Coreea într'un vast cimitir în care mii şi mii de copii sunt îngropați de pe urma bombardamentelor ticăloase ale canibalilor ce întrec în cruzime pe predecesorii hitlerişti”[60]. Turbați în urma prăbuşirii încercărilor de a teroriza poporul Coreei prin bombardarea oraşelor paşnice, „ei au recurs la un mijloc de război şi mai barbar: au început să dea foc în timpul nopții locuințelor şi oamenilor aflați în paturi, cu ajutorul bombelor cu napalm”[61].

Americanii se făceau vinovați şi de masacre sângeroase împotriva prizonierilor coreeni şi chinezi aflați în prizonierat în insula Kociedo[62]. Lidia Agricola, cunoscut artist plastic băimărean, a ținut să-şi manifeste dezaprobarea pentru faptele americanilor, într-un articol publicat în ediția din

[50] „Agresorii americani urmăresc extinderea războiului prin tergiversarea tratativelor de armistițiu”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.158, Duminică 30 Martie 1952, p.4.
[51] *Loc.cit.*
[52] „Oamenii muncii din țările capitaliste sărbătoresc ziua de 1 Mai sub semnul luptei pentru pace, democrație şi un viitor mai bun”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.167, Miercuri 30 Aprilie 1952, p.6.
[53] *Loc.cit.*
[54] „Documentele demască”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.262, Duminică 29 Martie 1953, p.4.
[55] „Oamenii muncii din țările capitaliste sărbătoresc ziua de 1 Mai sub semnul luptei pentru pace, democrație şi un viitor mai bun”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.167, Miercuri 30 Aprilie 1952, p.6.
[56] Tibor Meray, „Coreea astăzi”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.183, Miercuri 25 Iunie 1952, p.4.
[57] *Loc.cit.*
[58] *Loc.cit.*
[59] *Loc.cit.*
[60] „Traiul de mizerie a copiilor din țările capitaliste”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.176, Duminică 1 Iunie 1952, p.3.
[61] Tibor Meray, „Coreea astăzi”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.183, Miercuri 25 Iunie 1952, p.4.
[62] „În lagărele americane ale morții”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.175, Miercuri 28 Mai 1952, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

1 iunie 1952 a ziarului *Pentru socialism*, unul dintre puținele articole semnate din această perioadă[63]. „Am aflat cu multă indignare de monstruoasele crime săvârşite împotriva prizonierilor coreeni şi chinezi de la Kociedo. Crimele săvârşite în aceste lagăre sunt mult mai bestiale ca cele ale hitleriştilor germani săvârşite la Auschwitz, Maidanek. Prizonierii sunt schingiuiți, li se înfig ace sub unghii, sunt spânzurați cu capul în jos, arşi cu fierul roşu şi până la urmă omorâți cu mitraliere, grenade şi tancuri. Aceste atrocități au stârnit o indignare profundă în rândurile tuturor oamenilor iubitori de pace şi libertate din lumea întreagă"[64]. Remarcăm faptul că acuratețea detaliilor furnizate de Lidia Agricola este, fără îndoială, uimitoare.

În pofida indignării Lidiei Agricola, americanii au continuat să bombardeze pozițiile nord-coreene, ne spune *Pentru socialism*. La 1 mai 1952, americanii au tras împotriva pozițiilor trupelor nord-coreene 57 de obuze de gaze toxice şi lacrimogene, iar la 10 mai alte 35 de bombe printre care şi bombe cu gaze toxice[65]. Bombardamentele cu obuze cu gaze toxice şi obuze cu gaze lacrimogene au continuat şi pe 18 mai[66]. În august, americanii au săvârşit un nou atac criminal. În noaptea de 9 spre 10 august un mare număr de „fortărețe zburătoare" americane au bombardat din nou timp de peste trei ore Phenianul, aruncând asupra oraşului sute de bombe de diferite calibre care au transformat un cartier civil în ruine fumegânde[67].

Mai aflăm că, în luna iunie, reprezentantul sovietic al O.N.U., I. A. Malik, a convocat Consiliul de Securitate, introducând pe ordinea de zi la punctul 1 un apel adresat statelor de a adera la protocolul de la Geneva din 1925 privitor la interzicerea folosirii armei bacteriologice şi de a-l ratifica[68]. Méray Tibor[69] depune mărturie în articolul intitulat „Coreea astăzi" despre atrocitățile săvârşite de americani în Coreea. „La 7 Martie, fiind în satul Sonori, am văzut mişunând pe ghiața lacului Tedonkan sute de muşte vii. La Phenian am vorbit cu femeia Kin Iun Bo, mamă a doi băieți – unul de 6 iar altul de 2 ani, care au luat în mână muşte aruncate de Americani şi care peste două zile au murit de holeră. O mârşavă agresiune bacteriologică deslănțuită de gangsterii ciumei"[70]. Nu ştim de ce Méray Tibor se plimba el langa, în vreme de război, pe „ghiața" lacului Tedonkan şi nici de ce „gansterii ciumei" apelau la holeră pentru a-i ataca pe locuitorii satului Sonori.

În acelaşi timp, *Pentru socialism* a continuat să sublinieze marile succese obținute de nord-coreeni pe câmpurile de bătălie şi pierderile grele suferite de intervenționiştii americani. „În cursul lunii Iulie Armata Populară Coreeană şi voluntarii chinezi au scos din luptă 19.502 soldați inamici. Dintre aceştia 8.962 sunt americani, 458 englezi, 33 canadieni şi 10.049 din trupele-marionetă ale lui Li Sân Man. Forțele populare au dat 238 de lupte cu inamicul. Luptele terestre au fost deosebit de crâncene. Forțele populare au doborât 120 de avioane inamice şi au avariat 149. Ele au distrus sau avariat 99 de tancuri, 28 de tunuri şi 87 de autocamioane inamice"[71]. Ținând cont de faptul că, în fiecare an, luna iulie are 31 de zile, rezultă că nord-coreenii au dat zilnic, în medie, 7,67 de lupte, o treime dintr-o luptă urmând să fie finalizată în ziua următoare. De asemenea, putem lansa ipoteza că şi americanii au dat un număr egal de lupte, pornind de la presupunerea că nord-coreenii nu s-au luptat între ei şi au avut nevoie de un oponent.

Activitatea partizanilor coreeni a fost la fel de energică şi eficientă în acelaşi timp, ne spune *Pentru socialism*: „Partizanii au atacat o suburbie a Seulului. S-au luptat timp de 2 ore cu unitățile armatei şi poliției marionetă lisânmaniste, luând un mare număr de prizonieri şi ucigând sau rănind

[63] Lidia Agricola, „Criminalii să fie aduşi în fața judecății popoarelor", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.176, Duminică 1 Iunie 1952, p.4.
[64] *Loc.cit.*
[65] „Agresorii americani continuă să folosească în Coreea obuze şi bombe cu substanțe toxice", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.178, Duminică 8 iunie 1952, p.6.
[66] *Loc.cit.*
[67] „Un nou bombardament criminal al aviației americane asupra Phenianului", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.197, Miercuri 13 August 1952, p.6.
[68] „Reprezentantul sovietic al O.N.U., I. A. Malik, a convocat Consiliul de Securitate", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.182, Duminică 22 Iunie 1952, p.4.
[69] Jurnalist şi scriitor maghiar, a lucrat pentru diverse ziare (*Szabad Nép, Csillag*) în timpul regimului comunist. A fost corespondent de război pentru *Szabad Nép* (cotidianul oficial al Partidului Popular Muncitor Maghiar comunist de guvernare şi predecesor al *Népszabadság*) în timpul războiului din Coreea (sursa:https://en.wikipedia.org/wiki/Tibor_M%C3%A9ray).
[70] Tibor Méray, „Coreea astăzi", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.183, Miercuri 25 Iunie 1952, p.4.
[71] „Pierderi grele provocate intervenționiştilor americani în Coreea", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.201, Miercuri 27 August 1952, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

mulți. După ce au executat această operație, s'au retras fără pierderi în altă regiune"[72]. Se pare că americanii se confruntau şi cu revolte ale sud-coreenilor. Astfel, *Pentru socialism* afirma că o mie de coreeni recrutați de americani s-au răsculat, peste cincizeci dintre aceştia fiind ucişi sau răniți de către americani în timpul reprimării revoltei[73].

În iulie 1952, *Pentru socialism* revenea asupra problemei prizonierilor de război nord-coreeni şi chinezi. Potrivit unor informații provenite din cercurile militare americane, poziția guvernului britanic în chestiunea prizonierilor de război din Coreea se explică prin faptul că Oliver Franks, ambasadorul britanic la Washington a obținut în cadrul discuțiilor pe care le-a avut cu Pace, ministrul de război american, şi cu Alison, subsecretar de stat pentru chestiunile Extremul Orient, aprobarea de a trimite un grup de prizonieri de război coreeni şi chinezi în Australia[74]. „La Washington se presupune că englezii intenționează să se folosească de prizonierii de război coreeni şi chinezi pentru a experimenta noi tipuri de arme"[75].

În septembrie 1952, crimele agresorilor americani împotriva prizonierilor coreeni şi chinezi au fost reluate, motiv de tergiversare la nesfârşit a tratativelor de armistițiu[76]. „Continuă monstruoasele asasinări ale prizonierilor de război care cer să fie repatriați. În decurs de 33 de zile, americanii au ucis şi rănit peste 135 de prizonieri de război"[77]. Generalul Nam Ir, şeful delegației nord-coreene la tratativele de armistițiu, susținea că, dacă americanii vor să se realizeze armistițiul din Coreea, „trebuie să renunțe la cererea lor fantezistă de a reține prizonierii de război şi să adopte propunerile juste şi rezonabile prezentate de nord-coreeni"[78]. Mai mult, corespondenții din Washington ai presei americane ar fi răspândit zvonul că „generalul Clark avea directive ca să lege problema coreeană de alte probleme care nu au nici o legătură cu ea, cum ar fi, de exemplu, problema Indochinei"[79].

Sfârşitul anului 1952 a adus pentru nord-coreeni noi bombaradamente ale „paşnicului oraş Phenian", în care nu existau nici un fel de obiective militare. Sute de bombe au fost aruncate de aviația americană asupra oraşului, „un mare număr de locuitori paşnici au fost ucişi sau răniți şi numeroase case şi colibe au fost distruse"[80]. Rezistența nord-coreenilor în fața acestor atacuri a rămas una remarcabilă, susține *Pentru socialism*. Astfel, „la 29 Decembrie, unitățile antiaeriene şi puşcaşi-vânători de avioane au doborât 5 şi au avariat 6 avioane inamice"[81].

Preluând informații din ziarul *Jenminjibao*, *Pentru socialism* sublinia marile succese obținute în anul precedent. „În anul 1952, forțele populare coreene şi chineze au nimicit 240.000 de soldați inamici şi au doborât sau avariat peste 5.300 de avioane inamice (14,5 pe zi – n.n.) În cursul anului trecut, pe lângă că au zdrobit mii de atacuri inamice, forțele populare coreene şi chineze au consolidat şi stabilizat pozițiile noastre. În cursul toamnei au întreprins o serie de contraatacuri tactice, reuşind să pătrundă în pozițiile bine apărate ale inamicului, nimicind plutoane şi companii întregi"[82]. De partea cealaltă, americanii au continuat bombardamentele bacteriologice, încercând să creeze o zonă infectată care să se întindă de-a lungul Coreei şi care să asigure succesul programului de împiedicare a aprovizionării cu muniții a trupelor nord-coreene de pe front[83].

Potrivit unor declarații ale colonelului american Frank H. Schwable şi ale maiorului Roy N.Bley, luați prizonieri de Forțele Armatei Populare Coreene, planurile pentru desfăşurarea războiului bacteriologic au fost păstrate în cel mai mare secret şi au fost luate o serie de măsuri preventive de o strictețe excepțională pentru a împiedica aflarea cruntului adevăr de către oamenii cinstiți din lumea întreagă[84]. Cu toate aceste precauții, *Pentru socialism* a aflat cruntul adevăr: „Declarațiile celor doi

[72] „Acțiuni eroice ale partizanilor coreeni", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.201, Miercuri 27 August 1952, p.4.
[73] „Lupta tinerilor patrioți din Coreea de Sud împotriva ocupanților americani", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.204, Duminică 7 Aseptembrie 1952, p.4.
[74] „O nouă sălbăticie a imperialiştilor americani şi englezi", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.186, Duminică 6 Iulie 1952, p.4.
[75] *Loc.cit.*
[76] Crimele agresorilor americani împotriva prizonierilor de război coreeni şi chinezi", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.208, Duminică 21 Septembrie 1952, p.4.
[77] *Loc.cit.*
[78] „Evenimentele din Coreea în legătură cu tratativele de armistițiu", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.209, Miercuri 24 Septembrie 1952, p.4.
[79] „Primele succese în rezolvarea justă a chestiunii coreene", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.267, Miercuri 15 Aprilie 1953, p.1
[80] „Evenimentele din Coreea", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.238, Duminică 4 Ianuarie 1953, p.4.
[81] *Loc.cit.*
[82] „Forțele populare au obținut în 1952 mari succese pe frontul din Coreea", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.240, Duminică 11 Ianuarie 1953, p.4.
[83] „S.U.A. duc războiul bacteriologic în Coreea. Cea de a doua şi a treia declarație a colonelului american Frank H. Schwable", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.255, Duminică 1 Martie 1953, p.4.
[84] „Criminalii războiului bacteriologic demascați în fața popoarelor", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.261, Miercuri 25 Martie 1953, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

ofițeri superiori americani arată că imperialiştii americani au trimis planul pentru ducerea războiului bacteriologic în Coreea încă în anul 1951, iar începând dela sfârşitul anului 1951 ei au trecut la folosirea bombei bacteriologice, - la început în proporții reduse şi cu titlul de experimentare. De la jumătatea anului 1952, imperialiştii americani au extins folosirea armei bacteriologice pe o scară largă pe întreg teritoriul Coreei de Nord"[85].

Prin aceasta, americanii ar fi urmărit crearea unei centuri infectate care să împiedice transporturile şi aprovizionarea Armatei Populare Coreene şi totodată să provoace în întreaga Coree de Nord epidemii în rândul populației civile, urmărind să slăbească capacitatea de luptă a poporului coreean[86]. „Bombele bacteriologice erau contaminate cu bacterii de holeră, de tifos exantematic, de friguri galbene şi alte boli infecțioase"[87].

Cum s-a ajuns la această situație ne spune tot *Pentru socialism*. După terminarea celui de-al doilea război mondial, imperialiştii americani şi-au intensificat cercetările şi experimentele în legătură cu arma bacteriologică, folosindu-se în acest scop de criminalii de război japonezi Shiro Ishii, Wakamatsu, Yudziro şi Masadzo, cărora le-au încredințat funcții importante în serviciul american de cercetări bacteriologice. În acelaşi timp, imperialiştii americani şi-au asigurat serviciile fostului general hitlerist Walter Schreiber, considerat „specialist" în problemele războiului bacteriologic[88].

La sfârşitul lunii martie 1953, *Pentru socialism* scria că sunt aproape trei ani de când invadatorii americani folosesc cele mai barbare mijloace de exterminare în masă a oamenilor[89]. „Walter Schreiber a făcut experiențe de molipsire cu ciumă şi holeră asupra deținuților din lagărele hitleriste ale morții. Sume uriaşe au alocat guvernanții S.U.A. pentru pregătirea mijloacelor bacteriologice de exterminare. La Camp Dietrich (în statul Maryland) şi în alte oraşe ale S.U.A. au fost construite instalații uriaşe pentru fabricarea mijloacelor războiului microbian"[90].

În sfârşit, aflăm din *Pentru socialism* că, la 9 aprilie 1953, în cadrul tratativelor de la Panmunjon, generalul Li San Ciu, şeful grupului de legătură coreeano-chinez a prezentat un text revizuit al proiectului de acord pentru repatrierea prizonierilor de război bolnavi şi răniți propus de cealaltă parte, la 6 aprilie[91]. După studierea textului revizuit, partea adversă a declarat că, după câte se pare, nu există nici un punct de divergență între cele două părți, făcând şi câteva propuneri concrete în legătură cu textul revizuit. Nord-coreenii şi chinezii au declarat că aceste propuneri erau pe de-a-ntregul acceptabile[92].

La 27 iulie 1953, a fost semnat acordul de încetare a războiului coreean. La Panmunjon a fost semnat un armistițiu ce punea capăt războiului de trei ani din Coreea, a avut loc şi un schimb de prizonieri, ambele părți beligerante s-au retras din zonele ocupate, în urma acestei înțelegeri Coreea rămânând divizată în Coreea de Nord şi Coreea de Sud[93].

Acordul de la Panmunjon a fost considerat de *Pentru socialism* un pas important pe calea încununării cu succes a eforturilor repetate făcute de guvernele Chinei şi Coreei de Nord, sprijinite continuu de Uniunea Sovietică, pentru încetarea războiului din Coreea, pentru încheierea armistițiului şi rezolvarea pe cale paşnică a problemei coreene[94]. Rolul U.R.S.S. era subliniat cu tărie. „Uniunea Sovietică a căutat mereu posibilități pentru încheierea operațiunilor militare în Coreea, pentru încheierea păcii. În urma cuvântării rostite de reprezentantul U.R.S.S. la Consiliul de Securitate al O.N.U., în Iunie 1951, au fost începute tratativele de armistițiu dela Kaisung, continuate apoi la Panmunjon"[95].

În realitate, doar moartea lui Stalin a permis o oarecare relaxare a Războiului rece şi a făcut posibilă semnarea armistițiului între cele două părți[96]. Relațiile dintre cele două state au rămas însă tensionate şi după semnarea armistițiului de la Panmunjon[97].

[85] *Loc.cit.*
[86] *Loc.cit.*
[87] *Loc.cit.*
[88] *Loc.cit.*
[89] „Criminalii războiului bacteriologic nu vor scăpa de pedeapsă", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.262, Duminică 29 Martie 1953, p.4.
[90] *Loc.cit.*
[91] „Tratativele de la Panmunjon", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.266, Duminică 12 Aprilie 1953, p.6.
[92] *Loc.cit.*
[93] *Istoria ilustrată a secolului al XX-lea*, Editura Aquila, Oradea, 2007, p.329.
[94] „Primele succese în rezolvarea justă a chestiunii coreene", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.267, Miercuri 15 Aprilie 1953, p.1.
[95] *Loc.cit.*
[96] Jan Palmowski, *op.cit.*, vol.1, p.229.
[97] Horia C. Matei, *Statele lumii. Mică Enciclopedie de Istorie*, Editura Meronia, Bucureşti, 2001, p.117.

https://biblioteca-digitala.ro

În pofida a ceea ce a susținut atât de vehement şi în mod repetat *Pentru socialism*, americanii nu au recurs la arme de distrugere în masă în timpul războiului din Coreea, cu toate că generalul MacArthur a insistat pentru recurgerea la armele atomice. De altfel, preşedintele Truman l-a demis pe generalul MacArthur pentru insubordonare şi pentru că a susținut în mod public necesitatea războiului total împotriva Chinei comuniste[98]. Trebuie spus că, la vremea respectivă, americanii deținеau 369 de bombe atomice operaționale[99].

Cert este faptul că o invazie nord-coreeană care ar fi fost încununată de succes fără reacția americanilor ar fi avut un impact dezastruos asupra Japoniei[100]. „Puterea comunistă necontestată ar fi introdus spectrul unui iminent monolit comunist asiatic şi ar fi schimbat orientarea prooccidentală a Japoniei”[101].

Statele Unite ale Americii, „un stat fascist-poliţist”

La sfârşitul celui de-al doilea război mondial, pentru prima dată în istoria lor, Statele Unite ale Americii dispuneau pe timp de pace de forțe militare considerabile, de baze strategice pe întreg globul, ceea ce i-a dat posibilitatea de a proclama fățiş politica de stăvilire a comunismului[102]. Statele Unite ale Americii au fost singurul stat care a ieşit din cel de-al doilea război mondial mai bogat decât a fost înainte[103].

Potrivit relatărilor presei comuniste, autoritățile din Statele Unite ale Americii pregăteau, fără să aştepte ca membrii Congresului să adopte vreo hotărâre în această chestiune, lagăre pentru internarea „fruntaşilor progresişti”[104]. Astfel, ne spune *Pentru socialism*, senatorul democrat Eastland a prezentat Congresului o rezoluție care prevedea internarea imediată în lagăre a fruntaşilor progresişti americani „pe baza legii draconice – McCarran”[105].

În timp ce Statele Unite ale Americii încercau să-şi impună dominația asupra întregii lumi, se confruntau cu grave probleme acasă la ele. Astfel, în oraşul Providence din provincia Rhode Island, toate şcolile au fost închise în urma grevei declarate de învățătorii şi profesorii din localitate, iar în Boston (Massachussets), şoferii şi mecanicii celor două linii principale de autobuz au declarat grevă[106].

Pentru socialism garanta că, în Statele Unite ale Americii, procesul fascizării a cuprins toate laturile vieții, statul fascist-poliţist transformându-se în centrul reacțiunii internaționale[107]. „Cercurile guvernamentale din S.U.A., care pregătesc un al treilea război mondial îşi consolidează spatele frontului cu ajutorul sălbaticelor metode fasciste. Fascizarea țării se manifestă cel mai vizibil în teroarea îndreptată împotriva negrilor, care numără în S.U.A. 15 milioane de oameni”[108].

Samavolnicia fascist-poliţistă din S. U. A.

De asemena, trupele „de ocupație” americane provocau mari probleme în țările în care erau cantonate, ne spune *Pentru socialism*. Astfel, marele cartier general al armatei americane din Europa,

[98] *Ibidem*, vol.2, p.466.
[99] Niall Ferguson, *Războiul lumii. Epoca urii*, Editura RAO, Bucureşti, 2011, p.689.
[100] Henry Kissinger, *op.cit.*, p.417.
[101] *Loc.cit.*
[102] Alexandru Vianu, *Istoria S.U.A.*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1973, pp.404-405.
[103] Pierre Milza şi Serge Bernstein, *op.cit.*, vol.2, p.20.
[104] „Un pas înainte pe calea fascizării Statelor Unite”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.138, Miercuri 23 Ianuarie 1952, p.4.
[105] *Loc.cit.*
[106] „Greve în S.U.A. şi Italia”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.155, Miercuri 18 Martie 1952, p.4.
[107] „Samavolnicia fascist-poliţistă din S.U.A.”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.237, Marți 30 Decembrie 1952, p.6.
[108] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

cu sediul la Heidelberg, ar fi declarat că, în perioada dintre lunile mai şi octombrie 1952, militarii americani au săvârşit în Germania occidentală, Anglia şi Franța 1.399 de crime[109]. „În realitate, însă, numărul crimelor săvârşite de ei numai în Germania occidentală este de două ori mai mare. În zona de ocupație americană din Germania occidentală militarii americani săvârşesc zilnic cel puțin 15 crime – asasinate, jafuri, atacuri, molestări, violuri, contrabandă de narcotice, excrocherii, etc.”[110].

„Reînvierea nazismului” în Germania occidentală

În primăvara anului 1950, la puțin timp după declanşarea războiului din Coreea, Washingtonul se străduia să le explice francezilor şi altor națiuni europene că singura şansă reală pentru apărarea Occidentului era reînarmarea Germaniei[111]. „Dacă nu ar fi izbucnit chiar atunci războiul din Coreea, profilul istoriei europene ar fi fost cu totul altul”[112]. Începând de la mijlocul anului 1950, americanii au fost cei care au încurajat reînarmarea Germaniei federale, în special din cauza problemelor ridicate de conflictul coreean şi a îngrijorării pe care o provoca radicalizarea blocului comunist care, din 1949, deținea arma atomică[113].

Evident că Uniunea Sovietică nu vedea cu ochi buni reînarmarea Germaniei Federale; britanicii, deşi foarte reticenți, nu vedeau altă soluție decât găsirea unei metode pentru a reînarma Germania, dar menținând-o sub un control ferm al Aliaților occidentali; francezii s-au opus cel mai mult, reuşind să amâne reînarmarea Germaniei până în anul 1954[114]. În mod paradoxal, Robert Schuman, ministrul francez al afacerilor externe, a fost cel care, pentru a evita o încordare internațională, a propus, în numele Franței, înființarea Comisiei defensive europene (C.E.D.)[115].

Chiar în ziua de 23 august 1952, *Pentru socialism* avertiza că, recent, bande de fascişti, îmbrăcați în uniforme militare şi cu insigne naziste, au organizat o retragere cu torțe pe străzile centrale ale oraşului Bonn şi că manifestațiile fasciste se țineau lanț în Germania occidentală, la Hamburg, München, Hanovra etc.[116].

„Colonia europeană Nr. 1”

„Colonia noastră europeană Nr. 1” — aşa este numită în mod neoficial Germania occidentală de către cercurile conducătoare ale SUA. Într'adevăr, regimul de teroare şi violență instaurat de ocupanții americani în Germania occidentală se deosebeşte prea puțin de regimul colonial.

Yankeii controlează întreaga viață a țării. Soldățimea americană se simte pe „moşia germană” mult mai la larg decât la ea acasă. Mulți funcționari americani aflați în străinătate, scrie revista „United States News and World Report” recunosc că „nu au trăit niciodată atât de bine”.

Oamenii de afaceri şi militarii americani, nemulțumindu-se cu beneficiile pe care SUA le stoarce din Germania occidentală sub forma plății cheltuielilor de ocupație, refuseşc țara fără

Ca rezultat logic al întregii politici postbelice a Statelor Unite ale Americii şi a Angliei, propaganda revanşardă se desfăşura din plin prin ziare şi reviste, nefiind surprinzător faptul că hitleriştii deveniseră din ce în ce mai activi. „Foşti SS-işti şi agenți ai Gestapoului se întrunesc în diferite berării. Umbra brună planează din nou asupra Germaniei occidentale. Wehrmachtul în curs de creare va fi comandat de generali naziști. Uniuni, grupuri şi partide fasciste, asociații de soldați prezidate de generali naziști răsar în Germania occidentală ca ciupercile după ploaie. Generali hitleriști, membri ai faimoasei asociații fasciste «Bruderschaft», desfăşoară o vie activitate”[117].

În septembrie 1952, *Pentru socialism* anunța că, în Europa, au fost eliberați peste 2.600 de criminali de război germani, iar cancelarul Adenauer ar fi susținut că guvernul Germaniei occidentale se străduieşte să obțină eliberarea restului de 1.000 de criminali de război aflați încă în închisoare[118]. „Imperialiştii americani caută cu înfrigurare cadre devotate atât pentru Wehrmachtul hitlerist pe cale de refacere în Germania occidentală, cât şi pentru aşa zisa «armată europeană» a imperialismului american al

[109] „Crimele ocupanților americani în Germania occidentală”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.234, Duminică 21 Decembrie 1952, p.4.
[110] *Loc.cit.*
[111] Tony Judt, *op.cit.*, p.148.
[112] *Loc.cit.*
[113] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.242.
[114] Tony Judt, *op.cit.*, p.148, p.150.
[115] Jacques Madaulle, *Istoria Franței*, Editura Politică, Bucureşti, 1973, vol.3, p.284.
[116] „Reînvierea fascismului şi militarismului în Germania occidentală”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.200, Sâmbătă 23 August 1952, p.6.
[117] *Loc.cit.*
[118] „Crimele agresorilor americani împotriva prizonierilor de război coreeni şi chinezi”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.208, Duminică 21 Septembrie 1952, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

cărui nucleu îl constituie acest Wehrmacht. Ori nu există cadre mai devotate pentru trupele mercenare ale Wall Street-ului decât asasinii şi schingiuitorii hitlerişti, scăpați de lațurile spânzurătorilor prin protecția hitlerilor de astăzi, imperialiştii americani"[119].

În ediția din 1 aprilie 1953, *Pentru socialism* informa că, la 19 martie, majoritatea reacționară din Bundestag a ratificat tratatele militariste de la Bonn şi Paris[120]. „Adenauer a îndeplinit ultimatumul, dat de Dulles cu prilejul vizitei făcute la Bonn, de a ratifica tratatele încă înainte de plecarea lui în S.U.A., prevăzută pentru începutul lunii Aprilie. Adenauer a ținut un discurs plin de calomnii murdare împotriva lagărului păcii în frunte cu Uniunea Sovietică, cerând ratificarea tratatelor militariste în numele intereselor imperialiştilor din S.U.A."[121].

Din motive lesne de înțeles, *Pentru socialism* nu a făcut nici măcar o dată nici o referire la numeroasele trupe sovietice deplasate în Republica Democrată Germană, cu toate că acest fapt este de netăgăduit[122]. Mai trebuie spus că intrarea Republicii Federale Germane în NATO a fost opera exclusivă a americanilor şi nu a avut nici un suport european[123].

Franța colonialistă şi imperialistă

Din articolul intitulat *Împotriva teroarei colonialiste franceze în Maroc*, aflăm următoarele: „conducătorii delegațiilor țărilor arabe la Organizația Națiunilor Unite s'au întrunit Vineri (18 ianuarie 1952 – n.n.) şi au analizat situația creată în Tunisia în urma represiunilor organizate de autoritățile colonialiste franceze împotriva organizațiilor democrate"[124]. Titlul este despre Maroc, ştirea este despre Tunisia, dar ce mai contează?

Atentă la schimbările politice din Franța, publicația *Pentru socialism* şi-a informat cititorii, în ediția sa din 5 martie, că guvernul Faure a demisionat după doar cinci săptămâni[125]. Cauzele acestei demisii păreau mai mult decât evidente: „cabinetul Faure a întreprins o serie întreagă de acțiuni care au accentuat dependența Franței față de imperialismul american şi au agravat mizeria oamenilor muncii"[126].

Pentru socialism nu a ratat nici căderea guvernului Pinay, „unul dintre cele mai reacționare ale Franței de după al doilea război mondial"[127]. Guvernul Pinay ar fi dus o politică antinațională la ordinele stăpânilor săi, imperialişti americani. Din ordinul acestora, guvernul Pinay a mărit în mod considerabil cheltuielile de război, a cheltuit sume enorme pentru a prelungi odiosul război împotriva poporului vietnamez şi a ținut sub arme uriaşe colective militare pentru reprimarea mişcării patriotice din Tunisia şi Maroc[128]. În timpul guvernării lui Pinay au fost semnate acordurile – contrare intereselor poporului francez – de la Bonn şi Paris, care încurajau renaşterea militarismului agresiv german, tot în această perioadă intrând în vigoare aşa-zisul plan Schuman prin care industria de cărbune şi oțel a Franței a fost cu desăvârşire subordonată industriei de armament germano-americane. În concluzie, „reacțiunea franceză la ordinul Wall Streetului caută să profite de actuala criză de guvern din Franța pentru a instaura un guvern care să intensifice politica de fascizare a țării"[129].

La scurt timp, *Pentru socialism* anunța că Adunarea Națională franceză a aprobat ca radical-socialistul René Mayer să formeze noul guvern, Mayer fiind omul de încredere al magnatului Rothschild şi considerat de către francezi „drept unul dintre politicienii care au adus cel mai mult rău Franței"[130].

Nu doar că guvernul Franței era aservit imperialiştilor americani, dar chiar „pământul Franței este bătătorit de bocancii soldaților americani"[131]. Grozăvia era însă mult mai mare: cu ajutorul slugilor franceze ale Statelor Unite ale Americii, monopolurile americane căutau să pună mâna pe întreaga economie a Franței şi să o transforme într-o anexă a economiei de război a Statelor Unite ale Americii[132].

[119] *Loc.cit.*
[120] „Împotriva tratatelor militariste dela Bonn şi Paris", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.263, Miercuri 1 Aprilie 1953, p.6.
[121] *Loc.cit.*
[122] Tony Judt, *op.cit.*, p.181.
[123] Jean-Michel Gaillard şi Anthony Rowley, *Istoria continentului european. De la 1850 până la sfârşitul secolului al XX-lea*, Editura Cartier, Chişinău, 2001, p.388.
[124] „Împotriva teroarei colonialiste franceze în Maroc", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.138, Miercuri 23 Ianuarie 1952, p.4.
[125] „În legătură cu demisia guvernului francez", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.151, Miercuri 5 Martie 1952, p.4.
[126] *Loc.cit.*
[127] „Noua criză de guvern din Franța", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.238, Duminică 4 Ianuarie 1953, p.4.
[128] *Loc.cit.*
[129] *Loc.cit.*
[130] „În legătură cu criza de guvern din Franța", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.240, Duminică 11 Ianuarie 1953, p.4.
[131] „Ocupație fără declarație de război", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.185, Miercuri 2 Iulie 1952, p.4.
[132] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru socialism nu uită să amintească şi de prezența F.B.I.-ului în Franța, pe care-l descrie ca pe un „gestapou american”[133]. În plus, caracteristică specifică unor trupe de ocupație, „nu trece o zi fără ca americanii să nu suprime sau să nu ucidă pe vreun francez”[134].

În Extremul Orient, Franța imperialistă primea lovitură după lovitură, aşa cum reiese dintr-un comunicat al Comandamentului Armatei Populare Vietnameze transmis de Agenția Vietnameză de Informații în a doua jumătate a lunii august 1952 şi publicat de *Pentru socialism*[135]. În condițiile în care războiul de partizani se dezvolta pe scară națională, pierderile suferite de francezi erau tot mai mari. „Forțele populare şi de partizani cresc pe zi ce trece. În primele şase luni ale anului 1952, inamicul a pierdut 91.091 morți şi 6.319 prizonieri. Au fost capturate 4.421 de carabine şi de mitraliere. Au fost distruse peste 500 de autocamioane şi autoblindate; 20 de avioane inamice au fost doborâte”[136]. În plus, în sectorul Lao-Kai-Ha-Jiang, la frontiera cu China, Armata Populară Vietnameză a zdrobit complet nucleul principal al rămăşițelor trupelor gomindaniste, zădărnicind astfel intenția colonialiştilor francezi de a face joncțiunea cu ele pentru a tulbura liniştea din spatele frontului nostru”[137].

În august 1952, Armata Populară Vietnameză a provocat noi pierderi grele inamicului, forțele populare reuşind să nimicească în Vietnamul de Nord două companii din divizia a 10-a a armatei lui Bao Dai, în provincia Hanam, iar după o săptămână au sdrobit o altă companie inamică în provincia Hadong[138]. „În primele zece zile ale lunii August, forțele populare au dat 94 de lupte în Vietnamul de Nord. 279 de soldați inamici au fost uciși, răniți sau luați prizonieri”[139].

La 31 august, în apropiere de Saigon, forțele populare vietnameze au distrus un depozit de muniții şi un depozit de combustibil, acestea reprezentând ajutoare militare trimise trupelor coloniale franceze de către americani[140]. „Datorită operațiunilor reuşite ale trupelor populare au fost distruse 10 milioane litri de gazelină, 10 milioane litri de ulei pentru motoare «Diesel», 1.000 de bombe în greutate de câte 500 kg fiecare, 1.000 de bombe cu napalm şi 50 de milioane de cartuşe”[141].

Războiul din Vietnam i-ar fi costat pe francezi peste 2.000 de miliarde de franci, numai în cursul ultimelor două luni ale anului 1952, colonialiştii francezi şi mercenarii lui Bao-Dai pierzând circa 14.000 de ofițeri şi soldați[142]. Alarmați de succesele obținute de poporul vietnamez, imperialiştii americani care doreau să folosească Vietnamul pentru realizarea scopurilor lor agresive, au intensificat ajutorul dat imperialiştilor francezi în lupta contra vietnamezilor[143].

Realitatea istorică este puțin mai nuanțată. Potrivit istoricului Jacques Madaulle, „francezii au luptat în Vietnam pur şi simplu pentru ca să nu se substituie Franței un stat cu tendințe comuniste” într-un „război costisitor şi, după toate aparențele, inutil, război care, pe deasupra, era dus în condiții odioase”[144].

Planul Marshall, efectele dezastruoase ale acestuia şi falimentul capitalismului

Reconstrucția europeană după cel de-al doilea război mondial a creat numeroase probleme, ceea ce a făcut ca americanii să se implice în mod direct în afacerile bătrânului continent. Planul Marshall a urmărit să diminueze influența comunistă în Europa prin intermediul unor investiții în vederea refacerii economice a țărilor sărăcite, oferind țărilor europene asistență tehnică, alimente, credite, materii prime şi industriale[145]. Participarea la Planul Marshall era deschisă chiar şi guvernelor aflate pe orbita sovietică, inițiativă redusă la tăcere numaidecât de către Stalin, astfel încât Uniunea Sovietică a interzis statelor comuniste europene aflate sub dominația sa să accepte ajutorul american[146].

[133] *Loc.cit.*
[134] *Loc.cit.*
[135] „Succesele Armatei Populare Vietnameze în lupta împotriva colonialiştilor francezi”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.199, Miercuri 20 August 1952, p.4.
[136] *Loc.cit.*
[137] *Loc.cit.*
[138] „Armata Populară Vietnameză provoacă pierderi grele inamicului”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.206, Duminică 14 Septembrie 1952, p.4.
[139] *Loc.cit.*
[140] „Un mare succes al forțelor populare vietnameze”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.210, Duminică 28 Septembrie 1952, p.6.
[141] *Loc.cit.*
[142] „Lupta eroică a poporului vietnamez”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.256, Miercuri 4 Martie 1953, p.4.
[143] *Loc.cit.*
[144] Jacques Madaulle, *op.cit.*, vol.3, pp.281 şi 283.
[145] Jan Palmowski, *op.cit.*, vol.2, p.122.
[146] *Loc.cit.*; Henry Kissinger, *op.cit.*, p.398.

https://biblioteca-digitala.ro

În timpul aplicării sale (1947-1951), Planul Marshall a adus celor şaisprezece ţări care l-au acceptat aproape 13 miliarde de dolari repartizaţi pe principiul priorităţii[147]. „Este incontestabil că Planul Marshall a avut pentru economia Europei şi pentru supravieţuirea sa politică efecte extrem de benefice. Aceasta i-a permis să-şi finanţeze redresarea economică şi a împiedicat totodată să vireze spre comunism"[148]. În acelaşi timp, Planul Marshall a accelerat procesul de construcţie europeană.

În *Pentru socialism* situaţia a fost însă prezentată diametral opus. Astfel, printre efectele dezastruoase pe care le-a produs în Franţa aplicarea planului Marshall s-a numărat lichidarea unui mare număr de întreprinderi industriale şi comerciale. Ca urmare a acestui plan, ne spune *Pentru socialism*, mii de firme au dat faliment „din cauza concurenţei firmelor americane şi din cauza orientării vieţii economice spre producţia de război, cerută de imperialiştii americani"[149]. Totodată datele statistice oficiale publicate ar fi arătat că, în anii 1947-1951, adică în perioada de aplicare a planului Marshall, numărul falimentelor şi al lichidărilor judiciare a sporit de patru ori[150]. De asemenea, reducerea la minimum a comerţului cu ţările din „lagărul păcii", impusă de conducătorii americani, a agravat şi mai mult situaţia[151].

Tabloul dezastrului continuă în *Pentru socialism.* În Franţa, transportul de mărfuri urma să fie majorat în medie cu 10%, preţurile biletelor de călătorie pentru pasageri cu 25%, iar costul curentului electric a fost majorat în medie cu 11%, ceea ce, evident, reprezenta o scădere a nivelului de trai al poporului[152].

Rămâne un fapt sigur că, dincolo de exagerările din *Pentru socialism*, în numai doi ani de la izbucnirea războiului din Coreea, în Franţa preţurile au crescut cu 40%[153]. La fel de adevărat este şi faptul că aproape 20% din investiţiile publice din Franţa au fost finanţate de contravaloarea în franci a creditelor Marshall[154].

Nici situaţia din Belgia nu a scăpat analiştilor de la *Pentru socialism*. Astfel, în Belgia, au crescut considerabil preţurile la carne, paste făinoase, fasole şi alte produse alimentare, din momentul participării Belgiei la războiul din Coreea costul vieţii belgienilor crescând cu cel puţin 25%[155]. În fine, ca urmare a politicii de remilitarizare duse de guvernul revanşard de la Bonn, condus de Adenauer, în Germania occidentală continua creşterea preţurilor la diferite articole de consum; numai în cursul primei săptămâni a lunii ianuarie 1952, preţul cartofilor, precum şi preţul vitelor de tăiere, au crescut cu 16%[156].

Situaţia economică a Italiei e zugrăvită în culori la fel de sumbre. Un exemplu e dat de *Pentru socialism*, care relatează că muncitorii din uzina de construcţii de motoare „Ansualdo" din Genoa au declarat grevă la 12 martie 1952, în semn de protest împotriva hotărârii conducerii de a concedia 1.400 de muncitori[157]. Bugetul italian urma să se soldeze cu un deficit de 497 miliarde lire, politica „atlantică" a cercurilor conducătoare italiene ducând la înrăutăţirea continuă a situaţiei poporului italian[158]. „Creşterea capitolului cheltuieli şi deficitul noului buget este provocată de sporirea cheltuielilor militare în conformitate cu pretenţiile prezentate Italiei de către conducerea americană a uniunii agresive a Atlanticului"[159].

În Danemarca, alt dezastru economic: unul din cinci muncitori era şomer, ceea ce reprezenta o rată a şomajului de 20%[160]. Pretutindeni în ţările capitalului creştea şomajul[161]. „În S.U.A. numărul şomerilor creşte pe măsură ce se reduce producţia de ţesături, încălţăminte şi alte mărfuri de larg consum. În Anglia numărul şomerilor totali şi parţiali a depăşit cifra de un milion. În Germania occidentală peste 2 milioane de germani sunt fără lucru. Italia numără 4 milioane de şomeri totali şi

[147] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.229.
[148] *Ibidem*, pp.229-230.
[149] „De patru ori mai multe falimente în Franţa în urma aplicării planului Marshall", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.139, Duminică 27 Ianuarie 1952, p.4.
[150] *Loc.cit.*
[151] *Loc.cit.*
[152] „Noi urcări de preţuri în ţările capitaliste", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.142, Duminică 3 Februarie 1952, p.4.
[153] Tony Judt, *op.cit.*, p.149.
[154] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.252.
[155] *Loc.cit.*
[156] *Loc.cit.*
[157] „Greve în S.U.A. şi Italia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.155, Miercuri 18 Martie 1952, p.4.
[158] B. Vronschi, „Sub povara cheltuielilor militare", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.204, Duminică 7 Septembrie 1952, p.4.
[159] *Loc.cit.*
[160] „În Danemarca, din cinci muncitori unul este şomer", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.163, Miercuri 23 Aprilie 1952, p.4.
[161] În Danemarca, unul din cinci muncitori era şomer, ceea ce reprezintă o rată a şomajului de 20%.

https://biblioteca-digitala.ro

parțiali. În oraşele şi satele din Japonia sunt 18 milioane de şomeri totali şi parțiali”[162]. Ca urmare a acestei stări economice catastrofale, semn clar că orânduirea capitalistă se afla în pragul colapsului, „în Franța, Italia, Anglia şi alte țări din Europa occidentală a crescut tot mai mult valul de ură împotriva armatelor americane care s-au instalat în aceste țări ca pe un teritoriu inamic”[163].

În realitate, Statele Unite ale Americii deținea primul loc mondial în toate domeniile (agricultură, industrie şi comerț)[164]. Producția lor de cărbune reprezenta jumătate din cea mondială, iar cea de petrol două treimi; puteau produce 95 de milioane de tone de oțel, în timp ce U.R.S.S., plasată pe locul doi în lume, de-abia producea 20 de milioane de tone; în anumite sectoare (aluminiu, cauciuc sintetic, nave maritime, automobile, avioane) proceau numai ele mai mult decât tot restul lumii, iar productivitatea muncii era de patru ori mai mare decât cea europeană[165]. În plus, flota lor comercială reprezenta două treimi din cea mondială şi deținea singura flotă de avioane transoceanice din lume[166].

Cu toate acestea, *Pentru socialism* îşi informa cititorii că „Politica dusă de imperialişti condamnă massele muncitoare din țările burgheze la lipsuri şi suferințe. Şomaj, mizerie şi înfometare – iată soarta a milioane de oameni simpli din lumea capitalistă”[167]. *Pentru socialism* semnala că o consecință a cursei nebuneşti a înarmărilor care se desfăşura în țările occidentale era criza industriei textile, care a cuprins majoritatea țărilor din Apus[168].

Viitorul capitalismului decadent era mai mult decât sumbru. „În țările capitaliste copiii trăiesc sub teroare şi groaza pe care o împrăştie cercurile conducătoare pentru a întreține politica de război. Copiii trec prin clipe de spaimă şi groază în cursul exercițiilor de apărare contra «atacurilor atomice», care fac parte integrantă din programul şcolilor. Din această cauză mulți suferă de nervi”[169]. O situație care nu mai suportă nici un comentariu...

Economia Angliei dădea, potrivit *Pentru socialism*, semne tot mai evidente de criză. „Această situație este un rezultat al uriaşului program de înarmare, precum şi al faptului că necesitățile de dezvoltare a industriei de pace sunt complet ignorate”[170]. În realitate, Marea Britanie a beneficiat de 3,2 miliarde de dolari, în urma aplicării Planului Marshall[171].

Nici situația din Turcia nu a scăpat unei analize vigilente a celor de la *Pentru socialism*. Colonizarea rapidă a Turciei a făcut ca oamenii muncii din această țară să trăiască în mizerie şi exploatare, deoarece „scumpetea, care întovărăşeşte totdeauna pregătirile de război, este o mare nenorocire pentru clasa muncitoare”[172]. „Guvernul slugarnic de la Ankara a desființat orice taxă vamală pentru mărfurile stăpânilor lor americani. Din pricina inundării pieții cu mărfuri americane, fabricile turceşti îşi închid una după alta porțile, şi mii de muncitori rămân pe drumuri. Numărul şomerilor din Turcia trece acum de un milion şi jumătate. Clica guvernamentală din Turcia nu asigură de lucru nici măcar «eroilor» săi care au reuşit întâmplător să scape din Coreea. 60% din populația Turciei suferă de tuberculoză, după cum recunoştea însuşi Iustiundag, ministrul sănătății publice”[173]. *Pentru socialism* omitea să-şi informeze cititorii că sovieticii ceruseră Turciei baze militare în Strâmtori. În cazul în care Turcia ar fi acceptat această cerere, probabil că *Pentru socialism* nu ar mai fi vorbit despre „guvernul slugarnic de la Ankara”.

[162] „Oamenii muncii din țările capitaliste sărbătoresc ziua de 1 Mai sub semnul luptei pentru pace, democrație şi un viitor mai bun”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.167, Miercuri 30 Aprilie 1952, p.6.
[163] *Loc.cit.*
[164] Pierre Milza şi Serge Bernstein, *op.cit.*, vol.2, p.24.
[165] *Loc.cit.*
[166] *Loc.cit.*
[167] „În prezența tovarăşului Stalin. Grandioasa paradă militară şi demonstrația de 1 Mai a oamenilor muncii din Moscova”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.169, Miercuri 7 Mai 1952, p.4.
[168] „Agravarea crizei industriei textile din țările capitaliste”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.172, Duminică 18 Mai 1952, p.4.
[169] „Traiul de mizerie a copiilor din țările capitaliste”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.176, p.3.
[170] „Grava situație a economiei engleze”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.215, Duminică 12 Octombrie 1952, p.4.
[171] Jan Palmowski, *op.cit.*, vol.2, p.122.
[172] „Consecințele dominației americane în Turcia”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr. 202, Duminică 31 August 1952, p.4.
[173] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

Din nou adevărul era mistificat de *Pentru socialism*, care nu făcea nici o menţiune despre faptul că Turcia a fost unul dintre primii beneficiari ai ajutorului propus de americani, care nu-şi doreau o expansiune a comunismului în această ţară[174]. Turcia şi Grecia au primit 400 de milioane de dolari, constând în ajutoare militare şi economice, pentru ca aceste două ţări să se apere împotriva rebelilor comunişti, susţinuţi în Grecia în mare măsură nu de Stalin, ci de Tito[175]. În fapt, programul de ajutorare greco-turc respingea ameninţarea sovietică din estul Mediteranei[176].

Pentru socialism era informat şi cu privire la stările de lucruri din Extremul Orient. Din cauza politicii americane, impusă Japoniei în dauna intereselor ei naţionale, de boicotare a pieţei chineze, care în trecut furniza Japoniei o importantă parte din materiile prime industriale şi din alimente, şi care absorbea o parte tot atât de importantă din exportul ei, Japonia era nevoită să importe din S.U.A. numeroase mărfuri[177]. În acelaşi timp, S.U.A. îngrădeau prin tot felul de măsuri importul de mărfuri din Japonia. „Peste 100 de societăţi mari au dat faliment. Industria textilă a Japoniei a fost nevoită să-şi reducă producţia cu 40%. Monopoliştii americani înhamă Japonia la carul lor cu ajutorul dolarului. Ocuparea Japoniei de către imperialiştii americani reprezintă o calamitate naţională”[178].

În realitate, în Japonia, administraţia militară americană (cunoscută oficial sub numele de Supreme Command of the Allied Powers - SCAP), cu toate scăderile ei, a avut un caracter profund reformator[179]. Noua constituţie japoneză a introdus şi garantat drepturile şi libertăţile economice, politice şi sociale, a fost reformat sistemul sanitar şi de asigurări sociale şi a fost realizată o reformă agrară, toate aceste măsuri încercând să amelioreze şi să remedieze inechităţile sociale în scopul rezolvării problemei sărăciei[180]. În timp ce războiul din Coreea a relansat economia japoneză, tratatul de pace încheiat la San Francisco între puterile învingătoare şi Japonia a pus capăt regimului de ocupaţie militară[181]. S-a afirmat, pe bună dreptate, că tratatul de pace semnat cu Japonia în 1951 şi ajutorul economic oferit acesteia a reprezentat „cheia de boltă a rezistenţei în faţa comunismului în Asia”[182].

Pentru socialism s-a arătat extrem de atent la lupta dintre monopolurile petrolifere engleze şi cele americane, remarcând faptul că, în întregul Orient Apropiat şi Mijlociu, nu există literalmente nici o ţară în care să nu se ducă astfel de lupte. Ca să extindă şi mai departe poziţiile lor petrolifere în Orientul Apropiat şi Mijlociu imperialiştii americani se amestecă intens în conflictul anglo-iranian şi cel anglo-egiptean[183]. „Ca să-şi asigure o situaţie mai solidă şi să antreneze aceste ţări în planurile lor agresive, imperialiştii americani au supus controlului lor Turcia, Arabia Saudită şi Israelul, care înainte se aflau în sfera de influenţă a Angliei”[184].

La sfârşitul anului 1952, s-au desfăşurat lucrările unei conferinţe la care au participat primii miniştri şi miniştrii de externe ai „ţărilor imperiului britanic”, conferinţă consacrată problemelor economice, ne spune *Pentru socialism*, dar care, prin caracterul ei, a amintit de o consfătuire militară, convocată într-un moment critic al războiului, când erau necesare măsuri urgente pentru salvarea situaţiei[185]. Miniştrii şi experţii întruniţi în mare secret au examinat situaţia de pe diferite „fronturi” ale „înverşunatului război economic care se ducea între Anglia şi Statele Unite ale Americii.” Ei au analizat mijloacele şi procedeele necesare întăririi apărării ţărilor din zona lirei sterline împotriva ofensivei dolarului[186]. Această conferinţă a avut rolul de a demonstra „prietenilor” americani şi Angliei că, în pofida pierderilor suferite, Commonwealth-ul britanic continuă să reprezinte o forţă ameninţătoare[187]. În mod cert, existau mari contradicţii între imperialiştii americani şi imperialiştii englezi, concluziona *Pentru socialism*[188].

[174] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.228.
[175] Jan Palmowski, *op.cit.*, vol.2, pp.465-466.
[176] Henry Kissinger, *op.cit.*, p.414.
[177] „Roadele dominaţiei americane în Japonia”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.200, Sâmbătă 23 August 1952, p.6.
[178] *Loc.cit.*
[179] Jan Palmowski, *op.cit.*, p.477.
[180] *Loc.cit.*
[181] *Enciclopedie de istorie universală*, Editura ALL Educational, Bucureşti, 2003, p.782.
[182] Pierre Milza şi Serge Bernstein, *op.cit.*, vol.2, p.29.
[183] „Lupta anglo-americană pentru petrol în Orientul Apropiat”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.206, Duminică 14 Septembrie 1952, p.4.
[184] *Loc.cit.*
[185] „Rezultatele conferinţei primilor miniştri şi ai miniştrilor de finanţe ai ţărilor imperiului britanic”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.235, Miercuri 24 Decembrie 1952, p.6.
[186] *Loc.cit.*
[187] *Loc.cit.*
[188] „Contradicţii între imperialiştii americani şi cei englezi”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.242, Duminică 18 Ianuarie 1953, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

În realitate, situația era alta, rivalitatea anglo-americană în această parte a lumii nefiind, de fapt, o rivalitate. Marea Britanie sprijinise economic şi militar Grecia şi Turcia încă de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, dar guvernul Atlee a informat Washingtonul că nu mai putea duce această povară multă vreme[189]. Ca urmare, Truman s-a arătat pregătit să preia rolul istoric al Marii Britanii de blocare a unei înaintări sovietice spre Marea Mediterană[190].

Contrar informațiilor furnizate de presa comunistă, Europa Occidentală a cunoscut după 1950 o dezvoltare economică fără precedent; producția industrială a crescut cu 64% iar cea alimentară cu 25%[191]. Ca urmare a avântului economic generat de războiul din Coreea, economia europeană a înregistrat cel mai înalt nivel de dezvoltare economică din istorie[192]. Se poate spune că Planul Marshall şi-a atins obiectivul principal, acela de a combate comunismul cu mijloace economice[193]. La fel de adevărat este şi faptul că Planul Marshall a accentuat ruptura Europei în două[194].

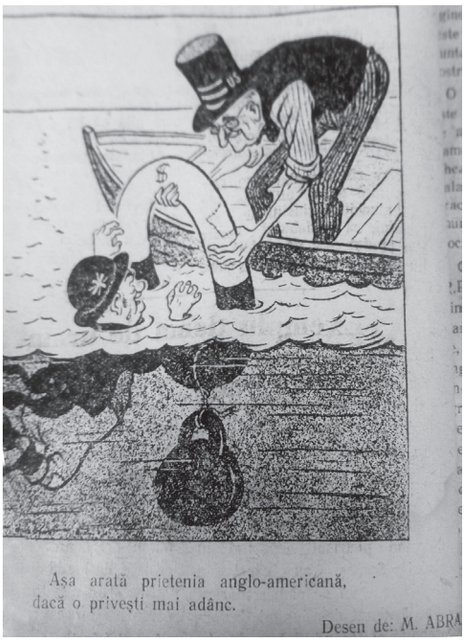

Așa arată prietenia anglo-americană, dacă o privești mai adânc.

Desen de: M. ABRA

Pregătirea de către americani a celui de-al treilea război mondial

Mereu atent la evenimentele din întreaga lume, *Poentru socialism* observa cu indignare că **t**rupele lui Cian Kai Shek au fost transferate din Formosa (Taiwan) în Birmania de Nord, în vederea pregătirii unui atac asupra Chinei de Sud[195]. A. I. Vîşinski, şeful delegației sovietice a arătat, la cea de a şasea sesiune a Organizației Națiunilor Unite, că flota americană era folosită pentru transferarea trupelor lui Cian Kai Shek[196].

Presa comunistă a descoperit şi cum au ajuns trupele lui Cian Kai Shek la frontiera birmano-chineză. Aflăm astfel că Li Mi, fost guvernator al provinciei chineze Yunan, un „general bandit", şi-a asigurat sprijinul imperialiştilor americani şi, cu ştiința şi consimțământul lor, a ascuns rămăşițele fostelor armate a 8-a şi a 26-a ale lui Cian Kai Shek, puse pe fugă în ianuarie 1950 în Yunnan, în regiunile muntoase din Birmania de Nord, în apropiere de frontierele Chinei, Laosului şi Thailandei[197]. „Sprijinind trupele gomindaniste din Britania (sic!) imperialiştii americani urmăresc scopuri agresive îndreptate împotriva Republicii Populare Chineze şi a Birmaniei însăşi"[198]. Nu mai contează că picior de gomindanist n-a călcat vreodată prin Britania şi că Birmania e altceva şi plasată altundeva.

După *Pentru socialism*, un loc important în pregătirile militare ale imperialiştilor americani în Extremul Orient îl juca insula Hokkaido. Ținând seama de apropierea imediată a acestei insule de frontierele sovietice, cât şi de condițiile sale climaterice şi geografice, „aţâţătorii la război încearcă să creeze aici un cap de pod în vederea unui atac împotriva U.R.S.S"[199].

Întorcându-şi privirile vigilente spre bătrânul continent, *Pentru socialism* remarca că, pentru a evita renaşterea militarismului dincolo de Rin, Consiliul Europei a votat o hotărâre susținută de Winston Churchill care prevedea crearea unei „armate europene" în cadrul Pactului Atlantic[200]. *Pentru socialism* afirma că, de mult timp, se relatează despre problema creării unei armate europene. „Cârmuitorii Statelor Unite ale Americii precum şi ai țărilor marshallizate desfăşoară cursa turbată a

[189] Henry Kissinger, *op.cit.*, p.396.
[190] *Loc.cit.*
[191] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.252.
[192] Jan Palmowski, *op.cit.*, vol.2, p.122.
[193] Pierre Milza şi Serge Bernstein, *op.cit.*, vol.2, p.29.
[194] *Ibidem*, vol.2, p.41.
[195] „Uneltirile imperialiştilor americani împotriva Chinei", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.139, Duminică 27 Ianuarie 1952, p.4.
[196] *Loc.cit.*
[197] „Cum au ajuns bandele «generalului» gomindanist Li Mi la frontiera birmano-chineză", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.145, Duminică 17 Februarie 1952, p.4.
[198] *Loc.cit.*
[199] „Născociri grosolane ale aţâţătorilor de război împotriva Uniunii Sovietice", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.249, Duminică 8 Februarie 1953, p.4.
[200] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.242.

https://biblioteca-digitala.ro

înarmărilor. Cheltuielile destinate pregătirilor de război înghit peste 80% din bugetul de stat al S.U.A., 50% din bugetul Angliei şi Italiei, şi 59% din bugetul Franței"[201].

În realitate, chiar dacă în fiecare dintre statele membre NATO cheltuielile militare au atins apogeul postbelic în anii 1951-1953, ele au fost mult mai mici decât susținea *Pentru socialism*. Astfel, în anii 1952-1953, în Statele Unite ale Americii, cheltuielile pentru apărare consumau 17,8% din produsul național brut[202]. Aliații Americii din NATO au mărit şi ei bugetul apărării, la cererea Washingtonului, costurile militare din Marea Britanie atingând în anii 1951-1952 doar 10% din produsul național brut[203]. Mai trebuie spus că, la sfârşitul anului 1951, Statele Unite ale Americii au trimis în Europa Occidentală cinci miliarde de dolari sub formă de ajutor militar, Planul Marshall încheindu-se în 1951 şi transformându-se într-un program de ajutor militar[204].

La fel de adevărat este şi faptul că John Foster Dulles, unul dintre protagoniştii Războiului rece, a avansat doctrina Truman de îngrădire, arătând că Statele Unite ale Americii pregăteau un masiv arsenal de arme nucleare ca mijloc de descurajare a agresiunii sovietice, arsenal care putea fi folosit pentru a susține politica de brinkmanship (metodă prin care se poate câştiga avantaj politic pretinzând că eşti dispus să recurgi la acțiuni periculoase)[205].

Pentru socialism îşi informa cititorii că reprezentanții Statelor Unite ale Americii folosesc toate mijloacele ca să-şi silească sateliții să accepte „planul Pleven", care prevedea crearea unei armate „supranaționale", adunată şi alcătuită din armatele statelor din Europa occidentală, printre care şi divizii din Germania occidentală"[206]. În realitate, planul Pleven a fost propus de René Pleven, preşedintele Consiliului francez, şi era un plan propriu care prevedea constituirea unei armate europene formată din 100.000 de oameni, conținând în aceleaşi corpuri batalioane naționale, printre care şi germane, plasate sub un comandament supranațional dependent de NATO[207].

Pentru socialism avea o altă variantă a evenimentelor: „Statele Unite încearcă de multă vreme să pună sub controlul lor forțele armate ale puterilor occidentale sub pretextul «apărării Europei», în realitate însă pentru îndeplinirea planurilor cotropitoare a (sic!) monopolurilor americane"[208]. De unde rezulta că Bonnul şi Washingtonul îşi doreau să ducă politica faptului împlinit, pentru a zădărnici uriaşele şanse pe care le oferea Uniunea Sovietică poporului german prin propunerile sale în legătură cu încheierea unui tratat de pace[209].

În concluzie, „Planul Pleven" nu urmărea altceva decât realizarea uneltirilor americanilor şi era chemat să accelereze pregătirile statelor din Europa occidentală în vederea unui război împotriva Uniunii Sovietice şi a țărilor de democrație populară[210]. „Aceste state trebuie să formeze şi să pună sub «comanda comună» 43 de divizii, cu un efectiv de 1.300.000 de oameni, dintre care Franța – 14 divizii, Italia şi Germania occidentală câte 12 divizii, iar celelalte țări 5 divizii, nu mai târziu de începutul anului 1953"[211]. Dincolo de faptul că *Pentru socialism* oferea o cifră a soldaților din viitoarea armată europeană de 13 ori mai mare decât prevedea planul Pleven, trebuie spus că aceasta nu s-a realizat şi Comunitatea Europeană a Apărării a rămas doar în faza de proiect.

Între 20-25 februarie 1952, la Lisabona, s-au desfăşurat lucrările Consiliului uniunii Atlanticului de Nord, lucrări care, în viziunea presei comuniste, amenințau pacea şi securitatea popoarelor[212]. *Pentru socialism* avertiza că locul principal în lucrările Consiliului blocului agresiv al Atlanticului l-au ocupat chestiunile legate de înarmarea Germaniei occidentale sub pretextul creării aşa numitei „armate europene"[213].

[201] „Oamenii muncii din țările capitaliste sărbătoresc ziua de 1 Mai sub semnul luptei pentru pace, democrație şi un viitor mai bun", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.167, Miercuri 30 Aprilie 1952, p.6.
[202] Tony Judt, *op.cit.*, p.149.
[203] *Loc.cit.*
[204] *Loc.cit.*
[205] Jan Palmowski, *op.cit.*, p.277.
[206] „Contradicțiile dintre țările capitaliste în legătură cu crearea armatei europene", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.139, Duminică 27 Ianuarie 1952, p.4.
[207] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.242.
[208] „Contradicțiile dintre țările capitaliste în legătură cu crearea armatei europene", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.139, Duminică 27 Ianuarie 1952, p.4.
[209] „Pentru unitatea Germaniei şi încheierea tratatului de pace", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.166, Duminică 27 Aprilie 1952, p.4.
[210] „Contradicțiile dintre țările capitaliste în legătură cu crearea armatei europene", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.139, Duminică 27 Ianuarie 1952, p.4.
[211] *Loc.cit.*
[212] „Diktatul american dela Lisabona – un atentat împotriva păcii", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.150, Duminică 2 Martie 1952, p.4.
[213] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

În acelaşi timp, Franței i se atribuia rolul unei uriaşe baze aeriene pentru bombardierele americane, de punct de sprijin al „armatei europene" şi al Wermachtului german în curs de refacere[214]. Americanii erau acuzați că nu s-au grăbit să vină în Franța, atunci când aceasta era ocupată de armata hitleristă, dar s-au grăbit după încetarea războiului să o cotropească pentru a o transforma în teatru de operațiuni în vederea unui al treilea război mondial[215].

Pregătirile americanilor pentru o nouă conflagrație mondială păreau evidente. Astfel, un sat francez a fost ras de pe fața pământului de buldozerele americane şi pe locul acestuia a fost construit un aerodrom, aceeaşi soartă tragică fiind rezervată şi altor sate din apropiere; în cantonul Viergui (departamentul Nord) au fost arse pe lanuri toate semănăturile şi pe locul acestora a început construirea unui aerodrom uriaş; în Corsica, americanii construiesc o autostradă care va lega cele 12 aerodromuri existente şi care va servi în acelaşi timp, în caz de nevoie, ca pistă de decolare; americanii au construit de-a lungul Franței, de la Biaritz la frontiera Germaniei, o şosea pe care poporul francez a denumit-o „calea morții", alte astfel de „căi ale morții" aflându-se în construcție în alte regiuni ale Franței[216].

Mai aflăm din *Pentru socialism* că „imperialiştii americani fac pregătiri intense pentru un nou război mondial", motiv pentru care agresorii americani tergiversează prin toate mijloacele şi caută să întrerupă tratativele de armistițiu, deoarece războiul din Coreea aduce monopolurilor capitaliste din Statele Unite ale Americii profituri uriaşe[217]. Iată deci şi motivul pentru care imperialiştii americani doreau declanşarea unui nou război mondial: profitul economic. Pentru ca să elimine orice îndoială în această privință, *Pentru socialism* oferea date statistice revelatoare: „Statisticile americane, făcând bilanțul economic al anului trecut, au ajuns la un calcul monstruos. Ele au calculat că pentru fiecare coreean, chinez, american, englez, francez, turc, olandez, belgian etc., ucis sau mutilat, monopolurile câştigă câte 40.000 de dolari"[218].

La sfârşitul lunii aprilie 1952, *Pentru socialism* îşi informa cititorii că „gaulaiterul" american din Europa – generalul Eisenhower – cerea accelerarea formării aşa numitei „armate europene" la baza căreia urmau să stea armatele fasciste renăscute ale Germaniei Occidentale[219]. Lucrurile se petreceau asemănător şi în Asia, în Extremul Orient ocupanții americani refăcând armata militariştilor japonezi, imperialiştii americani intenționând să-şi realizeze planurile de cotropire a Asiei cu ajutorul „samurailor" japonezi[220]. Nu mai exista nici o urmă de îndoială cu privire la faptul că politica dusă de imperialişti condamnă massele muncitoare din țările burgheze la lipsuri şi suferințe. În pofida voinței popoarelor, agresorii americano-englezi şi complicii lor continuau cursa înarmărilor, reînviind în Apus imperialismul german, iar în Răsărit, imperialismul japonez[221].

În acelaşi timp, *Pentru socialism* îi avertiza pe imperialişti că țările „de democrație populară" erau pregătite în eventualitatea unui atac american, în aşa fel încât un nou război s-ar fi sfârşit cu victoria inevitabilă a blocului comunist. O demonstra faptul că artileria antiaeriană a Chinei a doborât un avion de vânătoare american de tip F-86 deasupra oraşului Ciandianhekou, din provincia Liaodun[222]. Rămăşițele avionului, care făcea parte dintr-o escadrilă de patru astfel de aparate de zbor, au fost descoperite la 9 kilometri nord-vest de oraş, iar cadavrul pilotului a fost găsit la 10 kilometri nord-vest de oraş, după cum relata *Pentru socialism*[223]. În plus, producția de arme în Cehoslovacia a crescut de şapte ori până în anul 1953[224].

Problema germană şi modul în care aceasta urma să fie rezolvată a constituit un subiect predilect în *Pentru socialism*, care considera că modul în care va fi rezolvată problema germană va influența în multe privințe soarta păcii în Europa şi în lumea întreagă[225]. Propunerile sovietice erau singurele

[214] „Ocupație fără declarație de război", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.185, Miercuri 2 Iulie 1952, p.4.
[215] *Loc.cit.*
[216] *Loc.cit.*
[217] „Oamenii muncii din țările capitaliste sărbătoresc ziua de 1 Mai sub semnul luptei pentru pace, democrație şi un viitor mai bun", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.167, Miercuri 30 Aprilie 1952, p.6.
[218] *Loc.cit.*
[219] *Loc.cit.*
[220] *Loc.cit.*
[221] „În prezența tovarăşului Stalin. Grandioasa paradă militară şi demonstrația de 1 Mai a oamenilor muncii din Moscova", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.169, Miercuri 7 Mai 1952, p.4.
[222] „Doborârea unui avion american care a violat spațiul aerian al Chinei de Nord-Est", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.165, Miercuri 23 Aprilie 1952, p.4.
[223] *Loc.cit.*
[224] Tony Judt, *op.cit.*, p.181.
[225] „Pentru un tratat de pace cu Germania, pentru o pace trainică în Europa", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.177, Miercuri 4 iunie 1952, p.2.

https://biblioteca-digitala.ro

viabile, ele aratând calea reală spre întărirea păcii în Europa şi, prin urmare, calea îmbunătăţirii situaţiei internaţionale şi consolidării păcii în lumea întreagă[226].

Din păcate, remarca *Pentru socialism*, puterile occidentale zădărniceau prin toate mijloacele reglementarea paşnică a problemei Germaniei, cautând să reînvie militarismul german şi să transforme Germania occidentală într-o bază de atac în vederea unui război împotriva Uniunii Sovietice, împotriva ţărilor de democraţie populară şi Republicii Democrate Germane[227]. Principalul scop al „tratatului general" era văzut ca un act separat, menit să legalizeze şi să adâncească scindarea Germaniei. „Acest tratat este dela început şi până la sfârşit pătruns de spirit militarist. Tratatul lasă populaţia Germaniei occidentale pradă jafului rechinilor imperialişti. Menţine în fapt ocuparea Germaniei occidentale de către trupele puterilor imperialiste. Este un nou pas spre războiul pregătit de imperialiştii americano-englezi şi de lacheii lor"[228].

Statele Unite ale Americii doreau, potrivit *Pentru socialism*, să transforme Germania occidentală, pe baza acordurilor de la Bonn şi Paris, într-o bază militară pentru un nou război împotriva U.R.S.S. şi împotriva poporului francez, aceste acorduri contribuind „la renaşterea militarismului şi imperialismului german"[229].

Obsesia armelor biologice nu a fost abandonată de *Pentru socialism*, care îşi informa cititorii că, pregătindu-se de un nou război, guvernul S.U.A. ar fi declanşat un program ce prevedea „cultivarea unor microbi noi şi mai toxici decât cei care se găsesc în natură", precum şi perfecţionarea „mijloacelor pentru răspândirea noilor microbi"[230]. Ca urmare, în laboratoarele morţii, americanii lucrau la perfecţionarea armei bacteriologice. „Cel puţin cinci organe administrative ale guvernului american lucrează la perfecţionarea bacteriilor sintetice. Acestea sunt: corpul chimic al armatei, serviciul pentru ocrotirea sănătăţii publice, departamentul agriculturii şi serviciile medicale ale armatei şi flotei"[231].

În planurile agresive ale imperialiştilor americano-englezi, clicii titoiste de spioni şi provocatori îi era rezervat rolul de instigator al unor noi aventuri războinice. „Ei se străduiesc să transforme pe soldaţii iugoslavi în carne de tun ieftină şi să folosească teritoriul ţării drept cap de pod pentru aventuri războinice. Tito ţine sub arme o armată de un milion de oameni, concentrată în special la zona de frontieră cu Bulgaria, România, Ungaria şi Albania."[232] În plus, pe teritoriul Iugoslaviei se crea o reţea ramificată de şosele şi căi ferate militaro-strategice, erau amenajate aerodromuri militare şi erau lărgite porturile militare de pe ţărmul Mării Adriatice. „Pregătindu-se pentru declanşarea unui război de agresiune, guvernanţii fascişti ai Iugoslaviei depun toate eforturile pentru ca să complice situaţia politică din Balcani, să provoace ţările vecine la conflicte militare"[233].

Un alt plan al imperialiştilor americani şi britanici era constituirea triunghiului agresiv Atena-Ankara-Belgrad, în capitala Iugoslaviei urmând să aibă loc convorbiri între titoişti, reprezentanţi ai guvernului reacţionar de la Ankara şi delegaţia monarho-fascistă greacă în vederea semnării unui tratat de alianţă între aceste trei clici guvernamentale[234]. „Mergând pe linia agresiunii elaborată în Wall Street guvernanţii de la Belgrad iau parte activă la înjghebarea «triunghiului» Belgrad-Atena-Ankara, îndreptat împotriva ţărilor lagărului păcii"[235]. Mai mult decât atât, trădătorul Tito ar fi declarat că, în caz de război între S.U.A. şi Uniunea Sovietică, Iugoslavia nu va rămâne neutră"[236].

Pentru socialism garanta că poziţia americanilor s-a întărit în Grecia, după venirea la putere a mareşalului Papagos, în urma alegerilor din 16 noiembrie 1952. „Guvernul lui Papagos va continua, fără îndoială, politica războinică a imperialiştilor americani, care acordă Greciei – alături de Turcia, Iugoslavia şi celelalte colonii americane din Sud-Estul Europei – un rol important în planurile lor de agresiune împotriva U.R.S.S. şi a ţărilor de democraţie populară"[237]. *Pentru socialism* nu făcea nici

[226] *Ibidem*, p.3.
[227] *Ibidem*, p.2.
[228] *Loc.cit.*
[229] „Împotriva ratificării acordurilor militariste de la Bonn şi Paris! Apelul adresat popoarelor german şi francez", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.248, Miercuri 4 Februarie 1953, p.4.
[230] „Laboratoarele morţii din S.U.A. prepară noi mijloace de exterminare a oamenilor", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.190, Duminică 20 Iulie 1952, p.6.
[231] *Loc.cit.*
[232] *Loc.cit.*
[233] *Loc.cit.*
[234] „Uneltirile războinice ale slugilor americane dela Belgrad, Atena şi Ankara", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.191, Miercuri 23 Iulie 1952, p.4.
[235] *Loc.cit.*
[236] „Axa Belgrad-Atena-Ankara", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.
[237] „Farsa «alegerilor » din Grecia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.226, Duminică 23 Noiembrie 1952, p.6.

https://biblioteca-digitala.ro

o referire la faptul că, în Grecia, comuniştii declanşaseră un război de gherilă, sprijinit de baze din Iugoslavia comunistă şi Bugaria, satelit sovietic[238].

La începutul lui februarie 1953, *Pentru socialism* avertiza că ministrul de externe al Greciei, Stefanopulos, a efectuat o vizită la Belgrad, aceasta reprezentând „ultimul pas" spre încheierea unui pact între parteneii alianței dintre Belgrad, Atena şi Ankara, pregătirea încheierii alianței agresive între cele trei clici fasciste precipitându-se în ultimul timp[239]. „Prin înjghebarea acestei alianță, îndreptate împotriva Uniunii Sovietice şi a țărilor de democrație populară, imperialiştii americano-englezi urmăresc includerea pe ocolite a Iugoslaviei titoiste în blocul agresiv al Atlanticului. După socotelile meschine ale trusturilor din Wall Street aceste țări pot furniza «carne de tun» la un preț mult mai mic decât țările din apusul Europei"[240].

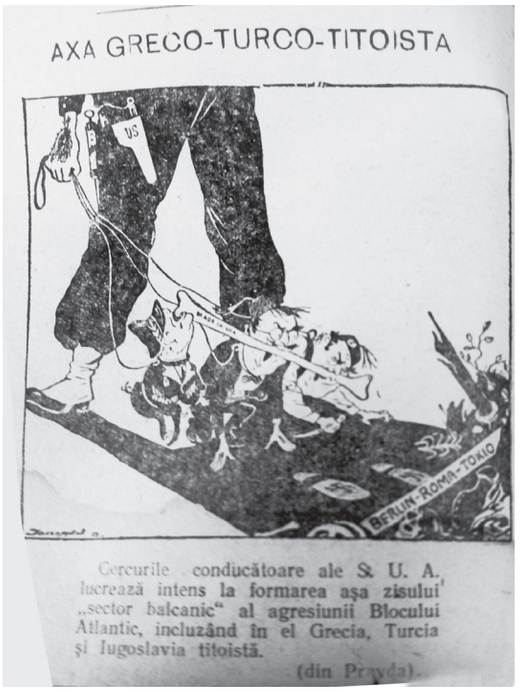

Imperialiştii americani construiau baze militare şi pe teritoriile coloniilor şi semicoloniilor, urmărind să transforme aceste țări în baze de atac într-un eventual viitor război, pentru a-şi asigura dominația mondială[241]. „Imperialismul american are rolul de călău principal, de agresor şi asupritor, amenință libertatea şi independența tuturor țărilor şi popoarelor"[242].

La începutul lui martie 1953, *Pentru socialism* avertiza că, în ultimul timp, imperialiştii americani au alcătuit aşa numitul plan „Dulles-Eisenhower" cu ajutorul căruia doreau să pună mâna pe pozițiile pierdute de imperialismul francez în Vietnam. Potrivit acestui plan, imperialismul american urma să mărească ajutorul dat cotropitorilor francezi, cu condiția ca aceştia să trimită în Vietnam mai multe trupe, pe care însă să le comande americanii[243]. Planul „Dulles-Eisenhower" urmărea unirea tuturor forțelor armate din Asia aparținând diferitelor țări imperialiste sub o singură comandă americană[244].

Iugoslavia lui Tito, „sluga americanilor"

În lumea postbelică, guvernul iugoslav condus de Iosip Broz Tito a avut un statut special, deoarece, dintre toate partidele comuniste europene, numai cel iugoslav a ajuns la putere prin forțe proprii, fără să depindă nici de aliați locali, nici de ajutor străin[245]. Eliberându-şi țara de sub ocupația germană fără ajutorul sovieticilor şi instaurând comunismul fără sprijin extern, Tito a considerat că nu avea de ce să dea socoteală „marelui frate" de la Răsărit de modul cum acționa pentru a pune bazele comunismului în Iugoslavia[246].

Ruptura dintre Stalin şi Tito s-a produs încă din anul 1948, guvernul de la Belgrad fiind acuzat de sovietici că ducea o politică externă naționalistă şi că lua măsuri eronate în politica internă[247]. „Un mic stat din Balcani, unde monopolul puterii partidului comunist îşi dovedise validitatea inclusiv prin cruzimea lui, lansa o sfidare centrului imperiului comunist"[248].

Modelul iugoslav l-a deranjat pe Stalin, deoarece Moscova era cea care trebuia să hotărască strategia tuturor partidelor comuniste şi tot Moscova trebuia să hotărască când era vorba de o abordare

[238] Henry Kissinger, *op.cit.*, p.396.
[239] „Scopul vizitei ministrului de externe al Greciei monarho-fasciste în Iugoslavia titoistă", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.249, Duminică 8 Februarie 1953, p.4.
[240] „Axa Belgrad-Atena-Ankara", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.
[241] „Mişcarea de eliberare națională a popoarelor din țările coloniale dependente", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.
[242] *Loc.cit.*
[243] „Lupta eroică a poporului vietnamez", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.256, Miercuri 4 Martie 1953, p.4.
[244] *Loc.cit.*
[245] Tony Judt, *op.cit.*, p.138.
[246] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.239.
[247] Tony Judt, *op.cit.*, p.142.
[248] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *op.cit.*, p.395.

https://biblioteca-digitala.ro

moderată şi când se impunea o atitudine radicală. „Ca origine şi sursă a revoluției mondiale, Uniunea Sovietică nu era *un* model de revoluție, ci *unicul* model. În condiții adecvate, partidele comuniste mai mici puteau să-i calce pe urme, dar nu era indicat să i-o ia înainte. Iar în ochii lui Stalin, acesta era defectul capital al lui Tito. În ambiția lui de a înfinge stindardul comunist în sud-estul Europei, fostul general depăşea previziunile sovietice. Îmbătat de succese revoluționare, devenise mai catolic decât papa”[249].

Tito a militat pentru o federație balcanică care să cuprindă, pentru început, Iugoslavia şi Bulgaria[250]. „Dacă acest plan reuşea, avea toate şansele ca el să fie liderul de necontestat, ceea ce l-ar fi pus pe picior de egalitate cu liderul de la Kremlin”[251]. În acelaşi timp, Tito a transformat Iugoslavia într-un promotor al statelor nealiniate[252].

Urmând directivele Moscovei, *Pentru socialism* a fost extrem de critic cu toate acțiunile lui Tito şi ale iugoslavilor la începutul anilor '50. Astfel, *Pentru socialism* semnala faptul că trupele iugoslave au atacat prin surprindere populația albaneză din satul iugoslav Kojnar (regiunea Dibra), incendiind fără milă aproape întregul sat, după care titoiştii au silit populația să părăsească satul, ducând-o în direcția oraşului Dibra[253]. „Satul Kojnar a fost incendiat deoarece populația se împotrivea odioaselor fărădelegi titoiste”[254]. Adevărul este că, sub Tito, iugoslavii au nutrit ambiția – inspirată de istoria mai veche a regiunii – de a include Albania, Bulgaria şi părți din Grecia într-o Iugoslavie lărgită, realizând astfel o nouă Federație Balcanică[255].

Agenția „France Press” făcuse anunțul că, în Iugoslavia titoistă, urma să se efectueze în curând reforma constituțională. *Pentru socialism*, o publicație evident mai bine informată decât ziarul burghezo-moşieresc „France Press”, făcea mențiunea că noua constituție iugoslavă va consfinți orânduirea fascistă din Iugoslavia[256]. „Şeful bandei fasciste dela Belgrad, Tito, acumula toate funcțiunile caracteristice unui dictator fascist; el va fi preşedinte al statului, preşedinte al Parlamentului şi comandant al armatei”[257]. Proiectul de constituție titoist mai conținea şi alte prevederi „tipic fasciste”, una dintre acestea anulând alegerile prin vot direct şi introducând votul prin reprezentanți. „Faptul că titoiştii se tem de votul poporului, cu toate că parodia electorală din Iugoslavia este organizată cu ajutorul teroarei polițieneşti, confirmă slăbirea regimului tito-fascist”[258].

Speriați de creşterea luptei de eliberare a oamenilor muncii iugoslavi, domnii din Wall Street şi City vor să întărească în Iugoslavia regimul de „mână forte”, scria *Pentru socialism*, care să fie capabil să țină în frâu pe oamenii muncii şi să consolideze spatele bazei de atac pe care o pregătesc în vederea unui război agresiv[259]. Ca urmarea a adoptării noii constituții iugoslave, puterea supremă urma să se concentreze într-o singură persoană – în persoana dictatorului Tito, care devenea „căpetenia statului”[260]. „Noua orânduire a puterii de stat fasciste a Iugoslaviei aminteşte de faimoasa Croație a ustaşilor, iar preşedintele republicii Tito va ocupa aceeaşi poziție pe care a ocupat-o asasinul fascist şi criminalul de război, discipolul hitlerist Pavelici în Croația”[261].

Prin mila Wall Street-ului, spionul Tito devenea proaspătul preşedinte al republicii, dar „oamenii muncii iugoslavi ştiu bine că întărirea dictaturii fasciste în Iugoslavia înseamnă înfeudarea şi mai mare a popoarelor iugoslave de către capitalul financiar american”[262]. În concluzie, „Adoptarea unei noi constituții consfințeşte restaurarea capitalismului în Iugoslavia. Constituția tito-fascistă legiferează dictatura fascistă a călăului Tito şi măsurile teroriste dezlănțuite pentru a înăbuşi lupta poporului iugoslav. Investeşte cu puteri dictatoriale pe trădătorul poporului iugoslav Tito. Este o copie fidelă a legăturilor fasciste ale lui Hitler şi Mussolini”[263].

[249] *Ibidem*, p.139.
[250] André Fontaine, *op.cit.*, vol.2, p.126.
[251] *Loc.cit.*
[252] Horia C.Matei, *op.cit.*, p.228.
[253] „O monstruoasă crimă a călăilor titoişti împotriva populației albaneze din Iugoslavia”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.166, Duminică 27 Aprilie 1952, p.4.
[254] *Loc.cit.*
[255] Tony Judt, *op.cit.*, p.139.
[256] „Tito introduce o constituție fascistă în Iugoslavia”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.170, Duminică 11 Mai 1952, p.4.
[257] *Loc.cit.*
[258] *Loc.cit.*
[259] „Clica Tito-Raukovici pregăteşte o constituție fascistă”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.182, Duminică 22 iunie 1952, p.4.
[260] *Loc.cit.*
[261] *Loc.cit.*
[262] *Loc.cit.*
[263] „Constituția fascistă a lui Tito”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.243, Miercuri 21 Ianuarie 1953, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

Potrivit ziarului *Pentru socialism*, Iugoslavia a devenit o închisoare a popoarelor, o unealtă a politicii agresive a statelor imperialiste, o anexă agrară şi de materii prime a lor[264]. Pentru această situaţie erau de vină „rechinii imperialişti", sângeroasa clică militaristă americană" şi „gestapoviştii americani", clica de la guvernare reprezentând „tot ce este mai dezgustător şi mai respingător în natura lumii imperialiste condamnate la pieire"[265]. Clica Tito-Raukovici era considerată duşmanul de moarte al păcii şi omenirii, un duşman al tuturor popoarelor care luptă pentru pace, libertate şi independenţă naţională[266]. „Clica fascistă Tito-Raukovici, bandă de asasini şi spioni imperialişti, care s'a strecurat prin înşelăciune la putere, a săvârşit în Iugoslavia o lovitură de stat contrarevoluţionară, a lichidat regimul democrat-popular şi a instaurat în ţară un regim de stat anticomunist, poliţist, de tip fascist"[267].

În lexiconul de injurii de tip leninst, Tito a devenit „Iuda înconjurat de complici", „noul ţar al sârbilor şi al întregii burghezii iugoslave", în vreme ce partizanii săi erau catalogaţi drept „jalnici trădători şi slujitori ai imperialismului", „vestitori funebri ai taberei războiului şi a morţii", iscoade perfide şi adevăraţi moştenitori ai lui Hitler, iar Partidul Comunist Iugoslav, „o bandă de spioni, agitatori şi criminali", era format din „câini în lesă americană, ce rod oase capitaliste şi amuşină capitalul străin"[268]. „E grăitor faptul că atacurile asupra lui Tito şi a discipolilor săi au coincis cu apogeul cultului stalinist al personalităţii, cu epurările şi procesele şi exemplare din anii următori. Fiindcă nu încape îndoială că Stalin vedea întradevăr în Tito o ameninţare şi un obstacol, temându-se de influenţa-i corozivă asupra loialităţii şi obedienţei altor partide şi regiuni comuniste"[269]

Agresivitatea regimului lui Tito se manifesta pe plan extern şi, ca dovadă, *Pentru socialism* dădea detalii despre cele trei atacuri săvârşite într-o singură zi de grănicerii lui Rankovici asupra teritoriului României, menţionând totodată faptul că, „în ultimii trei ani, fasciştii dela Belgrad au tulburat cu intenţii vădit provocatoare liniştea de la frontiera bulgară de mai bine de 400 de ori, la frontiera română de 290 ori şi la cea ungară de 430 ori. Ei au săvârşit sute de atacuri şi la hotarul R.P.Albania"[270].

În Iugoslavia, 75% din bugetul anului 1953 a fost alocat nevoilor militare, în timp ce poporul se zbate în cruntă mizerie şi foamete, informa *Pentru socialism*[271]. La scurt timp de la încheierea pactului Belgrad-Atena-Ankara, Tito e efectuat o vizită la Londra, demascând şi prin aceasta politica sa de trădare a poporului iugoslav şi de slujire şi mai servilă a planurilor războinice puse la cale de imperialişti[272]. Prin încheierea „axei" Belgrad-Atena-Ankara, „Iuda Tito" a târât în mod indirect Iugoslavia în politica blocului agresiv al Atlanticului. „Vizita trădătorului Tito la Londra este în acelaşi timp o nouă expresie a contradicţiilor crescânde dintre imperialismul american şi cel englez. Lupta aceasta se explică prin efortul intens pe care îl face imperialismul englez de a-şi păstra în Balcani una din poziţiile pe care imperialismul american i le smulge rând pe rând în diferite părţi ale globului"[273].

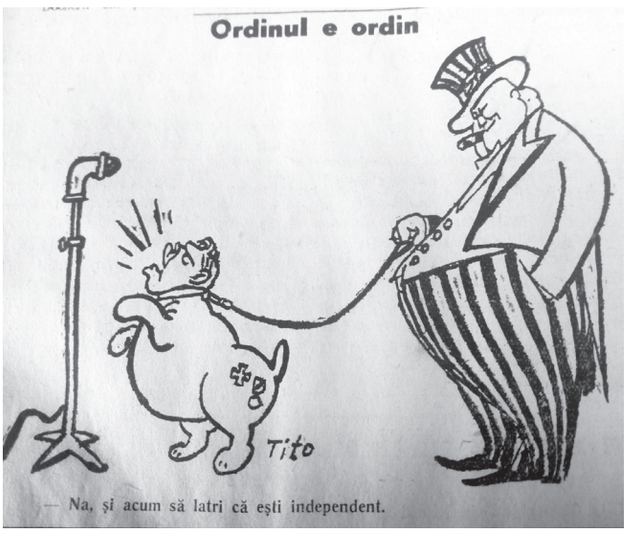

La Londra, Tito şi-ar fi asumat noi obligaţii de a furniza carne de tun ieftină imperialiştilor americano-englezi, această politică fiind însă dezaprobată de poporul iugoslav care, „plin de recunoştinţă faţă de poprul sovietic, care l-a eliberat de sub jugul fascist, este hotărât să nu se lase să fie folosit drept carne de tun împotriva ţărilor lagărului socialismului"[274]. În realitate,

[264] „Clica fascistă a lui Tito – duşman de moarte al păcii, democraţiei şi socialismului", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.185, Miercuri 2 Iulie, 1952, p.2.
[265] *Loc.cit.*
[266] *Loc.cit.*
[267] *Loc.cit.*
[268] Tony Judt, *op.cit.*, p.143.
[269] *Loc.cit.*
[270] „Provocări mârşave ale titoiştilor", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.215, Miercuri 15 Octombrie 1952, p.4.
[271] „Axa Belgrad-Atena-Ankara", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.
[272] „Călăul Tito în vizită la stăpânii săi dela Londra", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.262, Duminică 29 Martie 1953, p.4.
[273] *Loc.cit.*
[274] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

poporul iugoslav nu era şi nici nu avea de ce să fie plin de recunoştinţă faţă de poporul sovietic, pentru simplul motiv că trupele Armatei Roşii nu au participat sub nici o formă la eliberarea Iugoslaviei.

Pentru socialism îşi continua neabătut atacurile împotriva regimului de la Belgrad, informând (mai exact, dezinformând) că, în vreme ce clica titoistă alocă fonduri uriaşe pentru pregătirile de război şi pentru provocările de la graniţe, viaţa tineretului din Iugoslavia, ţară vândută de clica trădătoare a lui Iuda-Tito imperialismului americano-englez, este grea şi plină de mizerie. „Mii de tineri colindă rupţi de foame pe la porţile fabricilor pentru a-şi găsi de lucru. Bolile seceră mii de vieţi. Învăţământul a devenit un lux. Multe şcoli nu mai pot funcţiona şi numărul analfabeţilor creşte vertiginos (...) În şcoli se desfăşoară o deşănţată campanie de îndobitocire şi fascizare a tineretului prin care se urmăreşte transformarea lui în nişte roboţi sortiţi de clica lui Tito-Rankovici-Djilas a servi drept carne de tun pentru realizarea planurilor expansioniste ale imperialiştilor americano-englezi”[275].

Realitatea a fost însă cu totul şi cu totul alta decât varianta oferită de *Pentru socialism*. În momentul despărţirii de Stalin, venitul iugoslav pe cap de locuitor era cel mai mic din Europa, cu excepţia Albaniei[276]. Între anii 1949 şi 1955, Tito a obţinut din partea occidentalilor ajutoare totale în valoare de 1,2 miliarde de dolari, dintre care numai 55 de milioane de dolari au fost returnate, ceea ce reprezintă un beneficiu net pentru Iugoslavia de un miliard şi 145 de milioane de dolari[277]. Cert este faptul că nici formidabila campanie lansată împotriva „clicii revizioniste a lui Tito” în întreaga lume socialistă şi în rândul partidelor comuniste din Vest, nici ruperea relaţiilor economice ale statelor comuniste cu Belgradul nu au putut înfrânge rezistenţa iugoslavă[278].

Grecia monarho-fascistă

În Grecia continuau arestările în rândurile soldaţilor şi ofiţerilor din forţele militare aeriene şi terestre, precum şi din flotă, informaţie preluată, susţinea *Pentru socialism*, de la agenţia *Elas Press*, care ar fi anunţat că ministrul afacerilor interne al Greciei, Rendis, a plecat în Grecia de Nord pentru a da amploare operaţiunilor de arestare a soldaţilor şi a elementelor democrate din rândul populaţiei civile[279]. Ziarul grec *Akropolis* relata că, până în acel moment, au fost arestaţi 50 de soldaţi şi ofiţeri, care au fost torturaţi cu bestialitate[280].

Pentru socialism îşi informa cititorii că, în insula Jura, a început construirea unui crematoriu asemănător acelora din lagărele de concentrare hitleriste[281]. De asemenea, guvernul grec ar fi trimis pe insula Jura un mare număr de constructori, care lucrau la mărirea închisorilor ce urmau să fie folosite „împotriva patrioţilor greci deţinuţi în închisori”[282].

Agresivitatea guvernului de la Atena era demonstrată de *Pentru socialism* prin protestul adresat secretariatului Organizaţiei Naţiunilor Unite de către ministerul afacerilor externe al R.P.Bulgaria, în care erau menţionate atacurile provocatoare din 4 şi 7 august 1952 săvârşite de autorităţile greceşti împotriva teritoriului bulgar, atacuri la care au participat mari unităţi armate, întărite cu tunuri, aruncătoare de mine şi artilerie[283]. Prin aceste provocări, autorităţile greceşti urmăreau să ocupe câteva insule de pe fluviul de frontieră Mariţa, care aparţineau Bulgariei. „În ciuda focului de artilerie deschis de unităţile armatei greceşti împotriva teritoriului bulgar, partea bulgară n’a tras un singur foc”[284].

În 16 noiembrie 1952, în Grecia s-au desfăşurat alegeri parlamentare. Potrivit *Pentru socialism*, mai mult chiar decât în alte ţări capitaliste, unde firma pretinsei democraţii burgheze aruncă asupra falsurilor şi violenţelor electorale un cât de subţire val de ipocrizie, în Grecia, colonie americană oprimată de jugul unui sângeros regim fascist, «alegerile» au fost o farsă sinistră[285]. Desfăşurându-se pe baza unui sistem electoral antidemocratic, alegerile au dat câştig de cauză celei mai reacţionare grupări politice din Grecia, aşa numita „Adunare greacă”, avându-l în frunte pe fostul comandant suprem al

[275] „Viaţa de mizerie a tineretului din iadul titoist”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.267, Miercuri 15 Aprilie 1953, p.4.
[276] Tony Judt, *op.cit.*, pş.168.
[277] *Ibidem*, p.169.
[278] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.239.
[279] „Arestări în rândul forţelor militare greceşti”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.166, Duminică 27 Aprilie 1952, p.4.
[280] *Loc.cit.*
[281] „Monarho-fasciştii greci construiesc crematorii în lagărele morţii”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.186, Duminică 6 Iulie 1952, p.4.
[282] *Loc.cit.*
[283] „Provocările monarho-fasciştilor greci împotriva R.P.Bulgaria”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.197, Miercuri 13 August 1952, p.6.
[284] *Loc.cit.*
[285] „Farsa «alegerilor » din Grecia”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.226, Duminică 23 Noiembrie 1952, p.6.

https://biblioteca-digitala.ro

armatei greceşti, mareşalul Papagos[286]. Exista în toată această nefericită situaţie şi ceva bun: venirea la putere a lui Papagos, „omul americanilor", reprezenta, fără îndoială, o lovitură dată imperialiştilor britanici[287].

Adevărul este că, în Grecia, americanii au intervenit acordând importante ajutoare financiare şi militare forțelor anticomuniste, ceea ce a permis o stabilizare rapidă a situației, în pofida ajutorului generos pe care Stalin l-a oferit comuniştilor greci, forțele monarhiste obținând în cele din urmă victoria[288].

Conferințe şi consfătuiri în lagărul socialist

Conferința economică internațională desfăşurată la Moscova a avut un succes deosebit, lucru de care nimeni nu se putea îndoi, din moment ce organizatorii erau sovieticii. *Pentru socialism* îşi informa cititorii că „în rândul delegațiilor domneşte o profundă satisfacție față de succesul lucrărilor"[289]. Amintind în treacăt că oamenii de afaceri englezi au încheiat tranzacții în valoare de 16 milioane de lire sterline, articolul subliniază superioritatea evidentă a economiei sovietice față de cea britanică. „În cadrul acestor tranzacții, Anglia va exporta îndeosebi textile, ceea ce va contribui la micşorarea şomajului din această ramură a industriei britanice. Ea va importa îndeosebi alimente, ceea ce va ajuta la rezolvarea grelei probleme a alimentației în care se sbate în prezent Anglia"[290]. După o săptămână, *Pentru socialism* ținea să-şi informeze cititorii că deputatul laburist Harold Davies a subliniat nivelul ridicat de trai din Uniunea Sovietică față de cel din Anglia, politicianul britanic afirmând chiar că „automobilele şi utilajul sovietic nu sunt mai prejos ca cele din alte țări"[291].

Pentru socialism a ținut să sublinieze şi existența unei puternice alianțe societo-chineze. „Tratatul sovieto-chinez este o puternică contribuție adusă cauzei întăririi păcii, nu numai în orient ci în întreaga lume, prin el dându-se o puternică lovitură încercărilor mârşave ale imperialiştilor care, prin reînvierea militarismului japonez şi a fascismului german, vor să arunce lumea într'un nou măcel mondial"[292].

Vânătoarea de spioni

Pentru socialism s-a ocupat şi de marea problemă pe care o reprezentau spionii puşi în slujba imperialiştilor, americani, englezi, francezi sau israelieni, în funcție de caz, de conjunctura internațională şi de circumstanțe. De cele mai multe ori, spionii sau spionii închipuiți au fost acuzați că sunt „agenți titoişti", democrațiile populare organizând procese-spectacol, „care urmăreau să şocheze nu numai opinia publică a țărilor vizate, ci şi pe aceea a altor țări adunate cu forța în lagărul păcii şi socialismului"[293].

Un comunicat al guvernului popular din provincia Iunan făcea cunoscut lumii faptul că direcția securității de stat din provincia respectivă a obligat şapte cetățeni iugoslavi care au dus o activitate subversivă sub masca activității de „misionari", să părăsească Kunminul într-un termen de patru zile şi în termen de o lună să părăsească Republica Populară Chineză[294].

Guvernul Republicii Democrate Germane a însărcinat ministerul securității de stat să ia imediat măsuri pentru întărirea pazei liniei de demarcație dintre R.D.G. şi zonele occidentale de ocupație pentru a împiedica orice pătrundere a diversioniştilor, spionilor, teroriştilor şi sabotorilor pe teritoriul R.D.G.[295]. „În hotărârea guvernului R.D.G. se subliniază că, în caz că va ajunge la un acord cu privire la ținerea unor alegeri libere pe întreaga Germanie în scopul restabilirii unității Germaniei pe baze democratice şi paşnice, toate măsurile care sunt aplicate în momentul de față pentru paza liniei de demarcație pot fi imediat anulate"[296].

---

[286] *Loc.cit.*
[287] *Loc.cit.*
[288] Serge Bernstein şi Pierre Milza, *op.cit.*, vol.5, p.228.
[289] „Încheierea lucrărilor Consfătuirii economice internaționale dela Moscova", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.163, Miercuri 16 Aprilie 1952, p.4.
[290] *Loc.cit.*
[291] „Răsunetul Consfătuirii economice internaționale", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.165, Miercuri 23 Aprilie 1952, p.4.
[292] „Puternica alianță sovieto-chineză", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.251, Duminică 15 Februarie 1953, p.6.
[293] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *op.cit.*, p.396.
[294] „Expulzarea din China a unor spioni titoişti", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.166, Duminică 27 Aprilie 1952, p.4.
[295] „Măsuri pentru întărirea pazei pe linia de demarcație între R.D.Germană şi zonele occidentale de ocupație din Germania", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.176, Duminică 1 Iunie 1952, p.4.
[296] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru socialism susținea că titoiștii au transformat Belgradul în centru de spionaj american şi de propagandă anticomunistă[297]. Spionajul titoist ar fi funcționat şi pe teritoriul României. La jumătatea lunii octombrie 1952, *Pentru socialism* scria despre trei diplomați iugoslavi (însărcinatul cu afaceri al Iugoslaviei în România şi doi ataşați ai ambasadei iugoslave din Bucureşti) care au fotografiat obiective militare din zona de frontieră a Mării Negre[298]. „Clica lui Tito acționează potrivit ordinelor de la Washington. Activitatea ei provocatoare este finanțată în mare măsură din fondul creat pe baza faimoasei legi americane a «securității mutuale» din 1951 pentru desfăşurarea activității de spionaj şi diversiune în URSS şi țările de democrație populară"[299].

În martie 1953, Tito a efectuat o vizită la Londra, unul dintre scopurile acestei vizite nescăpând vigilenței ziarului *Pentru socialism*. „Vizita la Londra a asasinilor titoişti este făcută cu scopul de a li se transmite noile ordine ale imperialiştilor cu privire la intensificarea provocărilor la adresa țărilor de democrație populară. Călăul Tito şi suita sa de spioni au discutat la Londra şi problema înființării unui «Birou central pentru servicii secrete», cu alte cuvinte a unui nou centru de recrutare şi instruire a unor bande de spioni şi provocatori, puse în slujba serviciilor de spionaj ale imperialiştilor americano-englezi şi finanțate de aceştia pentru a întreprinde noi acțiuni duşmănoase împotriva țărilor lagărului socialismului"[300].

Potrivit *Pentru socialism*, activitatea spionilor imperialişti a determinat Iranul să rupă relațiile diplomatice cu Anglia. În octombrie 1952, personalul ambasadei iraniene din Londra a primit instrucțiuni ca în termen de o săptămână să se înapoieze la Teheran[301].

Pentru „spionii titoişti" sovieticii au organizat procese-spectacol. „Desfăşurarea acestor procese trebuia să dovedească temeinicia devizei Moscovei, după care duşmanul principal trebuie căutat chiar în partidul comunist, şi să instaureze neîncrederea generalizată şi o vigilență fără fisură"[302].

Cel mai mare proces-spectacol organizat de societici s-a desfăşurat la Praga în noiembrie 1952. Principalul cap de acuzare a fost spionajul în favoarea puterilor occidentale, interesant fiind faptul că din cei 14 acuzați, 11 erau evrei, încă o dovadă a faptului că Stalin a fost mereu un antisemit convins[303]. Încă din iunie 1949, conducătorii cehoslovaci au fost avertizați de către sovietici că mari „conspiratori" s-au strecurat în sânul Partidului Comunist Cehoslovac[304]. În acelaşi an au fost arestați primii conducători comuniști, dar aceştia erau lideri de rangul al treilea[305].

În noiembrie 1952, importanți lideri ai Partidului Comunist Cehoslovac, în frunte cu Rudolf Slánsky, (fost secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Cehoslovac şi unul dintre organizatorii loviturii de stat care a inaugurat regimul comunist în Cehoslovacia), au fost „acuzați că au încercat să lichideze statul democrat-popular cehoslovac şi să arunce din nou Cehoslovacia în ghearele imperialismului americano-englez, aşa cum au făcut şi nemernicii trădători ai poporului iugoslav, Tito şi clica sa"[306]. Stalin a făcut presiuni asupra lui Klement Gottwald să accepte organizarea unor procese publice prin care să fie înlăturați evreii din conducerea Partidului Comunist Cehoslovac şi influența titoistă din cadrul partidului[307].

Procesul Slánsky a fost „cel mai spectaculos şi cel mai comentat din istoria comunismului"[308]. Acuzații din acest proces au fost catalogați de *Pentru socialism* drept „lepădături ale societății", „bestii trădătoare care nu aveau nici o patrie", „oameni fără morală şi fără conştiință", „grup de trădători format din elemente troțchisto-titoiste, sioniști şi naționalişti burghezi"[309]. Aceştia ar fi acționat la

[297] „Clica fascistă a lui Tito – duşman de moarte al păcii, democrației şi socialismului", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.185, Miercuri 2 Iulie, 1952, p.2.
[298] „Provocări mârşave ale titoiştilor", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.215, Miercuri 15 Octombrie 1952, p.4.
[299] *Loc.cit.*
[300] „Călăul Tito în vizită la stăpânii săi dela Londra", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.262, Duminică 29 Martie 1953, p.4.
[301] „Notă iraniană cu privire la ruperea relațiilor diplomatice cu Anglia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.218, Duminică 26 Octombrie 1952, p.4.
[302] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *op.cit.*, p.396.
[303] Tony Judt, *op.cit.*, pp.174-175.
[304] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *op.cit.*, p.399.
[305] *Loc.cit.*
[306] „Procesul centrului complotist antistatal din Cehoslovacia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.227, Miercuri 26 Noiembrie 1952, p.4.
[307] Jan Palmowski, *op.cit.*, vol.2, p.379.
[308] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *op.cit.*, p.400.
[309] „Procesul centrului complotist antistatal din Cehoslovacia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.227, Miercuri 26 Noiembrie 1952, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

ordinele primite din partea imperialiştilor americano-englezi prin ambasadele Israelului şi Iugoslaviei, urzind un complot josnic împotriva conducătorului Partidului Comunist Cehoslovac, tovarăşul Klement Gottwald[310].

Schimbarea orientării investigației de la un complot titoist spre unul sionist s-a făcut la cererea lui Beria, şeful poliției secrete sovietice[311]. Din acel moment, întreaga afacere a fost trecută în mâinile serviciilor secrete sovietice, la Praga fiind trimis colonelul Kamorov cu însărcinarea precisă de a se ocupa de anchetă[312]. Nu lipsit de importanță este faptul că Rudolf Slánski şi alți zece acuzați erau evrei, astfel încât ei au fost acuzați că, în activitatea lor criminală, au fost mânați de sionism, naționalism evreiesc burghez şi şovinism[313]. Nu lipsit de importanță este faptul că Rudolf Slánsky a contribuit la sovietizarea societății cehoslovace, a reprimat oponenții politici ai regimului comunist, dar a avut şi un rol major în înființarea statului Israel, furnizând armament fabricat în Cehoslovacia luptătorilor sionişti care luptau pentru răsturnarea regimului britanic din Palestina, ceea ce constituia o vină din moment ce retorica oficială a Uniunii Sovietice se întorsese între timp împotriva sionismului[314].

Procesele comuniştilor s-au aflat în strânsă legătură cu situația internațională din epocă, iar puterea stalinistă trebuia, după revolta lui Tito, să impună mişcării comuniste o supunere totală şi să accelereze „satelizarea" noilor teritorii ale imperiului sovietic[315].

Klement Gottwald a cedat atunci când sovieticii i-au prezentat dovezi false ale colaborării acuzaților cu CIA. „Cei acuzați au fost torturați cu barbarie. Textul, mărturisirile, rechizitoriul, sentințele prestabilite şi scenariul procesului au fost trimise la Moscova pentru ca Stalin să le aprobe personal (...) Procesul Slánsky a fost o mascaradă criminală, un asasinat juridic transformat în reprezentație publică"[316]. Limbajul procurorilor, transmis la radioul cehoslovac, era plin de invective: „trădători scârboşi", „câini", „lupi", „javrele lui Hitler", „făpturi reci şi fără inimă", „vipera de Slánsky", „canalii cu un trecut suspect", „cosmopoliți vicleni, vânduți dolarului"[317].

În timpul procesului, care a imitat procesele-spectacol de la Moscova de la sfârşitul anilor 1930, inculpații s-au dovedit laşi în fața instanțelor de judecată, recunoscându-şi vina şi cerând să fie pedepsiți cu moartea. Fostul ministru de externe al Cehoslovaciei, Clementis, ar fi arătat pe larg în ce a constat activitatea sa de spion în slujba serviciilor de spionaj franceze, americane şi engleze, la fel procedând şi miniştrii adjuncți Arthur London şi Hajdu[318]. Slánsky a recunoscut sub tortură toate acuzațiile care i-au fost aduse, inclusiv acuzația de sionism[319].

Procesul s-a încheiat, aşa cum ținea să sublinieze *Pentru socialism*, cu „o puternică lovitură dată aţâţătorilor la război, imperialiştii americano-englezi"[320]. Rudolf Slánsky, Bedrich Geminder, Ludwig Frejka, Josef Frank, Vladimir Clementis, Bedrich Reici, Karel Svab, Rudolf Magnolius, Otto Pischl, Otto Sling şi André Simone au fost condamnați la moarte şi executați, iar Arthur London, Vavro Hajdu şi Evzen Löbl au fost condamnați la închisoare pe viață[321]. Rudolf Slánsky a fost spânzurat public în închisoarea Paukrác la 3 decembrie 1952, trupul său a fost incinerat şi cenuşa a fost împrăştiată pe un drum înghețat din afara Pragăi[322]. Opt dintre cei condamnați la moarte şi cei trei care au primit pedeapsa cu închisoarea pe viață aveau origini evreieşti[323]. „Lupta împotriva sionismului" era în mod evident legată de schimbările din politica sovietică față de Israel,[324] antisemitismul apărând în această perioadă uşor cosmetizat în Uniunea Sovietică[325].

[310] *Loc.cit.*
[311] Tony Judt, *op.cit.*, p.178.
[312] *Loc.cit.*
[313] *Ibidem*, p.179.
[314] Cehoslovacia furnizase armament mişcării israeliene Haganah.
[315] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *op.cit.*, p.400.
[316] Tony Judt, *op.cit.*, p.179.
[317] *Loc.cit.*
[318] „Procesul conducătorilor complotului antistatal din Cehoslovacia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.228, Duminică 30 noiembrie 1952, p.6.
[319] Jan Palmowski, *op.cit.*, vol.2, p.379.
[320] „Sentința în procesul centrului complotist antistatal din Cehoslovacia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.230, Duminică 7 Decembrie 1952, p.4.
[321] *Loc.cit.*; Tony Judt, *op.cit.*, p.179.
[322] Cei condamnați în acest proces au fost reabilitați şi achitați în mai 1968.
[323] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *op.cit.*, p.403.
[324] *Ibidem*, p.405.
[325] Jan Palmowski, *op.cit.*, p.38.

https://biblioteca-digitala.ro

În februarie 1953, au fost descoperiți alți nouă spioni şi trădători în Cehoslovacia. Aceştia au fost judecați la Ostrava pentru activitatea lor subversivă, dirijată de R.Gardner, al doilea secretar al ambasadei engleze[326]. Ca urmare, Gardner a fost expulzat din Cehoslovacia pentru încălcarea grosolană a uzanțelor internaționale şi pentru faptul de a fi abuzat de funcția sa diplomatică, în vreme ce doi spioni au fost condamnați la moarte, alți doi la închisoare pe viață, iar ceilalți la închisoare pe diferite termene cuprinse între 12 şi 25 de ani[327]. Imperialismul american devenise principalul duşman al comunismului, iar conducătorii sovietici credeau – sau voiau să facă să se creadă – că acesta pregătea o agresiune împotriva „lagărului comunist"[328].

Nu mai puțin adevărat este şi faptul că, în Occident, în special în Statele Unite ale Americii, lupta împotriva comunismului a devenit o obsesie, dând naştere unei „vânători de vrăjitoare" şi a unor procese ale spionilor comuniști devenite notorii[329].

La începutul anului 1953, *Pentru socialism* făcea cunoscută cititorilor săi o nouă crimă pe care imperialiştii americani se pregăteau să o săvârşească: folosind mijloace fasciste de provocare, au pus la cale o odioasă înscenare împotriva soților Ethel şi Julius Rosenberg, „amenințați a fi executați la 12 ianuarie"[330].

Aflăm din *Pentru socialism* că soții Rosenberg sunt doi cetățeni americani paşnici, cu vederi democratice şi dornici de a trăi în pace, libertate şi linişte, care au fost smulşi de lângă copiii lor şi aruncați în închisoare sub acuzația de „spionaj atomic"[331]. „Procesul care a avut loc nu a putut aduce nicio probă prin care să se constate vinovăția acuzaților. Martorii chemați au declarat că nu-i cunosc şi nu pot confirma acuzațiile ce li se aduc. Cu toate acestea cei doi soți au fost condamnați la moarte pe simpla declarație – smulsă prin metode teroriste – fratelui lui Ethel (implicat într'un furt la unul din laboratoarele de bombe atomice) că soții Rosenberg ar fi chipurile conducătorii unei organizații de spionaj"[332].

Soții Rosenberg au fost condamnați la moarte la 5 aprilie 1951,[333] dar execuția acestora pe scaunul electric a avut loc abia în 19 iunie 1953 în închisoarea Sing-Sing din statul New York, Ethel având nevoie de nu mai puțin de cinci şocuri electrice pentru a muri[334].

Folosindu-se de această împrejurare, ne spune *Pentru socialism*, imperialiştii americani au dezlănțuit o furibundă campanie anticomunistă, pentru a lansa noi şi noi calomnii împotriva Uniunii Sovietice şi a țărilor de democrație populară[335]. Procesul şi verdictul au servit în primul rând la ațâțarea antisemitismului, susținea *Pentru socialism*, precum şi „la răspândirea acuzației calomnioase că comuniştii americani sunt agenți ai țărilor străine şi spioni"[336].

Realitatea istorică ne spune însă, din nou, altceva. Fratele lui Ethel Rosenberg, pe nume David Greenglass, a participat la Las Alamos, New Mexico, la Proiectul Manhattan, în cadrul căruia s-au desfăşurat lucrările de dezvoltare a primei bombe atomice din Statele Unite ale Americii şi informațiile obținute de el au fost transmise serviciului de contrainformații al armatei sovietice, pe baza acestor informații Uniunea Sovietică reuşind să-şi producă propria armă atomică. În timpul procesului, dovezile aduse în privința vinovăției lui Julius Rosenberg în transmiterea de informații către sovietici au fost de necontestat, în vreme ce despre Ethel s-a demonstrat că a fost la curent cu activitățile soțului ei, a ştiut despre acesta că este spion sovietic, că a trădat secretele bombei atomice şi că a controlat o rețea de spioni sovietici, fiind, ca urmare, complice. Memoriile lui Nikita Hruşciov susțin ideea că soții Rosenberg au lucrat în favoarea Moscovei[337].

[326] „Sentința în procesul unor spioni din R.Cehoslovacă", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.
[327] *Loc.cit.*
[328] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *op.cit.*, p.403.
[329] *Istoria ilustrată a secolului al XX-lea*, Editura Aquila ,93, Oradea, 2007, p.314.
[330] „Imperialiştii americani pregătesc o nouă crimă", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.238, Duminică 4 Ianuarie 1953, p.4.
[331] *Loc.cit.*
[332] *Loc.cit.*
[333] *Istoria ilustrată a secolului al XX-lea*, Editura Aquila, Oradea, 2007, p.315.
[334] Ethel şi Julius Rosenberg au fost singurele persoane civile americane inculpate pentru spionaj în timpul Războiului rece.
[335] „Imperialiştii americani pregătesc o nouă crimă", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.238, Duminică 4 Ianuarie 1953, p.4.
[336] Howard East îşi ridică glasul de protest împotriva odioasei înscenări judiciare de condamnare la moarte a soților Rosenberg", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.240, Duminică 11 Ianuarie 1953, p.4.
[337] Jan Palmowski, *op.cit.*, vol.2, p.334.

https://biblioteca-digitala.ro

În acelaşi timp cu procesul soților Rosenberg, informa *Pentru socialism*, în Uniunea Sovietică se desfăşura procesul „medicilor-sabotori", „un grup terorist descoperit în urmă cu ceva timp de organele securității de stat", care şi-a propus ca printr-un tratament nesănătos să scurteze viața unor oameni de seamă ai Uniunii Sovietice"[338].

La 13 ianuarie 1953, *Pravda* a anunțat descoperirea unui complot al „grupării teroriste de medici", alcătuită mai întâi din nouă, apoi din cincisprezece medici renumiți, din care majoritatea era formată din evrei[339]. Aceştia erau învinuiți că profitaseră de funcțiile lor importante la Kremlin pentru „a-i scurta zilele" lui Andrei Jdanov, membru al Biroului Politic, mort în august 1948, şi lui Aleksandr Şcerbakov, mort în 1950, şi că încercaseră să-i asasineze pe înalții comandanți militari la ordinul Intelligence Service şi al unei organizații evreieşti de ajutor, American Joint Distribution Communitee[340].

Instrucția a stabilit că membrii grupului terorist subminau cu premeditare, în mod criminal, sănătatea liderilor sovietici, le puneau diagnostice false, iar apoi îi ucideau pe bolnavi printr-un tratament contraindicat. „Acestei bande de fiare cu chip de om i-au căzut victimă tovarăşii A. A. Jdanov şi A. S. Şcerbakov. S'a stabilit că toți membrii grupului terorist de medici erau în slujba serviciilor străine de spionaj. Vovsi, B. Kogan, Feldman, Grinştein, Etinger şi alții au fost cumpărați de serviciul de spionaj american. Ei au fost recrutați de organizația internațională evreească burghezo-naționalistă «Joint», filială a serviciului de spionaj american"[341]. Medicii din U.R.S.S. urmăreau să-i asasineze în chip mârşav pe comandanții de seamă ai Armatei Sovietice, urmărind prin aceasta slăbirea capacității de apărare a U.R.S.S"[342].

Demascarea acestei bande de medici otrăvitori, prinsă şi făcută inofensivă de organele vigilente ale statului sovietic, era văzută ca o lovitură grea dată organizației sioniste evreieşti internaționale şi „o lovitură nimicitoare dată aţâțătorilor la război americano-englezi"[343]. Era amintit şi faptul că Vinogradov, M.Kogan şi Egorov erau vechi agenți ai serviciului de spionaj englez, slujindu-l de multă vreme şi executând cele mai murdare şi criminale instrucțiuni ale lui. „În fața întregii lumi a apărut din nou adevărata față a canibalilor proprietari de sclavi din S.U.A. şi Anglia"[344].

După ruperea relațiilor diplomatice dintre Uniunea Sovietică şi Israel, *Pentru socialism* informa că organizația sionistă „Joint" a fost înființată cu sprijinul direct al imperialiştilor americani. „În anul 1947, într'o consfătuire secretă ce a avut loc la Washington între: Truman, Acheson, Morgenthau, Ben-Gurion, s'a hotărât folosirea cât mai largă a organizațiilor sioniste, drept unelte ale serviciului de spionaj american"[345].

Antisemitismul lui Stalin este demonstrat şi de faptul că, în noiembrie 1948, Comitetul Evreu Antifascist, o organizație care funcționase în timpul celui de-al doilea război mondial, a fost desființat şi membrii săi au fost arestați[346]. În mai 1951, conducătorii Comitetului au fost condamnați la moarte pentru vina de a fi fost „lachei josnici ai imperialismului şi sionismului", iar alți membri au fost condamnați la detenție pe termen lung în lagăre de muncă[347].

În ochii Kremlinului, procesul medicilor era un preambul şi o scuză pentru arestarea în masă a evreilor sovietici şi exilarea lor ulterioară în Birobidjan, viitoarea „patrie" a evreilor din est, şi în Asia Centrală sovietică, unde evreii polonezi fuseseră trimişi anterior, în 1939 şi 1941[348]. Cu toate că Ilya Erenburg l-a avertizat pe Stalin că un proces spectacol al doctorilor evrei ar fi putut avea un efect devastator asupra opiniei publice occidentale, campania antisemită a continuat şi doar moartea lui Stalin, care nu luase încă o decizie clară, a salvat situația[349].

[338] „Spioni şi asasini mârşavi sub masca de profesori-medici", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.242, Duminică 18 Ianuarie 1953, p.4.
[339] Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrej Paczkowski, Karel Bartosek, Jean-louis Margolin, *op.cit.*, p.228.
[340] *Loc.cit.*
[341] „Spioni şi asasini mârşavi sub masca de profesori-medici", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.242, Duminică 18 Ianuarie 1953, p.4.
[342] „Sionismul – unealtă a imperialiştilor americano-englezi", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.254, Miercuri 25 Februarie 1953, p.4.
[343] „Spioni şi asasini mârşavi sub masca de profesori-medici", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.242, Duminică 18 Ianuarie 1953, p.4.
[344] *Loc.cit.*
[345] „Sionismul – unealtă a imperialiştilor americano-englezi", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.254, Miercuri 25 Februarie 1953, p.4.
[346] David S.Marples, *Rusia în secolul XX. În căutarea stabilității*, Meteor Press, Bucureşti, 2014, p.247.
[347] *Loc.cit.*
[348] Tony Judt, *op.cit.*, p.180.
[349] *Loc.cit.*

https://biblioteca-digitala.ro

Edvard Radzinsky susține că „subiectul referitor la medicii-ucigaşi avea rolul de a menține reflexul condiționat al groazei”[350]. Cert este că toți medicii evrei (Kogan, Feldman, Etinger, Vovski, Grinstein şi Gringsburg) au fost obligați să dea o declarație în scris referitoare la „crimele” lor[351]. În plus, pentru a demonstra că medicii evrei au uneltit şi împotriva sa, Stalin a ordonat arestarea profesorului Vinogradov, medicul său personal[352].

Se pare că spionii sioniști erau pretutindeni, deoarece, în ediția sa din 8 februarie 1953, *Pentru socialism* anunța că ataşatul militar al Israelului în Republica Populară Ungară a fost demascat ca spion[353].

În anul 1953, în România, a fost organizată o serie de procese secrete ale unor „peşti mai mici”, sub acuzația că ar fi fost spioni sioniști aflați în slujba „agenților imperialişti”[354]. De la membrii autentici ai sionismului revizionist de dreapta la sioniştii evrei întinați cu acuzația de sionism, victimele au fost acuzate că ar fi întreținut relații ilegale cu Israelul şi că ar fi colaborat cu naziştii în timpul celui de-al doilea război mondial, primind la final pedepse cu închisoarea cuprinse între zece ani şi închisoare pe viață[355].

„Haita mârşavă de câini spurcați de turbare dela Tel-Aviv”

Stalin a observat că Israelul nerecunoscător s-a orientat evident înspre o alianță cu Statele Unite ale Americii, urmarea fiind aceea că, de la începutul anului 1949, în Uniunea Sovietică, a început o campanie de masă împotriva „cosmopoliților fără patrie”[356].

La jumătatea lunii februarie 1953, *Pentru socialism* anunța că guvernul sovietic a rupt relațiile diplomatice cu guvernul Israelului şi a rechemat ministrul şi personalul legației sovietice din Israel. În acelaşi timp era făcut anunțul că prezența mai departe la Moscova a legației Israelului a fost declarată imposibilă de către guvernul sovietic[357]. Cauza acestei rupturi era evenimentul petrecut în 9 februarie 1953: „elemente criminale sub ochii binevoitori ai poliției au făcut să explodeze o bombă pe teritoriul legației sovietice din Israel”[358]. În urma acestei explozii au fost răniți un colaborator al legației, soția ministrului şi soția unui colaborator al legației societice în Israel, iar o parte a clădirii legației a fost distrusă[359].

Zece zile mai târziu, *Pentru socialism* revenea asupra subiectului, cu noi detalii. Crima mârşavă de la Tel-Aviv ar fi fost precedată de o campanie deşănțată de calomnii împotriva U.R.S.S., campanie dusă în Israel cu participarea activă a personalităților oficiale, guvernul Israelului inspirând de mai multă vreme această campanie murdară. Campania a căpătat un caracter deosebit de deşănțat după ce organele securității de stat al U.R.S.S. şi ale altor țări de democrație populară au tăiat tentaculele sângeroase ale organizației internaționale evreieşti „Joint”, creată de serviciul de spionaj american în scopul de a duce o activitate teroristă de spionaj şi diversiune împotriva statelor iubitoare de pace[360]. „În setea de sânge, haita mârşavă de câini spurcați de turbare dela Tel-Aviv este respingătoare şi odioasă. Chiar şi omul cel mai neexperimentat în politică vede limpede că dacă guvernul Israelului ar fi vrut, el ar fi avut depline posibilități să preîntâmpine atentatul fără seamăn împotriva legației sovietice din Tel-Aviv”[361].

Subiectul a fost reluat de *Pentru socialism* la sfârşitul lunii februarie 1953: „Pentru sprijinirea politicii americane, sioniştii au dezlănțuit o deşănțată campanie antisovietică, care a culminat prin mârşavul atentat săvârşit împotriva legației U.R.S.S. în Israel[362].

[350] Edvard Radzinsky, *Stalin*, Editura Aquila, Oradea, 1993, p.642.
[351] *Ibidem*, p.643.
[352] *Loc.cit.*
[353] „Ataşatul cultural al Israelului în R.P.Ungară demascat ca spion”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.2490, Duminică 8 Februarie 1953, p.4.
[354] Tony Judt, *op.cit.*, p.177.
[355] *Loc.cit.*
[356] Edvard Radzinsky, *op.cit.*, p.617.
[357] „Ataşatul cultural al Israelului în R.P.Ungară demascat ca spion”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.2490, Duminică 8 Februarie 1953, p.4.
[358] „Guvernul Sovietic a rupt relațiile diplomatice cu Guvernul Israelului”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.251, Duminică 15 Februarie 1953, p.4.
[359] *Loc.cit.*
[360] *Loc.cit.*
[361] *Loc.cit.*
[362] „Sionismul – unealtă a imperialiştilor americano-englezi”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.254, Miercuri 25 Februarie 1953, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru socialism trăgea concluzia că, după ruperea relațiilor diplomatice dintre Israel şi Uniunea Sovietică, guvernanții de la Tel-Aviv, lepădându-şi definitiv masca, s-au pregătit în grabă să includă Israelul în blocul Atlanticului, „în lagărul aţâţătorilor la război", studiindu-se modalitățile cele mai potrivite pentru intrarea în pactul Atlanticului de Nord[363].

India

Din *Pentru socialism* aflăm că Ajoy Gosh, secretarul general al Partidului Comunist din India, a afirmat că „rezultatele alegerilor din India au dat o lovitură reacționarilor din țară şi din străinătate şi au constituit o contribuție la cauza păcii"[364]. Rezultatele alegerilor din 1952 ar fi demonstrat astfel că partidul Congresului Național indian a pierdut sprijinul majorității poporului, deşi sistemul electoral antidemocratic a permis acestui partid să obțină majoritate de locuri cu minoritate de voturi[365].

Din nou, realitatea istorică a fost diferită de versiunea din *Pentru socialism.* La 1 martie 1952, în India s-au desfăşurat primele alegeri naționale, partidul condus de Pandit Nehru câştigând 364 de locuri dintr-un total de 489 în Adunarea Națională[366]. Trebuie spus că Nehru a fost văzut mereu de Stalin ca un simplu agent al imperialismului englez în India[367]. Aşa se explică şi textele privitoare la situația politică din India din *Pentru socialism*.

Egiptul

Egiptul dobândise un rol de prim-plan în lumea afro-arabă islamică şi totodată pe eşichierul politic internațional[368]. Prin poziția sa geografică, la întâlnirea dintre continentul african şi cel asiatic, prin Canalul Suez – legătură maritimă vitală între Europa, lumea Mediteranei şi Extremul Orient – Egiptul prezenta un interes major pentru marile puteri angrenate în anii Războiului rece în confruntarea Est-Vest[369].

Ca urmare, *Pentru socialism* s-a preocupat şi de stările de lucruri din Egipt, oferind o variantă proprie a evenimentelor. Astfel, guvernul Ali Maher Paşa, un guvern evident de dictatură militară, „a fost adus la putere în urma maşinațiunilor imperialiştilor americani pentru a înăbuşi lupta eroică a poporului egiptean pentru libertate şi independență națională"[370].

La sfârşitul lunii iulie 1952, *Pentru socialism* susținea că evenimentele care au avut loc în ultima săptămână în Egipt, erau un semn al adâncirii continue a contradicțiilor dintre imperialismul american şi englez, care duc, fiecare în parte, o luptă îndârjită pentru a menține în Egipt un guvern care să le fie aservit şi să le apere interesele[371]. În Egipt, Maher-Paşa, unealtă a imperialismului american, a dat o lovitură de stat militară în urma căreia regele Faruk, unealtă a imperialismului englez, a abdicat, după care a părăsit țara[372]. „Slugă credincioasă a englezilor în Egipt a fost regele Faruk, care a împiedicat pe toate căile ca mişcarea de eliberare să ia un avânt prea mare. Imperialismul american de altă parte, căuta un guvern care să târască Egiptul în aşa zisul Comandament al Orientului Apropiat, dând astfel posibilitatea de a transforma Egiptul într'o bază de agresiune împotriva Uniunii Sovietice"[373]. Evenimentele care se aflau încă în curs de desfăşurare reprezentau o dovadă clară a „putreziciunii regimului capitalist"[374].

Surprinzător, *Pentru socialism* nu a făcut nici o referire la Gamal Abdel Nasser, cel care a condus revoluția din iulie 1952, aflându-se în fruntea tinerilor ofițeri care au preluat puterea în Egipt, în urma unei lovituri de stat[375].

---

[363] „Guvernanții Israelului urmăresc includerea țării lor în blocul Atlanticului", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.
[364] „Rezultatele alegerilor din India au dat o lovitură reacțiunii internaționale. Declarația Secretarului General al Partidului Comunist din India", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.147, Miercuri 20 februarie 1952, p.4.
[365] *Loc.cit.*
[366] *Istoria ilustrată a secolului al XX-lea*, Editura Aquila, Oradea, 2007, p.328.
[367] André Fontaine, *op.cit.*, vol.2, p.197.
[368] Horia C.Matei, *op.cit.*, p.141.
[369] *Loc.cit.*
[370] „Demisia guvernului egiptean", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.151, Miercuri 5 Martie 1952, p.4.
[371] „Evenimentele din Egipt", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.193, Miercuri 30 Iulie 1952, p.4.
[372] *Loc.cit.*
[373] *Loc.cit.*
[374] *Loc.cit.*
[375] Horia C.Matei, *op.cit.*, p.141.

https://biblioteca-digitala.ro

Columbia

Nici stările de lucruri din America de Sud nu au scăpat de analiza celor de la *Pentru socialism*, din paginile căruia aflăm că poporul columbian nu accepta guvernul fascist pe care i l-au impus imperialiştii americani, urmarea fiind aceea că, în Columbia, a continuat „în mari proporţii un război de partizani”[376]. Marea amploare a acţiunilor partizanilor era confirmată de faptul că guvernul Columbiei a fost nevoit să interzică comunicaţiile pe uscat şi cele aeriene în regiunea Câmpiilor răsăritene. „Recent, a avut loc o ciocnire între detaşamente unite de armată şi de poliţie şi un grup de partizani, care acţionează în partea de Nord a provinciei Santander, învecinată cu Venezuela. Ministrul de război al Columbiei, Bernal, a recunoscut că grupele de partizani acţionează astăzi în provinciile Tohima, Antiochia, Cundinamarca, Boyaca, Santander del Sur, Huila Cauca, Caldas, Magdalena şi în regiunea Câmpiilor răsăritene”[377].

Marea Chină

Surprinzător de puţine informaţii aflăm din *Pentru socialism* despre China comunistă. La 15 februarie 1950, Uniunea Sovietică şi China au semnat un tratat care a pecetluit „marea prietenie Chino-Sovietică”[378]. Toate insuccesele capitaliştilor imperialiştii erau dublate de marile succese ale economiilor ţărilor comuniste. Astfel, în China de Nord, producţia de curent electric era în creştere, datorită ajutorului dat de specialiştii sovietici[379].

Mai aflăm că pavilionul din bulevardul Magheru a găzduit expoziţia economică a Republicii Populare Chineze, ceea ce reprezenta „o strălucită mărturie a succeselor marelui popor chinez”[380]. Printre aceste succese se numără creşterea producţiei industriale în anul 1951 cu 31% la fontă şi cu 78% la oţel finit, în vreme ce uriaşa bogăţie agricolă a Chinei ocupa primul loc în lume în producţia de orez, soia, ceai şi tutun[381]. „Dela un capăt la celălalt al expoziţiei se desprinde puternic rolul Uniunii Sovietice în sprijinirea poporului chinez. O pictură îi reprezintă pe tovarăşii Stalin şi Mao Tze-dun, care simbolizează prietenia de nezdruncinat a celor două popoare, o stavilă puternică în calea isteriei războinice a imperialismului americano-englez”[382].

Moartea lui Stalin

În ediţia din 7 martie 1953, *Pentru socialism* anunţa că, la 5 martie, ora 9:50 seara, „a încetat să bată inima lui Iosif Vissarionovici Stalin, tovarăş de luptă şi genialul continuator al cauzei lui Lenin”[383]. Preşedintele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. şi Secretar al Consiliului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice s-a stins din viaţă după o boală grea[384]. *Pentru socialism* publica şi concluzia medicală asupra bolii şi morţii lui Stalin[385]. „În noaptea de 2 Martie, Iosif Vissarionovici Stalin a suferit o hemoragie cerebrală (în emisfera stângă), în urma maladiei hipertonice şi a arteriosclerozei. Ca rezultat a acestui fapt s’a produs paralezia părţii drepte a corpului şi pierderea persistentă a cunoştinţei (...) În noaptea spre 3 Martie, turburările respiratorii au început să capete din timp în timp un caracter ameninţător. Chiar dela începutul bolii au fost constatate deasemenea turburări însemnate ale sistemului cardio-vascular şi anume, tensiune arterială ridicată, accelerarea şi turburarea ritmului pulsului (aritmie perpetuă) şi dilatarea inimii. Au apărut fenomene ale insuficienţei de oxigen. Din prima zi a bolii temperatura a crescut şi a început să se observe o leucocitoză crescută, ceea ce putea indica formarea de focare inflamatorii în plămâni.

În ultima zi a bolii, odată cu agravarea bruscă a stării generale, au început să apară accese repetate de gravă şi acută insuficienţă cardio-vasculară (colaps). Examenul electrocardiografic a stabilit o turburare acută a circulaţiei sângelui în vasele coronare ale inimii cu formarea de leziuni în focare ale

[376] „Lupta de partizani în Columbia”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.151, Miercuri 5 martie 1952, p.4.
[377] *Loc.cit.*
[378] „Marea prietenie Chino-Sovietică”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.145, Miercuri 13 Februarie 1952, p.3.
[379] „Producţia de curent electric creşte în China de Nord datorită ajutorului dat de specialiştii sovietici”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.238, Duminică 4 Ianuarie 1953, p.4.
[380] „O strălucită mărturie a succeselor marelui popor chinez”, în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.167, Miercuri 30 Aprilie 1952, p.5.
[381] *Loc.cit.*
[382] *Loc.cit.*
[383] „Chemarea Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, a Consiliului de Miniştri ai Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste şi a Prezidiului Sovietului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.257, Sâmbătă 7 Martie 1953, p.1.
[384] *Loc.cit.*
[385] „Concluzia medicală asupra bolii şi morţii lui Iosif Vissarionovici Stalin”, în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.257, Sâmbătă 7 Martie 1954, p.2.

https://biblioteca-digitala.ro

Iosif Vissarionovici STALIN

Funeraliile lui
Iosif Vissarionovici Stalin

MOSCOVA (Agerpres). — TASS transmite:

La 9 Martie poporul sovietic a condus ultimul lui drum pe geniului conducător și învățător al oamenilor muncii din întreaga lume, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. și secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Generalissimul Uniunii Sovietice, Iosif Vissarionovici Stalin.

Sala Coloanelor din Casa Sindicatelor.

Cuvântarea rostită de G. M. Malencov
la meetingul de doliu

Dragi compatrioți, tovarăși, prieteni!
Dragi frați de peste hotare!

Partidul nostru, poporul sovietic, întreaga omenire au suferit cea mai grea și ireparabilă pierdere. Și-a încheiat glorios sul său drum de viață învățătorul și conducătorul nostru, cel mai mare geniu al omenirii, Iosif Vissarionovici Stalin.

În aceste zile grele durerea adâncă a poporului sovietic este împărtășită de întreaga omenire înaintată și progresistă. Numele lui Stalin este nespus de scump oamenilor sovietici, celor mai largi mase populare din toate părțile lumii. Ne-

miocardului. În a doua jumătate a zilei de 5 Martie starea bolnavului a continuat să se înrăutățească deosebit de rapid.

La ora 21,50 în urma fenomenelor crescânde de insuficiență coardio-vasculară şi respiratorie, Iosif Vissarionovici Stalin a încetat din viață"[386]. Comunicatul era semnat de A. F. Tretiakov, ministrul sănătății al U.R.S.S., I. I. Kuperin, şeful Direcției medical-sanitare a Kremlinului, profesor P. E. Lukomski, internistul şef al Ministerului Sănătății, cinci alți profesori şi un docent, membri activi sau corespondenți ai Academiei de Ştiințe Medicale[387].

În următoarea ediție, cea din 11 martie, *Pentru socialism* îşi făcea datoria față de „tătucul" Stalin şi publica o serie de articole în memoria dictatorului: „Genialul stegar al comunismului mondial", „Numele tovarăşului Stalin va fi nemuritor", „Conducătorul şi învățătorul oamenilor muncii", „Pe luminosul drum arătat de tovarăşul Stalin" şi „Stalin – eliberatorul popoarelor".

Cert este faptul că decesul lui Stalin s-a petrecut în circumstanțe suspecte, astfel încât nici în prezent istoricii nu se pot pronunța cu certitudine asupra desfăşurării reale a evenimentelor[388].

[386] *Loc.cit.*
[387] *LO.cit.*
[388] David S.Marples, *op.cit.*, p.248.

https://biblioteca-digitala.ro

Literatura:

Lucrări generale:

Bernstein, Serge; Milza, Pierre, *Istoria Europei, vol.5, Secolul XX (sin 1919 până în zilele noastre)* Institutul European, Iaşi, 1998.

Courtois, Stéphane; Werth, Nicolas, Panné, Jean-Louis; Paczkowski, Andrej; Karel Bartosek; Margolin, Jean Louis, *Cartea neagră a comunismului*, Editura Humanitas/Editura Fundația Academia Civică, Bucureşti, 1998.

Denize, Eugen, *Propaganda comunistă în România 1948-1953*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2009.

Douglas-Home, Jessica, *A fost odată, în alte vremuri*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001.

Enciclopedie de istorie universală, Editura ALL Educational, Bucureşti, 2003.

Fontaine, André, *Istoria războilui rece. De la Revoluția din Octombrie la războiul din Coreea. 1917-1950*, Editura Militară, Bucureşti, vol.1-2, 1991.

Gaillard, Jean-Michel; Rowley, Anthny, *Istoria continentului european. De la 1850 până la sfârşitul secolului al XX-lea*, Editura Cartier, Chişinău, 2001.

Irimaş, George, *Structuri textuale ale discursului politic totalitar*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2004.

Istoria ilustrată a secolului al XX-lea, Editura Aquila, Oradea, 2007.

Judt, Tony, *O istorie a Europei de după 1945*, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

Kissinger, Henry, *Diplomația*, Editura BICC ALL, Bucureşti, 2003.

Madaule, Jacques, *Istoria Franței*, vol.3, Editura Politică, Bucureşti, 1973.

Marples, David R., *Rusia în secolul XX. În căutarea stabilității*, Editura Meteor Press, Bucureşti, 2014.

Matei, Horia C., *Statele lumii. Mică Enciclopedie de Istorie*, Editura Meronia, Bucureşti, 2001.

Milza, Pierre; Serge Bernstein, *Istoria secolului XX. vol.5 1945-1973. Lumea între război şi pace*, Editura BICC ALL, Bucureşti, 1998.

Niall Ferguson, *Războiul lumii. Epoca urii*, Editura RAO, Bucureşti, 2003.

Palmowski, Jan, *Dicționar Oxford de istorie universală contemorană: de la 1900 până azi,* Editura BICC ALL, Bucureşti, volI-II, 2005.

Popa, Marcel D., Matei, Horia C., *Mică enciclopedie de istorie universală*, Editura Politică, Bucureşti, 1988.

Rad, Ilie, *Incursiuni în istoria presei româneşti*, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2008.

Radzinsky, Edvard, *Stalin*, Editura Aquila, Oradea, 1993.

Şercan, Emilia, *Cultul secretului. Mecanismele cenzurii în presa comunistă*, Editura Polirom, Iaşi, 2015.

Vianu, Alexandru, *Istoria S.U.A.*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1973.

Volkoff, Vladimir, *Tratat de dezinformare,* Editura Antet, Bucureşti, 2004.

Vronschi, B., „Sub povara cheltuielilor militare", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.204, Duminică 7 septembrie 1952, p.4.

Weiner, Tim, *CIA: O istorie secretă*, Editura Litera, Bucureşti, 2018.

Articole din Pentru socialism:

„Actul terorist de la Tel-Aviv şi jocul fals al guvernanților Israelului", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.252, Miercuri 18 Februarie 1953, p.4.

„Acțiuni eroice ale partizanilor coreeni", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.201, Miercuri 27 August 1952, p.4.

„Agravarea crizei industriei textile din țările capitaliste", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.172, Duminică 18 Mai 1952, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

„Agresorii americani continuă să folosească în Coreea obuze şi bombe cu substanţe toxice", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.178, Duminică 8 iunie 1952, p.6.

„Agresorii americani urmăresc extinderea războiului prin tergiversarea tratativelor de armistiţiu", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.158, Duminică 30 Martie 1952, p.4.

Agricola, Lidia, „Criminalii să fie aduşi în faţa judecăţii popoarelor", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.176, Duminică 1 Iunie 1952, p.4.

„Arestări în rândul forţelor militare greceşti", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.166, Duminică 27 Aprilie 1952, p.4.

„Armata Populară Vietnameză provoacă pierderi grele inamicului", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.206, Duminică 14 Septembrie 1952, p.4.

„Axa Belgrad-Atena-Ankara", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.

„Barbarii americani au folosit din nou arma bacteriologică în Coreea", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.151, Miercuri 5 Martie 1952, p.4.

„Călăul Tito în vizită la stăpânii săi dela Londra", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.262, Duminică 29 Martie 1953, p.4.

„Chemarea Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, a Consiliului de Miniştri al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste şi a Prezidiului Sovietului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.257, Sâmbătă 7 Martie 1953, p.1.

„Clica fascistă a lui Tito – duşman de moarte al păcii, democraţiei şi socialismului", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.185, Miercuri 2 Iulie 1952, pp.2-3.

„Clica Tito-Raukovici pregăteşte o constituţie fascistă", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.182, Duminică 22 Iunie 1952, p.4.

„Concluzia medicală asupra bolii şi morţii lui Iosif Vissarionovici Stalin", în în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.257, Sâmbătă 7 Martie 1953, p.1.

„Conducătorul şi învăţătorul pamenilor muncii", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.259, Miercuri 11 Martie 1953, p.5.

„Constituţia fascistă a lui Tito", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.243, Miercuri 21 Ianuarie 1953, p.4.

„Consecinţele dominaţiei americane în Turcia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.202, Duminică 31 August 1952, p.4.

„Contradicţiile dintre ţările capitaliste în legătură cu crearea armatei europene", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.139, Duminică 27 Ianuarie 1952, p.4.

„Contradicţii între imperialiştii americani şi cei englezi", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.242, Duminică 18 Ianuarie 1953, p.4.

„Cotropitorii americani intensifică pregătirile în vederea extinderii războiului în Coreea", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.199, Miercuri 20 August 1952, p.4.

„Crimele agresorilor americani împotriva prizonierilor de război coreeni şi chinezi", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.208, Duminică 21 Septembrie 1952, p.4.

„Crimele ocupanţilor americani în Germania occidentală", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.234, Duminică 21 Decembrie 1952, p.4.

„Criminalii războiului bacteriologic demascaţi în faţa popoarelor", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.261, Miercuri 25 Martie 1953, p.4.

„Criminalii războiului bacteriologic nu vor scăpa de pedeapsă", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.262, Duminică 29 Martie 1953, p.4.

Cudreavţev, V., „Roadele dominaţiei americane în Japonia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.200, Sâmbătă 23 August 1952, p.6.

„Cum au ajuns bandele «generalului» gomindanist Li Mi la frontiera birmano-chineză", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.145, Duminică 17 Februarie 1952, p.4.

„Demisia guvernului egiptean", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.151, Miercuri 5 Martie 1952, p.4.

„De patru ori mai multe falimente în Franţa în urma aplicării planului Marshall", în *Pentru socialism*, Anul III,

https://biblioteca-digitala.ro

Nr.139, Duminică 27 Ianuarie 1952, p.4.

„Diktatul american dela Lisabona – un atentat împotriva păcii", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.150, Duminică 2 Martie 1952, p.4.

„Doborârea unui avion american care a violat spațiul aerian al Chinei de Nord-Est", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.165, Miercuri 23 Aprilie 1952, p.4.

„Documente şi materiale care demască agresiunea americană în Coreea", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.147, Miercuri 20 februarie 1952, p.4.

„Documentele demască", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.262, Duminică 29 Martie 1953, p.4.

„Evenimentele din Coreea", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.150, Duminică 2 Martie 1952, p.4.

„Evenimentele din Coreea", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.238, Duminică 4 Ianuarie 1953, p.4.

„Evenimentele din Coreea în legătură cu tratativele de armistițiu", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.209, Miercuri 24 Septembrie 1952, p.4.

„Evenimentele din Egipt", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.193, Miercuri 30 Iulie 1952, p.4.

„Expulzarea din China a unor spioni titoişti", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.166, Duminică 27 Aprilie 1952, p.4.

„Farsa «alegerilor» din Grecia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.226, Duminică 23 Noiembrie 1952, p.6.

„Forțele populare au obținut în 1952 mari succese pe frontul din Coreea", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.240, Duminică 11 Ianuarie 1953, p.4.

„Grava situație a economiei engleze", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.214, Duminică 12 Octombrie 1952, p.4.

„Genialul stegar al comunismului mondial", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.259, Miercuri 11 Martie 1953, p.5.

„Greve în S.U.A. şi Italia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.155, Miercuri 18 Martie 1952, p.4.

„Guvernanții Israelului urmăresc includerea țării lor în blocul Atlanticului", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.

„Guvernul sovietic a rupt relațiile diplomatice cu Guvernul Israelului", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.251, Duminică 15 Februarie 1953, p.4.

„Howard East îşi ridică glasul de protest împotriva odioasei înscenări judiciare de condamnare la moarte a soților Rosenberg", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.240, Duminică 11 Ianuarie 1953, p.4.

„Imperialiştii americani pregătesc o nouă crimă", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.238, Duminică 4 Ianuarie 1953, p.4.

„Imperialiştii americano-englezi pun în liberate pe criminalii de război naziști", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.208, Duminică 21 Septembrie 1952, p.4.

Istoria ilustrată a secolului al XX-lea, Editura Aquila ,93, Oradea, 2007.

„Împotriva ratificării acordurilor militare de la Bonn şi Paris! Apelul adresat popoarelor german şi francez", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.248, Miercuri 4 Februarie 1953, p.4.

„Împotriva teroarei colonialiste franceze în Maroc", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.138, Miercuri 23 Ianuarie 1952, p.4.

„Împotriva tratatelor militariste dela Bonn şi Paris", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.263, Miercuri 1 Aprilie1953, p.6.

„Încheierea lucrărilor Consfătuirii economice internaționale dela Moscova", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.163, Miercuri 16 Aprilie 1952, p.4.

„În Danemarca, din cinci muncitori unul este şomer", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.163, Miercuri 23 Aprilie 1952, p.4.

„În lagărele americane ale morții", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.175, Miercuri 28 mai 1952, p.4.

„În legătură cu criza de guvern din Franța", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.240, Duminică 11 Ianuarie 1953, p.4.

„În legătură cu demisia guvernului francez", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.151, Miercuri 5 Martie 1952, p.4.

https://biblioteca-digitala.ro

„În prezența tovarăşului Stalin. Grandioasa paradă militară şi demonstrația de 1 Mai a oamenilor muncii din Moscova", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.168, Miercuri, 7 Mai 1952, p.4.

„Laboratoarele morții din S.U.A. lucrează la perfecționarea armei bacteriologice", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.190, Duminică 20 Iulie 1952, p.6.

„Lupta anglo-americană pentru petrol în Orientul Apropiat", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.206, Duminică 14 Septembrie 1952, p.4.

„Lupta eroică a poporului vietnamez", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.256, Miercuri 4 Martie 1953, p.4.

„Lupta de partizani în Columbia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.151, Miercuri 5 martie 1952, p.4.

„Lupta tinerilor patrioți din Coreea de Sud împotriva ocupanților americani", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.204, Duminică 7 septembrie 1952, p.4.

„Marea prietenie Chino-Sovietică", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.145, Miercuri 13 Februarie 1952, p.3.

„Măsuri pentru combaterea crimelor intervenționiştilor americani care folosesc arma bacteriologică", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.152, Duminică 9 Martie 1952, p.4.

„Măsuri pentru întărirea pazei pe linia de demarcație între R.D.Germană şi zonele occidentale de ocupație din Germania", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.176, Duminică 1 Iunie 1952, p.4.

Meray, Tibor, „Coreea astăzi", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.183, Miercuri 25 Iunie 1952, p.4.

„Mişcarea de eliberare națională a popoarelor din țările coloniale şi dependente", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.

„Monarho-fasciştii greci construiesc crematorii în lagărele morții", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.186, Duminică 6 Iulie 1952, p.4.

„Născociri grosolane ale aţâţătorilor de război împotriva Uniunii Sovietice", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.249, Duminică 8 Februarie 1953, p.4.

„Noi dovezi asupra folosirii armei bacteriologice de către agresorii americani", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.207, Miercuri 17 Septembrie 1952, p.4.

„Noi urcări de prețuri în țările capitaliste", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.142, Duminică 3 Februarie 1952, p.4.

„Notă iraniană cu privire la ruperea relațiilor diplomatice cu Anglia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.218, Duminică 26 Octombrie 1952, p.4.

„Noua criză de guvern din Franța", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.238, Duminică 4 Ianuarie 1953, p.4.

„Numele tovarăşului Stalin va fi nemuritor", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.259, Miercuri 11 Martie 1953, p.5.

„Oamenii muncii din țările capitaliste sărbătoresc ziua de 1 Mai sub semnul luptei pentru pace, democrație şi un viitor mai bun", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.167, Miercuri 30 Aprilie 1952, p.6.

„Ocupație, fără declarație de război", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.185, Miercuri 2 Iulie 1952, p.4.

„O monstruoasă crimă a călăilor titoişti împotriva populației albaneze din Iugoslavia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.166, Duminică 27 Aprilie 1952, p.4.

„O nouă sălbăticie a imperialiştilor americani şi englezi", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.186, Duminică 6 Iulie 1952, p.4.

„O strălucită mărturie a succeselor marelui popor chinez", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.167, Miercuri 30 Aprilie 1952, p.5.

„Pe luminosul drum arătat de tovarăşul Stalin", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.259, Miercuri 11 Martie 1953, p.5.

„Pentru unitatea Germaniei şi încheierea tratatelor de pace", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.166, Duminică 27 Aprilie 1952, p.4.

„Pentru un tratat de pace cu Germania, pentru o pace trainică în Europa", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.177, Miercuri 4 iunie 1952, pp.2-3.

„Pierderi grele provocate intervenționiştilor americani în Coreea", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.201, Miercuri

https://biblioteca-digitala.ro

27 August 1952, p.4.

„Primele succese în rezolvarea justă a chestiunii coreene", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.267, Miercuri 1 Aprilie 1953, p.1.

„Procesul centrului complotist antistatal din Cehoslovacia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.227, Miercuri 26 Noiembrie 1952, p.4.

„Procesul conducătorilor complotului antistatal din Cehoslovacia", *Pentru socialism*, Anul III, Nr.228, Duminică 30 Noiembrie 1952, p.6.

„Producția de curent electric creşte în China de Nord datorită ajutorului dat de specialiştii sovietici", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.238, Duminică 4 Ianuarie 1953, p.4.

„Provocări mârşave ale titoiştilor", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.215, Miercuri 15 Octombrie 1952, p.4.

„Provocările monarho-fasciştilor greci împotriva R.P.Bulgaria", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.197, Miercuri 13 August 1952, p.6.

„Puternica alianță sovieto-chineză", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.250, Miercuri 11 Februarie 1953, p.6.

„Răsunetul Consfătuirii economice internaționale", Anul III, Nr.165, Miercuri 23 Aprilie 1952, p.4.

„Reînvierea fascismului şi militarismului în Germania occidentală", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.200, Sâmbătă 23 August 1952, p.6.

„Reprezentantul sovietic al O.N.U., I.A.Malik, a convocat Consiliul de Securitate", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.182, Duminică 22 iunie 1952, p.4.

„Rezultatele alegerilor din India au dat o lovitură reacțiunii internaționale. Declarația Secretarului General al Partidului Comunist din India", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.147, Miercuri 20 februarie 1952, p.4.

„Rezultatele conferinței primilor miniştri şi ai miniştrilor de finanțe ai țărilor imperiului britanic", *Pentru socialism*, Anul III, Nr.235, Miercuri 24 Decembrie 1952, p.6.

„Samavolnicia fascist-polițistă din S.U.A.", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.237, Marți 30 Decembrie 1952, p.6.

„Să fie pedepsiți criminalii războiului bacteriologic", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.158, Duminică 30 Martie 1952, p.4.

„Să se pună capăt războiului bacteriologic dus de imperialiştii americani", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.152, Duminică 9 Martie 1952, p.4.

„Scopul vizitei ministrului de externe al Greciei monarho-fasciste în Iugoslavia titoistă", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.249, Duminică 8 Februarie 1953, p.4.

„Sentința în procesul centrului complotist antistatal din Cehoslovacia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.230, Duminică 7 Decembrie 1952, p.4.

„Sentința în procesul unor spioni din R.Cehoslovacă", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.253, Duminică 22 Februarie 1953, p.4.

„Sionismul – unealtă a imperialiştilor americano-englezi", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.254, Miercuri 25 Februarie 1953.

„Spioni şi asasini mârşavi sub masca de profesori-medici", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.242, Duminică 18 Ianuarie 1953, p.4.

„Stalin – eliberatorul popoarelor", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.259, Miercuri 11 Martie 1953, p.5.

„S.U.A. duc războiul bacteriologic în Coreea. Cea de a doua şi a treia declarație a colonelului american Frank H.Schwable", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.255, Duminică 1 Martie 1953, p.4.

„Succesele Armatei Populare Vietnameze în lupta împotriva colonialiştilor francezi", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.199, Miercuri 20 August 1952, p.4.

„Tito introduce o constituție fascistă în Iugoslavia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.170, Duminică 11 Mai 1952, p.4.

„Tovarăşul Stalin părintele nostru scump", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.259, Miercuri 11 Martie 1953, p.5.

„Traiul de mizerie a copiilor din țările capitaliste", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.176, Duminică 1 Iunie 1952, p.3.

https://biblioteca-digitala.ro

„Tratativele de la Panmunjon", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.266, Duminică 12 Aprilie 1953, p.6.

„Un apel al organului central provizoriu al Partidului Comunist din Japonia", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.158, Duminică 30 Martie 1952, p.4.

„Uneltirile imperialiştilor americani împotriva Chinei", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.139, Duminică 27 Ianuarie 1952, p.4.

„Uneltirile războinice ale slugilor americane dela Belgrad, Atena şi Ankara", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.191, Miercuri 23 Iulie 1952, p.4.

„Un mare succes al forțelor populare vietnameze", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.210, Duminică 28 Septembrie 1952, p.6.

„Un nou bombardament criminal al aviației americane asupra Phenianului", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.197, Miercuri 13 August 1952, p.6.

„Un pas înainte pe calea fascizării Statelor Unite", în *Pentru socialism*, Anul III, Nr.138, Miercuri 23 Ianuarie 1952, p.4.

„Viața de mizerie a tineretului din iadul titoist", în *Pentru socialism*, Anul IV, Nr.267, Miercuri 1 Aprilie 1953, p.1.

https://biblioteca-digitala.ro

The International World in the Newspaper *Pentru socialism.* From the outbreak of the Korean War to Stalin's Death (1950-1953)

(Abstract)

At the end of the Second World War it was briefly believed that the two great powers were going to reach a common understanding concerning the new world order to be established. However, lacking a common adversary, the alliance between the Americans and the Soviets was swiftly breaking up. Moreover, the two superpowers, The U.S.A. and The U.S.S.R, started to clash in different places on the globe which led to a period of smouldering conflict marked by a few violent crises, a time span named by its contemporaries „The Cold War".

In the period of time we are examining (1950-1953), the written press from România, just like the ones from the other socialist countries within the influence of the Soviet Union, was stuck in bitter dogmatism. The Propaganda and Confusion Department of the Central Committee was organising a vast system of messages meant to create a false reality. There was a newspaper in every county, which was nothing else than the broadcasting means of the County Party Committee and of the County Popular Council. In Maramureş, this was the newspaper *For Socialism*, a mere speaking trumpet of the unique Party.

After having obtained the political power, the communist leaders have aimed at the insertion of the Marxist-Leninist ideology deep in the social consciousness and the consolidation of dogma within people, the written press having a conclusive part in the accomplishment of this prerequisite. In order to ensure its absolute domination, the communist leaders used the written press in their endeavours to influence public opinion and have done this by using mostly a basic language, which did not address the intelligentsia but the wide, predominantly uneducated, masses.

A mixture of lies and partial truths, some quite believable, were what was called „official information", information which the journalists had to publish and wherein reality was carefully filtered, certain events not mentioned and others altered with the help of a wooden language, so that anything that could have had a negative connotation would be attributed to the West. At the same time, the image of the multiple benefits of communism was strongly promoted, governed entirely by the cult of Stalin's personality.

Ioan BOTIŞ
Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş
botis.ioan@yahoo.com

https://biblioteca-digitala.ro

Istoria oraşului Baia Mare. Bibliografie selectivă

MIORIȚA ŞTEF

Preocupări pentru înființarea şi organizarea unui muzeu în oraşul de pe malul Săsarului s-au manifestat în ultimul deceniu din secolul al XIX-lea. Un rol important în acest demers cultural l-a avut dr. Schönherr Gyula, membru corespondent al Academiei Maghiare de Ştiințe. Schönherr Gyula s-a născut în Baia Mare, în septembrie 1864. După absolvirea Seminarului Teologic din Satu Mare a urmat cursurile Universității din Budapesta, finalizându-şi studiile la Viena. A publicat o serie de articole în presa băimăreană a vremii despre necesitatea înființării unui muzeu în Baia Mare.

La 31 august 1899 s-a înființat Asociația muzeală băimăreană, iar cinci ani mai târziu, la 19 iunie 1904, s-a inaugurat Muzeul orăşenesc Baia Mare. Acesta era organizat pe mai multe secțiuni: istorie, bibliotecă, arheologie, arte frumoase, etnografie şi ştiințele naturii. Muzeul, în parcursul său istoric, a avut sediul în mai multe locații din zona veche a oraşului Baia Mare. Astfel, în primăvara anului 1930, muzeul şi biblioteca au fost mutate, la dispoziția autorităților locale, în casele Băncii oraşului, de pe actuala stradă Crişan. Cu această ocazie au fost inventariate şi ordonate 6.517 cărți, biblioteca devenind, odată cu muzeul, un important loc de culturalizare pentru băimăreni (v. Viorel Rusu, Lucia Pop, art. *Contribuții la istoria muzeului băimărean 1898-2014*, în „Marmatia", nr. 11, publicație periodică a Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare, 2014, p. 103-144).

În anul 1955, Muzeul şi biblioteca au capătat o nouă locație, pe strada 1 Mai, nr. 8 (în prezent, sediul Muzeului Județean de Artă „Centrul Artistic Baia Mare"). În anul 1978 au început lucrările de amenajare a noului sediu, de pe strada Monetăriei, în fosta clădire a Centralei Minelor.

În perioada 1980-2000, fondul de carte se îmbogățeşte prin donații, schimburi şi achiziții, numărul total de lucrări fiind de peste 20.000 (carte curentă, carte străină şi fond documentar). În ultimii 13 ani, Biblioteca Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie a beneficiat de investiții care au permis îmbunătățirea condițiilor de depozitare şi organizare a unei săli de lectură, pregătită să găzduiască manifestări ştiințifice sau culturale, mese rotunde, conferințe de presă, lansări de carte etc. Menționăm faptul că Biblioteca are un regim special în sensul că, pasionații de istorie pot consulta cărțile şi revistele de specialitate exclusiv la sala de lectură.

Fondul de carte curentă numără, în prezent, peste 13.800 de volume, şi este structurat pe mai multe domenii: istorie, arhelogie, artă, etnografie, limbă şi literatură, periodice, ordonate conform normelor ştiințifice în vigoare.

Fondul de carte veche şi documentară „Schönherr Gyula", format de-a lungul timpului, cuprinde astăzi aproximativ 9.500 de volume datate în perioada dintre secolele XV- XX.

Pornind de la premisa că bibliografia, în special cea tematică, poate fi un veritabil instrument de lucru pentru cercetătorii dintr-un anumit domeniu, am considerat oportun demersul de a întocmi o bibliografie selectivă a istoriei oraşului Baia Mare, având ca sursă principală, dar nu exclusivă, fondul de carte curentă a Bibliotecii Muzeului Județean de Istorie şi Arheologie.

Menționăm faptul că, în momentul de față, această bibliografie conține circa 300 de titluri, urmând să fie îmbunătățită şi adăugită cu alte lucrări de valoare despre istoria oraşului nostru.

*** *Anuala Artelor Centrul Artistic Baia Mare 2019*, Cluj Napoca, Editura Şcoala Românească, Bucureşti, Eikon, 2019.

*** *Anuarul de astronomie populară al Complexului Astronomic Baia Mare. 50 de ani de la inaugurarea Planetariului băimărean 1969-2019*, editat de Consiliul Județean Maramureş, Complexul Astronomic Baia Mare, 2018.

*** *Anuarul statistic al județului Maramureş 1981*, editat de Direcția Centrală de Statistică, Direcția Județeană de Statistică Maramureş, Baia Mare, 1981.

*** *Centrul Artistic Baia Mare. Repere contemporare*, editat de Institutul Cultural Român din Budapesta, Budapesta, 2005.

*** *Cincizeci de ani de Liceu de Artă în Baia Mare 1958-2008,* Baia Mare, 2008.

*** *Dezvoltarea economică şi social-culturală a regiunii Baia Mare 1944-1959*, Baia Mare, 1959.

https://biblioteca-digitala.ro

*** *Muzeul de Mineralogie Baia Mare 1989-2009*, editat de Consiliul Județean Maramureş, Muzeul de Mineralogie, Baia Mare, 2009.

*** *Sectorul neguvernamental local (prezentare generală)*, în: Pro Unione, anul V, nr. 1-2(13-14), Baia Mare, 2002, p. 125-126.

*** *Starea socială a Municipiului Baia Mare* , Baia Mare, 2007.

Achim, Valeriu, *Centrul vechi al Băii Mari - un veritabil muzeu în aer liber*, în: Pentru Socialism, nr. 6.152, Baia Mare, 1973.

Achim, Valeriu, *Opt decenii de activitate muzeală la Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 5-6, publicație periodică a Muzeului Județean Maramureş, Baia Mare, 1979-1981, p. 55-75.

Achim, Valeriu, *Rolul societăților culturale româneşti din Transilvania în stimularea dezvoltării agriculturii din Maramureş (1850-1918),* în: Al X-lea Simpozion Național de Istorie şi Retrologie Agrară a României, Baia Mare, editat de Academia de Ştiințe Agricole şi Silvice, 1988, p. 264-265.

Achim, Valeriu, *Nord-Vestul Transilvaniei: cultură națională - finalitate politică (1848-1918)*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1998.

Achim, Valeriu, *Asociațiunea Transilvană la Baia Mare*, în: Astra ieri şi azi: realizări şi perspective, Baia Mare, Ed. Umbria, 2000, p. 55-57.

Achim, Valeriu, *Primul ziar românesc la Baia Mare, „Gutinul" 1889-1890.Contextul politic*, în: Marmatia, nr. 7/2, 2002, p. 188-193.

Achim, Valeriu, *Înființarea şi dezvoltarea unei biblioteci publice la Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 7/2, 2002, p. 18-187.

Achim, Valeriu, *Scrieri în timp 1946-2003: Culegere de studii şi articole publicate*, vol. I, Baia Mare, Editura Gutinul, 2003.

Achim, Valeriu, *Muzeul Județean Maramureş din Baia Mare la un secol de activitate publică 1904-2004*, în: Pro Unione, anul VII, nr. 3-4 (19-20), Baia Mare, Editura Pro Unione, 2004, p. 46-50.

Achim, Valeriu, *Scrieri în timp 1946-2006: Culegere de studii şi articole publicate*, vol. II, Baia Mare, Editura Gutinul, 2007.

Achim, Valeriu, *Iancu Corvin de Hunedoara şi Baia Mare*, în: Pro Unione, anul XII, nr. 1-2 (37-38), Baia Mare, Editura Pro Unione, 2009, p. 70-74.

Achim, Dan Valeriu, *Baia Mare în literatură, memorialistică şi culoare. Antologie literara,* Baia Mare, Editura Gutinul, 2018.

Alexa, Tiberiu, *Ipolit Strâmbu - un proiect inedit de reformare a Centrului Artistic de la Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 5-6, 1979-1981, p. 528-571.

Alexa, Tiberiu, *Contribuții la reconstituirea primei etape a istoriei mişcării artistice de la Baia Mare*, în: Acta Musei Porolissensis, vol. X, editat de Muzeul de Istorie şi Artă Zalău, Zalău, 1986, p. 745-772.

Alexa, Tiberiu; Moldovan, Traian; Muscă Mihai, *Centrul Artistic Baia Mare 1896-1996,* editat de Muzeul Județean Maramureş, Baia Mare, 1996.

Alexa, Tiberiu, *Centrul Artistic Baia Mare - 110*, în: Pro Unione, anul IX, nr. 3-4 (27-28), Baia Mare, Editura Pro Unione, 2006, p.127-128.

Andea, Susana; Andea, Avram, *Documente privind mişcarea lui Pintea 1693-1703*, Cluj Napoca, Editura Supergraph, 2003.

Ardelean, Livia, *Istoria economică şi socială a Maramureşului între 1600-1700*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2012.

Babici, Ion, *Contribuții maramureşene la războiul de independență*, în: Marmatia, nr. 3, Baia Mare, 1977, p. 79-82.

Balea, Valentin, *Castanul de la Baia Mare - importantă sursă de produse accesorii şi de lemn*, în: Al X-lea Simpozion Național de Istorie şi Retrologie Agrară a României, editat de Academia de Ştiințe Agricole şi Silvice, 15-18 iunie, Baia Mare, 1988, p. 139-140.

Balogh, Adalbert, *Un document inedit din 1939 privind lupta muncitorilor băimăreni împotriva fascizării țării*, în: Marmatia, nr. 3, Baia Mare, 1977, p.105-108.

Balogh, Adalbert, *Aspecte privind pătrunderea capitalului străin în industria minieră din Maramureş între anii 1860-1918 (I),* în: Marmatia, nr. 4, Baia Mare, 1978, p.137-151.

https://biblioteca-digitala.ro

Balogh, Adalbert, *Aspecte privind pătrunderea capitalului străin în industria minieră din Maramureş între anii 1860-1918 (II)*, în: Marmatia, nr. 5-6, Baia Mare, 1979-1981, p. 266-294.

Balogh, Adalbert, *Preocupări legate de înfiinţarea primei staţiuni de cercetare pomicolă la Baia Mare,* în: Al X-lea Simpozion Naţional de Istorie şi Retrologie Agrară a României, Baia Mare, editat de Academia de Ştiinţe Agricole şi Silvice, 1988, p. 90-91.

Balogh, Béla, *Kézmüipar a középkori Nagybányan*, [Meşteşugurile în Baia Mare medievală], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 1 noiembrie 1969.

Balogh, Béla, *Emlékezés egy régi nagybányai iskolára*, [Amintirea unei vechi şcoli din Baia Mare], în: Korunk, nr. 11, Cluj, 1970, p. 1.737-1.740.

Balogh, Béla, *Amikor falak örizték a várost*, [Când oraşul era apărat de ziduri], în Bányavidéki Fáklya, Baia Mare,11 aprilie 1970.

Balogh, Béla, *Nagybányai ötvösök emlékei*, [Lucrările aurarilor din Baia Mare], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 1 august 1970.

Balogh, Béla, *A nagybányai közoktatás multjából*, [Din trecutul învăţământului secundar băimărean], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 12 septembrie 1970.

Balogh, Béla, *Az elsö nagybányai repülöbemutató*, [Prima demonstraţie aviatică în Baia Mare], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 12 septembrie 1970.

Balogh, Béla, *Szinházi vendégszereplés Nagybányán*, [Spectacol teatral la Baia Mare], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 10 octombrie 1970.

Balogh, Béla, *Lapok a nagybányai kórusmozgalom történetéböl*, [Pagini din mişcarea corală băimăreană], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 2 septembrie 1972.

Balogh, Béla, *A banyászati oktatás kezdetei Nagybányan és Felsöbányán*, [Începuturile învăţământului minier în Baia Mare şi Baia Sprie], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 4 noiembrie 1972.

Balogh, Béla, *A nagybányai vasút 90. Évfordulójára*, [Cu prilejul aniversării a 90 de ani de calea ferată în Baia Mare], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 14 septembrie 1974.

Balogh, Béla, *Kozépkori bányarendeletek*, [Regulamente miniere medievale], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 15 mai 1976.

Balogh Béla, *Nagybánya és környékének bányászata a XVII század közepe táján*, [Mineritul în Baia Mare şi împrejurimile sale la mijlocul secolului al XVII-lea], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare,13 octombrie 1979.

Balogh, Béla, *Bethlen Gábor és Nagybánya*, [Principele Gábor Bethlen şi Baia Mare], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 4 octombrie 1980.

Balogh, Béla, *Egy elfelejtett nagybányai festöMezei József*, [Un pictor băimărean uitat: Mezei József], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare,16 ianuarie 1982.

Balogh Béla, *Az 1719-es nagybányai pestisröl*, [Despre ciuma din Baia Mare în 1719], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare,17 martie 1984.

Balogh, Béla, *Évfordulók. Két nekrológ és ami mögöttük van. Liszt Ferenc Halála és a Nagybányai Dalkör*,[Aniversări. Două necrologii şi ce se află în spatele lor. Moartea lui Ferenc Liszt şi Cercul Muzical Baia Mare], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 31 mai 1986.

Balogh, Béla, *Egy kisérleti gyűmölcstermesztési-állomásról*,[Despre o staţiune experimentală de cultivare a fructelor], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 25 iunie 1988.

Balogh, Béla, *500 éve halt meg Mátyás király. Nagybánya és a Hunyadiak*, [500 ani de la moartea regelui Matia Corvin. Baia Mare şi familia Huniazilor], în: Erdelyi fénix, nr. 1, Baia Mare, 1990.

Balogh, Béla, *Adatok a nagybányai ötvöscéh XV - XVII. századi történetéhez*, [Date despre breasla aurarilor din Baia Mare sec. XV-XVII], în: Erdelyi fenix, nr. 2 şi 3, Baia Mare, 1990.

Balogh, Béla, *Schönherr Gyula élete és munkássága (1864 - 1908),* [Viaţa şi opera lui Gyula Schönherr], în: Erdelyi Múzeum, nr. 3-4, Cluj, 1991, p. 5-20.

Balogh, Béla, *Mégegyszer Nagybánya falairól*, [Despre zidurile oraşului Baia Mare], în: Bányavidéki Üj szó, Baia Mare, 5 august 1991.

Balogh, Béla, *A nagybányai képirók*, [Pictori vechi băimăreni], în: Erdelyi fenix, nr. 6, Baia Mare, 1991.

Balogh, Béla, *Schönherr Gyula élete és munkássága*, [Viaţa şi opera lui Gyula Schönherr], în: Bányavidéki Üj szó, Baia Mare,15 iulie 1994.

https://biblioteca-digitala.ro

Balogh, Béla, *100 évvel ezelött bányászati és kohászati:kongresszus tartottak Nagybányán*, [În urmă cu 100 de ani la Baia Mare a avut loc un congres despre minerit şi metalurgie], în: Bányavidéki Üj szó, Baia Mare, 29 aprilie 1994.

Balogh, Béla, *Társadalmi és nemzetiségi mozgalmak Szatmár és Máramaros megyékben, valomit Küvárvidékén 1848-ban*, [Mişcări sociale şi naţionale din 1848 în Comitatele Sătmar şi Maramureş, precum şi în Cetatea de Piatră], în: Farradalom és szabadságharc a Felsö-Tisza vidékén [Revoluţia şi războiul de independenţă în Regiunea Superioară a Tisei], Nyiregyháza, Ed. Periferián Alapítvány, 1998, p. 13-28.

Balogh, Béla, *Nagybánya gazdasági és katonai szerepe a.II. Rákóczi Ferenc vezette felkelés elsö harmadában,* [Rolul economic şi militar al oraşului Baia Mare în prima treime a răscoalei condusă de Franciszc Rákoczi al II-lea], în: Rákoczi ünnepségek [Festivităţi Rákócziene], Satu Mare, 1999.

Balogh, Béla, *Nagybánya középkori városfalairól,* [Despre zidurile medievale ale oraşului Baia Mare], în: Művelödés, nr. 5, Cluj, 2001.

Balogh, Béla, *Nagybánya gazdasági és katonai szerepe a.II. Rákóczi Ferenc vezette felkelés második felében*, [Rolul economic şi militar al oraşului Baia Mare în a doua parte a răscoalei condusă de Franciszc Rákoczi al II-lea], în: Rákoczi ünnepségek [Festivităţi Rákócziene], Satu Mare, 2003, p. 192-196.

Balogh, Béla, *Nagybányai boszorkányperek*, [Procesele vrăjitoarelor băimărene], Budapesta, Ed. Szerkesztette B.B., 2003.

Balogh, Béla, *A Bocskai felkelés 400 évfordulójára*, [400 de ani de la răscoala lui Bocskai], în: Bányavidéki Üj szó, Baia Mare, 29 octombrie 2004.

Balogh, Béla, *Nagybánya és Mátyás király* [Baia Mare şi regele Matia Corvin], în: Korunk, nr. 7, Cluj, 2008, p.72-76.

Balogh, Béla, *Schönherr Gyula és munkássaga (1864-1908)*, [Studiu despre Gyula Schönherr (1864-1908)], în: Schönherr Gyula breviarum, Baia Mare, Ed. Teleki Társaság, 2008, p. 7-41.

Balogh, Béla, A *szatmári béke elözmenyei és következményei Mármoros vármegyeben és Nagybánya*, [Consecinţele păcii de la Satu Mare pentru comitatul Maramureş şi oraşul Baia Mare], în: Revista Arhivei Maramureşene, Anul IV, nr. 4, editat de Arhivele Naţionale, Serviciul Judeţean Maramureş, Asociaţia Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2011, p. 84-95.

Balogh, Béla, *Az 1956-os magyarországi farradalom visszhangja az egykori Nagybánya tartomány területén,*[Ecoul revoluţiei maghiare din 1956 în fosta regiune Baia Mare], în: Korunk, nr. 11, Cluj, 2014, p. 91-101.

Balogh, Béla, *Az egykori nagybányai István szálló épitéséröl*, [Despre construcţia fostului Hotel Ştefan din Baia Mare], în: Bányavidéki Üj szó, Baia Mare, 3 octombrie 2014.

Balogh, Béla, *1848-1849 Nagybányan.Okmányok a forradalom és szabadságharc nagybányai vonatkozásoihoz*, [Baia Mare în 1848-1849. Documente şi izvoare băimărene referitoare la revoluţia şi lupta pentru libertate], Baia Mare, Ed. Teleki Tarsaság, 2014.

Balogh, Béla, *A Nagybánya környéki régeszeti leletei*, [Descoperiri arheologice în jurul oraşului Baia Mare], în: Bányavidéki Üj szó, Baia Mare, decembrie 2015, p. 30.

Balogh, Béla, *A Gergely-naptár nagybányai elfogadása*, [Acceptarea calendarului gregorian în Baia Mare], în: Bányavidéki Üj szó, Baia Mare, noiembrie 2017, p.16.

Balogh, Béla, *Nagybánya város története*, [Istoria oraşului Baia Mare], în: A történeti Szatmár varmegye, Ed. Külcsey Társaság, Fehérgyarmat, vol. II, 2018, p. 316-373.

Balogh, Béla, *Filharmánikus zenekav Nagybányan a hunszgadik század közepén, (I, II*), [Orchestra Filarmonică din Baia Mare la mijlocul sec. al XX-lea], în: Bányavidéki Üj szó, Baia Mare, noiembrie 2018 **-** decembrie 2018.

Balogh, Béla, *A Nagybányai Polgári Leányiskola története* [Istoria Şcolii Civile de fete din Baia Mare], în: Bányavidéki Üj szó, Baia Mare, iunie 2018, p. 6.

Balogh, Béla; **Oszóczki, Kállmán**, *Harminc éves „háború" a szelid fejedelmi gyümölcsért*, [Treizeci ani de „război" pentru castani], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 25 octombrie 1969.

Balogh, Béla; **Oszóczki, Kállmán**, *A nagybányai fazekas-céh iratai ból*, [Din documentele breslei olarilor din Baia Mare], în: Bányavidéki Fáklya, Baia Mare, 08.08.1970.

https://biblioteca-digitala.ro

Balogh, Béla; Oszóczki, Kálmán, *A bányászati oktatás kezdetei Nagybányan és Felsöbányán*, [Începuturile învățământului minier la Baia Mare şi Baia Sprie], în: Művelödés, nr. 8, Cluj, 1978.

Balogh, Béla; Oszóczki, Kálmán,*A nagybányai ötvös céh a XV-XVIII. Században*,[Breasla argintarilor din Baia Mare în sec. XV-XVII], în: Müvelödéstörteneti tanulmányok (Studii de Istorie Culturală), Bucureşti, 1979, p. 121-137.

Balogh, Béla; Oszóczki, Kálmán, *Bányászat és pénzverés a Gutin alatt*, [Minerit şi monetărie sub Gutin], Ed. Miskolc-Rudabánya, 2001,166 p.

Balogh, Béla; Dávid, Lajos; Metz, József; Vánk, Sándor, *Évek és iskolák.A nagybányai középoktatás 450 éve,* [Ani şi şcoli. 450 de ani de învățământ gimnazial în Baia Mare], Baia Mare, Ed. Emke Füzetek, nr. 12-14, 1997, p.5-36.

Bandula, O.; Valentin, O.; Maştei, I.; Pop, M.; Capocean, I., *Baia Mare - schiță monografică*, editat de Sfatul Popular al Regiunii Maramureş, Muzeul Regional Maramureş, Baia Mare, 1965.

Baron, Mircea, *Instalațiile de afinare a aurului brut de la Baia Mare şi Săsar, până în anii '40 ai secolului al XX-lea*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul III, nr. 3, editat de Arhivele Naționale, Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2010, p. 193-215.

Baron, Mircea, *Aspecte privind funcționarea Complexului Metalifer al Statului din Regiunea Baia Mare în perioada interbelică*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul IV, nr. 4, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor "David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2011, p. 162-185.

Băinţan, Valentin, *Arta Corală din Maramureş*, editat de Centrul Județean de Îndrumare a Creației Populare şi a Mişcării Artistice de Masă Maramureş, Baia Mare, 1982, p. 139-173.

Bălănescu, Staicu; Achim, Valeriu; Ciolte, Aurel, *Istoria conducerii mineritului, a metalurgiei neferoase şi prețioase din Nord-Vestul României*, Editura Gutinul, Baia Mare, 2002.

Bellu, Ştefan, *Baia Mare*, în suplimentul „Maramureş", Baia Mare, august, 1970.

Bilțiu, Pamfil, *Ziarul Cronica de la Baia Mare în lumina documentelor(I),* în: Pro Unione, anul IV, nr. 3-4 (11-12), 2001, Baia Mare, p. 126-129.

Bilțiu, Pamfil, *Ziarul Cronica de la Baia Mare în lumina documentelor(II)*, în: Pro Unione, anul V, nr. 1-2 (13-14), 2002, Baia Mare, p. 144-147.

Bilțiu, Pamfil, *Ziarul Cronica de la Baia Mare în lumina documentelor(III),* în: Pro Unione, anul VI, nr. 1-2 (15-16), 2003, Baia Mare, p. 133-139.

Bilțiu, Pamfil, *Reuniunea femeilor din Baia Mare*, în: Pro Unione, anul VI, nr. 1-2 (15-16), Baia Mare, 2003, p. 51-54.

Bitiri, Maria, *Aşezarea paleolitică de la Buşag*, în: Marmatia, nr. 2, 1970, p. 7-13.

Blaga, Mihoc; Bălan, Gavril, *Stampe inedite din colecția Muzeului Județean Maramureş*, în: Marmatia, nr. 2, 1971, p. 129-143.

Blasko, Liliana, *Rivulus Dominarum - Baia Mare, şapte secole de istorie*, Editat de Electro Sistem, Baia Mare, 2016.

Blaskó, Ştefan, *Miracolul adâncurilor. Flori de mină din zona Baia Mare*, Editat de Electro Sistem, Baia Mare, 2012.

Bodiu, P. Anatolie; Popescu, F. Gabriel; Ilie, T. Paraschiv; Beregic, T. Valentin, *Regiunea minieră Baia Mare*, monografie, editată de Oficiul de Documentare şi Publicații Tehnice al Ministerului Minelor, Petrolului şi Geologiei, Bucureşti, f.a.

Botiş, Ioan, *Centrul Artistic Baia Mare. Arthur Gorguramin Verona (1867-1946),* editat de Muzeul Județean de Artă „Centrul Artistic Baia Mare", Baia Mare, 2010.

Botiş, Ioan, *Colectivizarea şi rezistența în regiunea Baia Mare*, în: Vatra Chioreană, anul V, nr. 4, Copalnic Mănăştiur, Editura Scriptorium, Consiliul Local şi Primăria Copalnic Mănăştiur, 2010.

Botiş, Ioan, *Lada breslei măcelarilor din Baia Mare*, în: Historia, nr. 122, Bucureşti, 2012, p.10-11.

Botiş, Ioan, *O scurtă istorie a monetăriei din Baia Mare*, în: Magazin istoric, anul LII, nr.5, Bucureşti, 2019, p. 70-75.

Botiş, Ioan, *Forme de rezistență la încercările de colectivizare a agriculturii în regiunea Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 11, 2014, p. 145-152.

https://biblioteca-digitala.ro

Brezoszki, Ioan; Alexa, Tiberiu; Negrean, Ioan, Anghel, *Baia Mare*, editat de Consiliul Local Baia Mare şi Primăria Municipiului Baia Mare, Editura Eurotip, Baia Mare, 2007.

Cardoş, Raul, *Cahle descoperite la Casa Lendvay din Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 8/1, 2005. p. 355-374.

Cardoş, Raul, *Cahle descoperite la Casa Parohială Reformată din Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 9/1, 2009, p. 199-210.

Căpîlnean, Vasile, *Contribuții la cunoaşterea preocupărilor pentru înființarea de şcoli medii româneşti în Baia Mare şi Seini, după revoluția de la 1848*, în: Marmatia, nr. 2, 1971, p. 161-172.

Căpîlnean, Vasile, *Maramureşenii - participanți activi la înfăptuirea Unirii (1918),* în: Marmatia, nr. 4, 1978, p. 197-209.

Căpîlnean, Vasile, *Lupta românilor maramureşeni pentru libertate si unitate națională (1848-1918)*, în: Revista Arhivelor, vol. XLI, anul LVI, Bucureşti, 1979, p. 190-196.

Căpîlnean, Vasile, *Județul Maramureş. Filiala Arhivelor Statului*, editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., Bucureşti, 1982.

Căpîlnean, Vasile, *Contribuția învățământului maramureşean la dezvoltarea pomiculturii în a doua jumătate a sec. al XIX-lea,* în: Al X-lea Simpozion Național de Istorie şi Retrologie Agrară a României, editat de Academia de Ştiințe Agricole şi Silvice, Baia Mare, 1988, p. 83-84.

Căpîlnean, Vasile; Sabău, Ioan; Achim, Valeriu, *Maramureşenii în lupta pentru libertate şi unitate națională. Documente 1848-1918,* editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului, Filiala Arhivelor Statului Maramureş, Bucureşti, 1981.

Căpîlnean, Vasile, *Informații din arhivele maramureşene privind mişcarea memorandistă*, în: Revista Arhivelor, nr. 2, Bucureşti, 1992, p. 141-146.

Câmpeanu, Marius, *Învățământul confesional românesc în Protopiatul Cetății de Piatră în secolul al XIX-lea*, în: Marmatia, nr. 9/2, 2007, p. 32-43.

Câmpeanu, Marius, *Vicarii greco-catolici ai Maramureşului anii 1860 şi 1917*, în: Marmatia, nr. 12, 2015, p. 269-288.

Câmpeanu, Marius (coord.), *Baia Mare înainte şi după Marea Unire. Activitatea Consiliului Național Român cercual Baia Mare (noiembrie 1918-februarie 1919),* în: Centenarul Unirii 1918-2018. Maramureşul înainte şi după Marea Unire a României, editat de Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare, 2019, p. 100-115.

Câmpeanu, Marius, *1919-2019. 100 de ani de la înființarea Colegiului Național „Gherghe Şincai" din Baia Mare*, în: Acta Terrae Fogarasiensis, anuarul Muzeului Țării Făgăraşului „Valer Literat", Alba Iulia, Ed. Negru Vodă, nr. VIII, 2019, p. 277-287.

Ciocan, Janeta, *Centrul ceramic Baia Mare, monografie,* Baia Mare, Editura Ethnologica, 2013.

Chiorean, Iuliu; Guşeth, Klara; Mănescu, Mircea; Mociran, Viorel; Pop, Lucia; Rusu, Viorel, *680 de ani de istorie - Baia Mare,* editat de Clubul Rotary Baia Mare, Arhivele Naționale, Direcția Județeană Maramureş, Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare, 2009.

Chirilă, Eugen; Bandula, Octavian, *Tezaurul monetar de la Baia Mare*, editat de Muzeul Regional Maramureş, Baia Mare, 1966.

Chirilă, Eugen; Socolan, Aurel, *Tezaure şi descoperiri monetare din colecția Muzeului Județean Maramureş*, editat de Muzeul Județean Maramureş, Baia Mare, 1971.

Ciolte, Aurel, *Cimitirul eroilor din Baia Mare*, în: Pro Unione, anul IV, nr. 1-2 (9-10), Baia Mare, 2001, p. 110-112.

Coroian, Adriana, *Frontul Plugarilor în perioada 1952-1953. Aspecte privind activitatea organizației regionale Baia Mare,* în: Maramureş Colț de țară, nr. 1, editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2006, p.139-147.

Coroian, Adriana, *Percepția populației din regiunea Baia Mare asupra revoluției maghiare din 1956*, în: Marmatia, nr. 9/2, 2007, p. 117-123.

Coroianu Victor, *Familii nobile din Transilvania. Diplome şi blazoane,* Baia Mare, Ed. Gutinul, 2001.

Crişan, Gheorghe, *Oameni şi momente în cultura băimăreană interbelică*, în: Studii şi Articole, vol. III, editat de Societatea de Ştiințe Filologice din R.S.R., Filiala Baia Mare, Baia Mare, 1981, p. 275-280.

https://biblioteca-digitala.ro

Csoma, Gheorghe, *Baia Mare-670. „Suprema tărie a oraşului”*, Vol. I, Baia Mare, Ed. Helvetica, 1999.

Csoma, Gheorghe, *Baia Mare - 670. Arcuri peste timp: istoria oraşului Baia Mare între 1918-1944*, Baia Mare, Ed. Helvetica, 2000.

Csoma, Gheorghe, *Baia Mare - 670. Umbre şi lumini*, vol. III, Baia Mare, Editura Helvetica, 2001.

Dascălu, Traian; Chiriac, Marian; Ciolte, Aurel, *Participări maramureşene în cel de-al Doilea Război Mondial (1941-1945)*, Baia Mare, Editura Gutinul, 2005.

Diaconu, Ana-Felicia, *Arhivele maramureşene în lumina unui Chestionar privind starea arhivei din anul 1951*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul VII, nr. 7, editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale, Asociația Arhiviştilor „David Prodan” Maramureş, Baia Mare, 2014, p. 196-203.

Domuța, Simona, *Biserici de lemn din Baia Mare*, în: Familia Română, anul X, nr. 2-3(33-34), Baia Mare, 2009, p. 21.

Drăgan, Virginica, *Activitatea Reuniunii Femeilor din Baia Mare după Marea Unire din 1918*, în: Pro Unione, anul XIX, nr. 1-4 (65-68), Baia Mare, 2016, p. 49-53.

Fazekaş, George, *Fotbalul băimărean,* Baia Mare, 1971.

Feştilă, S. Aurel, *Municipiul Baia Mare la vârsta marilor împliniri*, Baia Mare, editat de Consiliul Județean al Frontului Unității Socialiste Maramureş, 1975.

Feştilă, S. Aurel, *Relații şi mărturii despre Baia Mare în secolul al XVI-lea*, în: Marmatia, nr. 4, Baia Mare, 1978, p. 69-76.

Feştilă, S. Aurel, *Baia Mare, ghid turistic*, Baia Mare, Editura Proema, 1996.

Feştilă, S. Aurel, *Prima atestare documentară a localității Baia Mare*, în: Pro Unione, anul I, Baia Mare, 1998, p. 15-16.

Feştilă, S. Aurel, *Participarea băimărenilor la înfăptuirea mărețului act al Unirii din 1918*, în: Pro Unione, anul III, nr. 3-4(7-8), Baia Mare, 2000, p. 20-22.

Feştilă, S. Aurel, *Biserica „Sf. Ştefan”, un monumental edificiu băimărean dispărut*, în: Pro Unione, anul VI, nr. 1-2 (15-16), Baia Mare, 2003, p. 145-146.

Feştilă, S. Aurel; Pintilie, I. Ioan; Cadariu, I. Ioan; Sabău, V. Ioan şi Achim Valeriu, *Monografia Municipiului Baia Mare*, editat de Consiliul Popular al Municipiului Baia Mare, 1972.

Gaftone, Vasile, *Baia Mare, oraş cu personalitate*, în: Pentru Socialism, nr. 7.275, Baia Mare, 1979.

Gherheş, Ilie, *Maramureşul între Dictatul de la Viena şi Conferința de pace de la Paris (30 august 1940 -10 februarie 1947)*, Baia Mare, 2002.

Goldenberg, Samuil, *Contribuție la o istorie a cămării şi monetăriei din Baia Mare,* în: Anuarul Istitutului de Istorie din Cluj, vol. I-II, Ed. Academiei R.P.R., Cluj, 1958-1959, p. 153-162.

Guşeth, Klara (Stenczel), *Considerații privind istoriografia dedicată oraşului Baia Mare în secolele XVII-XVIII,* în: Maramureş Colț de țară, nr. 1, editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale, Asociația Arhiviştilor „David Prodan” Maramureş, Baia Mare, 2006, p. 31- 48.

Guşeth, Klara, *Organizarea magistratului oraşului liber regesc montanistic Baia Mare la sfârşitul secolului al XVIII-lea,* în: Fascinația trecutului. Omagiu istoricului Simion Retegan la împlinirea vârstei de 75 ani, Editura Mega – Editura Argonaut, 2014, p. 461-473.

Guşeth, Klara (Stenczel), *Primarii oraşului liber regesc montanistic Baia Mare(1848-1876)*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul IX, nr. 9, editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale, Asociația Arhiviştilor „David Prodan” Maramureş, Baia Mare, 2016, p.143-152.

Guşeth, Klara (Stenczel), *Desfăşurarea activități Magistratului oraşului liber regesc Baia Mare (sfârşitul secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea)*, în: Revista Arhivei Maramureşene, , editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale, Asociația Arhiviştilor „David Prodan” Maramureş, anul X, nr. 10, 2017, p. 115-128.

Guşeth, Klara(Stenczel); Varga, Szolt, *Colonia pictorilor din Baia Mare. Constucțiile*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul VI, nr. 6, editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale, Asociația Arhiviştilor „David Prodan” Maramureş, Baia Mare, 2013, p. 179-204.

Guşeth, Klara; Buciuman, Ana-Maria; Varga, Zsolt, *Ghidul fondurilor şi colecțiilor arhivistice privitoare la Transilvania anterioare anului 1918/1919,* editat de Fondul Cultural Național, Bucureşti **-** Budapesta, 2015.

https://biblioteca-digitala.ro

Guşeth, Klara; Racolța (Mojolic), Amalia Gabriela, *Şcoala Gimnazială „George Coşbuc", Baia Mare, un mic fragment din trecutul învățământului băimărean*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul XII, nr. 12, editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2019, p. 93-140.

Hăgan, Trofin, *Contribuția minerilor din bazinul Baia Mare la refacerea economiei naționale, 1944-1947*, în: Anuarul Institutului de Istorie din Cluj, vol. IX, Cluj, 1966, p. 195-208.

Ignat, Ovidiu, *Planetariul Baia Mare. Corpuri noi*, în: Pro Unione, anul V, nr. 1-2 (13-14), Baia Mare, 2002, p. 119-120.

Istrat, Anghel; Szöcz, Péter Levente, *Cercetarea arheologică la casa „Vulturul Negru": Documente de civilizație urbană la Baia Mare din sec. XV - XVIII,* în: Marmatia, nr. 7/1, 2003, p. 345-378.

Ionaşcu, Ion; Lăzărescu-Ionescu, L.; Câmpina, Barbu; Prodan, David; Roller, Mihail, *Documente privind istoria României,* veacul XIV, seria C, Transilvania, vol. II (1321-1330), Bucureşti, Ed. Academiei RPR, 1953.

Irimuş, Lucian, Vasile, *Jandarmeria Maramureşeană. Tradiții şi perspective,* Baia Mare, Ed. Universității de Nord, 2009.

Istrate, Angel; Péter Szöcz Levente, *Cercetare arheologică la casa „Vulturul Negru": Documente de civilizație urbană la Baia Mare din secolele XV – XVIII*, în: Marmatia, nr. 7/1, 2003, p. 345-359.

Iuga, Georgeta Maria, *Noi cercetări de arheologie medievală în Maramureş. Fortificația de la Valea Borcutului*, în: Marmatia, nr. 8/1, 2005, p. 291-296.

Izsó, István, *A magyar bányászat évezredes története*, [Istoria milenară a mineritului maghiar], vol. IV, Budapesta, 2010.

Kacsó, Carol, *Contribuția cercetărilor arheologice din județul Maramureş la realizarea expoziției de istorie a Muzeului din Baia Mare*, în: Muzeul Național, vol. II, 1975, Bucureşti, p. 155-158.

Kacsó, Carol, *Descoperiri inedite de bronzuri din județul Maramureş*, în: Marmatia, nr. 3, Baia Mare, 1977. p. 27-36.

Kacsó, Carol, *Reuniuni ştiințifice internaționale de arheologie la Baia Mare 1997-2001*, în: Marmatia, nr. 7/1, 2003, p. 391-404.

Kacsó, Carol, *Mărturii arheologice*, seria Colecții Muzeale, I, editat de Muzeul Județean Maramureş, Baia Mare, Ed. Nereamia Napocae, 2004.

Kacsó, Carol, *Descoperiri pre şi protoistorice la Baia Mare,* în: Marmatia, nr. 8/1, 2005. p. 153-182.

Kacsó, Carol, *Expoziția „Comori ale epocii bronzului din Nordul Transilvaniei la Muzeul de Arheologie şi Istorie din Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 8/1, 2005, p. 421-451.

Kacsó, Carol, *Repertoriul arheologic al județului Maramureş,* vol.I-II, Baia Mare, Ed. Eurotip, 2011.

Kacsó, Carol, *Repertoriul arheologic al județului Maramureş*, vol. I-II, Ediția a II-a, revăzută şi adăugită, Baia Mare, Ed. Etnologica, 2015.

Kacsó, Carol, *Toporul de cupru de la Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 7/1, 2003, p. 37-42.

Kacsó, Carol, *Die Frühe sächsische Präzenz in Baia Mare und der Maramuresch,* în: Marisia, vol. XXXI, Târgu Mureş, 2011, p. 339-346.

Kacsó, Carol, *Az úgyneveyett Nagybánya környéki bronzdepó*, în: Zolt Székely(ed.), Emlékkönyv. Székely Zoltán születésének 100. evfordulójár, Sepsiszentgörgy, 2012, p. 140-154.

Kacsó, Carol; Pop, Lucia, *Minerit şi civilizație în Maramureş*, seria Colecții Muzeale, II, editat de Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare, Ed. Eurotip, 2010.

Kacsó, Carol; **Iştvan, Dumitru; Minghiraş, Traian**, *Cercetări de arheologie montană la Baia Mare (I)*, în: Revista Bistriței, vol. XXV, Anuarul Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Cluj-Napoca, Ed. Accent, 2011, p. 295-336.

Kacsó, Carol; Minghiraş, Traian; Balcu, Teodor, *Cercetări de arheologie montană la Baia Mare (II),* în: Interdisciplinaritate în Arheologie si Istorie. In honorem Adrian Bejan, Timişoara, Arheovest IV, 2016, p. 491-512.

Kovách, Géza, *Reglementarea urbarială din 1771-1774 în Maramureş*, în: Al X-lea Simpozion Național de Istorie şi Retrologie Agrară a României, editat de Academia de Ştiințe Agricole şi Silvice, Baia Mare,1988, p. 225.

Lăptoiu, Negoiță, *Perioada băimăreană a picturii lui Petre Abrudan (1933-1947),* în: Marmatia, nr. 3, 1977, p. 126-142.

https://biblioteca-digitala.ro

Lăptoiu, Negoiță, *Date privind colonia şi şcoala de pictura de la Baia Mare în perioada interbelică*, în: Marmatia, nr. 4, 1978, p. 355-365.

Man, Grigore, (coord.), *Baia Mare - oraş medieval*, editat de Primăria Municipiului Baia Mare, Muzeul Județean Maramureş, Asociația „Prietenii Muzeului", Baia Mare, 2004.

Marian, Felix, *Aspecte din trecutul balneoterapiei în Maramureş*, în: Marmatia, nr. 5-6, Baia Mare, 1980, p. 145-150.

Marian, Felix, *Din trecutul ocrotirii sănătății în Baia Mare*, în: Pro Unione, anul X, nr. 4(32), 2007, p. 108-110.

Marian, Felix, *Medici şi farmacişti din Maramureş participanți la Primul Război Mondial*, în: Pro Unione, anul XXI, nr. 1-4 (73-76), Baia Mare, 2018, p. 69-72.

Marina, Mihai, *Maramureşul. Necesități şi remedii*, Sighetu Marmației, Ed. Echim, 2014.

Marias, Z. Francisc, *Metalogeneza districtului minier Baia Mare, model bazat pe sistemul hidrotermal Cavnic (Maramureş). Evaluări comparative cu alte sisteme epitermale din lume*, Baia Mare, Ed. Cornelius, 2005.

Marias, Z. Francisc, *Mineritul băimărean la timpul viitor*, în: Pro Unione, anul XIX, nr. 1-4, Baia Mare, 2016, p. 67-72.

Mănărăzan, Mihaela, *Privilegiile oraşului minier Baia Mare în secolele XIV-XVI şi importanța lor în procesul de dezvoltare urbană din N-V Transilvaniei*, în: Marmatia, nr. 9/2, 2007, p. 5-21.

Meruțiu, Radu V., *Contribuții la studiul regiunii Baia Mare - Baia Sprie*. Cluj, Ed. Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1934.

Meruțiu, Radu V., *Regiunea Baia Mare - Baia Sprie*, Cluj, Ed. Tipografia „Cartea Românească", 1936.

Meruțiu, Radu V., *Regiunea Baia Mare - Baia Sprie: satele şi gospodăria lor*, Cluj, Ed. Tipografia „Cartea Românească", 1936.

Metz, József; Horváth, Kósa Zsuzsa; Dávid, Lajos, *A Nagybányai Szent István templom Szász Károly emlékére* [Biserica Sfântul Ştefan din Baia Mare în memoria lui Szász Károly], Ed. Emke Füzetek, Baia Mare, 2000.

Metz, József; Oszóczki, Kálmán; Soltz, László, *Nagybányai Kalauz*, [Ghidul oraşului Baia Mare], Baia Mare, Ed. Emke Füzetek, 1993.

Micluță, Aurel, *Săptămânalul băimărean „Gutinul"(1889-1890) şi activitatea sa de popularizare a ştiinței*, în: Studii şi articole, vol. I, editat de Societatea de Ştiințe filologice din R.S.R., Baia Mare, 1970, p. 125-127.

Mihoc, Blaga, *Unele aspecte ale activității consiliilor naționale române în Baia Mare şi împrejurimi (noiembrie 1918-februarie 1919)*, în: Muzeul Național, nr. III, editat de Muzeul de Istorie al RSR, Bucureşti, 1976, p. 449 – 456.

Mihoc, Blaga; Bălan, Gavril, *Stampe inedite din colecția Muzeului Județean Maramureş*, în: Marmatia, nr. 2, 1971, p. 129-143.

Mureşan, Diana Florentina(**Elischer**), *Activitatea Oficiului de Schimb al Aurului Baia Mare în perioada 1934-1938*, în: Maramureş Colț de țară, nr. 1, editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale; AsociațiaArhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2006.

Nădişan, Ioan, *Implicațiile poluării asupra vegetației in zona municipiului Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 4, Baia Mare,1978, p. 369-389.

Nădişan, Ioan; Bandula Octavian, *Maramureş - ghid turistic al județului*, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1980, p. 49-71.

Nădişan, Ioan; Bologa Vasile, *Surse hidrominerale şi microstațiuni balneare din Maramureş*, Ed. Universități de Nord, Baia Mare, 2012, p. 46-54.

Nădişan, Ioan; Cherecheş, Dorel; Ieremia Gabriela, *Flagelul poluare la Baia Mare. Evenimentul „Aurul"*, Baia Mare, Ed. „Vasile Goldiş" University Press, 2001.

Nădişan, Ioan; Cherecheş, Dorel, *Baia Mare, adevărul despre poluare*, Baia Mare, Ed. „Vasile Goldiş" University Press, 2000.

Németi, Ioan, *Scurt istoric al sigiliilor oraşului Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 1, 1969, p. 16-21.

Nemeth, Péter, *A középkori szatmári szatmár megye települései a XV. Század elejéig. Aşezările comitatului medieval Satu Mare până la începutul secolului al XV-lea*, Nyíregyháza, 2008, p. 249-251.

https://biblioteca-digitala.ro

Niedermaier, Paul, *Habitatul medieval în Transilvania*, Bucureşti, Ed. Academiei Române, 2012, p. 164-301.

Niedermaier, Paul, *Geneza oraşelor medievale în Transilvania*, Bucureşti, Ed. Academiei Române, 2016, p.334-559.

Oszöczki, Calaman, *Mişcări sociale şi politice din bazinul băimărean în primul deceniu al secolului al XX-lea*, în: Marmatia, nr. 4, 1978, p. 157-169.

Ososki, Kalman, *Sigiliile - Sursa de informare pentru istoria agriculturii de pe meleagurile maramureşene şi sătmărene din sec. XVII - XIX,* în: Al X-lea Simpozion Național de Istorie şi Retrologie Agrară a României, editat de Academia de Ştiințe Agricole şi Silvice, Baia Mare,1988, p. 72.

Oszöczki, Calaman; Sabău Ioan, *Direcția minelor şi uzinelor metalurgice Baia Mare*, în: Revista Arhivelor, nr. 1, editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., Bucureşti, 1967, p. 179-198.

Pantea, Aurel, *Baia Mare, centru miniero-metalurgic*, în: Pro Unione, anul XVIII, nr. 1-4, Baia Mare, 2015, p. 158-162.

Peter, Gheorghe, *Publicații din județul Maramureş (perioada decembrie 1989 – mai 1991)*, în: Pro Unione, anul II, nr. 2(3), Baia Mare, 1999, p. 71-72.

Petrescu, Paul, *Centrul ceramic Baia Mare*, în: Pro Unione, anul III, nr. 3-4 (7-8), Baia Mare, 2000, p. 102-103.

Petruchii, Ionelu Pavălu, *Calea ferată îngustă Baia Mare – Maşca (Răzoare)*, în: Vatra Chioreană, anul 7, nr. 7, Copalnic Mănăştiur, Ed, Scriptorium şi Consiliul Local al Primăriei Copalnic Mănăştiur, 2013, p. 52.

Pintea, Aura, *Oameni ce-au fost odată… Imaginea evreilor în Maramureşul interbelic(I)*, în: Vatra Chioreană, anul IV, nr. 3, Copalnic Mănăştiur, Ed. Scriptorium şi Consiliul Local al Primăriei Copalnic Mănăştiur, 2009, p. 14-22.

Pintea, Aura, *Oameni ce-au fost odată… Imaginea evreilor în Maramureşul interbelic(II)*, în: Vatra Chioreană, anul V, nr. 4, Copalnic Mănăştiur, Ed. Scriptorium şi Consiliul Local al Primăriei Copalnic Mănăştiur, 2010, p. 32-42.

Pinter, Zolt, *A Nagybányai pénzverés története*, Editura Virtuális Nagybányai Egyesület, Baia Mare, 2019.

Pop, Lucia, *Începutul unei noi etape în evoluția economică a oraşului Baia Mare; constituirea primelor asociații meşteşugăreşti şi industriale*, în: Marmatia, nr. 5-6, 1979-1981, p. 206-209.

Pop, Lucia, *Aspecte ale dezvoltării economice a zonei Baia Mare şi implicațiile acesteia în mişcarea de emancipare națională a românilor, la sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX*, în: Marmatia, nr. 7/2, 2002, p. 152-157.

Pop, Lucia, *Muzeul băimărean la 100 ani*, în: Pro Unione, anul VII, nr. 3-4 (19-20), Baia Mare, 2004, p. 167-169.

Pop, Lucia, *Expoziții pe tema: ASTRA în Maramureş*, în: Astra ieri şi azi: realizări şi perspective,vol. III, Baia Mare, 2005, p. 161-163.

Pop, Lucia, *Stampe, fotografii şi cărți poştale ilustrate din colecțiile muzeului,* în: Baia Mare în imagini. Stampe şi fotografii, seria Colecții Muzeale III, Ed. Eurotip, Baia Mare, 2011, p. 9-14

Pop, Lucia, **Leşiu, Oana**, *Baia Mare – oraşul meu. 4 monumente medievale*, editat de Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare, 2012.

Pop, Lucia, *Cartea de aur a Afinăriei din Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 12, 2015, p. 311-324.

Pop, Lucia, *O călătorie în istoria oraşului Baia Mare*, în: Rivulus Dominarum Baia Mare, şapte secole de istorie, editat de Electro Sistem, Baia Mare, 2016, p. 91 – 151.

Pop, Lucia, *Minerit şi civilizație în Maramureş*, în: Vatra Chioreană, an XII, Nr. 11, Editura Scriptorium, Copalnic Mănăştiur, 2017, p. 26-31.

Pop, Lucia; Rusu, Viorel, *Contribuții la istoria muzeului băimărean 1898-2014*, în: Marmatia, nr. 11, 2014, p. 103-144.

Pop, Lucia; Rusu Viorel, *Rivulus Dominarum - 690. Vestigii şi mărturii istorice medievale*, editat de Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, seria „Muzeul Viu 4", Baia Mare, 2019.

Pop, Simion, *Maramureş*, editat de Casa Regională a Creației Populare Maramureş, Baia Mare, 1965.

https://biblioteca-digitala.ro

Pop, Mihai, *Maramureş*, Baia Mare, 1969.

Pop, Vasile, *Baia Mare - considerații asupra evoluției populației şi dezvoltării economice*, în: Pro Unione, anul VI, nr. 1-2 (15-16), Baia Mare, 2003, p. 123-125.

Porumb, Marius, *Gheza Vida. Centenar 1913-2013*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2013; Cluj Napoca, Editura Mega, 2013.

Posea, Grigore; Moldovan, Codreanu; Posea, Aurora, *Județul Maramureş*, Ed. Academiei Române R.S.R.,Bucureşti, 1980.

Racolța (Mojolic), Amalia Gabriela, *Aspecte privind resursele de munca si spațiul locativ din Baia Mare în primul deceniu de industrializare socialistă*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul XII, nr. 12, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhivişti „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2019, p.207-227.

Rausch-Mátyás, Petra, *Beiträge über die Beziehung der Zipser Kammer zur Niederösterrichischhen Kammer:Ein kurzer Grundriss der Verwaltung der Bergkammer und der Münzstätten Nagybánya (Baia Mare) 1571-1613, [Studii referitoare la rapoartele Cămării din Spis şi Cămara din Austria de Jos: administrarea Cămării de mină şi a Monetăriei din Baia Mare în perioada 1571-1613]*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul IV, nr. 4, editat de Arhivele Naționale, Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhivişti „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2011, p. 37-51.

Retegan, Ioan; Leschian, Vasile; Timiş, Nicoară, *Maramureş,* editat de Comitetul Județean Maramureş al P.C.R., Baia Mare, 1984.

Retegan, Ioan; Bandula, Octavian; Grigorescu, Mihai; Husion, Mihai; Nădişan, Ioan, *Maramureş, monografie*, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1980.

Retegan, Simion, *Tribulațiile instituirii unui preot: parohia greco-catolică Baia Mare în 1857,* în: Revista Arhivei Maramureşene, editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale, Asociația Arhivişti „David Prodan" Maramureş, anul X, nr. 10, 2017, p. 129-149.

Robescu, C. Gheorghe, *Aspecte privind dezvoltarea minerităului şi a metalurgiei neferoase în Nordul Transilvaniei între anii 1919-1940. Activitatea capitalului particular*, în: Acta Musei Porolissensis, vol. IV, Zalău, 1980, p. 593-603.

Robescu, Gheorghe, *Aspecte privind economia regiunii miniere Baia Mare între anii 1944-1947*, în: Marmatia, nr. 5-6, Baia Mare, 1979-1981, p. 348-356.

Robescu, Gheorghe, *Baia Mare - staţiune climatică*, în: Pro Unione, anul IV, nr. 1-2(9-10), Baia Mare, 2001, p. 198-202.

Robescu, Gheorghe, *Din istoria comunismului băimărean 1921-1941*, în: Marmatia, nr. 9/2, 2007, p. 88-94.

Rusu, Viorel, *Aspecte ale colectivizării în Regiunea Maramureş reflectate în documente de partid (1954-1962), Anii 1954-1960. Fluxurile şi Refluxurile Stalinismului*, în: Analele Sighet, editor Romulus Rusan, Bucureşti, 2000, p. 242-247.

Rusu, Viorel, *Structuri ecleziastice româneşti în Maramureş (1930-1940)*, în: Millenium, Baia Mare, an I, nr. 3, iulie 2001, p. 10-12.

Rusu, Viorel, *Rezistența Bisericii Greco-Catolice din Maramureş în perioada 1940-1944. Rolul episcopului dr. Alexandru Rusu*, în: 120 ani de la naşterea episcopului dr. Alexandru Rusu, Baia Mare, Ed. Scriptorium, 2004, p. 207-228.

Rusu, Viorel, *„Cronica"- o publicație băimăreană în refugiu la Bacău (1941)*, în: Pro Unione, anul VIII, nr. 1-2 (21-22), Baia Mare, 2005, p. 114-120.

Rusu, Viorel, *Baia Mare, 1919. Înființarea primei organizații transilvănene a P.N.L.*, în: Pro Unione, anul VIII, nr. 3-4, Baia Mare, 2005, p. 29-31.

Rusu, Viorel, *Arhivele şi Societatea. Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale (1951-2006)*, în: Maramureş - Colț de țară, nr. 1, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhivişti „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2006, p. 127-138.

Rusu, Viorel, *Rezistența bisericii româneşti din Maramureş în perioada 1940-1944. Mărturii documentare*, în: Marmatia, nr. 9/2, 2007, p. 95-106.

Rusu, Viorel, *Secvențe băimărene reflectate în documente scrise şi iconografice*, în: Baia Mare în imagini. Stampe şi fotografii, seria Colecții Muzeale III, Ed. Eurotip, Baia Mare, 2011, p. 3-8.

https://biblioteca-digitala.ro

Rusu, Viorel, **Lucia, Pop**, *Contribuții la istoria muzeului băimărean 1898-2014*, în: Marmatia, nr. 11, 2014, p. 103-144.

Rusu, Viorel, *De la un regim la altul. Episcopia Greco-Catolică a Maramureşului în perioada 1944-1945*, în: Marmatia, nr. 12, 2015, p. 289-310.

Rusu, Viorel, *De la un regim la altul. Episcopia Greco-Catolică a Maramureşului în perioada 1944-1945,* în: Marmatia, nr. 12, 2015, p. 289-310.

Rusu, Viorel, *Politică şi religie. Înființarea Episcopiei Greco-Catolice a Maramureşului (1930)*, în: Acta Terrae Fogarasiensis, anuarul Muzeului Țării Făgăraşului „Valer Literat", Alba Iulia, Ed. Altip, nr. V, 2016, p. 415-466.

Rusu Viorel; Pop, Lucia, *Rivulus Dominarum - 690. Vestigii şi mărturii istorice medievale*, editat de Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, seria „Muzeul Viu 4", Baia Mare, 2019.

Rusu, Viorel, *Numirea şi instalarea primului episcop greco-catolic al Maramureşului, dr. Alexandru Rusu*, în: Centenarul Unirii 1918-2018. Maramureşul înainte şi după Marea Unire a Românilor (coord. Marius Câmpeanu), editat de Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, seria Bibliotheca Marmatia 7, Baia Mare, Ed. Eurotip, 2019, p. 234-247.

Rusu, Viorel, *Eparhia Greco-Catolică a Maramureşului în timpul păstoririi Episcopului Alexandru Rusu (1931-1948),* Tg. Lăpuş, Ed. Galaxia Gutenberg, 2019.

Rusu, Viorel; Pop, Lucia, *Baia Mare în imagini. Stampe şi fotografi*, editat de Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Seria Colecții Muzeale III, Baia Mare, Ed. Eurotip, 2011.

Rusu, Viorel; **Pop, Lucia**, *Povestea lor - istoria noastră. Personalități băimărene înainte şi după 1900. Patrimoniu memorial băimărean*, editat de Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, seria „Muzeul Viu" 5, Baia Mare, 2019.

Rusu, Viorel; Pop, Lucia; Botiş, Ioan, *Baia Mare - oraş liber regal. Vestigii şi mărturii istorice medievale*, seria „Colecții Muzeale IV", editat de Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare, Ed. Eurotip, 2013.

Sabău, Ioan, *Despre monetăria din Baia Mare în sec. XV-XVII*, în: Marmatia, nr. 3, 1977, p. 55-70.

Sabău, Ioan, *Evoluția demografică a oraşului Baia Mare în secolele XVI - XVIII*, în: Marmatia, nr. 7/2, 2002, p. 57-65.

Sabău, Octavian, *Produsele agricole pe piața băimăreană în prima jumătate a sec. XVII*, în: Al X-lea Simpozion Național de Istorie şi Retrologie Agrară a României, editat de Academia de Ştiințe Agricole şi Silvice, Baia Mare, 1988, p. 43-44.

Szász, Carol, *Observații asupra metodelor de arhivare în arhiva primăriei oraşului Baia Mare si a prefecturii Comitatului Maramureş*, în: Revista Arhivelor, anul II, Nr. 1, Bucureşti, 1959, p. 270-282.

Socolan, Aurel, *Două documente inedite privind breasla olarilor din Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 1, 1969, p. 22-28.

Socolan, Aurel, *Un document inedit despre Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 2, Baia Mare, 1971, p. 100-105.

Socolan, Aurel, *Liceul „Gheorghe Şincai" Baia Mare 75 de ani. 1919-1994*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1994.

Socolan, Aurel, Circulația cărții româneşti până la 1850 în județul Maramureş, Baia Mare, Ed. Maria Montessori, 2005.

Socolan, Aurel, *Contribuția armatei române la eliberarea nord-vestului Transilvaniei în anii 1918-1919*, în: Familia Română, anul X, nr. 2-3 (33-34), editat de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu" Baia Mare şi Asociația culturală „Familia Română", Baia Mare, 2009, p. 41-43.

Spătaru, Ioan, *Aniversarea la Baia Mare a Revoluției române de la 1848, în revista „Tribuna" din Sibiu, din 3/15 mai 1898,* în: Marmatia, nr. 7/2, Baia Mare, 2002, p. 140-146.

Soica, Sergiu, *Securitatea din Maramureş şi Episcopia Română Unită din Baia Mare*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul VII, nr. 7, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2014, p. 186-195.

Suciu, Simona, *Fortificația medievală a oraşului Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 8/1, 2005, p. 311-354.

Ştef, Dorin, *Baia Mare de altădată, (Baia Mare în timpul regimului comunist. 1945-1989),* vol. I, Baia Mare, Ed. Eurotip, 2014.

Ştef, Dorin, *Baia Mare de altădată, (Baia Mare în timpul regimului comunist. 1945-1989),* vol. II, Baia Mare, Ed. Eurotip, 2016.

https://biblioteca-digitala.ro

Ştefan, Ioan; Rappoş, Găvrilă; Arbuzov, Mihai, *Municipiul Baia Mare, bilanț şi perspective*, editat de Secția de Propagandă a Comitetului Municipal Baia Mare al P.C.R., Baia Mare, f.a.

Szőcz, Péter Levente, *Adatok Nagybánya és vidéke középkori egyházi topográfijához [Date pentru topografia bisericii medievale din Baia Mare şi regiunea sa]*, în: Genius loci Laszlovszky 60, Budapesta, 2018, p. 103-108.

Szőcz, Péter Levente, *A kegyelet ésa kegyesség emlekei a Nagybányai Syent István – templom körüli temetö kora újkori sirjaiban,* în: Peregrinácio és Erudició, Kolozsvár, ed. Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2020, p. 435-452.

Súto, Kálman Zsolt, *Organizarea şi structura organelor de conducere a oraşului Baia Mare în sec. XVI-XVIII*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul X, nr. 10, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2017, p. 85-113

Súto, Kálman Zsolt, *Slujbaşii şi oficialii oraşului Baia Mare în secolele XVII-XVIII*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul XII, nr. 12, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2019, p. 71-89.

Tătaru, Liviu, *Şcoli şi biserici la Baia Mare*, în: Pro Unione, anul XXI, nr. 1-4 (73-76), Baia Mare, 2018, p. 56-59.

Tătaru, Liviu, *Asociații de ajutor reciproc ale minerilor din bazinul Baia Mare, în sec. al XIX-lea*, în: Marmatia, nr. 7/2, 2002, p.147-151.

Temian, Lazăr, *Contribuția cadrelor didactice la promovarea vieții culturale băimărene în perioada interbelică*, în: Pro Unione, anul VI, nr. 1-2 (15-16), Baia Mare, 2003, p. 118-121.

Temian, Laura; Temian, Valentin; Băinţan, Valentin; Dragomir, Zamfir, *File de Cronică. Tinuturile Chioar, Codru, Lăpuş, Maramureş (din paleolitic până în 1918)*, vol. I, editat de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2016.

Thurzó, Ferenc, *Schola Rivulina. 1547-1755. Istoria şcolii protestante superioare din Baia* Mare, Baia Mare, Ed. Helvetica, 2001.

Toma, Ioan, *Scurt istoric privind dezvoltarea mineritului în bazinul băimărean,* în: Marmatia, nr. 9/2, Baia Mare, 2007, p. 128-132.

Tőkőlyi, C. Robert, *Turismul băimărean în perioada interbelică. Studiu de caz: Stațiunea climatică 1930-1940*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul II, nr. 2, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2009, p. 167-215.

Tőkőlyi, C. Robert, *Uniunea Femeilor Antifasciste din România. Filialele Satu Mare (1945-1947)*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul IV, nr. 4, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2011, p. 228-244.

Tőkőlyi, C. Robert, *Restitutio: Reprezentanți ai învățământului baimărean. Prof. Livia Levandovschi (1897-?)*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul V, nr. 5, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2012, p. 254-258.

Tőkőlyi, C. Robert, *Femeile şi colectivizara agriculturii în Nord-Vestul Transilvaniei. De la acceptare la respingere (1949-1962)*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul V, nr. 5, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2012, p. 275-290.

Tőkőlyi, C. Robert, *Alexiu Pokol. Viața şi activitatea (1872-1935),* editat de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2012.

Tőkőlyi, C. Robert, *Primarii oraşului Baia Mare în perioada 1919-1950. Cronologie şi câteva date personale*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul VII, nr. 7, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2014, p. 113-148.

Tőkőlyi, C. Robert, *Reprezentați ai învățământului băimărean: Marta Iepure Fabian, Ioan Iepure, dr. Gheorghe Hetcou, Emile Rousselot Iosif Levandovschi, Aurel Coza*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul VII, nr. 7, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2014,p. 151-161.

https://biblioteca-digitala.ro

Tőkőlyi, C. Robert, *Primarii oraşului Baia Mare în perioada 1949-1989. Cronologia lor şi câteva date personale*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul VIII, nr. 8, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2015, p. 175-190.

Tőkőlyi, C. Robert, *Lumea Băilor. Imaginarul colectiv şi aspecte din viața cotidiană a minerilor din bazinul minier băimărean la cumpăna secolelor XIX-XX. O altfel de istorie a mineritului*, în: Revista Arhivei Maramureşene, editat de Direcția Județeană Maramureş a Arhivelor Naționale, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, anul X, nr. 10, 2017,p. 189-243.

Tőkőlyi, C. Robert, *Personalitățile Unirii din zona Baia Mare*, în: Revista Arhivelor Maramureşene, anul XI, nr. 11, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2018, p. 203-205.

Uglea, Marius, *Coloniile de muncă de la exploatările miniere Baia Sprie, Cavnic şi Nistru(1950-1955)*, Baia Mare, Ed. Etnologica, 2016.

Ursu, Viorica, *Două monumente băimărene, ctitorii ale lui Iancu de Hunedoara*, în: Pentru Socialism, nr. 6.838, Baia Mare, 1977.

Ursu, Viorica, *În legătură cu memorandumul din 1614 adresat autărităților imperiale de românii din ținuturile Baia Mare, Chioar şi Sătmar*, în: Marmatia, nr. 5-6, 1979-1981, p. 185-193.

Ursu, Viorica, *Capodopere ale breslei olarilor din Baia Mare*, în: Marmatia, nr. 5-6, 1979-1981, p. 194-198.

Ursu, Viorica, *Sigiliul mare al oraşului Baia Mare din sec. XIV*, în: Revista Muzeelor şi Monumentelor, seria Muzee, nr. 4, Bucureşti, 1986, p. 84-85.

Ursu, Viorica, *La Baia Mare, cele mai frumoase serbări ale Astrei*, în: Astra ieri şi azi: realizări şi perspective, vol. III, Baia Mare, Ed. Umbria, 2000, p. 97-102.

Ursu, Viorica; Ursu, Traian, *Monumente băimărene. Ctitorii ale lui Iancu de Hunedoara*, editat de Muzeul de Istorie şi Arheologie Baia Mare, Baia Mare, 1999.

Ursu, Viorica; Ignat, Ioan; Pop, Lucia, *Memorandumul Românilor, Centenar (1892, 1894;1992, 1994). Contribuții la cunoaşterea mişcării memorandiste*, editat de Muzeul de Istorie Baia Mare, Baia Mare, 1994.

Ursu, Traian, *Monumentul Ostaşului Român din Baia Mare*, în: Pro Unione, anul II, nr, 2 (3), Baia Mare, 1999, p. 76.

Ursu, Traian, *Troița unirii şi a martirilor - Baia Mare*, în: Pro Unione, anul 3 (4), Baia Mare, 1999, p. 83-84.

Ursu, Traian, *Însemne memoriale: Dr. Schönherr Gyula în Baia Mare*, în: Pro Unione, anul XVI, nr. 1-4 (53-56), Baia Mare, 2013, p. 51-54.

Übelhart, Walter; Făt, Raul, *Circulația monedelor minereşti în bazinul auro-argintifier Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic şi Băiuț în secolul al XVI-lea şi al XVII-lea*, în: Pro Unione, anul XVIII, nr. 1-4 (61-64), Baia Mare, 2015, p. 97-107.**Vaida, Aurel**, *Maramureşeni participanți la lupta de eliberare a popoarelor europene contropite de Germania hitleristă*, în: Marmatia, nr. 3, 1977, p. 109-124.

Vaida, Aurel, *Alegerile din 15 iunie de la Baia Mare*, în: Pro Unione, anul I, noiembrie, 1998, p. 6-8.

Vaida, Aurel, *Lista cu ostaşii români din Divizia a 7-a infanterie şi alții, înhumați în cimitirul militar din Baia Mare*, în: Pro Unione, anul V, nr. 1-2(13-14), Baia Mare, 2002, p. 45-50.

Vaida, Simion; Vaida, Lotica; Bălănean, Alexandru; Ilieş, Ileana, *Şcoala „Octavian Goga" din Baia Mare*, Baia Mare, Ed. Adriana, 2002.

Varga, Zsolt, *Criminali şi „Drepți" în vremuri de neomenie*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul IV, nr. 4, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2011, p. 199-227.

Varga, Zsolt, *Colecția de documente. Asociația Muzeală Băimăreană*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul V, nr. 5, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2012, p. 295-308.

Varga, Zsolt, *Primăria Oraşului Baia Mare. Corporația industrială*, în: Revista Arhivei Maramureşene, anul VII, nr. 7, editat de Arhivele Naționale Serviciul Județean Maramureş, Asociația Arhiviştilor „David Prodan" Maramureş, Baia Mare, 2014, p. 220-226.

Vánk, Sándor, *Nagybányai magyar nyelvű közoktatás a XX. Század forgatagában, [Învățământul public băimărean de limbă maghiară în vâltoarea sec. al XX-lea], Baia Mare, 2002, ediția I.*

https://biblioteca-digitala.ro

Vánk, Sándor, *Nagybányai magyar nyelvű közoktatás a XX. Század forgatagában, [Învățământul public băimărean de limbă maghiară în vâltoarea sec. al XX-lea], Baia Mare, 2002 - 2008, ediția a II-a.*

Vánk, Sándor, *A nagybányai Híd utcai Református Iskola,[Şcoala reformată de pe strada Podul Viilor din Baia Mare*], Baia Mare, 2007.

Vánk, Sándor, *A Nagybányai római katolikus egyház és iskola évszázadai, [Secole ale Bisericii şi Şcolii Romano-Catolice din Baia Mare],* vol. I, Baia Mare, 2012.

Vánk, Sándor, *A Nagybányai római katolikus egyház és iskola évszázadai, [Secole ale Bisericii şi Şcolii Romano-Catolice din Baia Mare],* vol. II, Baia Mare, 2012.

Vişovan, Ştefan, *Medalii aniversare la Baia Mare*, în: Familia Română, anul 15, nr. 1(52), editat de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu" şi Asociația Culturală „Familia Română", Baia Mare, 2014, p. 119-120.

Zdroba, Mircea, *Sigilii ale breslelor din Baia Mare păstrate în colecțiile Muzeului Județean Maramureş*, în: Marmatia, nr. 2, 1971, p. 121-127.

Zecheru, Alexandra Dana (coord.), *Memoria Arhivelor: primele trei decenii de la făurirea României Mari*, Sfântu Gheorghe, Ed. Eurocarpatica, 2013, p. 309-314.

https://biblioteca-digitala.ro

The history of Baia Mare. Selective bibliography

(*Abstract*)

On the 31st of August 1899, the Museum Association of Baia Mare came to life and five years later, on the 19th of June 1904, the City Museum of Baia Mare was launched.

The City Museum had various sections: history, library, archeology, fine arts, ethnography and natural sciences.

Between 1980-2000, the museum's library stock got rich through donations, exchanges and purchases. Through the last 13 years, the Library of History and Archeology County Museum obtained investments which allowed a better storage and a better organization of a reading room, ready to accommodate scientific and cultural events, roundtables, press conferences, book signings, etc.

The actual library stock counts over 13.800 volumes, being structured on several categories: history, archeology, arts, ethnography, language and literature, periodicals, all stacked according to the scientific rules in force.

The "Schönherr Gyula" library stock has around 9.500 volumes from the XV-XX centuries.

Starting from the idea that the references, especially the theme, can be an actual work tool for the researchers from a certain domain, referring to a more selective set of references of the history of Baia Mare city was a good idea, having as a main root the actual library stock of the Library of History and Archeology County Museum.

(English translation: Laura Kameniczki)

Ştef Mioriţa
Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Maramureş
stefmioritza@gmail.com

https://biblioteca-digitala.ro

Prescurtări bibliografice
- Bibliographische Abkürzungen - Bibliographical abbreviations

AIIAX	Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol", Iaşi
ActaMP	Acta Mvsei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie şi Artă Zalău, Zalău
AHS	Archives Héraldiques Suisses. Société suisse d'héraldique
AIIN	Anuarul Institutului de Istorie Națională
AP	Analele Putnei. Revista Centrului de Cercetare şi Documentare "Ştefan cel Mare" al Sfintei Mănăstiri Putna, Putna
Apulum	Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
ArchÉrt	Archaeologiai Értesitő, Budapest
ArhMold	Arheologia Moldovei, Iaşi
ARSC	Academia Română. Studii şi Cercetări
BCMI	Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, Bucureşti
BSNR	Buletinul Societății Numismatice Române, Bucureşti
Buletin ISZ	Buletinul Institutului Român de Genealogie şi Heraldică «Sever Zotta», Iaşi
CC	Codrul Cosminului. Analele ştiințifice de istorie (serie nouă), Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava Universitatea Suceava
CommArchHung	Communicationes Archaeologicae Hungariae, Budapest
Dacia / Dacia N.S.	Dacia. Recherches et Découvertes Archéologiques en Roumanie, Bucureşti; Dacia N.S. Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne. Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", Bucureşti
DIR	Documente privind Istoria României
EphemNap	Ephemeris Napocensis. Academia Română, Institutul de Arheologie şi Istoria Artei, Cluj-Napoca
Herb	Herb. Revista Română de Heraldică. Institutul Român de Genealogie şi Heraldică „Sever Zotta", Iaşi
Hidalguia	Hidalguia. Revista de genealogía, nobleza y armas, Madrid
Hrisovul	Hrisovul. Buletinul Şcoalei de Arhivistică, Bucureşti
JAMÉvk	A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza
Marmatia	Marmatia. Muzeul Județean de Istorie şi Arheologie Maramureş, Baia Mare
Materiale	Materiale şi Cercetări Arheologice. Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", Bucureşti
MI	Magazin Istoric
PBF	Prähistorische Bronzefunde, München / Stuttgart
RA	Revista Arhivelor. Arhivele Naționale ale Romaniei, Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro

RdI	Revista de Istorie. Academia Română, Bucureşti
RevBistriței	Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița
RI	Revista Istorică. Revistă a Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti
RIC	The Roman Imperial Coinage, London
RIR	Revista Istorică Română. Institutul de Istorie Națională din Bucureşti, Bucureşti
RRH	Revue Roumaine d'Histoire. Academie des sciences sociales et politiques de la Republique socialiste de Roumanie, Bucharest
Sargetia	Sargetia. Muzeul Civilizației Dacice şi Romane, Deva
SCIA	Studii şi Cercetări de Istoria Artei. Institutul de Istoria Artei, Academia Română, Bucureşti
SCIV (A)	Studii şi Cercetări de Istorie Veche (şi Arheologie). Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Bucureşti
SCN	Studii şi cercetări de numismatică. Academia Română, Bucureşti
StComSatuMare	Studii şi Comunicări Satu Mare. Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare
Századok	Századok. A Magyar Történeti Társúlat Közlönye, Budapest
Turul	Turul. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönye, Budapest
Tyragetia	Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie şi Istorie a Moldovei, Chişinău

https://biblioteca-digitala.ro

Tipar:
EUROTIP
Baia Mare, str. Dacia nr. 4
tel/fax: 0262 211 118
eurotipbm@yahoo.com
www.eurotip.ro

https://biblioteca-digitala.ro